Kolektív autorov
a ilustrátorov

PRÍBEHY SPOZA HRANÍC

Bezplatný výtlačok

Interreg
Poľsko – Slovensko
Spolufinancovaný EURÓPSKOU ÚNIOU
ZDRUŽENIE PRE ROZVOJ REGIÓNU, n.o.
Mesto Stará Ľubovňa
KROSNO Regionalne centrum kultur pogranicza

Kolektív autorov a ilustrátorov

Príbehy spoza hraníc

Združenie pre rozvoj regiónu, n. o.
2025
Graphic Design©
ISBN: 978-80-971941-3-0
Bezplatný výtlačok

Publikácia **„Príbehy spoza hraníc“** bola vytvorená s finančnou podporou Európskej únie v rámci programu Interreg Poľsko – Slovensko 2021–2027 ako súčasť projektu: **"Príbehy spoza hraníc"**.

Hlavný partner: Združenie pre rozvoj regiónu, n. o., Prešov
Partneri: Regionálne centrum kultúr pohraničia, Mesto Stará Ľubovňa

Výhradnú zodpovednosť za obsah tejto publikácie nesú autori a nemožno ju stotožňovať s oficiálnym stanoviskom Európskej únie a Prešovského samosprávneho kraja, Správcu FMP.

Interreg
Spolufinancovaný EURÓPSKOU ÚNIOU
Poľsko – Slovensko

ZDRUŽENIE PRE ROZVOJ REGIÓNU, n.o.

Mesto
Stará Ľubovňa

KROSNO regionalne centrum kultur pogranicza

ALŽBETA VEREŠPEJOVÁ

Dubnické opály

Skoré ranné lúče slnka ešte nestihli vkĺznuť okienkom do biednej kolibky pod Slanskými vrchmi, keď na jej dvere dopadli hrmavé údery. A vzápätí i namosúrený hlas gazdu Cugoňa. Jano Kožur vyskočil z prične a ledva čo otvoril dvere, vtrhol dnu napajedený gazda.

„Ty, odroň lajdavý, tak si mi ty včera strážil ovce?! Jedna chýba! Tá najhodnejšia! Zaraz sa ju ber hľadať, lebo ťa poženiem stade kade ľahšie!“

Jano nestihol ani slovka z úst dostať, už gazda tresol dvermi a kľajúc bral sa preč. Nuž hej, pravda, včera Janovi čriedu napadol vlk. Nezadarilo sa mu však zadláviť ani jednu, lebo ho hnedky zbadal a takú mu jednu privalil bakuľou, že stiahol chvost a upaľoval do lesa. No poľakané ovce sa rozpŕchli kdekade. Tma sa už usalašila nad krajom, keď ich Jano konečne pozháňal a porátal. Ej, vedel, že by bolo zle-nedobre, keby z Cugoňovej čriedy chýbala čo len jedna. Porátal ich nie raz, ale dvakrát. Uľavilo sa mu, že ich bolo toľko, koľko zrána vyhnal na pašu. Spokojný privrel ohradu a pobral sa do chyže uložiť sa spať.

„Ako to, že jedna chýba? Žeby nabodaj ovce zle porátal?“ dumal zarazene po Cugoňovom odchode.

Zo zadumania ho vytrhol spev. To sa náhlili dievčence na lúky vyumývať si pri východe slnka tváre v rannej rose, aby im z krásy neubudlo, bo iba v deň slnovratový má takú moc. Popritom budú zbierať čerstvé zelinky, čo liečili neduhy, chránili pred zlobnými mocami a dievčence nimi mohli i mládencom počarovať. Navečer vynesú na vršok vlaňajšie zelinky, hodia ich do slnovratovej vatry, aby aj ohňu pridali na čarovnej sile. A žiadna z nich nezabudne uviť z devätoro druhov čerstvých bylín venček a cezeň budú do ohňa nedočkavo hľadieť, či sa v ňom zjaví tvár toho, kto je im súdený za muža.

Aj Hanka si isto taký uvije, pousmial sa Jano, keď ju zbadal kráčať medzi spievajúcimi dievčatami.

Jeho Hanka! Červené líčka ako maliny, nôžky ako srnky a ten jej smiech! Zurčal mu v ušiach ako slanské bystriny. Večer sa ju hotovil povykrúcať a spolu, ruka v ruke, preskočiť ponad vatru, aby nič nerozdelilo ich lásku.

Ech, gazda! Odrazu si spomenul na jeho krik a vyhrážky. Do lajdavých mu nadával. Jemu, čo si vždy svoju robotu poriadne robil. Cugoňova hrozba vydurila pomyslenie na Hanku. Prehrýzol narýchlo posúch a vybehol von hľadať stratenú ovcu. Nešlo sa mu ľahko, toľko sa tešil, že dnes s ostatnými mládencami naznáša drevo na vršok nad osadou i staré metly sa chystal namazať kolomažou, ba aj kolesá zo slamy a prútikov narobiť. Namiesto toho obchádzal ornicu i lúky pod Slanskými vrchmi. No ovcu nikde nepobadal. Pobral sa ďalej hore lúčnou stráňou, na ktorej dievčatá zbierali zeliny. Zamával Hanke. I ona jemu. Nepristavil sa, len šibko prepletal nohami, aby príkaz gazdu čím skôr splnil. Prehľadal chrastie pri okraji lesa, do brečtanu sa zamotal, na trnkách si ruky podriapal, no biele rúno ovce nezazrel.

Nebodaj zabehla do lesa, tam sa voľakde zatúlala medzi húštinami či skalinami. Musí ju nájsť! A čím skorej, než by ju tam vlčisko vysnorilo alebo spadla do rokliny! Obišiel ho ľak, oblial studený pot, husia koža naskočila. Nechcel ani len pomyslieť, čo by potom bolo, keby ho gazda Cogúň vyhnal.

Náhlil sa kostrbatou cestičkou, čo ho zviedla do úzkeho zarasteného Údolia obrov. Hľadal okolo mohutných skál, čo sa na kadejaké potvory podobali, obzrel zarastené brehy bystrinky i plochú skalu - skamenenú stopu nohy obra. Lebo keď raz, zadávna, začal vrch Oblík chrliť lávu, trinásti obri, čo sa usadili pri ňom, utekali dolu údolím pred tou žeravou pohromou. Jeden z nich, ten najmenší, pošmykol sa a stúpil do tuhnúcej lávy.

A tak v nej ostala obrova stopa doteraz.

„Hej, hou!“ vyvolával Jano idúc v nádeji, že sa ozve bľakot ovce.

„Hej, hou...hou...houu!“ odpovedala mu z hĺbky lesa iba vlastná ozvena.

Zanechal chodníček v údolí a štveral sa hore strmým svahom. Hľadal medzi hustými stromami, prehrabával húštiny, kým sa nedostal na vrch kopca pod vysokú Perúnovu skalu. Vyvolával, hľadal, ale po ovci ani biely chĺpik. Spustil sa dolu svahom do dolinky k prameňu pod strmou skalou, kde sa chodieval v letných páľavách občerstviť, ale i striehnuť na zlodejov, čo chodili vykrádať zo skál vtáčie hniezda. Ani tam ovce nebolo. Ani v chladnej jaskyni, z ktorej po celý rok vanul studený prievan, ba ani pod malým skalným previsom, kde sa neraz ukrýval pred búrkou.

Slnko prešlo oblohou hodný kúsok svojej dennej púte. No Jano nepobadal, že už toľký čas blúdi Slanskými vrchmi. Ibaže bez zdaru. Ovcu nikde nezazrel. Akoby sa po nej zľahla zem. Vrátiť sa mu nedalo. Bez nej sa gazdovi nemôže ukázať na oči. Kráčal a hľadal ďalej, kde ho lesné cestičky i prte zviedli. Hore vrškom, dolu vŕškom, sedlami i lúkami, rázsochami, úzkymi i širokými dolinami, za slnkom i proti slnku. Predieral sa pomedzi divoké kriačie, preskakoval diery, obchádzal skaly. Umorený chôdzou, smädom i hladom došiel až k miestu, kde sa chodníček konáril v troje – štveral sa strmo do vrchu, spúšťal dolu stráňou pod úpätie do tiesňavy i pokračoval krajom lesa. Jano zastal. Váhal, ktorou cestičkou sa pustiť ďalej. Ako tak chvíľu postával, únava z celého dňa ho odrazu zmohla.

Chvíľu si tu vydýchnem, a potom sa rozhodnem kam, ďalej, povedal si a zložil unavené telo do trávy, hlavu pohodlne oprel o machový pník, nohy vystrel. Len čo tak urobil, oči sa mu v mžiku zatvorili. Zaspal. Spal tvrdo ani medveď v zime, nepočul šuchot kopýtok srncov, čo prebehli popri ňom, hlasný brechot líšky, ani ďatľa, čo si nad jeho hlavou vytrvalo vyzobával potravu. Keď sa Jano konečne prebudil, les stemnel. Stromy navliekli na seba večerné tiene. Na oblohe začali nesmelo vykukovať prvé hviezdy. Jano vyskočil ako šibnutý prútikom, veľa nevymýšľal, vydal sa popri kraji lesa ďalej. Keď pobadal na vrškoch v diaľke blikajúce svetlá vatier, spomenul si na mládencov a dievčatá. Už isto vyšli na kopec a zapálili slnovratovú vatru. I horiace slamené kolesá sa istotne chystajú spúšťať dolu kopcom, zapaľovať kolomažou namazané obdraté metly a mávať s nimi v tanci nad hlavami. Pozrel na potemnenú oblohu, na hviezdny závoj na nej i na nevľúdny

les a zmohla ho ľútosť, že nie je s Hankou, ani pri zažínaní vatry.

Kráčal a nádej, že ovcu dnes nájde, sa mu vytrácala tak, ako denné svetlo. Odrazu začul z hĺbky lesa chabé cilinganie. Strnul. Žeby to bol vari zvonec gazdovej ovce? Vydal sa odhodlane rezkým krokom za zvukom zvonca. Čo ako sa náhlil, nie a nie ho dostihnúť. Stále pred ním unikal. Ani nepobadal, že sa šero premenilo v nočnú čierňavu, uvzato šliapal lesom za zvukom zvonca, pokým odrazu neuzrel presvitať pomedzi stromy matné svetlo. Spomalil. Opatrne sa k nemu blížil. Došiel k bujarému malinčiu a spoza neho vykukol. I zaraz prudko cúvol. Na čistinke poskakovali v divokom tanci akési strapaté mátohy. Natriasali sa, nohami dupotali, kosťami mávali, kovovými kruhmi cilingali.

Bosorky! Ej, rýchlo stade preč, vyľakal sa. Šibko sa otočil a dal sa v nohy do lesa. Nič nedbal, že ho konáre udierali, o kamene i korene sa potkýnal, padal do suchého lístia či machu. Zaraz vstal a chvátal preč, čo naďalej od čarodejníc. Keď ho už dych zrádzal, obzrel sa, či sú mu nie v pätách. Cengot zvonca sa stratil. Nočné ticho rušilo iba húkanie sov a šelest krídel netopierov. Ako tak pátral lesnou tmou, na nos mu sadla akási muška. Nie obyčajná, svetielkovala ako malý lampášik. Nedala mu pokoj, dobiedzala, kým sa Jano nedal smerom, ktorým chcela.

Došiel až k rázsoche porastenej hustou dubinou, čo Dubníkom volali. Tu sa mu do cesty postavila roklinka. Chcel sa jej vyhnúť, obísť ju, ale svetluška nedovolila. Domŕzala doňho, na nos mu sadala, pred očami šibrinkovala. Podvolil sa a namrzene schádzal dolu roklinkou. Odrazu sa pošmykol a spadol do hustého papradia, čo ukrývalo na spodku roklinky potôčik.

Oj, ako len dobre, že si mi pokoja nedala a doviedla ma k vode. Smädný som až-až, poďakoval sa jej. Zošmykol sa ku kraju potôčika, postavil na pevný kameň, napriahol ruky a načrel vody. Dvihol dlane k ústam, no nenapil sa. Zarazene hľadel na dno potoka. V svite Mesiaca sa v ňom čosi prenikavo ligotalo.

Ej, hviezdy, aké ste vy parádne. Na nebi nevidno, ako sa ligocete všetkými možnými farbami, žmurkol na ne a znova sa nahol, aby si načrel dúšok vody. No prúd vody mu do dlaní naplavil i dajakú nečistotu. Namrzený ju chcel zmyť z rúk, otvoril dlane a strnul – ligotali sa mu na nich všetky farby dúhy. To neboli hviezdy, čo sa tak v potoku trblietali, to boli ozajstné kamienky! Také ešte nikdy v živote nevidel. Neboli zlaté, neboli strieborné, ale boli úchvatné. Boli to... z mysle sa mu odrazu vynorili prastaré povedačky o drahých pokladoch v Slanských vrchoch. Akože len ich volajú? Nie a nie si spomenúť. Muška mu zašibrinkovala zase pod nosom a vtedy si spomenul.

Opály! Zvolal a jeho hlas preťal nočnú tmu ako krídla netopiera. Vraj sa ukážu na povrchu zemskom len raz za sto rokov a v jednu, jedinú noc. V noc slnovratu! A tá je práve dnes! No iba kvet papradia môže človeka doviesť k miestu, kde sa zo zeme vynoria. Ako to, že sa jemu tak stalo? On kvet papradia nemá. Len ruky dodriapané od konárov a od skál rozdraté krpce, čo sa na papradí pri potôčiku roztrhli. Pozrel na ne, chudery, ako biedne vyzerajú! Samé oderky a trhance! Na jednom z nich akýsi plamienok pobadal. Vyľakal sa, strhol krpec z nohy, hodil na zem. Vypadol z neho žiarivý kvietok.

Och! Kvietok paprade! Musel sa mu do krpca dostať, keď sa šmýkal dolu k potôčiku. Našiel kvietok i opály, hoci ich nehľadal. Ale stratenú ovcu, čo hľadal, tú, veru, nenašiel. Tá by ho veru viac potešila. Pozrel na dno potoka, kde sa ligotalo plno-preplno opálov i napadlo mu, že ponúkne aspoň jeden gazdovi Cugoňovi za stratenú ovcu. Tomu sa vraj len o opáloch každú noc sníva. Načrel do potoka a vybral jeden z nich. Vyštveral sa hore k cestičke a chcel sa vydať nazad. No tu si spomenul na svoju Hanku. Hádam aj jej by mohol jeden opál priniesť. Na udobrenie, keď sa ho pri vatre nedočkala. Ešte raz sa zošuchol k potoku, vybral ten najžiarivejší spomedzi všetkých a pobral sa horou. Na jej kraji v diaľke uvidel ešte horieť na kopcoch slnovratové vatry. Zastavil sa a rozmýšľal, ktorým smerom sa pustiť? Na ktorom z nich je tá, čo ju zapálili mládenci z osady. Vykročil doprava, ale tu mu pred nosom zase začala krúžiť svetluška. Dobiedzala doňho tá malá potvorka, akoby ho zavracala zo zlej cesty.

Dnes je čarovná noc, nuž po tom všetkom, čo som zažil, počúvnem. Nepriečil sa a nechal sa ňou viesť. Letela pred ním ako lampášik. Prešiel bez úhony cez husté lesy, popri úvratiach, cez debry, strminkami, popod skaliská i cez holiny až na lúky. S dvoma kamienkami v dlani. Kráčal a videl ako plamene vatier slabnú, dohárajú. Isto aj tá ich, kde Hanka s dievčatami už popálili vence zo zelín a vytancovali sa i vyspievali. Túžba byť s ňou ho tak hnala, až mu občas svetluška nestačila. Náhlivo kráčal a ani nepobadal, že z tmy ubudol hodný krajec, noc ustupovala svitaniu a svetielko svetlušky slablo. Keď slnko začalo vytŕčať prvé lúče nad Slanskými vrchmi, došiel k vŕšku nad dedinou. Vatra na ňom už len ospalo dotlievala. Nikde nikoho. Všetci sa už dakde vytratili. Iba pod košatou lieskou sa ktosi chúlil.

Hanka! To ona tam spala, hlávka s bujnými hnedými vrkočmi uložená na šatke. Podišiel k nej. Tíško si prisadol, pohladil ju a zašepkal, aby ju nevyľakal. Otvorila oči, z ktorých spánok zaraz odbehol. Jano jej vtlačil do rúk kamienok a spolu v objatí zišli dolu do dediny. To sa slnko práve vyštveralo nad Slanské vrchy.

Jana však čakala neradostná povinnosť. Musí zájsť za gazdom Cugoňom a priznať sa, že stratenú ovcu nenašiel. Rozlúčil sa s Hankou a zabočil k jeho gazdovstvu. Spoza brány začul Cugoňov krik. Nadával, že slnovrat nepriniesol dážď, slnku, že svieti, vetru, že duje. Keď zbadal Jana v bráne, prestrelil ho posmešným pohľadom.

„No čo?! Kde je ovca, ha?“ príkro sa spýtal.

„Hľadal som ju po celú noc, ale nenašiel.“

„Vedel som! Vedel! Trest ťa neminie!“ Cugoň sa škodoradostne zaškľabil. Vedel on predobre, že Jano ovcu nenájde. Nemôže. Žiadna mu z čriedy nechýba.

„Našiel som len toto,“ Jano otvoril ruku. Na dlani zažiaril v slnečnom svetle opálový kamienok. Jeho farebný jas Cugoňovi zhatal na jazyku všetky nadávky, čo sa chystal vychrliť. Oči zajastrili, vyskočil a schmatol kameň. Vedel on predobre, čo je kamienok zač.

„Ten je môj! Daj sem! Kde si ho našiel? Hovor!“

„Tamto, v Slanských vrchoch.“

„A len ten jeden?“

„V potoku ich bolo husto.“

„Čo?!! Že husto?! Čuj, ak mi k nim cestu ukážeš, odpustím ti, že si mi ovcu stratil.“

Janovi sa uľavilo. Rád opísal Cugoňovi cestu, ktorou ho viedla svetluška nazad do osady. Gazda hltal každé slovko, urputne si všetko do pamäte vtĺkal. Len jedno sa mu nepáčilo, že iba v jeden deň – v deň slnovratu – možno opálový poklad nájsť. On by tam najradšej okamžite, zaraz, hneď. Išlo ho rozpučiť od jedu, že nad čarovnou nocou nemá žiadnu moc. Musel, či chcel či nie, čakať, kým neuplynie celý rok.

Keď nadišiel znovu čas slnovratu, vyzbrojil sa Cugoň večer s lampášom, lopatou, vrecami a potajomky uháňal sám k potôčiku v roklinke, kde Jano našiel opály. Aj poblúdil, aj sa stratil, ale napokon v hlbokej noci k nemu došiel. Keď uzrel ligot opálov, na jeho dne,

až mu oči z jamôk vyliezli. Skočil bez rozmyslu do potoka, lačno naberal lopatou opály a sypal ich do jedného, druhého, tretieho, štvrtého, piateho... ani nerátal koľko vriec naplnil. Keď boli všetky plné, znášal opály na breh v hrsti, v klobúku, v košeli na kopu. Opálov na dne neubúdalo, akoby voda priplavovala ďalšie a ďalšie. Lež Cugoňovi sa stále videlo málo. Dočista ho poblúznila vidina toľkého bohatstva. Znášal opály, až kým celkom vysilený nepadol na trblietavé kopy. Objímal ich, hladkal a nenásytne vykrikoval do rána sa budiacej oblohy.

„Všetky sú moje! Iba moje! Som bohatý! Som najbohatší na svete! Najbohatší! Iba ja!“

Chamtivé výkriky Cugoňa nasrdili Perúna a Striboga. Ich hnev pridul nad Slanské vrchy záľahu ťažkých čiernych mračien. Z mračien búšili hromy, šľahali blesky a lial sa prudký, hustý dážď. Búrka trvala sedem dní a sedem nocí. Stromy sa rúcali, skaly padali, z kopcov sa svahy trhali, potoky sa zmenili na dravé prúdy. I potôčik v roklinke. Mohutný blesk pod ním odrazu otvoril zem a hlbočizná trhlina pohltila všetko. I opály. I gazdu Cugoňa. Perún a Stribog vrátili opály nazad do nedostupných hlbín zeme. A až keď uplynie ďalších sto rokov, opäť sa na Dubníku vynoria na povrch. I to len v jednu, jedinú čarovnú noc, v deň, keď slnko otvára letu bránu.

Hoci Jano v noc slnovratovú s Hankou pred rokom ponad vatru spolu neskákali, ich láska pretrvala. Spokojne spolu dlho-predlho nažívali. Hanka sa starala o kolibku a Jano pásol ovce, nie cudzie, ale už ich vlastné, kúpené za opál, čo Hanke daroval.

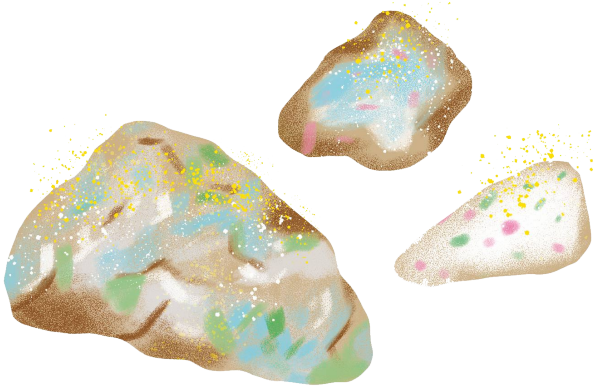

PETER KARPINSKÝ

Bombastus

Keby som bol vedel, kto to je, tak sa k nemu ani len nepriblížim. Vyzeral však úplne obyčajne, ba ešte horšie. Vyzeral ako prasiatko. Bol nízky, tučný a hrbatý, oblečený v hnedom cestovnom plášti, so smiešnou červenou čiapkou na hlave. Keď som ho zbadal prvýkrát, vôbec mi nenapadlo, ako sa to skončí. A to mám na ľudí dobrý nos. Už na prvý pohľad spoznám, či je niekto chudobný alebo bohatý. Tento chlapík bol jednoznačne pri peniazoch a jeho kožený mešec, priviazaný za opaskom, mi vravel: ‚Poď a vezmi si ma.' A ja som ho poslúchol.

Tučko sedel pri stole a napchával sa pečeným mäsom, až mu mastná šťava stekala dole trojitou bradou. Pil už tretiu holbu piva a podľa môjho názoru musel mať hodne pod čapicou, lebo si pre seba stále čosi šomral popod nos. Asi po latinsky, pretože som mu nerozumel, no znelo to, ako keď pán farár rozprávajú v kostole, také to: ‚*Pater noster – kôň o plot nos trel*'.

Bol som presvedčený, že to bude rýchly a ľahký zárobok. Priblížil som sa k nemu ako tieň. V žiadnom prípade si ma nemohol všimnúť. V tom som najlepší zo všetkých miestnych zlodejov. Na konskom trhu kupcovi alebo sedliakovi neraz potiahnem mešec s peniazmi a on to zistí až doma. Viem sa zakrádať ako mačka, keď striehne na vtáčika. Ale on ma aj tak zbadal!!!

Natiahol som ruku k jeho vačku. Už som ho držal v dlani. Stačilo len šmyknúť nožom, prerezať šnúrku a mešec by bol môj. V tej chvíli sa však tučniak prudko otočil a chytil ma za zápästie. Chcel som sa mu vytrhnúť a ujsť. Zovretie prstov však bolo neobyčajne pevné, akoby ma držal v klepci. Darmo som sa trhal a mykal, nepopustil. Zvieral moju ruku a len sa usmieval mastnými ústami.

„Ale, ale, zdá sa, že sme lapili zlodejíčka."

Jeho hlas znel piskľavo, skoro ženský, no už nehovoril po latinsky, ale po nemecky. Nemecky rozumiem, lebo som sa to naučil v meste. U nás na dedine všetci hovorili po slovensky, ale keď som ušiel od gazdu do mesta, musel som sa naučiť po nemecky a trochu

aj po maďarsky.

„Čo s ním urobíme?“ kvíkal a celý čas sa na mňa díval. Ja hlupák som mu pohľad drzo opätoval. Keby som vtedy vedel, kým je, radšej odvrátim zrak.

„Zbojníček sa ma nebojí. To sa mi páči,“ chichotal sa.

V tej chvíli sa pri stole objavil krčmár: „Pane, mám zavolať drábov?“

„Načo?“ opýtal sa tučniak.

„Ten sopliak vám chcel šlohnúť mešec. Videl som to!“

„Hej? A prečo si nezasiahol hneď?! Delíte sa spolu o ukradnuté peniaze, však?“

Krčmár očervenel a začal koktať, že takto ho ešte nik neurazil, že si vyprosí, aby ho niekto nazýval zlodejom. Aj by som tomu divadielku uveril, keby som nevidel, ako hostinský tiež kedy-tedy okradne svojich hostí.

Tučný chlap si ho prestal všímať a znovu uprel zrak na mňa.

„Ako ti je meno?“

Mlčal som, ale on mi pevnejšie stisol zápästie, až som vykríkol.

„Ešte raz. Ako sa voláš?“

„Ján,“ precedil som cez zuby.

„Johann... Johannes. Pekné meno. Ale nie také krásne ako moje. Vieš, ako volajú mňa?“

Pokrútil som hlavou. Ako by som to aj mohol vedieť.

Nafúkol sa ako moriak a pyšne povedal: „Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim. Vo svete ma ľudia poznajú ako zázračného lekára a všetci ma s úctou volajú ‚ctihodný doktor Paracelsus‘.“

Takmer som sa rozosmial. Bombastus? Cha! Presne také meno mu pasuje. Bombastus! Okrem toho, neviem, kto ho v tom svete pozná, lebo ja som o ňom v živote nepočul.

Paracelsus – Bombastus môjmu úškrnu nevenoval pozornosť a začal vysvetľovať, že prišiel do horného Uhorska, lebo počul o akejsi zázračnej studni, v ktorej sa železo mení na meď a tiež preto, aby sa tu niečo podučil. Potreboval by však sprievodcu, lebo nerozumie jazyku tunajšieho prostého ľudu.

Vôbec som nechápal, prečo to hovorí. Musí to byť blázon, napadlo mi. Vykladá si sám pre seba. Len čo povolí zovretie, vyšmyknem sa mu a vezmem nohy na plecia. Ani počas svojich litánií ma však nepustil. Naopak, stisk jeho prstov ešte zosilnel, akoby tušil, čo mám v pláne.

„Rozhodol som sa," Bombastus sa na mňa významne pozrel, „že tým sprievodcom budeš ty!"

„Ja?" takmer som vykríkol. Ja mám robiť sprievodcu tomuto šialencovi?! Ešte ma kdesi zamorduje. Nech si to vyhodí z hlavy.

„Nemáš na výber, chlapče," povedal, sťaby mi čítal myšlienky. „Ak ma budeš sprevádzať, zarobíš si peniaze aj bez kradnutia. Ale ak odmietneš, poviem krčmárovi, nech predsa len zavolá drábov. Čo ty na to?"

„Prečo ja?"

„Lebo si šikovný a v očiach ti vidím záblesk inteligencie. Presne takého pomocníka potrebujem."

Šikovný a inteligentný, taký som, v tom sa nemýli. Nuž som chtiac-nechtiac súhlasil a na niekoľko mesiacov sa stal sprievodcom Philippa Aureola Theophrasta Bombasta von Hohenheim zvaného Paracelsus.

„Vstávame, vstávame!" Ráno ma ktosi budil kopancami do boku. Okamžite som otvoril oči. Nado mnou stal môj nový pán a vyškieral sa.

„Ranné vtáča... a tak ďalej. Už nech si hore!"

Nechápem, ako môže byť svieži a plný život. Včera večer v krčme vypil ešte ďalšie štyri holby piva. Teraz by mal ležať v posteli s poriadnou bolesťou hlavy, no on sa tvári, akoby sa nič nestalo.

Vyhrabal som sa spod starej prikrývky, pod ktorou som strávil noc. Bombastus ma nechal spať na zemi v komore vedľa svojej izby.

„Šup, šup," zatlieskal bacuľatými rukami. „O chvíľu vyrážame."

„Kam?" pretieral som si oči.

„Dozvedel som sa, že pod Šarišským hradom býva akási bylinkárka či babica. Chcem ju navštíviť. Počul si už o nej?"

Či som počul? On sa ma vážne pýta, či som o nej počul?!

„Veď je to bosorka!" vyhŕkol som.

Môj nový pán sa zasmial. „Bosorka? Tým lepšie. O mne sa tiež vraví, že som čarodejník. Vrana k vrane sadá, rovný rovného si hľadá. Bež sa umyť, lebo smrdíš!"

Kým som sa umýval pri studni na dvore, premýšľal som o jeho slovách. Čarodejník? Konečne to začína dávať zmysel! Ľudia vravia, že bosoráci majú vzadu na hlave tretie oko. Tak zbadal, že sa k nemu prikrádam. A potom mi čítal myšlienky. Podliak! Dokonca to vysvetľuje, prečo je ráno po siedmich holbách piva svieži ako rybička. Hoci... on rybičku ani trochu nepripomína, skôr veľkú tučnú ropuchu.

Videli ste už niekedy prasa jazdiť na koni? Presne tak vyzeral Bombastus, keď som mu pomohol vyšplhať sa do sedla. Ja som si cez plecia prehodil jeho kapsy napchaté oblečením a jednu koženú kabelu, na ktorú, ako ma upozornil, som mal dávať veľký pozor. Potom sme vyrazili na cestu. Chvíľu sme kráčali po hradskej a potom odbočili na poľnú cestičku vedúcu k lesu. Mal som z toho v žalúdku čudný pocit. O babe, za ktorou sme sa vybrali, sa rozprávajú zvláštne veci. Vraj dokáže pomôcť od rôznych chorôb, ženy si ju k sebe volajú, ak sa im má narodiť dieťa, ale na druhej strane, vie človeka aj prekliať a ukradnúť kravám mlieko. Chalupu má, ľudia si tak šepkajú, plnú všakovakých

byliniek a iných čudných vecí, z ktorých robí odvary a mastičky. Tie údajne uzdravujú, no môžu aj tráviť.

Už som to nevydržal. „Pane, prečo tam vlastne ideme?“ opýtal som sa, keď sme sa blížili k babinmu domcu.

„Lebo sa od nej chceme niečo priučiť,“ odvetil Bombastus.

„Ale... veď ste vraveli, že ste svetoznámy lekár. Čo sa chcete učiť od dedinskej bosorky?“

Pozrel sa na mňa z výšky svojho koňa. „To je veľmi dobrá otázka. Mal som pravdu, keď som tvrdil, že si celkom inteligentný.“

Netuším, či to mala byť pochvala, alebo sa mi posmieval.

„Študoval som na mnohých univerzitách,“ povedal smutne, „v Bazileji a Tübingene, vo Viedni i Wittenbergu, v Lipsku aj Heidelbergu, doktorát mi udelili v talianskej Ferrare. Ale vieš, na čo som prišiel?“

Zavrtel som hlavou a premýšľal, či si tie názvy miest len nevymyslel. Nikdy som o nich nepočul, a to poznám hodný kus sveta – Eperjes, ktorý Slováci nazývajú Prešovom, Sabinov, Veľký Šariš, ba aj dokonca Iglov, Levoču, Kežmarok a Gelnicu. Tam všade som už krad... teda, tam všade som už bol.

„Zistil som,“ pokračoval Bombastus – Paracelsus, „že vysoké školy posielajú do sveta len vznešených somárov. Univerzity vyrábajú lekárov, ktorí sa však ako lekári iba tvária. Správny lekár sa totiž musí učiť aj sám. Musí sa učiť u starých ľudí, čarodejníkov, pútnikov, lúpežníkov a takisto od zločincov. Vziať si od nich ponaučenie. Lekár musí byť aj cestovateľom… znalosť je skúsenosť.“

Nepochopil som všetko, čo vravel, ale aspoň som sa uistil, že je naozajstný blázon. Čo také sa lekár môže naučiť napríklad od zločincov? Nestihol som sa ho na to opýtať, lebo sa pred nami objavila chajda, v ktorej bývala bosorka. Akoby vedela, že prichádzame, lebo stála predo dvermi.

„Guten Tag, gnädige Frau,“ uklonil sa jej a z hlavy si sňal čapicu.

Zasmial som sa, pretože ju oslovil ‚milostivá pani‘, hoci baba pripomínala staré jablko, ktoré už niekto požul a potom vypľul.

Bombastus sa na mňa prísne pozrel: „Opýtaj sa jej, či je ochotná prezradiť mi svoje receptúry.“

Preložil som jeho slová a babizňa odmietavo pokrútila hlavou.

„A keď jej dám zlatku?“

Starena možno trochu rozumela po nemecky, lebo k nemu vystrela tri pokrivené prsty.

„V poriadku, tri zlatky,“ súhlasil. „A teraz mi pomôž z koňa.“

Strávili sme tam skoro celý deň. On sa pýtal, baba rozprávala a ja som prekladal. Bombastus si jej slová zapisoval a vyzeral veľmi spokojne, no ja som sa, naopak, cítil sklamaný. Čakal som, že v bosorkinej chalupe uvidím zvláštne veci. Pohár s nakladanými ľudskými očami, kotol, v ktorom baba varí ukradnutých novorodencov, rozdrvené kosti samovrahov, sušené hady a žaby alebo aspoň čiernu mačku. Nič také sa tam však nenachádzalo, len na hradách viseli zväzky bylín, ktoré babica podávala môjmu novému pánovi. Ten ich ovoňal, niektoré dokonca aj ochutnal a znovu si čosi napísal do zošitka.

Večer som to už nevydržal: „Pane, myslel som si, že sa od tej ježibaby chcete naučiť nejaké kúzla, no vy sa zaujímate iba o suchú burinu.“

„Ale veď to sú kúzla, Johann,“ potmehúdsky sa zachichotal. „Lekári už celé veky hľadajú zázračný liek na rôzne choroby, a pritom nevidia, že ho majú priamo pod nosom. Príroda totiž ponúka svetu zázračnú lekáreň.“

„To akože tie vyschnuté byliny... to má byť kúzelná medicína?“ Zase som netušil, či si zo mňa robí žarty, alebo to myslí vážne.

„Presne tak,“ prikývol. „V prírode sa skrýva pomoc na každú chorobu, len sa treba dívať. Boh nám vo svojej nekonečnej múdrosti dokonca ponúkol aj kľúč, ako tie lieky spoznať. Napríklad, žlté rastliny sú využívané pri liečbe pečene, lebo žlč má žltú farbu. Červené rastliny zas pomáhajú pri problémoch s krvou a modré sú dobré pri horúčkach.“

„To naozaj?“

„Naozaj, akože sa volám Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim!“

Pri mene Bombastus mi zase myklo kútikmi úst, ale otočil som sa, aby to nevidel.

Schyľovalo sa k noci a ja som nemal chuť spať v lese neďaleko bosorkinej chajdy. Hoci som vnútri nezazrel nič podozrivé, človek nikdy nevie. Čo ak odrezané jazyky obesencov a prsty umrlcov schováva niekde inde? Navrhol som teda, či by sme nezašli do neďalekej dediny a nepožiadali tam o nocľah. Nejaký gazda nás za zlatku iste nechá prenocovať a takého váženého pána, ako je ctihodný a učený doktor Paracelsus, možno pozvú aj na večeru. Súhlasil.

Toho ‚ctihodného a učeného doktora‘ som samozrejme myslel iba ako lichôtku. Ešte stále som nevedel, či to, čo hovorí, je pravda, alebo len výmysly pochabého blázna. Keď sme však prišli k osade, vyšiel nám v ústrety samotný richtár a pozval nás do svojho domca. Zdalo sa, že povesť o zázračnom lekárovi z cudziny sa rozniesla po celom kraji a tí hlupáci jej uverili. Aspoň nemusím spať pod holým nebom a možno sa mi ujde čosi pod zub.

V richtárovom dome nás všetci úctivo zdravili, hoci na mňa zazerali trochu krivo, nepozdával som sa im. Bombastus si to všimol a povedal, že som jeho učeň. Potom mi už dali pokoj.

Richtár sa až zakoktával, keď vychvaľoval, aká je to česť, že takí slávni ľudia vstúpili pod jeho strechu a richtárovej žene sa triasli ruky, keď na stôl kládla všakovaké dobroty.

Vážený a učený doktor sa nenechal vynukovať a okamžite sa pustil do pečeného mäsa, ktoré hodne zapíjal pivom. Vyzeral presne ako vtedy, keď som ho prvýkrát zbadal v krčme. Mastná šťava mu stekala po brade a zababrané ruky si utieral do plášťa. Len čo sa nasýtil, rozhliadol sa po izbici a zrak mu padol na dievčinu sediacu v kúte.

Aj ja som si ju všimol. Bola zvláštna. Bledá a akási pokrútená. Chuderka, za celý čas neprehovorila ani slova, len sa nás smutne dívala.

„Kto je to?“ opýtal sa Paracelsus a ukázal na ňu svojim tučným prstom.

„Moja dcéra, prosím ponížene,“ ukláňal sa richtár. „Od narodenia je chromá, úbožiatko...“

„Chromá?“ zopakoval môj pán a v očiach mu čosi zaiskrilo. „Johann,“ otočil sa na mňa. „Podaj mi koženú kabelu, na ktorú si mal dávať pozor!“

Aby to čert vzal! Ja som na ňu celkom zabudol a nechal som ju v stajni s ostatnou batožinou.

„Hneď ju prinesiem. Odložil som ju, aby sa nestratila.“ Vybehol som z domu, dúfajúc, že ju niektorí z richtárových paholkov neukradol. Našťastie tam bola, a tak som ju ako najvzácnejší poklad priniesol dnu.

Bombastus sa na mňa zamračil, ako čarodejník možno tušil, čo sa stalo, ale nepovedal nič. Otvoril kabelu, chvíľu sa v nej prehraboval a napokon vytiahol nádobku so strieborným práškom.

„To je liek, ktorý som sám pripravil,“ podal fľaštičku richtárovi. „Vezmite z neho na špičku noža, rozmiešajte vo víne a dajte dcére vypiť. Potom ju nechajte poriadne sa vypotiť, aby choroba odišla z tela.“

Richtár sa mu pokúsil pobozkať ruku, ale on sa znechutene odtiahol.

Pozoroval som, ako richtárka rozpustila štipku prášku vo víne a dievča to hltavo vypilo. Dúfam, že sa jej do rána nič nestane, napadlo mi, keď chuderku odvádzali preč. Ak ju Bombastus otrávil, richtár nás nechá obesiť. Mal by som byť pripravený vziať nohy na plecia.

„Och, ty maloverný,“ zašepkal mi do ucha môj nový pán.

Do čerta!!! Zas som zabudol, že vie čítať myšlienky.

Ráno nás v kuchyni čakali panské raňajky a richtár, ktorý sa usmieval ako mesiačik na hnoji.

„Zázrak, to je zázrak!“ vykrikoval, akoby mu preskočilo. Netušil som, o čom hovorí, až kým do izbice nevošla richtárka, vedúc za ruku svoju dcéru. Kým včera večer úbožiatko museli niesť, dnes kráčala sama. Dokonca aj farbu mala lepšiu a jej oči už neboli také smutné.

No to ma podrž!!! Žeby bol Bombastus naozaj zázračný lekár?

Po raňajkách sme sa opäť vydali na cestu, hoci nás richtár nechcel pustiť. Môj pán však tvrdil, že sa musí ponáhľať, lebo chce vidieť zázračnú studňu, v ktorej sa železo mení na meď.

„Ako ste to urobili?“ opýtal som sa ho, pretože ma otázka pálila na jazyku. „To s tým dievčaťom bol naozaj zázrak?“

„Zázraky robí len Boh. Toto bola alchýmia,“ odvetil pyšne.

„Takže vy nie ste čarodejník, ale alchymista?“

Otrávene pretočil oči. „Samozrejme, hádam si neveril babským rečiam. Niektorí ľudia si myslia, že alchymisti sa pokúšajú premeniť obyčajné kovy na zlato. To však nie je celá pravda. Úlohou alchýmie je nájsť podstatu tohto sveta a spoznať Boha ako súčasť vnútornej a neoddeliteľnej podstaty ľudskej bytosti...“

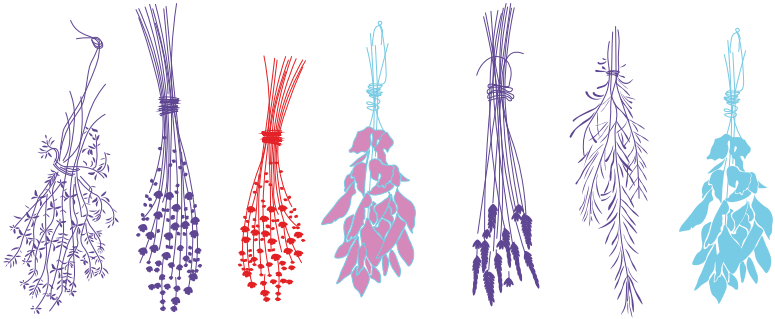

Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim rozprával hodnú chvíľu, akoby prednášal na nejakej svojej univerzite, ale pravdupovediac, vôbec som mu nerozumel. Jediná veta, ktorá mi z toho utkvela v hlave, bola, že alchymisti vyrábajú zlato. To by nebolo zlé. Vezmete kus zhrdzavenej reťaze a premeníte ju na drahý kov. Do konca života by som nemusel pracovať. Keby mi zlato došlo, znovu by som ho vytvoril, napríklad z obitého hrnca.

„Ako dlho sa treba učiť za alchymistu?“ vyletelo zo mňa.

„Dlho, Johann, veľmi dlho. Až do konca života.“

Ďalej sme už išli mlčky. Chcel, aby som ho zaviedol do mestečka, ktoré sa volá... Alebo vám radšej neprezradím jeho meno, tam totiž leží tá zázračná studňa. Z vrecka plášťa vytiahol Paracelsus kus papiera, vyzeral ako vytrhnutý z nejakej knihy, a nahlas mi z neho predčítal: „V Uhorsku, na Spiši, sú roľníci, ktorí železo premieňajú v tamojších vodách na meď. Tie vody sa spišskými studňami volajú."

O takých ‚kúzlach' som jakživ nepočul, ale napokon som ich videl na vlastné oči. Kniha neklamala. Dedinčania síce nevhadzovali železo do studní, ale do akýchsi žľabov, kam vtekala červenkastá voda z baní. Stačilo pár starých klincov alebo zlomená podkova. Niekoľko dní tie haraburdy nechali ležať vo vode a keď ich vytiahli, boli pokryté medeným povlakom. Nazývali to cementovanie.

Bombastus bol vo vytržení. Tešil sa ako dieťa, ktoré dostalo novú hračku. Bol by vydržal celý deň dívať sa na toto, podľa neho, úžasné tajomstvo prírody. Každú chvíľu si čosi zapisoval do zošitka, kreslil a vypytoval sa miestnych, čo robia a ako to robia, takže sa mu onedlho všetci začali vyhýbať. Vraj ich zdržuje od práce.

V dedine sme strávili niekoľko týždňov, počas ktorých Bombastus bádal, ale aj liečil tamojších ľudí, hlavne baníkov, ktorí mali problémy s pľúcami. Takže ho domáci síce považovali za otravného čudáka, ale aj za zázračného doktora. Je zvláštne, ako sa v jednom človeku môžu spájať dve rozdielne nátury.

Pomaly sa mi začínal páčiť, hoci bol občas protivný a prchký. Jedol pažravo a pil ako dúha, no bolo v ňom čosi zvláštne. Už som vlastne ani neľutoval, že som ho chcel okradnúť. Teda, trochu ma mrzelo, že som sa mu pokúsil potiahnuť peniaze, ale neľutoval som, že som ho vďaka tomu spoznal.

Raz večer som ho našiel, ako pozoruje nočnú oblohu. Sadol som si k nemu na zem a on ukázal na jednu jasnú hviezdu: „Tá je tvoja, Johannes. Jej postavenie vraví, že dokážeš veľké veci, ak sa budeš učiť a žiť ako poriadny človek."

„A ktorá je vaša?"

V tej chvíľu sa cez oblohu mihla lietavica.

„To som ja," povedal. „Nikdy nevydržím dlho na jednom mieste."

Na druhý deň ráno som ho prišiel zobudiť, no jeho posteľ bola prázdna. Len na vankúši ležal mešec peňazí, ktorý som mu v prvý deň nášho stretnutia chcel ukradnúť.

JÁN POCHANIČ

Legenda o Sninskom kameni

Dávno to bolo... dávno. Nikto z ľudí si to už nepamätá. A nebyť jedného, dajte tomu čarovného stretnutia, nevedel by som to ani ja, a teda ani vy. Ale asi to tak malo byť, lebo ináč si to neviem vysvetliť, že raz ráno, keď som zbieral hríby priamo pod Sninským kameňom, zastavil sa pri mne starec.

Popravde, veľmi som sa jeho spoločnosti nepotešil, lebo som vedel, že za ten čas, kým sa s ním porozprávam, by som vedel obehať všetky svoje miesta a naplniť košík minimálne tak do polovice dubákmi z celého okolia. No úcta k starším a zároveň pokora mi šepkali do ucha, aby som sa predsa len na chvíľu zastavil a starcove slová vypočul. A tak som si sadol na mokrý kameň a skoro hodinu som počúval príbeh o Sninskom kameni.

Rozprávanie to bolo pútavé, miestami sa mi zdalo, akoby to starec osobne zažil, ale nevyzeral až tak staro. Alebo? Nuž, nech je to, ako chce, ja vám ten príbeh, presnejšie legendu, tu a teraz rozpoviem.

Územie dnešnej Sniny nebolo tak husto zaľudnené, ako dáke iné oblasti. Ľudia sa tu nehrnuli húfom a nestavali domy na každom rohu, lebo ani veľmi nebolo kvôli čomu. Čo si budeme nahovárať, tak to bolo. Robota tu nebola skoro žiadna. Ak nepočítam tú v lese, ktorú iba silní chlapi zvládali. Tí menej zdatní zutekali do mesta a zostali tam natrvalo. I zem tu bola oproti južným susedom menej úrodná, bohatú žatvu stadiaľto nehlásili. A nehlásia dodnes. No a keď k tomu všetkému pripočítam ešte studený vietor, ktorý hvízdal od októbra do apríla po prednej chyži v špajze, či maštali, každý (i ten menej schopný) si uvedomí, že ostali tu žiť iba ľudia, ktorí to tu mali radi také, aké to je.

A medzi ne určite patrí i kantorka Haňka, ktorá prvá v dedine vedela všetko. Naozaj. Prvá v dedine vedela o koľkej bude v cerkvi liturgia, prvá vedela, že krčmárovi sa pokazilo pivo v sude a prvá sa i dozvedela, že u Pidovcov bude, len si to predstavte, svadba. Všetko vedela...

Ľudia, keď sa chceli niečo nové dozvedieť, lebo predsa len, každý z nás aj z vás je zvedavý, vybrali sa rovno za ňou a buď u nej doma, alebo po liturgii po ceste domov sa dozvedeli všetko, i to, čo nechceli.

No za posledných päť mesiacov, odkedy v dedine ani kvapka vody nespadla, sa všetko zmenilo. Ľudia sa do domov poschovávali a vrúcne sa modlili k Bohu, aby im poslal dážď. Bez dažďa nebude úroda a bez jedla... radšej nepomyslieť. Všetci v dedine boli pobožní a tak verili, že už onedlho zaprší a podarí sa im úrodu pred suchom zachrániť.

Len tak pre zaujímavosť, ešte minulý rok tu pršalo každý týždeň. A dážď, ktorý tu padal, bol taký výdatný, že pred očami ľudí rástli fazule, zemiaky či kukurica do nevídaných výšav. No odkedy sa podľa miestnych pod vrch Gazdoráň čerti nasťahovali, všetko sa zmenilo.

Bodaj by aj nie, keď sám Lucifer so svojimi pomocníkmi pozastavovali všetku podzemnú vodu v potokoch i lesných studničkách v širom okolí a spoločne čakali, kedy sa dedinčania k čertom obrátia. Isto iste si mysleli, že to bude zajtra, popozajtra, najneskôr však do nedele. No, že to bude trvať celých päť mesiacov nikto nepomyslel. Ani samotný Lucifer!

Je totiž všeobecne známe, že všetci čerti majú alergiu na vodu a na čistú – pramenitú, akú nájdete v okolí terajšej Sniny – dvojnásobnú. Takže si to viete predstaviť, ako sčervenení a vyrážkami obsypaní čerti pobehujú pod Gazdoráňom a netrpezlivo načúvajú, či sa im už aspoň jedného dedinčana podarilo presvedčiť na svoju stranu...

Ale zatiaľ nič.

Ľudia si pred čertami schovali v lese aspoň nejaké studničky. Zavesili nad nimi pre istotu zväzok cesnaku a s najväčšou opatrnosťou si po troche vody brali domov. Tá troška vody im pri ich skromnom, miestami až asketickom živote stačila. A keďže dedinčania boli i veľmi vynaliezaví, skoro ráno s miskou pobehovali po tráve a chytali do nej kvapky rosy. Pod lesom, kde bol tieň, jej bolo dosť i doobeda. Preto si ju mohli nazbierať i tí, ktorí si ráno radi dlhšie pospia...

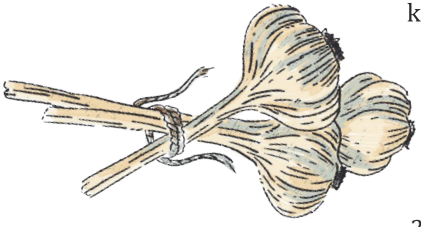

A čertov išlo od nervov rozdrapiť.

„Ja, ja, ja, už tým de-de-dedin-ča-ča-nom vô-vô-bec ne-nerozumiem...“ koktal Belzebub, ináč pravá ruka samotného Lucifera.

„Ty nerozumieš ničomu! A počuješ nič!“ nazlostene odpovedal samotný Lucifer a dodal: „Skončili!“

„Čo skon-skon-čili?“ nechápavo sa opýtal Belzebub.

„Dobré časy! Dobré časy ľuďom v dedine! Pôjdeš tam a privedieš mi tu každý deň jedného. Je mi jedno, či to bude chlap – žena, starý – mladý... ale každé poobedie budeš tu.“

„A-a ak nie?“ bojazlivo riekol Belzebub.

„Keď nie, tak teba budem variť v tom kotle!“

„Mňa?“

„Áno teba. Spolu s potkanmi, žabami a všetkou tou háveďou, ktorú tu mám prichystanú! Počuješ?!“

„Sa-sa-sa-moz-rej-me, že po-po-počujem. Sa-sa-sa-moz-rej-me. A-a-ale do-voľ-te mi eš-te jed-nu o-tá-zoč-ku.... A, pre-čo prá- ve ja? Veď ju tu i De-žo, Ša-rkaň a pri tro- tro-che o-po-váž-li-vos-ti i vy, pán Lu-ci-fer!“

„Ty-ty-ty naničhodník jeden! Nevidíš, že všetci sme tu samá vyrážka a červeň? Páchneme ako stádo koní a ty si dovoľuješ ešte niečo hovoriť?! Ty si tu jediný, ktorý nemá na tvári vyrážku a neviem ako a prečo, ani nezapáchaš ako my. Takže pôjdeš ty a to hneď, len ti nejaké súce šaty pozháňam, lebo v tých by sa o teba ani túlavý pes neobtrel,“ poznamenal Lucifer.

A tak i bolo. Hneď nato Lucifer začal šmátrať v polorozpadnutej skrini. No nebojte sa – nie dlho. Pár minút, možno šesť, a už aj víťazoslávne mával ponad Belzebubovu hlavu čiernym oblekom a zánovnou bielou košeľou.

„Č-čo? V-v tom mám ísť me-me-dzi ľu-ľu-dí? Veď bu-bu-bu-dem vy-vy-zerať pres-pres-ne a-a-ko oni.“ Koktal Belzebub a nechápavo pritom krútil hlavou.

„ Veď práve o to ide. Aby si všetci mysleli, že si človek. Vidno, že si nikdy do školy nechodil. Ešte si zober na hlavu klobúk, nech tie rohy nie je vidno a, namojdušu, hneď si človekom.“ Zavtipkoval ešte pred odchodom Lucifer a vzápätí už tlačil cez pekelné dvere Belzebuba von.

„Belzebub!“ zvolal po chvíli Lucifer a len čo sa Belzebub otočil, buchol dverami tak silno, že Belzebub od preľaknutia prestal koktať.

„Ja nekokcem, nekokcem, počujete?!“ kričal od radosti Belzebub. „ Nemohli ste, pán Lucifer, buchnúť dverami hneď, keď som sa narodil? A nie až teraz, po štyridsiatich rokoch?“

„Nie, nemohol, lebo som pri tebe nebol, ty hlupák. A teraz už maž, nech ťa nevidím!“

Belzebub sa nakoniec prepchal cez prasklinu v skale a razom sa ocitol tam, kde ho sám Lucifer poslal.

„Nooo, zase, až tak zle to tu nevyzerá? Neviem, prečo sa schovávame pod zemou a v tme, keď tu je tak príjemne,“ šepkal si popod nos Belzebub a pomaly si vykračoval k dedine.

„Fuj, aký nevychovanec! Pozri len naňho.“ Rozhorčila sa Marča, keď ju Belzebub, prechádzajúc popri jej dome, nepozdravil.

„Dobre, dobre, len sa upokojte,“ tíšil Marču, Belzebub.

„Ja sa ti upokojím a veľmi rýchlo. Dunčo, chytaj!“ zakričala Marča na psa. Ten nelenil a vyštartoval k Belzebubovi tak rýchlo, že mal čo robiť, aby pred ním pri všetkej počestnosti utiekol. Zastavil sa až na druhom konci dediny, kde si veľmi rýchlo uvedomil, že žiť medzi ľuďmi nie je až taká pohoda, ako sa mu zo začiatku zdalo. Rozhodol sa preto, že si trochu odpočinie, veď, tak či onak sa dnes už dosť narobil. Ľahol si preto pod starú vŕbu a, samozrejme, zaspal.

Kým sa pod starou vŕbou tuho spalo, na druhom konci dediny, presnejšie u Pidovcov, sa už všetko chystalo na svadbu.

Ale čože? Čože sa tam také stalo, že ich počuť na pol dediny?

„Jáááj, nešťastie, veľké nešťastie!“ lamentovala Katkina mama a ruky spínala k pánu Bohu.

„Mamička, čo stalo? Prečo tak nariekate?“ prívetivo sa opýtala Katka, ktorá práve gánok zametala.

„Akoby som, dcérenka, neplakala, pozri sa, všetka pálenka, čo sme na svadbu s tvojím nebohým otcom roky odkladali, sa vyparila a nám ostali pár dní pred veselím iba prázdne fľaše.

„To ten Lucifer. Ten za všetko môže! Nebyť jeho čarov, nikdy by sa nám to nestalo.“ Skormútene dodala Katkina mama, pozerajúc zvedavo do fliaš, či tam aspoň trochu z tej slivovice nezostalo.

„Mamička, pokiaľ viem, vždy nám pán Boh pomohol a nikdy nás nenechal v problémoch samých. Len sa vy i naďalej k Bohu modlite a uvidíte, všetko sa na dobro obráti. Ja idem dovtedy k potoku fľaše poumývať.“ Povedala Katka a žmurkla na mamku tak, ako to robí vždy, keď ju chce uistiť.

„Ach, čo by som si bez teba počala.“ Zašomrala si Katkina mama a pohľadom sprevádzala Katku až po odbočku k potoku. Potom si kľakla na kolená a s pokorou sa začala modliť.

Katka medzitým dorazila k potoku a tam – zázrak. Namojdušu – zázrak! Ináč sa to ozaj nedá vysvetliť. Lebo na brehu potoka stáli sklené fľaše, podobné tým, čo mala i Katka. No na rozdiel od tých Katkiných boli plné až po zátku. Kým si Katka pretierala oči, či sa jej to nesníva, podišla k nej teta Berta, ktorá jej do minúty zreferovala, že ide vyliať do potoka všetku pálenku, čo si jej manžel, ujo Gusty, potajme napálil.

Ujo Gusty bol veľký pijak, nebolo to žiadne tajomstvo. Vedela o tom celá dedina. Teta Berta, ako každá slušná žena, sa za neho hanbila a zakazovala mu do krčmy chodiť a po večeroch u kamarátoch popíjať. Istý čas to vyzeralo, že ju Gusty počúvol, lebo v krčme ho už dlhšie nevideli. Ale sklamem vás – nebolo to celkom tak. A teraz to už môžem prezradiť.

Gusty už od začiatku leta nedočkavo pobehoval pod slivkami s vedrom v ruke a po jednej spadnutej slivke zbieral na fajnú, domácu slivovicu. Začiatkom jesene už mal sud plný no a keď slivky vykysli, na hornom konci u uja Miža si vypálil parádnu slivovičku – bez cukru. Tešil sa z nej veľmi, ale iba dovtedy, kým ju Berta nenašla v plevni pod minuloročným senom. Nazlostená a tak trochu i oklamaná sa rozhodla, že vyleje všetku pálenku do potoka a alkoholickým radovánkam bude v ich rodine raz a navždy pokoj.

Ale teraz, keď sa stretla s Katkou, začala celkom ináč rozmýšľať. Napadla jej taká myšlienka, že si fľaše s Katkou jednoducho vymenia.

„Ja ti dám fľaše s pálenkou na svadbu a ty mi dáš tie prázdne. Kým vám pálenka pre svadobných hostí príde vhod, ja tomu môjmu pijakovi nalejem do prázdnych fliaš vodu. A takúto – moju pálenôčku – nech si pre mňa, za mňa, pije, trebárs i každý deň.“ Zafigľovala Berta a potešila sa, ako pre zmenu prekabáti Gustyho.

Katka sa tete Berte veľmi pekne poďakovala. Poukladala fľaše do koša a pomaly sa pobrala domov.

Doma to bolo, aleže, radosti, keď Katka mame všetko dopodrobna vyrozprávala. Spočiatku jej nechcela ani veriť, že ich také veľké šťastie postretlo, a tak si odpila za štamperlík z fľaše a musela uznať, že pálenku Gusty napálil výbornú.

Berta tiež bola spokojná, keď potajme v plevni poukladala fľaše s vodou pod seno. Presne tak, ako ich tam sám Gusty prednedávnom naskladal. A keďže dnes ešte nebola na poli, pobrala sa tam.

Pozbierala mandolínku zo zemiakov, povylamovala pár strukov z kukurice a išla domov. Slnko totiž pripekalo, hoc už bolo poobede. Ešte sa len k domu približovala, už ju vítal Gusty s fľašou v ruke – dopitou tak do polovice.

„Počuj Berta, zázraky sa dejú, zázraky. Všetka moja pálenka, čo som si potajme dal vypáliť, sa na vodu premenila. Aj som ich všetky

vyskúšal a hľa – nič! Vôbec nie som opitý, akoby som čistú vodu pil.“ Znepokojene skonštatoval Gusty.

„Nuž, asi to je znamenie.“ Zažartovala Berta a prešmykla sa popod plece do domu. Gusty sa mimoriadne zamyslel a musel dať žene za pravdu.

„Myslím, že pán Boh mi teraz ukázal správnu cestu a ja už budem po nej kráčať, bez kvapky alkoholu – až do smrti.“

„Tak sa mi to páči, takého som si ťa pred tridsiatimi rokmi brala!“ zahlásila Berta a odpila si za štamperlík dobre vychladenej vody.

„Mne sa snáď sníva. To, to nemôže byť predsa pravda!“ Rozhorčene kričal Lucifer, pričom búchal o žeravý kotol kutáčom tak silno, že zemetrasenie bolo oproti tomu nič.

„Dežo, nože hoď do toho naničhodníka nejakú kosť, nech sa ale že už aj prebudí, lebo ho namojveru do kotla i s tým oblekom hodím!“

„Akože, myslíte Belzebuba?“ opatrne sa opýtal najmladší z pomocníkov samotného Lucifera, Dežo.

„Samozrejme, ty truľo, že Belzebuba. Pozri sa cez ten ďalekohľad, čo robí!“ prikázal mu Lucifer.

„Ale veď on nič nerobí. Iba spí,“ víťazoslávne povedala Dežo.

„Veď práve! Ja som ho poslal na ten ľudský svet plný dobroty, pobožnosti a lásky preto, aby to tam všetko pokazil, porozbíjal, ľudí na našu stranu obrátil a on? On si tam išiel zdriemnuť! Naničhodník jeden!“ zlostil sa Lucifer.

„Na, tu máš to žabacie stehno a traf ho rovno do hlavy – nech sa mu už ten mozog konečne prekrví.“

„Žabáááá, fuj!“ zakričala Zuža, ktorú omylom trafil Dežo rozvareným žabím stehnom rovno do chrbta tak silno, že zobudila všetky deti, ktoré v dedine poobede spali a ešte i jedného dospelého – Belzebuba.

„Ty si ale nemožný! To sa mi snáď sníva, že ja tu takých niktošov hodujem, ktorí na pár metrov nevedia jeden druhého trafiť do hlavy?!“ zlostil sa Lucifer.

„Akože nie. Veď som trafil,“ pohotovo odpovedal Dežo.

„Hej, trafil, ale koho? Dievča, ktoré bolo od Belzebuba sto metrov

vzdialené! Čo sto – stopäťdesiat.“

„Pozrite sa, pozrite sa, Belzebub sa zobudil. Takže, predsa som vám len pomohol.“ Potešil sa Dežo a pomedzi rozžeravené hrnce sa niekde vytratil.

„Jój, ale sa tu dobre na tom svete spí. Škoda, že mi Lucifer nadelil toľko veľa roboty. Lebo istotne by som si ešte aspoň hodinku, dve zdriemol,“ kalkuloval v hlave Belzebub, kým pri ňom neprešla dievčina krásna ako, neviem, ako princezná, víla, kráľovná. Niečo úchvatné! V živote takú krásu na približne meter sedemdesiat výšky a tak do päťdesiat kíl nevidel. K tomu všetkému ryšavé, kučeravé vlasy až po pás a uhrančivý pohľad, ktorý by isto i samotného Lucifera opantal.

„Dobrý deň. A čože vy tu len tak postávate? Čo vám robota utiekla?“ zažartovala Katka a pomaly sa pobrala po ceste smerom domov.

„A-a-ale kdeže, robota, Vás tu čakám. Už hodnú chvíľu tu postávam a čakám najkrajšiu dievku v chotári,“ snažil sa zalichotiť Katke Belzebub.

„Tak to vám držím prsty. Nech sa jej dočkáte!“ pohotovo odpovedala Katka a už, už sa zdalo, že ich debata touto vetou skončila. No Belzebub sa nedal, vycítil šancu, že môže do pekla k Luciferovi priniesť krásavicu, za ktorú dostane nielenže mešec zlata, ale, trebárs, samozrejme, ak mu to Lucifer schváli, dostane Katku za ženu. A bude prvým čertom v histórii, ktorý sa ožení.

„Ak dovolíte, krásne dievča, odprevadím vás domov. Predsa len, nikto nikdy nevie, kde na neho nešťastie číha,“ zdvorilo povedal Belzebub a chytil Katku pod ruku. Alebo ona jeho? To je jedno. A áno, pobrali sa spolu ďalej.

„Navrhujem, áno navrhujem, aby sme sa, ak dovolíte, pobrali spolu do krčmy. Isto iste vo vašej krčme majú nejaké dobré jedlo. Kačku, hus...“

„Nie, nie, v žiadnom prípade. Dnes je predsa piatok a my v piatok mäso nejeme,“ pohotovo odpovedala Katka.

„Tak, pohár vína alebo piva... Nechám to na vás, určite si niečo vyberiete!“ vtieral sa do Katkinej pozornosti Belzebub.

„Kto tam bude posledný, ten platí!“ zakričala Katka a utekala dole prašnou cestou ako o život. Belzebub, ku podivu, za Katkou nestačil, a tak pri prvej zákrute Katka zastala a dočkala na Belzebuba, ktorý za ňou krívajúc doskackal.

„Vy ste isto zranený! Vidieť to na vašom behu. Ukážte, nech sa vám na to pozriem," láskavo povedala Katka a už, už sa dotýkala pravej nohy Belzebuba.

„Nie, nie, všetko je v poriadku, len ma trochu kŕč chytil do nohy." zaklamal Belzebub.

„Na kŕč je najlepšie, keď..." pohotovo sa zohla Katka k nohe a tam, namiesto nohy – kopyto.

Veľmi rýchlo si uvedomila, s kým sa rozprávala a s veľkým krikom sa rýchlo rozbehla domov. Zastavila sa až v kuchyni a keď sa uistila, že všetky dvere i okná sú na dome dobre pozatvárané, porozprávala všetkým, koho stretla.

„Chvalabohu, že sa ti nič nestalo! Musíš vždy dávať pozor a pri každej príležitosti sa modli k Bohu. Jedine ten nás vždy od všetkého zlého ochráni. Choď i teraz do prednej chyži a poďakuj sa mu, že ťa od nešťastia ochránil." Povedala Katkina mama a trikrát sa prežehnala.

Belzebub sa pobral ku skale, odkiaľ ráno na tento ľudský svet prišiel. Dvakrát kopol kopytom o kameň – a nič. Kopol ešte raz – a zase nič.

„Povedal som ti, bez človeka sa mi tu ani neukazuj! Choď od tej skaly čo najďalej a zajtra, zajtra, keď konečne niekoho zlanáriš z dediny, vtedy sa mi tu môžeš ukázať. Dovtedy sa o to ani nepokúšaj! A už choď, lebo si ma dnes toľko nazlostil, že mám chuť skoncovať s tvojím životom už teraz!" zakričal nazlostený Lucifer.

Belzebub, pochopil, že dnes už doma, ak sa to tak dá nazvať, spať nebude. Preto, kým ešte nebola úplná tma, odišiel do neďalekého lesa hľadať si nocľah. Hoci sa hovorí, že čerti sa neboja nikoho a ničoho, o Belzebubovi sa to celkom nedá povedať. Lebo len čo zahúkal kuvik v lese, Belzebub sa preľakol, schoval sa za mravenisko a do rána sa odtiaľto nepohol. Ráno doštípaný a nevyspatý sa zobudil a veľmi rýchlo zmenil svoj názor na to, ako sa dobre na tom ľudskom svete spí.

Uvedomil si, že keď nechce i ďalšiu noc spať v lese, musí stoj čo stoj nejakého dedinčana priviesť Luciferovi. No ako premýšľal, tak premýšľal, všetky jeho myšlienky smerovali iba ku krásnej Katke.

Rozhodol sa, že ju skúsi ešte raz svojím šarmom a isto i peniazmi zlanáriť.

Pobral sa teda presne na to isté miesto, kde ju prvýkrát a vlastne i jedinýkrát stretol. Sako si odložil do trávy a tvár si natrel uhlím, čo mu ešte z pekla vo vrecku ostalo. Lebo mu veľmi záležalo, aby ho Katka nespoznala.

A čakal. Hodinu, dve, tri, štyri. Presne, keď v cerkvi zazvonili zvony na obed, spoza kopca sa objavil tieň, potom spev a potom – Katka. Presne tá Katka, ktorú čakal. Bola krásna. Zdalo sa, že ešte viac, ako včera. Hoci šaty mala rovnaké, vyzerali na nej ináč. I vlasy nedbalo zopnuté sa zdali dokonalé, ako ona sama. Katka Belzebuba nevidela, lebo v rukách mala púpavu, z ktorej plietla venček, a tak ho zbadala, až keď ju oslovil.

„Dobrý deň, dievčina. Prepáčte, som tu prvýkrát, chcel som sa len opýtať, či by ste mi nevedeli cestu ukázať, tamto, k tým skalám."

„Ku Gazdoráňu? Ale veď tam čerti pod zemou bývajú a už viac ako päť mesiacov nám vodu zadržiavajú. Prepáčte, ale ja vám tam cestu isto neukážem. Každý z dediny sa týmto miestam vyhýba a mne sa to tam tiež nepáči, " rázne odpovedala Katka.

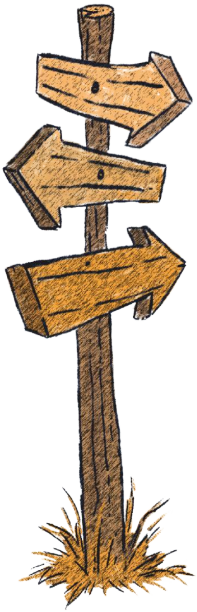

„Áno, áno, prepáčte, zle som ukázal," sypal si na hlavu popol Belzebub. Nechcel som ukázať cestu k týmto skalám, ale k tým, čo sú na inej strane."

„Popravde, času mám. Gazdovstvo som už nakŕmila, kuchyňu upratala. No dobre, poďte, ukážem vám tú cestu a ja sa potom z tohto rázcestia pustím rovno domov. Budem doma narovnako." Povedala Katka.

Pobrali sa teda obaja k miestu, ktoré si Belzebub vymyslel. Chcel využiť chvíľku, kedy by Katku obalamutil a do pekla priviedol. Už sa videl, ako ho všetci v pekle uznanlivo po pleci potľapkávajú a obdivujú. A k tomu ešte mešec zlata – na to sa predsa nemôže zabudnúť. To bude paráda, tešil sa. Veci sa ale mali inak. Ešte v hornej časti cesty, keď sa Belzebub chválil, aký je bohatý, šikovný, múdry a... veď to poznáte, sa Katka rozhodla nenápadne

preveriť, či je ozaj taký šikovný, a podala mu nedokončený venček do rúk s tým, že ju veľmi bolia ruky a dokončiť to už sama nedokáže. Belzebub sa chvíľu zdráhal, no vedel, že teraz nemôže ustúpiť. Zobral teda venček a začal neohrabane prelietať jednu púpavu cez druhú. Čo vám budem hovoriť, nešlo mu to vôbec. Snažil sa, akoby mu išlo o život. Už, už sa zdalo, že ten venček predsa len dopletie, keď tu z predposlednej púpavy vyletela včela a zaletela Belzebubovi rovno pod nohavice. Neborák hodil venček do trávy a začal po lúke tak divoko tancovať, až mu kolená bolo vidno. A keď mu bolo vidno kolená, bolo mu vidieť i kopyto. Katka si opäť uvedomila, že zase skoro naletela čertovi. Od dediny ale bola ďaleko, preto veľmi rozumne povedala Belzebubovi, že si potrebuje, prepytujem za výraz, odskočiť. Tak nech sa otočí chrbtom k nej a počíta do toľko – do koľko vie. Belzebub poslúchol, veď kto by Katku neposlúchol. Otočil sa a počítal a počítal... A kým on počítal, Katka sa spočiatku opatrne, no potom, ako najrýchlejšie vedela, rozbehla domov. Doma mamke všetko vyrozprávala a tá, ako obvykle, poďakovala sa pánu Bohu, že i dnes jej dcéru pred nástrahami zlého sveta ochránil.

Belzebub ešte dlho, dlho počítal. A neopovážil sa obzrieť. Napokon od únavy zaspal a spal mimoriadne tuho až do rána.

Keď sa prebudil, zistil, že krásna Katka je fuč, a že Luciferovi už druhý deň po sebe nikoho nepriviedol. Už teda ani nešiel ku skale klopať, lebo vedel, ako by dopadol. Rozhodol sa preto premýšľať. Samozrejme, že mu to išlo ťažko, veď v pekle premýšľal len málokedy. No teraz sa musel sústrediť a niečo veľké vymyslieť. A predstavte si, vymyslel toto!

„Vystrojím pri krčme veľkú hostinu, na ktorú pozvem celú dedinu, a tam ich všetkých uspím špeciálnym práškom na spanie, ktorý sám Lucifer berie, keď nemôže zaspať. Musím to ale stihnúť ešte dnes, nech to Lucifer nezistí, a hlavne, nech sa nerozčúli," kul plány na dnes večer, Belzebub.

Chudobného krčmára veľmi rýchlo na mešec zlata nalákal a ten mu dal z komory všetko jedlo a pitie, ktoré mal. Dokonca natešený krčmár spolu s Belzebubom i stoly vôkol krčmy porozkladal – nech majú ľudia dosť miesta.

„Ej, to ma Lucifer pochváli, keď mu do pekla pod Gazdoráň postupne všetkých dedinčanov prinesiem," tešil sa Belzebub svojmu doteraz najlepšiemu nápadu.

„Krčmár, nože pobehaj po celej dedine a pozvi každého na oslavu. Každého, nikoho nevynechaj!" prikázal Belzebub, a keďže do večera bolo ešte času dosť a on mal dokonalý plán už takmer hotový, išiel si za dedinu, aby ho nikto nerušil, trošku zdriemnuť.

Zaspať ale nemohol, lebo kravy na lúke mučali, akoby v živote vodu nepili. Odsypal si preto trošku z toho prášku na spanie, aby mohol lepšie zaspať. No nie veľa. Predsa, aby bolo na večer pre všetkých dedinčanom dosť. A zaspal. Veľmi rýchlo a teraz vám môžem prezradiť, že i veľmi tuho. Vy šikovnejší už isto tušíte, čo bude nasledovať. Ale počkajme si ešte.

Krčmár už vítal prvých hostí, ktorí prišli na hostinu.

„Sadajte si, miesta je tu pre všetkých dosť. Ako na svadbe," pochvaľoval si krčmár.

„Čože – svadba?" zvedavo sa opýtala krčmára teta Darina.

„Hej, svadba," zavtipkoval krčmár. No, že to bol len vtip, vedel len on sám, ostatní ľudia, ktorí sa mimochodom húfne schádzali, začali blahoželať Katke a jej už sľaby manželovi – Jankovi.

„Ale veď... veď, my..." chcela niečo povedať Katka, no v ten večer ju už nikto nepočúval. Všetci sa veselili, spievali a keď pred polnocou priniesol Janko svojej Katke kyticu čerstvo natrhaných, ináč zákonom chránených kvetov teliakie, z neďalekých kopcov, všetci sa zhodli, že na lepšej svadbe jakživ neboli. A hoci z Gustovej slivovice sa na Katkinej svadbe ani kvapka nevypila, nikomu to nechýbalo,

lebo hostina to bola ozaj parádna.

A neprekazil ju ani sám Lucifer, ktorý nazlostený na Belzebuba, že mu zobral jeho prášky na spanie a že za tri dni nedokázal ani jedného dedinčana do pekla priviesť, sa rozhodol, že zhodí na celú dedinu skalu, ktorou ich raz a navždy umlčí. Zobral preto najväčšiu skalu v okolí a už sa ju chystal hodiť na nič netušiacich svadobčanov, keď práve vtedy vyletel z polievky kohút, ktorého krčmár zabudol uvariť a do rytmu a spevu svadobčanom trikrát zakikiríkal. Lucifer sa zľakol, že už je ráno a pustil skalu z rúk ešte pred dedinou. Nazlostený, že nezhodil kameň rovno na dedinčanov, zletel dole a silou mocou chcel kameň vytiahnuť a na druhýkrát ešte silnejšie vrhnúť na dedinu. Kameň bol ale poriadne zapichnutý do zeme. No Luciferova zlosť bola nekonečná, preto pobehoval okolo kameňa a z každej strany sa ho snažil stoj, čo stoj rozkývať a nakoniec i vytiahnuť. Keď sa zdalo, že už má skalu na jednej strane povolenú, natešený Lucifer sa zaprel na opačnom konci a v tom momente sa kameň rozdelil na dve časti a ešte viac sa zapichol do zeme. Nahnevaný a hlavne zahanbený Lucifer zahundral, že nebude viac strácať čas v tejto oblasti a natrvalo sa odsťahoval aj so svojimi pomocníkmi z Gazdoráňa. A ľudia mohli pokračovať v oslavách, lebo vďaka odchodu Lucifera mali v dedine opäť dostatok vody.

A, aby som nezabudol, miesto, kde Lucifer rozlomil kamene na dve časti, ľudia pomenovali jednoducho: Sninský kameň. Zaujímavosťou bolo a ešte i je, že tomu vyššiemu kameňu dali meno – Malý Sninský kameň a tomu nižšiemu – Veľký Sninský kameň. I na tomto pomenovaní vidno, že Snинčania vedia prekvapiť a i pobalamutiť každého ešte aj dnes...

.

NINA KOLLÁROVÁ

Kniha, ktorá sa zmestí do dlane

Tohtoročný júl v Starej Ľubovni vôbec nevyzeral tak, ako by sa na mesiac letných prázdnin patrilo: chvíľu svietilo slnko a bolo neskutočné dusno, na druhý deň lialo a na ďalší zas fúkal taký silný vietor, že sa nedalo ani poriadne kráčať. Najhorší zo všetkého však bol dážď, ostrý, bodavý, žiaden letný dáždik, o ktorom sa píše v romantických knihách. A tak sa Kornélia už skoro týždeň nudila sama u starých rodičov, kde trávila prázdniny.

Kornélia sa snažila nudu zahnať rôznymi spôsobmi: pomáhala babke piecť koláče, niekoľko ráz zrátala, koľkými krokmi sa dá obísť celý dom – od pivnice až po podkrovie (bolo to presne 362 krokov). Potom si prezrela s dedkom všetky jeho albumy so známkami (známok bolo 2042, zapamätala si to preto, že ich počítali trikrát). Každý deň preskúmala jednu policu plnú kníh, ale babka s dedkom mali len historické knihy, slovníky, kuchárske knihy a vylúštené krížovky. Kornélia tak radšej s babkou varila, ako by si o tom mala čítať. História sa jej zdala vzdialená a trochu fádna, navyše sa knihy rozpadávali, mali ošúchanú väzbu a vyblednuté obálky, jednoducho, nič zaujímavé. Slovníky nepovažovala za dobrodružnú literatúru, aj keď niekedy pátranie po pôvode ypsilonu v nejakom slove bolo napínavé.

V deň, keď konečne prestalo pršať, sa Kornélia rozhodla, že sa vyberie na dlhú prechádzku. Sľúbila babke, že určite príde domov skôr, ako sa zotmie, vysvetlila jej, že sa u ňu nemusia báť, veď to predsa nie sú jej prvé prázdniny v Starej Ľubovni.

Na ulici pred domom chvíľu rozmýšľala o tom, že by sa vybrala do Poľska, keď aj starí rodičia bývajú na Poľskej ulici. Takáto cesta by predsa len mala aspoň 17 kilometrov, a to by už teda nebola žiadna prechádzka. Kornélia sa nakoniec nevybrala ani do Poľska, ani do Popradu, ale smerom na Ľubovniansky hrad. Túto trasu poznala veľmi dobre, veď po nej prešla už toľko ráz – niekedy s celou rodinou, inokedy s kamarátmi. Tento júl ale boli všetci preč, na dovolenkách a v táboroch.

A tak sa pustila po Zámockej ulici, priamo do kopca. Hneď ako doň začala stúpať, spomenula si, že si so sebou nezobrala žiadnu vodu. Musí to nejako vydržať. Krok za krokom. V polovici ulice sa vybrala skratkou, ktorá viedla cez les. Zrazu sa jej zazdalo, že za ňou ktosi kráča a poriadne jej šliape na päty. Prudko sa otočila a uvidela chlapca. Bol trochu menší ako ona a na tvári postrehla jeho pobavený výraz.

„Prepáč, nechcel som ťa sledovať, ani ti dýchať na chrbát, ale toto si po ceste stratila," podával jej knihu, ktorá bola taká malá, že ju mal celú schovanú v dlani.

Kornélia sa zapozerala na tú malú knihu. „Ale to nie je moja kniha, ja som si so sebou nezobrala nič."

Chlapec chvíľu stál s natiahnutou rukou, akoby váhal: „A naozaj nie je tvoja? Som si istý, že ti vypadla z vrecka. Ale keď ju nechceš, tak si ju nechám."

Kornélia si povzdychla: „Rada by som pokračovala vo svojej prechádzke."

„A môžem ísť s tebou?" opýtal sa chlapec.

„Po prvé, je to čudné, po druhé, vôbec ťa nepoznám a po tretie..."

„Som Teo, teda Teodor, ale radšej mám Teo, mám dvanásť rokov, bývam dole v meste a celý júl sa nudím doma," vychrlil zo seba chlapec a zostal stáť ako socha.

Kornélia chvíľu nevedela, čo má na to povedať, ale nakoniec Teovi podala ruku: „Som Kornélia, mám trinásť už pol roka, čo znamená, že mám skoro štrnásť."

Teo sa rozosmial: „My sme teda dvojka. Kornélia a Teodor, také vznešené mená, ako keby sme vypadli z nejakého historického románu. Kornélia, nič si z toho veku nerob, vyzeráš veľmi vyspelo, naozaj ako štrnásťročná!"

„Ďakujem za kompliment, ale nemali by sme sa z tohto miesta už pohnúť? O chvíľu tu vystojíme dieru."

Kornélia s Teodorom kráčali ďalej hore kopcom, užívali si deň bez dažďa, aj výhľad na krajinu okolo, až kým neprišli k hradnej bráne. „Ideme dnu?" opýtala sa Kornélia.

„Inokedy, dnes sa nechcem pozerať na ďalšieho Teodora, aj keď iba na obraze..."

„Počkaj, na akého ďalšieho Teodora?“

„No, vieš,“ povzdychol si Teo. Ruku si strčil do vrecka, potom ju prudko vytiahol a mal v nej knihu, ktorá sa zmestí do dlane.

„Teo, už som ti predsa povedala, že to nie je moja kniha.“

„Veď ja viem, ale sama mi skočila do ruky.“

Teo knihu opatrne otvoril, Kornélia ho sústredene pozorovala. „No tak, veď mi už povedz, čo v nej je!“

Odpoveďou bolo iba ticho, a tak sa natlačila na Tea, aby videla, čo sa skrýva v knihe.

Teodor Konštantín Lubomirski bol starostom Ľubovniansko-podolínskeho panstva a 13 spišských zálohovaných miest. Z Ľubovnianskeho hradu spravoval poľský záloh. Do svojho úradu nastúpil v roku 1700. Prezývali ho Knieža pekelnej temnoty.

Kornélia od Tea odskočila: „To je nejaký tvoj predok?“

Teo prudko zavrtel hlavou: „Ale kdeže, tento Teodor so mnou nemá nič spoločné. Hovorí sa o ňom, že svoju prezývku si zaslúžil, lebo bol krutý, prísne trestal svojich poddaných, zvyšoval dane. Vraj sa rád zabával a možno vedel aj čarovať, a preto...“

„To sú ale zaujímavé klebety,“ skočila mu do reči Kornélia. „Nie je v tej knihe viac?“

„Nie,“ Teo sa na chvíľu odmlčal a zavrel knihu. „Vieš, všetci si zo mňa robia srandu.“ pokračoval. „Každý rok, keď ideme celá trieda na hrad a stojíme pri obraze Teodora Lubomirskeho a povie sa jeho prezývka, tak ma všetci aspoň na pol roka volajú Knieža pekelnej temnoty. Pre spolužiakov je Teodor ako Teodor, preto radšej hovorím, že som Teo.“

„Rozumiem, Teo, tak dnes ten hrad vynecháme. O mojom mene všetky baby v škole hovoria, že je čudné, že znie ako zo starého sveta, že dnes sa tak už nikto nevolá a že som absolútne nemoderná, ale mne sa páči.“ povedala Kornélia a pustila sa dole kopcom.

Teo ju zastavil, chcel jej dopriať aspoň povestný výhľad z hradu, keď už vyšli celú cestu pešo až pred bránu. Najprv jej ukázal, ako sa Jakubianka vlieva do rieky Poprad, celú Starú Ľubovňu ako na dlani, vymenoval dediny, na ktoré dovideli, v diaľke sa ukázali aj Tatry. Kornélia musela uznať, že ten pohľad skutočne stál za to.

Thebanus
Constantinus
Lubomirski
Princeps
1700

„Ale dnes už naozaj musím ísť, babka s dedkom sa o mňa budú báť," rozlúčila sa Kornélia.

„Stretneme sa zajtra?" opýtal sa Teo.

Kornélia chvíľu rozmýšľala, ale nakoniec prikývla: „Keď nebude pršať..."

„A kde ťa nájdem?" chcel vedieť Teo.

Kornélia sa usmiala: „Počkám ťa na hojdacom moste nad riekou Poprad, o druhej."

„Platí!" povedal Teo a rozbehol sa po ceste.

„A čo tá kniha?" zakričala Kornélia. Ale Teo už bol ďaleko. Chcela vedieť, či celá kniha bola o Kniežati pekelnej temnoty. Mala si ju od Tea zobrať a dôkladne ju preskúmať a prečítať, možno si z nej iba vystrelil, možno chce napísať vlastnú knihu o Teodoroch. Hádam jej na všetko odpovie už zajtra.

Kornélia sa potešila, že si našla nového kamaráta. Nebolo jej ľúto ani to, že nebola na prehliadke hradu a nevidela Knieža pekelnej temnoty aspoň na obraze. Celú cestu domov rozmýšľala o tom, či vyzerá tak zlovestne ako jeho prezývka.

Júlové počasie sa umúdrilo o vyzeralo, že tak skoro pršať nebude. Na druhý deň už z diaľky zbadala Tea, ako ju čaká na hojdacom moste.

Privítal ju s úsmevom: „Máš rada hudbu?" Kornélia sa začervenala, hudbu mala síce rada, ale hudobný sluch nemala, keď v škole na hudobnej spievali, radšej iba otvárala ústa, aby spoločný výkon nekazila, a nevedela hrať na žiadnom hudobnom nástroji.

„A čo ty?" opýtala sa Tea.

„Hudbu mám rád. Niektorú aj trochu musím, chodím na Základnú umeleckú školu Jána Melkoviča. Skúšal som to s flautou a gitarou, zatiaľ som to ešte nevzdal, ale niekedy je to teda boj, cvičiť pravidelne."

„Tak to je super," povedala Kornélia. Boli dni, keď si predstavovala, že vie hrať na hudobný nástroj, že pozná noty a vie ich všetky prečítať. Možno to ešte niekedy skúsi. Teraz potrebuje vedieť viac o záhadnej knihe, ktorá sa zmestí do dlane: „Teo, chcela by som vidieť tú knihu, čo si mal včera. Chcem si ju celú prečítať!"

Teo jej podal knihu, čo sa zmestí do dlane, a trpezlivo čakal, kým si ju Kornélia celú neprezrela. A Kornélia si ju musela prelistovať dva razy

za sebou, lebo kniha bola na jej veľké prekvapenie úplne, ale úplne prázdna.

„To nie je možné, nie je tu nič. Ani jeden riadok, ani žiaden Teodor. Text zo včera zmizol, ba dokonca to vyzerá tak, akoby tu ani nikdy nebol," nechápavo pokrútila hlavou.

„Možno to tak celkom nie je kniha, ale zápisník, do ktorého by sme si mohli zapisovať svoje letné dobrodružstvá," skúšal Teo.

Kornélii sa tento nápad celkom pozdával, azda by si naozaj mohli s Teodorom zapisovať to, čo spoločne zažijú. Ale na tajomnú knihu, ktorá sa zmestí do dlane, nemôžu zabudnúť, stále im nepochopiteľné zmiznutie textu vŕta v hlave. Do konca prázdnin musia záhadu vyriešiť.

„A čo bude s tou hudbou?" opýtala sa Tea. Teo ju vzal za ruku a rozbehli sa po moste, ktorý sa im pod nohami hojdal ako silné morské vlny.

Zadýchaní zastali až na námestí sv. Mikuláša pred Provinčným domom, kde sídlila galéria mesta. Teo ju ťahal dovnútra po širokých drevených schodoch, ktoré vŕzgali oveľa viac ako schody u babky a dedka. Galéria bola plná ľudí, ktorí na niečo čakali. Kornélia sa poobzerala okolo seba, videla rozložené hudobné nástroje. Skôr, ako sa stihla Tea opýtať, čo to má znamenať, na scénu prišli hudobníci a začali hrať. A tak Kornélia s Teom stáli úplne vzadu a počúvali. Zrazu vstúpila hudba, odrážala sa od stien, vlnila sa v priestore, stúpala k vysokým starobylým klenbám, všetko do seba zahalila... A bol to veľmi príjemný pocit. Nechať sa viesť tónmi do nových, nepoznaných svetov. Kornélia sa pozrela na odraz v okne – celé publikum bolo také zaujaté hudbou, že si nikto nevšimol, a nevšimla si to ani Kornélia, ani Teo, že celý koncert počúvali s otvorenými ústami.

Po poslednom potlesku sa opatrne vytratili von, sadli si na lavičku v parku pred kostolom sv. Mikuláša. „Tak to teda bol zážitok," uznanlivo skonštatovala Kornélia.

„Si píš! Mali by sme si to zapísať," Teo vytiahol z jedného vrecka knihu, ktorá sa zmestí do dlane, a z druhého pero. Otvoril knihu, pripravil sa na písanie a obaja do nej prekvapene pozerali. V knihe bol text, a iný ako ten včera:

Jozef Pantaleón Roškovský sa narodil v roku 1734 v Starej Ľubovni

do rodiny, v ktorej bola dlhá hudobná tradícia. Jeho otec bol kantorom. Roškovský študoval na piaristickom gymnáziu v Podolínci. Vedel hrať na niekoľkých hudobných nástrojoch: na organe, trúbke, husliach a bol aj výborný spevák. Bol všestranným hudobníkom a skladateľom. V roku 1759 bol vysvätený v Trnave za kňaza a pôsobil v niekoľkých mestách. Zomrel v roku 1789 v Budapešti. Zbieral liturgické spevy a skomponoval aj niekoľko sakrálnych skladieb. Nie všetky sa však zachovali do dnešného dňa. Jeho raná tvorba patrí do obdobia baroka, neskôr sa prikláňal ku klasicizmu.

„Fíha, vedela si o tom, že sa v Starej Ľubovni narodil aj takýto skladateľ? Myslíš, že nám o ňom kniha dáva vedieť preto, že sme na koncerte počuli aj jeho hudbu?“ spustil Teo paľbu otázok.

Kornélia si chvíľu nebola celkom istá, ako má odpovedať, ale koncert sa jej páčil a zaujalo ju aj meno skladateľa. Dokonca sa jej začínala pozdávať aj kniha, ktorá sa zmestí do dlane. „Má teda dosť zvláštne meno, myslím, Pantaleón, to si určite zapamätám. Aj tú jeho hudbu. Tá teda vznikla poriadne dávno,“ povedala Kornélia.

„Máš pravdu, veď to už je viac ako dvesto rokov!“ prepočítava Teo. „Vieš si predstaviť, že by si mala dvesto rokov? Alebo že by si žila v 18. storočí? A poznáš všetky tie cudzie slová, ktoré sú v knihe?“

Kornélia sa usmiala, cudzie slová poznala, určite ich Teovi vysvetlí jedno po druhom. Možno by ju chvíľu bavilo žiť aj v minulosti, chcela by vedieť, ako vyzerala Stará Ľubovňa, keď sa tu pán skladateľ narodil. Čo videl z okna, kam sa chodil prechádzať, čo jedol. Bola však spokojná aj so svojím 21. storočím. Koncert bol pre ňu ako stroj času, aspoň na chvíľu sa preniesla do doby, keď skladby vznikli.

Najviac ju však prekvapilo to, že si myslela, že v Starej Ľubovni sa nenarodil nikto slávny, ani zaujímavý. Možno tak nanajvýš nejaký hokejista. Vraj Marián Hossa, niekde to čítala. Určite v takom malom meste ani nikdy nikto, kto by stál za reč, nepôsobil, netvoril a nebol, veď čo by už len robili v Starej Ľubovni? Mohla sa na to opýtať aj starých rodičov, ale vôbec jej to nenapadlo. A teraz zistila, že sa asi mýlila.

„Hej, Zem volá Kornéliu,“ zamával jej Teo rukou pred očami. „Predstav si, že by sme mali kamaráta s menom Pantaleón. Boli by sme odvážna, neporaziteľná trojica: Kornélia, Teodor a Pantaleón, zvládli by sme každú skúšku života, vzdorovali by sme nepriazni osudu a vyriešili by sme každú záhadu. No, musíš uznať, že to naozaj znie ako z historického románu!“

„Áno, Teo, aj tvoje vyjadrovanie je ako z poriadne starého historického románu! Asi si sa nechal uniesť zvratmi nášho žitia!“

Teo sa začal smiať, potom rehotať, Kornélia sa k nemu pridala, čoskoro od smiechu obidvaja plakali.

Večer musela Kornélia vyrozprávať babke a dedkovi všetko, čo zažila. Povedala im o svojom kamarátovi Teovi, o prechádzke, o koncerte, o tom, že v Starej Ľubovni asi kedysi naozaj žili slávni a zaujímaví ľudia. Vynechala iba jednu malú vec: knihu, ktorá sa zmestí do dlane.

„Babka, dedko, kde máte uložené knihy o histórii Starej Ľubovne? A nenašiel by sa aj nejaký historický román o tomto meste?“ Babka s dedkom sa len pousmiali a dedko spustil: „Kornélia, keby si len vedela, koľko strašidiel, mátoh, temných černokňažníkov, nešťastia, požiarov, ale aj radosti a zábavy, tajomstiev bolo v tomto meste. A tých ľudí, čo tu zanechali svoju stopu tiež bolo neúrekom. Skús začať touto knihou,“ dedko jej dal do rúk obrovskú hrubú knihu s názvom: Libenow, Liblaw, Lubowla, Alt Lublau, Ólubló... Stará Ľubovňa. Kornélia sa potešila, hádam ju stihne prečítať do konca prázdnin u starkých. A dedkovi zatiaľ nepovedala, že nejaké osobnosti z histórie mesta už stihla spoznať. Niekedy je dobré nechať si trochu tajomstiev aj pre seba.

V polovici júla bolo zrazu tak horúco, akoby sa celá zem išla roztopiť. Vonku sa nedalo vydržať, no v tieni pod stromami to zachraňovala zmrzlina.

Kornélia s Teom jedli v ten deň už tretiu.

„Myslíš si, že sa nám naozaj zachladia mozgy?“ spýtal sa s úsmevom Teo.

„Ale, Teo, zmrzlina je zmrzlina. Aspoň sa nám bude lepšie rozmýšľať o tom, čo budeme dnes robiť. Aj keď... ja sa neviem rozhodnúť.“

„Kornélia, myslíš si, že nášho skladateľa pri skladaní hudby inšpirovala aj Stará Ľubovňa? Ja by som sa z nej niekedy rád odsťahoval, lebo sa nudím,“ ozval sa Teo.

„Ja by som tu zostala aj dlhšie ako cez prázdniny. Možno sa pánovi skladateľovi páčilo námestie tak ako mne, prechádzala by som sa po ňom ešte veľmi dlho, možno aj hodinu. Začala by som pri fontáne, najprv by som obišla tú a potom pokračovala ďalej a ďalej. A chcela by som si urobiť fotku na tejto lavičke, pod týmto stromom so zapadajúcim slnkom, alebo pri mozaikovom jablku, jednom z tých, ktoré drží

v rukách sv. Mikuláš, patrón mesta.“

„Kornélia, ale veď to je čistý gýč!“ smial sa Teo.

„Mne to neprekáža, chcem si túto chvíľu zapamätať takto!“

Teo chcel z vrecka vybrať mobil a odfotiť Kornéliu, ale namiesto toho mu do ruky padla kniha, čo sa zmestí do dlane.

„Asi by sme si mali niečo prečítať, poď sa pozrieť.“ Kornélia podišla k Teovi, spolu sa skláňali nad knihou a opäť spoločne čítali:

Mária Karaszeková, profesionálna slovenská fotografka. Narodila sa okolo roku 1900, do Starej Ľubovne prišla okolo rokov 1920 – 1921. Svoj fotoateliér mala v dome na námestí číslo 14, neskôr číslo 15. Jej fotografie sú čierno-biele alebo tónované na modro.

„To muselo byť zaujímavé, asi nám chce kniha povedať, že by sme mali navštíviť nejaký fotoateliér a nie sa iba fotiť do mobilu,“ povedal Teo.

„Vieš si predstaviť, aká šikovná to musela byť fotografka, keď mala svoj vlastný ateliér? Aj ja by som chcela, aby ma niekto pekne odfotil, tak, ako sa to robilo niekedy. Nie iba s použitím filtra na mobile. Určite by som na takej fotke vyzerala ako obrázok.“

„Hej, ako maľované vajce!“ podpichol Kornéliu Teodor.

„Tak by sme potom boli na tej fotografii dve maľované vajcia. Hotové veľkonočné kraslice!“ nedala sa Kornélia.

Obaja sa rozosmiali. Takto si Kornélia predstavovala ideálne prázdniny – krásne počasie, dobrý kamarát, veľa zábavy a objavovania. Takéto prázdniny by sa nemali nikdy skončiť. Ani vtedy, keď už budú s Teom poznať mnohé príbehy o osobnostiach z histórie celého mesta. Vždy sa dá nájsť ešte niečo nové.

„Myslíš, že by sme ešte niekde mohli nájsť a vidieť fotografie tejto fotografky?“

„Žeby na internete?“ skúsil Teo.

„Internet je fajn, ale chcela by som veci objavovať aj inak. Napríklad v archíve, tam by sme mohli nájsť nejakú stopu.“

Teo sa zamračil: „Podľa mňa má archív v lete prázdniny ako všetky deti. Ale internet nemá prázdniny, tak by sme mohli...“

Kornélia sa zamračila ešte viac ako Teo: „Žiaden internet, ideme na prieskum, budeme sa orientovať podľa toho, čo sme sa dozvedeli,

musíme nájsť domy, ktoré majú na námestí číslo 14 a 15, poď, ideme ich nájsť a pritom si môžeme predstavovať, že sme na začiatku 20. storočia a že ideme spolu korzovať.“

„Čo ideme robiť?“

„No predsa korzovať! Teo, už si veľký chlapec, toto slovo by si mal poznať!“ Kornélia schmatla Tea za ruku a spolu sa rozbehli po námestí.

Kniha, ktorá sa zmestí do dlane, zostala na lavičke. Možno čaká na ďalšie deti, ktoré zavítajú do Starej Ľubovne, aby im ukázala miesta, ktoré ešte nevideli. Aby im rozpovedala príbehy tých, čo v Starej Ľubovni kedysi žili, pôsobili a zanechali v nej svoju stopu. Možno to bude aj príbeh Terézie Vansovej, Michala Chlebáka, Jána Kubašeka, Andreja Čepiššáka, Jána Melkoviča... Keď budete prechádzať Starou Ľubovňou, dívajte sa pozorne a zastavte sa aj v parku na námestí, možno kniha, ktorá sa zmestí do dlane, čaká práve na vás!

PAVOL MIŠENKO

Podzemná chodba

„No konečne!“ zašepkal Šebastián. Nedočkavo sa vrtel v školskej lavici, akoby sedel na rozpálenom ražni. Štúdium ho veľmi nebavilo a z vyučovania mal najradšej jeho koniec. Nepatril medzi najbystrejších žiakov, ale podľa učiteľovho správania vedel dopredu odhadnúť, kedy toto každodenné trápenie skončí. Svitať na lepšie časy začalo, keď sa kantor niekoľkokrát po sebe priblížil k oknu a v podrepe, mierne sklonený, otočil hlavu k oblohe. V tejto póze totiž sledoval hodiny na kostolnej veži. Jeho reč postupne spomaľovala a slová zneli výraznejšie. Ešte počas výkladu si začal utierať špinavé ruky od kriedy do ručníka. Pokračoval v oprašovaní svojho pôvodne čierneho dolománu zdanlivo čistými dlaňami. Ale to robil skôr zo zvyku, pretože jeho šnúrami zdobený kabátec pripomínal viac odev mlynára než oblečenie človeka, ktorý si nárokuje honor a rešpekt.

Dohady sa zmenili na istotu až vtedy, keď sa postavil pred žiakov a súmerným pohybom obidvoch rúk dal znamenie, aby vstali. Práve na tento pokyn čakal sústredene Šebastián. Vedel, že po krátkej modlitbe príde slovo „Amen“ a on vyrazí k dverám. Keby nimi nevybehol ako prvý, určite by tým utrpela jeho prestíž. No teraz sa rutinný odchod zo školy nekonal. To jeho „No konečne!“, aj napriek hluku a vŕzganiu spolužiakov, ktorí vstávali z lavíc, neuniklo pozornosti učiteľa. Takže namiesto modlitby nasledoval pokyn, aby si sadli, a nedočkavca zasiahol prísny kantorov pohľad.

„Šebastián, postav sa!“ zaznel strohý povel. Oslovený, a podľa výzoru aj poriadne prekvapený chlapec, sa teraz dvíhal zo svojho miesta oveľa pomalšie, až by sa zdalo, že trpí nejakou telesnou chybou. Očami pritom sústredene sledoval od kriedy zašpineného muža a odhadoval, ktorým smerom sa pohne. V kúte miestnosti, pri okne, bola totiž opretá pružná liesková palica, ktorej účinok už neraz pocítil na svojom zadku. No učiteľ sa tam ani nepozrel, ale pomaly kráčal k stojacemu žiakovi. „Šebastián, Šebastián,“ opakoval chlapcovo meno, akoby o niečom rozmýšľal, a keď sa pred ním zastavil, prehovoril:

„Nerozumiem, ako môže také pekné meno patriť takému darebákovi. Tvoj patrón sa musí za teba v nebi poriadne hanbiť.“ Na chvíľu sa odmlčal, ale zrak mal stále upretý na previnilca. Dobre vedel, že práve táto chvíľa neistoty bude mať na chlapca väčší vplyv než „masáž“ palicou. „Apropo, a poznáš ty vôbec svojho patróna?!“ prekvapil čakateľa na trest otázkou. Ten iba stál a hlavou sa mu mihali tváre svätcov, ktoré si pamätal z kostola. Ale či je medzi nimi aj svätý Šebastián, nemal ani tušenia. A keby aj mal, nič o ňom nevedel. Nastalo teda ticho, ktoré znovu prerušil učiteľ: „Sadni si a poriadne počúvaj!“

Kantor sa posadil na chlapcovu lavicu, pohodlne si preložil nohu cez nohu a začal rozprávať. Bol to príbeh o nebojácnom rímskom vojakovi, ktorého pre vieru v kresťanského Boha odsúdili na smrť. No stal sa zázrak a o život ho nedokázali pripraviť ani šípy núbijských lukostrelcov. Učiteľ svojím prednesom upútal aj takého nepozorného poslucháča, akým bol nehodný nositeľ svätcovho mena. Šebastiána však najviac zaujal jeho koniec, kde rozprávač opisoval mučeníkov hrob: „Ten sa do dnešných čias nachádza v katakombách pod večným mestom.“ Na chvíľu sa odmlčal, poobzeral sa okolo seba, kde detské tváre napäto viseli na jeho ústach a spýtal sa: „Vie niekto, čo sú to katakomby?“ Nastalo ticho. Možno to aj niekto tušil, ale nikto si nedovolil prerušiť mlčanie, ktoré spôsobila učiteľova otázka. Každý čakal na pokračovanie zaujímavého rozprávania. Pochopil to aj kantor a aby žiakov dlho nenapínal, rozhovoril sa o bludisku podzemných chodieb, v ktorých prví kresťania slávili zakázané bohoslužby a zároveň tam pochovávali svojich mŕtvych.

„Podzemné chodby...“ rezonovali učiteľom vyslovené slová v Šebastiánovej hlave aj po tom, čo sa konečne dostal zo školy von. Nešiel domov, ale, ako tradične, na neďaleký pahorok zvaný Bromberg. Jeho západný svah bol zarastený hustým krovím, v ktorom si s kamarátmi spravili tajnú skrýšu. Tu sa stretávali a okrem plánovania všakovakých huncútstiev neraz rozoberali aj veľmi dôležité témy. Napríklad, ktoré dievča je v triede najkrajšie, prečo má starý povrazník Floriš drevenú nohu, alebo aj to, či je na svete dôležitejší Napoleon alebo pápež. Teraz, keď učiteľ nevedomky oživil to, čo bolo neraz

cieľom ich záujmu, teda podzemné chodby, sa znova obrátila ich pozornosť smerom k hradu. Hádam každý v meste už o nich počul, ba dokonca ich vedel aj podrobne opísať. Aj keď boli výpovede „očitých svedkov“ v detailoch často rozdielne, nebolo pochýb, kade sa do podzemia vchádza.

„Môj dedo rozprával, že jeho otec tento vchod na vlastné oči videl,“ prehovoril Mikuláš, vďaka štíhlej a vysokej postave prezývaný Stĺp. „Keď ako učeň pomáhal pri oprave rumpálu v hradnej studni, spustili ho vo vedre na jej dno a on odtiaľ videl chodbu. Tiekol ňou potôčik, ktorý napĺňal studňu vodou.“ Šebastiána, a určite aj ostatných chlapcov v skrýši, sa zmocnilo vzrušenie. Počuli už túto historku veľakrát, ale stále v nich dokázala vyvolať šteklenie na zátylku a neraz

aj zimomriavky po celom tele. Nič dôveryhodnosti neuberalo na ani to, že očitým svedkom bol raz syn tesára, potom povraznícky učeň, ktorého tiež posadili do vedra, keď na rumpáli menili hrubé konopné lano. Podobné svedectvo dokonca začuli od murárskeho majstra, ktorý sa chválil na lešení, že ako učeň bol v studni opravovať vypadnuté kamene v jej obrube a všetko videl na vlastné oči. No jemu veľmi neverili, pretože ho v meste poznali ako táraja nad tárajov. Veď kto by už len uveril tvrdeniu, že ho po mene pozná aj samotný cisár. Tomu vraj postavil nádherný palác, keď bol vo svete na skusy. Dom pre vladára postaviť mohol, veď sa v remesle vyznal, ale ešte prednedávnom tvrdil, že to bolo vo Viedni pre Ferdinanda, zatiaľ čo teraz sa chváli samotným Napoleonom.

Nech je, ako je, aj tak existuje dostatok svedkov, čo opisujú existenciu vchodu do podzemnej chodby z hradnej studne. V tom sú všetci zajedno. Nezhody sa však ukázali pri určení jej ústia. Väčšina, vrátane Šebastiána, si myslí, že to bude niekde pri brehu rieky Poprad, ktorá zároveň zásobuje studňu vodou. Lenže sú aj takí, podľa ktorých tajný východ z hradu končí v hrobkách pod kostolom sv. Mikuláša. Ba dokonca medzi ľuďmi kolujú aj také chýry, že sa z podzemnej chodby dá vyjsť pri Bujačej skale. Jej okolie chlapci poriadne preskúmali, no nič tam nenašli. Napriek tomu ani túto možnosť úplne nevylúčili. Jeden tovariš zo zámočníckej dielne majstra Jakuba tvrdil, že vo svete videl taký mechanizmus, ktorý dokáže presunúť celú skalu a potom ju vrátiť na pôvodné miesto. Treba len nájsť, kde je schovaný zámok, ktorý dáva do pohybu tajné dvere.

„V takých chodbách môžu byť ukryté aj poklady," nahlas rozmýšľal Viktor, ktorý sa týmto výrokom prekonal. Medzi chlapcami bol totiž známy ako Slimák, a to nie len kvôli pomalej chôdzi, ale aj pre nie príliš rýchle myslenie. Na niektorých tvárach sa objavili úškrny, čo bola podvedomá reakcia vždy, keď Slimák otvoril ústa. Teraz však nebolo počuť smiech, pretože Viktorovým slovám chceli skôr uveriť. Ich pohľady spočinuli na Šebastiánovi a čakali, ako na Slimákovu úvahu zareaguje on. Všetci sa vždy spoliehali na jeho úsudok. Zvláštne, že si rovesníkov dokázal ľahko podmaniť svojou charizmou, zatiaľ čo vo svete dospelých sa pre neho nenašlo lepšie oslovenie než

nezbedník, lapaj či naničhodník.

„Vidíš, to mi nenapadlo. Dobrý postreh, Slimák!“ súhlasil s kamarátom Šebastián a ten až podrástol, keď namiesto posmechu zožal uznanie. „Nemyslím si, že by tam hradní páni mohli uložiť vzácnosti. Určite by ich odtiaľ skôr či neskôr odniesli,“ uvažoval Šebastián s úsmevom na tvári, pozorujúc Slimáka, ktorý si užíval pochvalu rešpektovaného rovesníka. „Ale z vonkajšej strany mohli vchod do chodieb nájsť zbojníci a tam zhromažďovať svoj lup. Nie je vylúčené, že ich pochytali a nezostal nikto, kto by nakradnuté cennosti odtiaľ odniesol.“ Tieto slová iba vystupňovali záujem kamarátov o podzemnú chodbu. Boli si istí, že existuje a nebolo pochýb, že sa do nej dá dostať cez hradnú studňu.

A tak chlapci po dlhej porade dospeli k názoru, že je určite lepšie raz vidieť ako dvakrát počuť. S týmto sa rozišli, pretože slnko už takmer spočinulo na vrcholkoch hôr a doma ich čakali povinnosti. To, že nešlo iba o chvíľkové vzplanutie, sa ukázalo na druhý deň,

keď sa po vyučovaní znova stretli v tajnom úkryte na Brombergu. Teraz už nestrácali čas zbytočnými rečami. Začal sa tu rodiť plán, ako sa dostať ku vchodu do podzemných chodieb. Všetci dobre vedeli, že ten sa nachádza v studni a tá je zase ukrytá niekde za hradnými múrmi. Nikto z nich, ba dokonca ani z ich najbližších, na hrade nikdy nebol.

Donedávna tam sídlila vojenská posádka, preto bolo priam nemožné bez zvláštneho povolenia do pevnosti vstúpiť. Ale našťastie, pomery sa zmenili v ich prospech. Pravda, nestalo sa to len tak, samo od seba. Aj keď nevedomky, a určite nie cielene, chlapcom pomohol Napoleon. Ten budoval veľkú armádu a vojakov potreboval hlavne na bojisku, a nie zaháľajúcich v nejakom bezvýznamnom stredovekom hrade. Preto celá posádka aj s výzbrojou a všetkým, čo mohli na ťažení potrebovať, jedného dňa odpochodovala neznámo kam. V prázdnej pevnosti ostal iba jeden vyslúžilý vojak, ktorý kvôli zraneniam a starobe nebol už v poli nič platný. Jeho úlohou bolo dozerať na to málo, čo tu zostalo, ale hrdinské skutky už od neho nikto neočakával. Armáda sa o neho postarala. Dostal strechu nad hlavou a s ňou aj aké- také živobytie.

Strážnica vedľa vstupnej brány sa stala jeho domovom a nádvorie vedľa nej premenil na záhradku. Tu, medzi upravenými záhonmi zeleniny a zemiakov, strávil väčšiu časť dňa a o zvyšok hradu sa nejak zvlášť nestaral. Iba rokmi vštepovaný zmysel pre povinnosť a poriadok ho donútil k obchôdzke, aby aspoň raz denne skontroloval, či je v pevnosti všetko v poriadku. Občas, keď potreboval doplniť zásoby, zamkol hradnú bránu a vybral sa do mesta. Bol to starý vojak, takže všetko robil s pravidelnou presnosťou. Možno si to neuvedomoval, ale aj starostlivosť o záhradku, odpočinok či obchôdzka hradu mali svoj presne stanovený čas. Výnimkou neboli ani jeho výpravy za nákupom proviantu. Každý piatok si cez plece prehodil ošúchanú vojenskú torbu, do pravej ruky vzal palicu a vybral sa smerom k mestu.

Vo svojom bezstarostnom stereotype ani len netušil, že ho z úkrytu sleduje niekoľko párov zvedavých očí. A nielen to. Zmeniac sa na špehov chlapci nepozorovane sliedili okolo hradných múrov. Hľadali

štrbinu, ktorou by sa dostali dnu. Ich snaha bola ovenčená úspechom a onedlho objavili to, čo potrebovali. Stačilo povoliť niekoľko kameňov v jednej z delových strieľní takmer pri upätí hradieb. Ňou sa útle chlapčenské telo dokázalo bez veľkej námahy pretlačiť do útrob pevnosti.

„Do hradu pôjdem ja, Stĺp a Blcha," navrhol kamarátom Šebastián, keď vo svojej skrýši pripravovali plán vniknutia do podzemných chodieb. Každý z vybraných členov expedície mal v nej svoje logické miesto. Proti účasti Šebastiána v tejto nebezpečnej, ale aj prestížnej výprave nikto neprotestoval. „Ale prečo tam majú ísť práve títo dvaja?" bolo prvé, čo napadlo všetkým ostatným. „Blcha je z nás najmenší a najľahší, takže si sadne do vedra, a ja so Stĺpom, keďže sme tu najsilnejší, ho spustíme rumpálom do studne," jednou vetou vysvetlil svoje rozhodnutie Šebastián. Nikto neprotestoval, a tak sa najbližší piatok vybrala skupina chlapcov k hradu.

Dobre vedeli, že čas ich výpravy je obmedzený pobytom strážnika v meste. Toho nebolo až tak málo, pretože postaršiemu, navyše krívajúcemu mužovi trvala cesta tam a späť celé popoludnie. No aj napriek tomu si uvedomovali, že darované minúty budú neúprosne ubiehať, a preto nimi musia šetriť. Aby ich zbytočne nestrácali hľadaním studne, čo mohlo trvať veľmi dlho, zistili jej približnú polohu počas prípravy expedície.

„Vidíš v strede tú bielu, úzku budovu? To je kaplnka. Keď sa dáš napravo od nej, tak tam je studňa," vysvetľoval, sediac na lavici pod oknami svojho domu, starý ujček Matej. O ňom vedeli, že hrad trochu pozná. Čoby kostolník neraz miništroval farárovi, keď ho vojaci pozvali odslúžiť omšu. S touto informáciou sa trojica chlapcov pretlačila otvorom strieľne.

Ocitli sa v pivnici a než si oči zvykli na tmu, takmer v nich zvíťazilo nutkanie na návrat. Ale hneď ako sa im zornice rozšírili, zistili, že neveľkými otvormi v strope do vnútra nesmelo vchádza svetlo. To premieňalo temnotu na šero, čo citeľne uľahčovalo orientáciu. Pudovo teda išli tam, kde tma strácala na sile, až ich konečne oslepili slnečné lúče, ktoré nazerali do podzemia cez otvorené dvere. Skôr než sa znova ocitli pod holým nebom, museli zdolať dlhé schodisko

pozostávajúce z nepravidelných stupňov. Vonku trochu blúdili, než konečne zazreli kaplnku, ktorá im poslúžila ako orientačný bod. Plní očakávania došli tam, kde mala byť podľa ujca Mateja studňa. Bola tu, ale výzorom ani zďaleka nezapadala do ich plánov. Rozpadajúcu sa kamennú obrubu chránil pred nepriazňou počasia provizórny prístrešok zakrytý popraskaným a zoschnutým šindľom. Chýbal tu však mohutný rumpál, ktorý presne popísal Stĺpov dedo. Malo ísť o dômyselné zariadenie, s dvoma oproti sebe umiestnenými kolesami, pomocou ktorých sa na drevený valec navíjalo hrubé konopné lano. Ten mal mať po oboch stranách vyrezané ozuby, po ktorých drkotali poistky zabraňujúce spätnému pohybu. Veľké vedro na konci lana je zbytočné opisovať, pretože nič z toho už neexistovalo. A nie div, veď odvtedy, čo tam bol otec Stĺpovho deda, mohlo ubehnúť aj sto rokov. Chlapci stáli nad kruhovým otvorom, ktorého dno sa strácalo v nedohľadne a pomaly z nich vypŕchavala nádej, že sa do podzemnej chodby ešte niekedy dostanú.

Šebastián dvihol zo zeme kameň a pustil ho do studne. Asi po dvoch, možno troch úderoch o kamennú obrubu sa z hĺbky ozval slabý zvuk pripomínajúci žblnknutie. Po chvíľke to zopakoval a znova bolo počuť náraz padajúceho kameňa o vodnú hladinu. Toto bol, žiaľ, jediný objav, ktorým sa mohli pochváliť čakajúcim kamarátom. Zistením, že je v studni voda, určite nikoho neohúrili, ale aspoň vedeli, že nie je zasypaná. Nepatrný žblnkot spôsobený rozčerenou hladinou im nedovolil podľahnúť beznádeji. Stále tu bola šanca dostať sa k tajnému vchodu do podzemia. Lenže ako to urobiť? Bez rumpálu to bolo nemožné. Aj keď zvedavosť a nadšenie boli obrovské, predsa len možnosti dosiahnuť cieľ majú svoje hranice.

„Musíme mať istotu, že tam ten vchod je," zamyslel sa Šebastián, no ďalej už pokračoval s istotou v hlase: „Potom už nebude až také ťažké sa k nemu dostať." Aj keď nepovedal nič, čo by všetci ostatní už nevedeli, predsa len tých niekoľko slov jeho spoločníkov nadchlo. Rozprúdila sa diskusia, až zrazu v spleti hlasov zaznelo: „Pusťme tam kačku!" Znelo to tak absurdne, že všetci zrazu zmĺkli a pohľady upriamili na jej autora. Mlynárov Tóno, známy všetkým iba ako Tóno, sa trocha zarazil, zneistel, ale aby nevyšiel na smiech, začal vysvetľovať:

„Toho roku na jar pri povodni zahnal prúd vody naše kačky rovno pod mlynské kolo. Už sme si mysleli, že je po nich, keď sa po čase znova objavili na hladine rieky poniže nášho mlyna. Otec vravel, že kačka sa len tak ľahko neutopí."

Znelo to uveriteľne a, navyše, sa tento nápad dal veľmi ľahko zmeniť na skutok. Zohnať kačku, košík a dlhý špagát nebolo až také ťažké. „Na krk jej uviažeme červenú mašľu, aby sme ju poznali, keď vypláva z podzemia," vylepšil Tónov návrh Šebastián. Najbližší piatok už tak nič nebránilo novej výprave na hrad. Len čo starý vojak vykročil smerom k mestu, strieľňou sa do pevnosti s košíkom v ruke plazil Šebastián. Bol sám, pretože všetci ostatní stáli na stráži pri rieke Poprad. Oči mali na stopkách, aby im neuniklo miesto, kde sa kačka objaví na hladine. Ak sa vôbec ešte niekedy objaví...

A ona nesklamala a vyplávala! No nestalo sa tak hneď v ten istý deň. Preto večer, keď sa krajina pozvoľne norila do tmy, chlapcov premáhalo sklamanie. Svoje miesta, odkiaľ pozorovali rieku, opustili,

až keď sa jej pokojná hladina zmenila na zrkadlo nočnej oblohy. Domov sa rozišli s nádejou, že ak by kačica vyplávala z podzemia v noci, určite si nájde cestu domov. Už aj to by bolo možné považovať za veľký úspech. Ráno však Tóno, ktorý ochotne poskytol nič netušiaceho operenca z maminho kŕdľa, návrat túlačky nespozoroval. Nezávisle od jeho zistenia sa zvyšok pátračov vrátil k rieke už pred svitaním. A urobili dobre, pretože slnko ešte poriadne nevykuklo zo svojho úkrytu, keď zbadali, ako sa k nim po hladine Jarabinského potoka približuje červená škvrna. Až tesne pred ústím do Popradu v nej s istotou spoznali kačicu s výraznou červenou mašľou na krku. O existencii podzemnej chodby teda nebolo pochýb. Po preskúmaní brehov potoka si boli istí, že vstup do podzemia musí byť niekde v skalách nad dedinou Jarabina. Ale to ľahko zistia, keď sa do hradnej studne namiesto kačice vydá niekto z nich. Hmm..., ľahko povedať, no ťažko urobiť.

Z toho, čo mala byť podľa Šebastiána ľahšia časť plánu, sa stala pre chlapcov v ich veku priam neprekonateľná prekážka. Kde a ako zohnať dvesto lakťov dlhé, pevné lano a ako ho dopraviť na hrad? Ak by sa im to aj podarilo, nikto z nich nemá dostatok síl a, popravde, ani odvahy zliezť takú hĺbku. Museli by postaviť niečo ako rumpál a to sa potajme skrátka nedalo. No a požiadať o pomoc dospelých nechceli. Aj tak by ich nikto nebral vážne a priznanie sa k tajným návštevám hradu by sa zaiste bolestivo podpísalo na ich zadkoch.

Čas bežal, chlapci rástli a zdalo sa, že sa pomaly blížia k naplneniu svojho plánu. Lenže podobne, ako im na začiatku bádania boli pomery naklonené, teraz sa postavili proti nim. Cisárski úradníci sa rozhodli hrad predať, a preto sa do opustenej pevnosti na chvíľu vrátili vojaci. Ich úlohou bolo vziať všetko, čo sa armáde ešte mohlo zísť a ostatné veci niekde upratať. No a najlepším miestom, kde sa navždy stratilo všetko nepotrebné, bola studňa. Skončili tam aj sutiny niektorých rozpadnutých stavieb, ktoré mohli špatiť oku nádejného kupca. Spolu s odpadom sa stratil aj vchod do podzemnej chodby. A tá určite mala aj východ... Kačica im naznačila, že ho majú hľadať v Jarabinskom prielome.

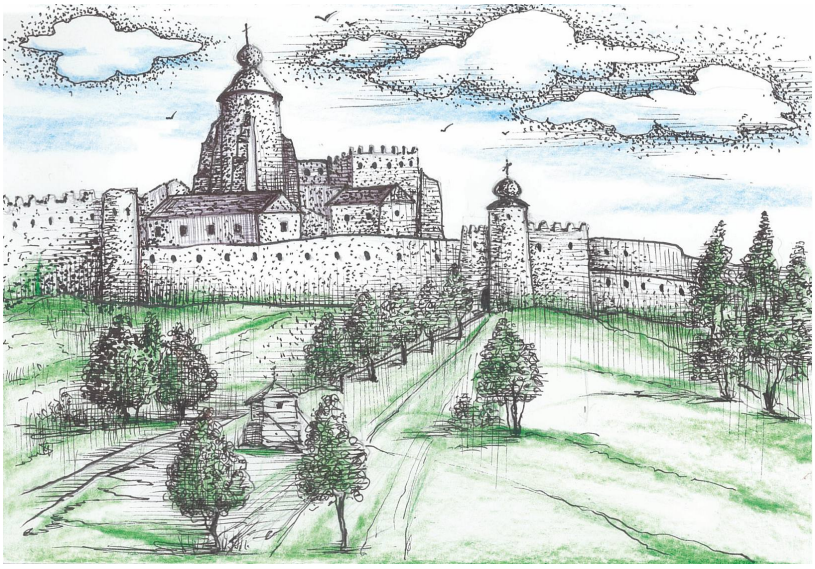

Ich počínanie neostalo bez povšimnutia a medzi ľuďmi sa rozšírili zvesti o jaskyniach plných pokladov. No podzemie sa dodnes nikomu nepodarilo objaviť, a to aj napriek tomu, že ľudia tu prekopávali kamennú sutinu ešte v minulom storočí.

Pýtate sa, či je to pravda? Asi áno. Keď som sa ako mladý ocitol na Ľubovnianskom hrade čoby kastelán, bol to prvý príbeh, ktorý som si vypočul od jedného z návštevníkov pri hradnej studni. Neskôr sa ku mne dostal od iných ľudí a v rozdielnom podaní. Všetky sa však spájali v hlavnom hrdinovi, teda v tom, čo do útrob zeme cez studňu pustil kačicu. Navyše, každý rozprávač, celkom neskromne, obsadil do tejto úlohy svojho predka.

ANETA ZVARIK

Príbeh statočnej rodiny krosnianskych škriatkov Krosnoľudkov

Brána do škriatkovskej ríše Krosnoľudkov v kráľovskom meste Krosno sa otvárala naozaj rýchlo a pri zatváraní sa dokonca vietor vzdúval. Neustále sa roztvárala a uzatvárala, a to tak razantne, až kým dvierka neodpadli. Vtedy škriatok Parobok schmatol kladivo a zostrojil nový vchod – šmýkačku. Od tej chvíle už nebolo potrebné dverami trieskať. Stačilo vyskočiť na strom, nájsť dutinu a zošmyknúť sa rovno do trónnej sály, priamo pred kráľa. Aká to bola zábava! Každý bradatý drobec hľadal príležitosť navštíviť kráľa Milka. Škriatkovia z najvzdialenejších kútov prichádzali pod gaštan na tzv. Hornom predmestí, ktoré sa v súčasnosti volá Zawodzie (skoro ako Závodie). Vždy sa našiel dôvod na serpentínové zošmyknutie sa do podzemia. Po čase však takéto návštevy začali kráľa nudiť. Preto prikázal nahradiť šmýkačku rebríkom a davy návštevníkov sa výrazne preriedili.

Kráľ Milko a jeho dvor žili v spleti komnát ukrytých pod palácom doktora Dunikowského, hneď vedľa starého gaštana. Neďaleko sa nachádzal kopec, na ktorom odpočíval svätý Vojtech počas svojej cesty z Prahy do Gniezna. Milko si mnícha dobre pamätal. Jedného dňa, keď driemal medzi stromami, ho takmer privalil nejaký bosý vandráčisko. Keď mních uvidel Krosnoľudka, vyskočil na nohy. Neskoršie legendy hovorili, že išlo o stretnutie svätého Vojtecha s malými človiečikmi. Vtedy si trpaslíci uvedomili, že sa o krosnianske hradisko delia s inými obyvateľmi – z ich pohľadu veľkoľuďmi. Nebáli sa ich, no obozretne im uhýbali z cesty a svoju prítomnosť pred nimi skrývali.

V krosnianskej zemi strávil tento mních niekoľko dní. Navštívil domy na Hornom predmestí a v neďalekej osade Kotčín. Jedného dňa si sadol do trávy a mlčky pozoroval, ako sa osada prebúdza k životu. Znenazdajky sa neďaleko svätca objavil škriatok. Hľadel na misionára, ktorému po lícach stekali slzy ako tiché svedectvo jeho starostlivosti o ľudský osud. Možno práve vtedy, možno o čosi neskôr, na mieste

rozjímania tohto mnícha, ktorého čakal osud mučeníka, vytryskol z miest, ktorých sa jeho slzy dotkli, prameň živej vody. Ľudia tam prichádzali so svojimi starosťami, niektorých trápila choroba, iných nenaplnená nádej na potomstvo.

Umývali sa vodou, ktorá upokojovala ich trápenie a srdcia im napĺňala novou silou. Postupne sa ukázalo, že má ešte ďalšiu silu – dar, ktorý v manželskej láske rozkvital malými ratolesťami.

O tisíc rokov neskôr bola na kopci, kde vyviera zázračný prameň, postavená nemocnica. Kráľ Milko sa počas jej výstavby zakrádal do ateliérov architektov a menil im výkresy aj mapy. Celý projekt riadil tak úspešne, že na mieste, kde svätý Vojtech ronil slzy, bol postavený pôrodný trakt – miesto, kde deti prichádzajú na tento svet. Odvtedy pramienok života tečie nanovo a bábätká sa rodia rozžiarené a šťastné.

Teraz už viete, kde sa nachádza vchod do škriatkovskej krajiny. Deti z mestskej časti Zawodzie v kráľovskom meste Krosno už dávnejšie tušili, že starý gaštan nie je obyčajný strom. Rástol medzi palácom doktora Dunikowského, budovou školy a materskou školou. Nebolo to náhodné miesto. Gaštan bol dobrotivý strom plný trpezlivosti. Koľko detí sa hojdalo na jeho konároch! Bili ho palicami, aby im zhodil svoje potomstvo – gaštany – niekedy fľakaté ako kravička, inokedy hnedé ako koník. Bol mlčanlivým vychovávateľom nejedného veľkočloveka, ktorý ako dieťa sedával v jeho tieni a hral sa od svitu do mrku.

Hry boli rôzne, ale vždy ich spájal jeden prvok – palica. Bol to poklad, najúčinnejšia zbraň detských vojen. Palica bola darom od šedivého gaštana, ktorý takto štedro obdarúval dobré deti. Nezbedníkov trestal tým, že im na hlavu zhadzoval tŕnisté plody v najtvrdších škrupinách. Najčastejšie však bol strom ochrancom. Chránil rodiny pred dažďom, zachytával slzy školáčikov, ktorí sa zapieraním do kmeňa zdráhali ísť do školy, vždy si vypočul ich obavy z písomky. A deti na zelenom kopci boli vnímavé – šepkali si medzi sebou, že videli škriatka, ktorý tam zvykol pobehovať svižným tempom. Možno by sa nad Krosnoľudkami stále vznášala hmla nebytia, keby nie potreba vzájomne sa podporovať a pomáhať si v ťažkých chvíľach. Veľkoľudia sa nakoniec zmierili so skutočnosťou, že kráľovské mesto

Krosno obývajú aj škriatkovia. Tešili sa z ich prítomnosti, pretože to bol vznešený rod maličkých človiečikov s hrdými srdcami a šikovnými rukami. Veľkoľudia sa venovali obchodu, škriatkovia dolovaniu. Spoločne pracovali pre dobro mesta, ktoré milovali.

Nezabúdajme, že veci sa diali v čase, keď si staré duby otierali nosy mokré od dažďa, zajace nosili na chrbtoch čerstvo vykopanú mrkvu a v lese bolo počuť vŕzganie stromov, ktoré sa ohýbali pod váhou medových plástov.

Krosnoľudkovia pracovali v sklárni, kde sa vyrábali rôzne poháre. Už v kolíske ovládali sklársku píšťalu, dlhú trubicu, ktorá sa používala na fúkanie a tvarovanie skla. Od chvíle, keď sa narodili, boli pripravovaní na ťažkú prácu vo fabrike.

Než však tento deň prišiel, boli obklopení starostlivosťou a láskou svojich rodičov, ktorí sa postarali o to, aby bezpečne opustili kolísku a vydali sa na vandrovku pestrým životom.

Keby sme sa pozreli hlbšie do krosnoľudkovského obydlia, videli by sme, že nemluvňa, ktoré v ňom spí, vyzerá trochu inak ako ružové bábätko. Chlapci mali obrovské chlpaté nohy, dlhú bradu, zemiakové nosy a silné ruky, ktoré si neohrabane skladali na bruškách naplnených maminým mliekom. Dievčatká, naopak, kopali veľkými nohami v kolíske a mihali riasami takými dlhými, že im siahali až po zemiakový nos zasadený medzi bucľaté líčka.

Od prvých hodín svojho života sa takýto škriatkovský drobček láskavo usmieval a posielal rodičom pusinky. A aj keď bol jeho výzor trochu mrzutý, pre mamu a otca bol najkrajším zázrakom sveta.

Narodenie v kráľovskom meste Krosno sa vždy oslavovalo. Rodičia

pozývali svojich príbuzných a susedov na hostinu, aby oslávili narodenie nového Krosnoľudka. Na hostinu pozývali aj veľkoľudí, ktorí tieto stretnutia nesmierne milovali, pretože si mohli na nich zaspievať a ochutnať všakovaké dobroty.

Na takéto oslavy prichádzali aj škriatkovskí príbuzní – staré rodiny Tarnozlíkov, Leskoľudkov a Krakolíkov – trmácali sa po lesných cestách na rebrinákoch. Zámožnejší hostitelia dokonca pozývali svojich príbuzných z prímorskej oblasti – Gdyňoľudkov, známych svojou mimoriadnou obratnosťou na rybačkách. Prichádzali aj návštevníci spoza hraníc – Slovákopaslíci, Nemcolitáni a dokonca aj britskí gnómovia.

Prichádzali zväčša ovešaní darmi – prímorskí bratranci doniesli na stoly lososy a tresky, britskí trpaslíci varili čaj, ktorý priniesli ako dar od anglickej kráľovnej, Leskoľudkovia servírovali beščadské hríby a Krakolíci vyťahovali z kufrov oštiepky a krakovské praclíky. Bola to skutočná oslava zrodu života – okolo rodičov novorodenca tancovali ich príbuzní.

Počas týchto radostných dní navštevoval domácnosti aj pisár Hrbatko. V ruke držal husie pero a pod pazuchou niesol veľkú rodovú knihu, do ktorej sa po stáročia zapisovali mená novorodencov.

„Aké meno ste vybrali pre dieťa?“ spýtal sa, pripravený písať. Rodičia sa na seba zmätene pozreli.

„Ehm... nevieme! Je ťažké sa rozhodnúť!“ odpovedali svorne. Hrbatko prižmúril oči a poškriabal sa na nose.

„No, čo už... V takom prípade počkáme. Možno sa z vašej ratolesti vykľuje Kučeravec alebo možno Uvrešťaná? Veselá alebo možno Zamyslená? Meno musí sedieť ako zadok na nočníku!“ povedal a zavrel knihu.

Rodičia si s úľavou vydýchli, hoci sa na pisára stále pozerali trochu neisto. Veď každý sníva o tom, aby bolo jeho dieťa najmúdrejšie a najkrajšie. V trpasličom svete bolo každé meno ako pečať osudu – nebolo vyberané náhodne, ale podľa povahy alebo zvláštnych vlastností jeho nositeľa. Preto bolo možné v kráľovskom meste stretnúť Hrbatka, Myšiu vežu, Traviša, HromotÍka a mnoho ďalších pestrých postáv.

Čas sa u Krosoľudkov riadil vlastnými zákonmi. Býval rozmarný – niekedy sa hnal ako prúd rozbúrenej rieky, inokedy sa snoval lenivo ako pavučina v nedostupných miestach kováčskej dielne. Škriatkovský deň mohol trvať sedem hodín, inokedy tridsať, prispôsoboval sa náladám všemocného a jeho nesmierne zložitej, no srdečnej povahe. Preto sté narodeniny krosnianskeho škriatka – podľa ich aritmetiky plnej násobenia, delenia a sčítania – zodpovedali približne osemnástemu roku života veľkoľudí.

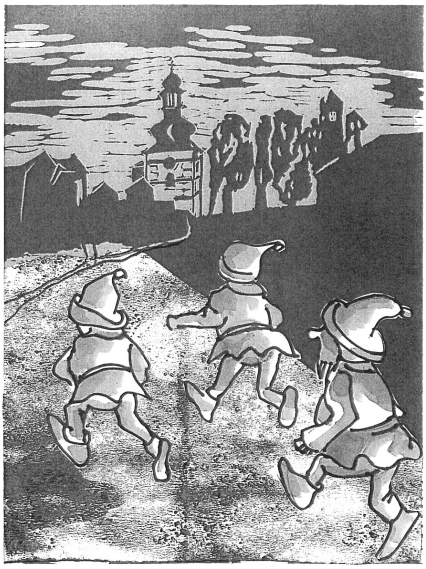

Statný muž, ktorý kráčal do práce na svoju prvú šichtu, vyzeral ako starý mudrc. Dlhá sivá brada sa mu krútila až po vrecko nohavíc a na hlave mu hrdo stála žltá čiapka s červeným brmbolcom. Cez okuliare s drôtenými obrubami sa na svet pozeral s vážnosťou človeka, ktorý práve vstupuje do dospelosti.

Veľkoľudia sa tešili z prítomnosti drobných priateľov, pretože škriatkovia boli vychýrení svojou poctivosťou a srdcom ochotným pomáhať. Spoločne vytvorili mesto s tradíciami siahajúcimi až do čias kráľa Kazimíra Veľkého. Spolu hrali, spolu tancovali až do svitania, pretože v meste, kde ľudia a trpaslíci nažívali v zhode, bola radosť spoločným dobrom.

Neďaleko Krosna sa k nebu týčila sklenená hora a na jej vrchole stál ponurý hrad, v ktorom býval černokňažník Halen. Miestni sa báli prekliateho vrchu, z ktorého sa po zotmení ozýval spev Všebory – princeznej veľkoľudí, ktorú uväznil zlý čarodejník. Halena živila jej krása, z ktorej jej preto každý deň ubúdalo, aby on nasýtil svoju magickú moc. Vďaka tomu bol v páchaní zla všemocný. I stalo sa,

že do šťastného života Kosnoľudkov a veľkoľudí zamiešal lyžičku dechtu...

Princeznin otec, starý kráľ Dobrotech, sľúbil bohatstvo tomu, kto oslobodí jeho dcéru. Žiadnemu rytierovi sa však nepodarilo vystúpiť na vrchol klzkej hory, aby splnil kráľovu vôľu. Statoční bojovníci namáhavo stúpali po hladkom povrchu, ale každý z nich nakoniec aj tak spadol do priepasti. Prešli roky a obyvatelia Krosna – veľkoľudia aj Krosnoľudkovia – smútili nad osudom dievčaťa. Jej spev bol živou výčitkou pre celé mesto. Ani hlasný tanec a hulákanie ho nedokázali prehlušiť. Kráľ Dobrotech, ponorený v smútku, prelial more sĺz z túžby po svojej milovanej dcére.

Jedného rána, keď pekári u Gombíka miesili cesto na chlieb a u Strakovcov vymeriavali dĺžku rakvy, zastal na úpätí sklenenej hory škriatok Silko. Mešťania sa len obzerali okolo seba a krútili hlavami: ďalší zatratenec. A všetci sa znovu ponorili do svojej každodennosti. Opšondek ako zvyčajne vykladal knihy vo výklade a felčiari si brúsili britvy. Škriatok Silko sa motal okolo svojho vozíka, na ktorom boli naukladané plechy, dosky a vrecia. Rýchlo postavil veľkú vaňu, ktorú vyložil hlinou. Niekoľko dní nepretržite prikladal do ohňa, až napokon, keď mali rozžeravené uhlíky požadovanú teplotu, nasypal do kotla piesok, sódu a vápno. Horúca sklenená láva bublala a trblietala sa ako roztavené zlato. Silko siahol po sklárskej píšťale, ponoril jej koniec do tekutého skla a šikovnými pohybmi vytvoril schodíky, ktoré napájal na sklenený povrch hory. Krok za krokom, schod za schodom vznikala cestička priamo do hradu.

Keď sa mešťania ponáhľali na nedeľnú bohoslužbu, s úžasom sledovali, ako odvážny Silko stúpa na sklenenú horu. Keď dosiahol vrchol a dostal sa na hrad, rozbehol sa rovno do princeznej komnaty. Pri pohľade na Všeboru sa zhrozil. Nie preto, že bola takmer dvakrát vyššia ako on, ale pre jej zmenený výzor. Tvár mala pokrytú bradavicami a jej zaslzené a začervenané oči škúlili napravo aj naľavo. Husté obočie jej dodávalo výraz večného zmätku, vlasy mala rozcuchané a dlhé, zahnuté nechty vzbudzovali nepokoj. Bola to proste škrata.

Silko si túžil vziať za ženu krásnu princeznú, pretože vo všetkých legendách boli oslobodené devy pôvabné. Teraz pochopil, prečo mu ju Halen dal bez boja. No predsa sa mýlil... Boj s čarodejníkom sa začal vo chvíli, keď sklár pozrel na Všeboru. Halen dobre vedel, že väčšina odvážlivcov by pri pohľade na jej škaredú tvár ušla. Len nezištná láska mohla prelomiť čary a poraziť čarodejníka raz a navždy.

„Ach, ja nešťastník!“ zvolal škriatok a začal ustupovať, pripravený na útek.

„Krása je v očiach toho, kto sa pozerá...“ zašepkala princezná.

Silko sa zastavil. Pozrel sa do zrkadla a uvidel svoj obraz bradatého trpaslíka. Potom sa pozrel na Všeboru. Nič na nich nebolo dokonalé a predsa spolu tvorili celok. Ona – vysoká a štíhla – mohla dosiahnuť na ovocie z najvyššej jablone. On – nízky a mrštný – by v lesnom poraste ľahko zbadal dubáčik. Jeho rozpálené nohy túžili tancovať, ale jej pokoj by dokázal naplniť jeho srdce.

Škriatok vzal princeznú za ruku a potom takto zotrvali celé hodiny. Rozprávali sa o živote, túžbach a prianiach. Všebora bola skromná a dobrá. Čím dlhšie sa s ňou rozprával, tým mu bola bližšia. V jeho očiach opeknievala.

Sila ich lásky roztopila sklenenú horu, ktorá sa ako láva vyliala do koryta rieky Wisłok a odniesla so sebou puknuté srdce čarodejníka. Keď Halen skonal, čary zmizli. Pred Silkom stálo dievča s labutím krkom a malinovými perami, kráska, o ktorej sa spievali balady. Predtým by sa škriatok jej pôvabu zľakol. Ale po ceste, po boji a po objavení hodnoty čistej duše sa na ňu pozeral inak. Hľadel srdcom. A nekonečne ľúbil.

Mladí sa vrátili do kráľovského mesta Krosno, kde ich čakalo radostné privítanie. Silko neprijal kráľovu odmenu za oslobodenie princeznej. Vedel, že podmieňovanie lásky pozemskými statkami môže prebudiť zlé sily.

Onedlho kráľ Dobrotech oznámil svadbu Všebory a statočného sklára. Bola to prvá svadba, ktorá spojila dva rody – veľkoľudí a Krosnoľudkov. Oslavy boli dlhé a okázalé. Svadba, na ktorej som jedla a tancovala, sa zapísala do miestnych kroník. Uhorské víno, ktorým sa pripíjalo na šťastie novomanželov, dlho tieklo ulicami mesta.

Kráľ Milko a kráľ Dobrotech vládli spoločne po stáročia a kráľovské mesto Krosno za ich panovania prekvitalo. A bolo by to takto stále, nebyť choroby duše, ktorá zachvátila veľkoľudí a spôsobila, že srdce mesta puklo.

Ale to je už iný príbeh...

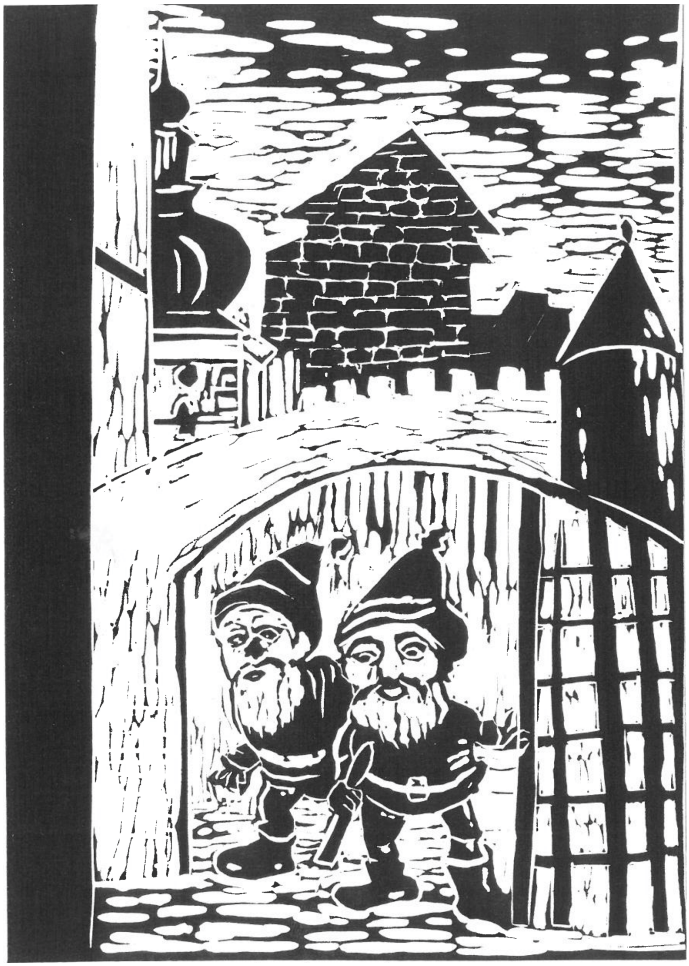

ANNA STOKŁOSA

Myšovláskova harmonika

Aj miesta majú duše, teda, svojich anjelov strážnych. Ale niekedy je miesto také veľké a plné dobrej energie, že začína byť opatrovníkom svojich vlastných anjelov.

"Anjeli sú takí tichí, najmä tí beščadskí. Keď nejakého stretneš v horách, veľmi sa s ním neporozprávaš. Nanajvýš ti pošepne do ucha, keď má dobrú náladu, že nosí krídla v ruksaku. Aj za dobrého počasia...".

Rádio, stojace na nízkej chladničke, chytalo alebo strácalo vlny, preto hlas speváka Krištofa Myškovského miestami opúšťala istota. Brunovi Šafranovi to však neprekážalo. Rukami stuhnutými od chladu objal otlčený, zvonku broskyňový a zvnútra modrý hrnček s horúcou mätou. Pokúsil sa vdýchnuť jej vôňu, ale studené dutiny mu v tom bránili. Para sa mu usádzala na okuliaroch, no nevšímal si to. Po niekoľkých dúškoch trochu rozmrzol a jeho svaly – unavené pochodom a vlhkou zimou – sa konečne uvoľnili v suchom teple kupoly starého observatória.

Okrajom bavlneného roláka si utrel okuliare, poobzeral sa po svojej pracovni a skontroloval, či sa mačky už najedli. Sklenená kupola zaliata popoludňajším silným februárovým slnkom bola plná zelene. Múzeum odtiaľto už dávno odviezlo zariadenie na pozorovanie oblohy, takže pre kurátora zostalo až príliš veľa miesta na skromný byt. Všetok priestor, ktorý nezaberala posteľ, stôl, knižnica, stojan na gramofón a mapovú tubu, zabrali Brunove rastliny. A tri mačky, ktoré si vzal k sebe.

Bruno vstal, umyl mačacie misky aj svoj hrnček. Pieseň sa skončila a začalo vysielanie spravodajstva. Hlásateľ opäť rozvíjal tému výrubov stromov v Beščadskom národnom parku, s ktorými sa miestni nehodlali zmieriť. Bruno mal dosť tejto témy a mal dosť aj Grzegorza Wnyku, ktorý sa už roky snaží v Beščadoch podnikať, ale na úkor ľudí aj prírody. Že tento chlapík získava finančné prostriedky na odbahnenie vodnej nádrže Solina, tomu už neveril naozaj nikto. Bruno teda vypol rádio a na gramofón položil prvú platňu Petra Lipu, ktorá mu prišla pod ruku.

Sadol si za stôl a rozvinul mapu priehrady, na ktorej pracoval už druhý týždeň. Skontroloval, ako sa darí kresbám zvierat, ktoré na ňu včera naniesol. Tento moment práce mal veľmi rád, pretože to znamenalo, že z kartografického hľadiska a z hľadiska mierky je mapa už hotová a treba ju len dozdobiť atrakciami a chuťovkami. A keďže to bola mapa na mieru, dostal špeciálne pokyny na kreslenie dočasného ostrova. Mal to byť malý rarášok, sediaci na pleciach veľkého zloducha. Tieto dve bytosti akoby symbolizovali manželský pár, pre ktorý bola táto mapa darčekom k ich výročiu, a Bruno si ich nechal na záver. Včera si postavičky precvičoval na nečisto, takže podlaha za jeho stolom bola pokrytá niekoľkými kresbami chlpatých a rohatých, ale zároveň zábavných strašidiel. Niektoré nakreslené uhlíkom, iné už na skúšku namaľované akvarelom. Žiadna postava nebola rovnaká, čo svedčí o intenzite tvorivého hľadania. Každý z nich sa tiež odlišoval od predstáv o skutočnom vzhľade besa.

Bruno sa práve chystal namaľovať víťazný pár, keď mu zazvonil telefón a obloha nad kupolou sa skryla za hradby z mračien. Šafranovi stačil jeden nespokojný pohľad na displej, aby si ticho a rezignovane povzdychol. Tento telefonát nemohol neprijať. Volal správca parku Hrom.

Kôň Vihorlat sa bez akéhokoľvek povelu svojho jazdca zastavil na malom kopci s výhľadom na ruiny cintorína a základy cerkvi v bývalej dedine Solinka. Bruno z úcty k tomuto tichému, znepokojivému miestu zosadol z koňa. Keby nevedel, že je tam chrám, možno by ho považoval za balvany pokryté snehom, ale náhrobné kamene cintorína vyčnievali zo snehu, očistené nárazovým a veľmi drsným vetrom. Ten akoby nechcel dať nikomu zabudnúť na tých, čo tam ležia. Valach pustený navoľno zamieril medzi stromy ohnuté starobou k neďalekej hájovni a v snehu sa k nej ticho blížil. Nebolo to po prvý raz, čo tu so svojím jazdcom bol.

Nechcel tu dnes byť, ale povinnosť volá. Počas konskej vychádzky sa nestratil nikto iný ako najmladšia Wnykova dcéra Anetka. Podľa jej matky na nich zaútočila vlčia svorka, keď sa vracali z Hyrlaty do Majdanu cez Lisznu. Nikto jej nechcel veriť, ale prvý tím záchranárov, ktorý sa tam dostal tesne pred snehovou búrkou, skutočne odfotil veľké stopy, možno vlčie. Tie stopy, kým boli viditeľné, viedli späť k Hyrlatu. Správca Hrom poslal do tejto oblasti dva tímy, ale zároveň požiadal Bruna, aby sa pre istotu stiahol ešte ďalej. Tak sa stiahol. Až pod tichú Solinku.

Posadil sa v závetrí na spadnutý kmeň. Chvíľu počúval, ako fúka vietor a ako vŕzgajú konáre, ktoré vietor núti v treskúcej zime tancovať. Mliečne nebo bolo od neskorého popoludňajšieho svetla zlatobiele a plné prašanu – prchavý pohľad, ale úplne príznačný pre toto miesto – taký, aký sa vám v horách občas naskytne, ak máte šťastie. Šafran vytiahol z vnútorného vrecka bundy vrecúško a z neho ústnu harmoniku s čajovým lístkom, vypáleným na tele z čerešňového dreva. Zavrel oči a nedbajúc na vietor začal hrať. Vietor a sneh odnášali každý zvuk, ale modlitbu bolo zrejme dokonale počul tam, kde to bolo

potrebné, pretože keď dohral a znova otvoril oči, vietor sa upokojil a stromy okolo neho sa hemžili drobnými škriatkami-raráškami.

„Dobrý večer," pozdravil ich láskavo.

Drobní, strapatí škriatkovia odpovedali na jeho pozdrav kolektívnym výbuchom radosti a divokým vrtením.

„Prišiel Bruno Myšovlások! Čo tu robíš, bratku? Čo si stratil? Videli sme rusalku, ktorej si dnes pomohol! Už jej bude lepšie! Ale si sa teda v rieke okúpal!" pišťali jeden cez druhého.

„Hej, nezahovárajte," prerušil ich veselo. Sneh ho teraz zasypával veľkými chumáčovitými vločkami.

„Šedák uniesol malé dievčatko. Prečo? Veď nič neurobila. Ani jemu, ani lesu."

Raráškovia skormútene zmĺkli a ich bosonohá akrobacia a tanec okamžite ustali. Ale zrejme im mlčanie v takej dôležitej veci robilo ťažkosti, lebo jeden z nich to nevydržal a zvolal:

„Šedák to neurobil len tak!" Potom si vystrašene zakryl ústa rukami a schoval sa do najbližšej bútľaviny. Prenasledovaný zlostným škriekaním prebudenej veveričky z nej však okamžite vypadol.

„Tak prečo?" opýtal sa Bruno. Odpovedalo mu rozpačité a kolektívne mlčanie zatvorených úst.

„Nuž, hovorte. Nebudem sa naňho hnevať a ani mu krivdu nespravím. Kto ho naposledy dostal z pasce na medvede?"

„Bes mu nakázal!" zvolal ďalší hlások spod koreňov spadnutého stromu a hneď sa k nemu pridali aj ostatní.

„Ako to myslíš?" zašepkal náhle zblednutý Bruno. Od pamätného súboja medzi Besom a Sanom uplynulo už veľa času a pokoj a ticho v divočine udržiaval po dlhé stáročia len starý lesný bôžik.

„Otec tohto dievčatka ničí les a trávi rieku. Bes ho chce potrestať!"

„Je nažive?"

„Áno."

„Zaveďte ma ta."

„Nie, nie!" začali pišťať škriatkovia. „Nemôžeš, nesmieš! Ublíži ti, zoberie ti krídla! Zožerie ťa! Zabije ťa!"

„A to tu mám len tak sedieť, keď uniesol nevinného človeka?"

Škriatkovia začali znovu pišťať, zmietaní zdesením aj správnosťou

toho, čo povedal.

„San je preč, kto ti pomôže?“

„Veď San je všade, ale vybavím to sám. Len ma zaveďte pred kráľa.“

Raráškovia sa na seba nervózne pozerali, smutní a v beznádeji, až kým si Bruno nepriložil studenú harmoniku k ústam a nevypustil ešte zopár tónov melódie, ktorú poznali. Harmonika sa okamžite rozohriala a škriatkovia si rezignovane vzdychli.

„Budeme tam pre teba, bratku,“ sľúbili mu, keď sa postavil. Niektorí ho chytali za odev, iní za ruky.

Vietor opäť zosilnel a len mliečna obloha sa k večeru pomaly sfarbovala doružova.

Túto trasu nepozná žiadna mapa. Nepoznajú ju ani najstarší beščadskí horali. Vstupujú sem len tí, ktorí sa neboja, že sa nevrátia. Tu vládne les, ľudská noha to tu nepozná. Bruno kráčal do večne zeleného srdca pralesa v sprievode spievajúcich škriatkov, ktorí sa pieseň naučili od ľudí. Už veľmi dávno...

Konečne vstúpili na malú čistinku zarastenú papradím, obklopenú hradbou lesa takou hustou a tmavou, že vyzerala ako čierňava. Spomedzi kmeňov na nich civeli zvedavé oči, bolo počuť šepot, syčanie, smiech, krákanie, hrkútanie a vŕkanie. A nad tým všetkým sa ešte stále ozývala zborová pieseň odvážnych raráškov spievajúcich viachlas. Nechceli sa vzdialiť od Bruna, ani keď všetka vrava utíchla. Kráľ lesa totiž vedel, že má návštevníka, a nenechal ho dlho čakať. Tma pred Brunovými očami sa vzopäla a zrazu pred ním stála postava veľká ako medveď, s rohami a planúcimi očami, s plášťom z netopierích krídel. Bes ich rozprestrel a zareval tak, že prerušil aj posmeľujúci spev raráškov, ale malé tvory svojho priateľa neopustili.

Bruno, vidiac mohutný prejav sily, roztiahol svoje vlastné krídla vo farbe pripomínajúcej sfarbenie vrabcov do celej šírky a ochranne nimi prikryl svojich drobných tovarišov. Jeho pernaté krídla sa netrblietali myriadami hviezdičiek ako čarovné krídla Besa, ale vyzerali hrejivo a prítulne. A boli dôkazom, že sa s ním prišiel porozprávať ako rovný s rovným. Kráľ začal priamo:

„VIEM, PREČO SI PRIŠIEL, MYŠOVLÁSOK. ALE ODÍĎ. VYRIEŠIM

TO SÁM.“

Jeho basový hlas dunel v Brunovej hlave a ozýval sa lesom.

„To už stačí, kráľ Bes. Už si to raz skúsil s ľuďmi silou a ako to dopadlo?!“ opýtal sa pokojným hlasom Šafran a celá čistinka, prekvapená jeho odvahou, zatajila dych.

Besove oči zahoreli hnevom, ale zo svojho miesta sa ani nepohol.

„KVÔLI TOMU, ČO ROBÍŠ PRE MOJICH PODDANÝCH, ŤA NECHÁM ŽIŤ. ODÍĎ. TRETIU MOŽNOSŤ NEDOSTANEŠ.“

„Robím to pre tvoje deti a Sanove deti. V lese je miesto pre všetkých! Nie si jediný, kto premohol smrť, kráľ. Duch Sana a jeho sen presakuje do tejto krajiny ako voda z rieky, v ktorej padol. Snahou privlastniť si les pre seba nedosiahneš nič. Opäť prehráš a tentoraz so sebou stiahneš aj svoj ľud.“

Tvor zavrčal a pomalým, nenáhlivým krokom sa k nemu priblížil. Nebolo ťažké uhádnuť, s akým úmyslom, pretože to bolo vidieť na jeho zubatej papuli. Bruno sa však nebál.

„Utečte.“ zašepkal raráškom, hľadiac do očí blížiaceho sa monarchu. „Ak vám ublíži, nepomôžete už nikomu.“

Ale malým raráškom ujsť ani nenapadlo. Naopak, škriatkovia naňho vyliezli a celého ho pokryli, takže mu bolo vidieť len hlavu a vrabčie krídla. Poľana sa rozvlnila, ozvalo sa množstvo tlmených výkrikov a k Brunovi sa spoza stromov ponáhľali ďalšie tvory. Rusalky, dryády a dušíky, niekoľko vlkov, tucet sŕn a jeleňov, dva medvede a dokonca aj starý lesný bôžik, ktorý strašne sipel a vŕzgal svojim starým drevom – bolo vidieť, že ho rýchly pochod stál veľa síl. Mnohých Bruno spoznal. Pomohol im, ale či to bolo tento rok alebo v minulom storočí, to si nepamätal... Obklopili ho tesne a viacerí škriatkovia si vyliezli na chrbát, aby lepšie videli a chránili sa pred pošliapaním. Na nich sedeli nehybné vtáky a množstvo hlodavcov.

„AKO SA OPOVAŽUJETE?“ spýtal sa Bes a zastavil sa. Viac zmätený ako nahnevaný.

„Zadrž svoj hnev, môj pán,“ lesný bôžik si trasľavo sklonil rohatú hlavu pokrytú machom. „Myšovlások už neraz dokázal, že je priateľ tvojich detí. V zime kŕmi husy a vyťahuje zvieratá z pascí, lieči a chráni ich. A je mu jedno, kto je kto. Prečo to tebe jedno nie je?“

„Havrany ti hovoria, kráľ Bes," Bruno využil vládcovo mlčanie, „ako ľudia chodia v šatách s tvojou podobizňou. Vlci ti rozprávajú, ako sa držia chodníkov a husi ti povedia, ako sadia mladé stromy a vážia si tie staré. Solina, ktorá kedysi neexistovala a bobry by ju nevytvorili, sa stala domovom mnohých tvojich poddaných a ľudia sa učia. Áno, majú toho na svedomí veľa, ale chcú sa učiť. Vidím to, a to tu žijem oveľa kratšie ako ty. Najlepšie to vidia aj tvoji poddaní."

Stvory, ktoré sa okolo neho tlačili, spoločne súhlasne mrmlali. Je zaujímavé, že s ním súhlasili aj anonymní diváci, schovaní za kolonádou stromov obklopujúcich papraďovú poľanu. Bes akoby zamrzol.

„Vráť Wnykovi jeho dcéru a som si istý, že do jari odídu."

„PRÍDU ĎALŠÍ!"

„Možno, ale budeme sa učiť spolunažívať jeden vedľa druhého. Len tak prežijeme – všetci spolu."

Bes chvíľu zadumane stál. Nakoniec zložil svoje magické krídla, zdvihol papuľu dohora a nadlho a mocno zavyl. Na toto znamenie sa medzi stromami okamžite zjavil vlk Šedák, ktorý na svojom striebornom chrbte niesol malú Anetku, spiacu v začarovanom sne. Za ním na lúku pokojne klusal jej čierny poník.

„TVOJA BEZOHĽADNOSŤ DOSAHUJE TVOU MÚDROSŤ," povedal Bes.

Bruno sa mu uklonil a pokorne zložil krídla. Bes sa však už otočil a bez slova vykročil do zelenej temnoty, ktorá ho pohltila.

O hodinu neskôr sa mladá Wnyka nevedela vymaniť z objatia svojej matky a sestry v sídle horskej služby a starý Wnyka nenápadne a cez telefón dával prvé pokyny, ktoré mali viesť k presunu jeho biznisu na miesto vhodnejšie na podnikanie. A predovšetkým bezpečnejšie.

Bruno počul aj novinára, ktorý ukrytý na schodisku vysvetľoval do telefónu svojmu redakčnému tímu, že nejde o žiadnu vlčiu senzáciu, ale že sopliačku odniesol do lesa jej vyplašený poník a celý tím ľudí ju musel hľadať. Keď to počul Šafran, usmial sa popod nos, vyšiel na balkón a zavrel za sebou dvere. Oprel sa o zábradlie a zahľadel sa na Mliečnu dráhu. Po popoludňajšej snehovej búrke neostalo ani stopy. Len jasná, mĺkva obloha osvetlená hviezdami, ktorých závoj odrezával od zeme zvlnený horizont beščadských vrchov.

Bruno vytiahol z vrecka puzdro na harmoniku. Cítil, že tejto chvíli pristane melódia. Dvere na balkón sa však prudko otvorili a drevená podlaha zaškrípala pod Grzmielovou váhou. Šéf sa potešil, že ho vidí, a položil mu ťažkú ruku na plece.

„Dnes už toho mám dosť. Artur a Jano to zvládnu, poďme."

Bruno ani nemukol, len sa naň spýtavo pozrel. Šéf mu otvoril dvere.

„Nestoj tu Bruno, ideme na pivo. Určite tam chýbame," navrhol a šibalsky naňho žmurkol.

Harmonika bude musieť počkať...

„Nestoj tu, Bruno, ideme na pivo. Určite tam chýbame," navrhol a šibalsky naňho žmurkol.

Harmonika bude musieť počkať...

ALEKSANDER BIELENDA

Potkaní kráľ

Bol to zvláštny človek. Od prvej chvíle, čo sa objavil v dedine, vzbudzoval nedôveru, no u niektorých ľudí aj zvedavosť. Ako každý cudzinec, a v Siedliskách o nich nikdy nebola núdza, keďže sa dedina nachádzala na hlavnej ceste vedúcej z Tyczyna do Babic a odtiaľ do Strzyżowa, z Frysztaku a Krosna viedla ďalej hradská až do Uhier. Po tejto ceste putovalo mnoho rôznych pocestných, niektorí pešo s bakuľou v ruke, iní na vozoch a z času na čas sa tu objavil aj panský koč, ako napríklad koč grófa Uznańského. Títo boli v miestnej krčme pomerne často, keďže mali svoje paláce v Tyczyne a Czudci. Je to dôležitý poznatok, pretože spomínaný príbeh sa odohral v čase, keď rod Uznańských vlastnil väčšinu lubańského panstva a polí v Siedliskách.

Tento muž – čudák, ako by povedali starí obyvatelia – ešte nebol starý, ale bolo vidieť, že mu cestovanie nie je cudzie, žobrákom nebol ani náhodou, pretože namiesto chudobného vreca mal cez plece prevesenú majstrovsky zhotovenú torbu z kvalitnej kože. Musel zrejme prísť z ďalekých krajín, ako sa dalo usúdiť z jeho oblečenia a reči. V Siedliskách hľadal nocľah, pretože sa už stmievalo. V tom čase bolo v dedine zvykom, že každý pocestný, ktorý chcel prenocovať, musel ísť za richtárom a ten mu určil dom, kde mohol pocestný prenocovať.

Tak to bolo aj tentoraz, voľba padla na dom Lassotovcov. Boli to ctihodní hostitelia, ktorí pútnikov neraz prenocovali, tento hosť ich však zaujal ihneď. Nepýtali sa , odkiaľ prišiel a ani kam ide, to bola jeho vec. Pútnik dostal rovnaké jedlo ako domáci – chlieb a mlieko. A na raňajky už bol pripravený biely boršč s chlebom. Nič viac. Hosť dostal snop slamy, ktorý mal zakryť konopnou plachtou a prikrývku, aby sa chránil pred chladom. Ľahnúť simal ísť do stajne, lebo v samotnej izbe už viac miesta na spanie nebolo.

Skôr ako odišiel, Lassotove deti, a bolo ich pätoro, sa okolo cudzinca zvedavo tlačili, čím ho prinútili sadnúť si na stoličku. Nadýchol sa a z ničoho nič sa opýtal Lassotu a detí, tisnúcich sa k nemu, či vedia, že neďaleko ich domu je ukrytý neobyčajný poklad. Nastalo ticho. Oči detí sa rozžiarili ako plamienky a zdalo sa, že ohromený je aj Lassota. Po chvíli sa spýtal, v čom je pes zakopaný, pretože sám o žiadnom poklade v okolí nič nevedel. Hosť na chvíľu zdvihol zo stoličky, rozhliadol sa po miestnosti a s trochu blahosklonným úsmevom povedal, že im to prezradí, ak tajomstvo nikde nevybľabotajú. Nikto nepovedal ani slovo, a tak si opäť sadol a vidiac tváre domácich

zvedavcov, vyrozprával tento príbeh:

„Bolo to už dávno. Na Lubeňskom hrade a v blízkej osade všetci ťažko hrdlačili. Starší obrábali polia a odvážnejší a statnejší muži sa od skorého rána vybrali do lesa. Naháňali sa po rôznych kalužiach aj debrách, len aby ulovili nejakú zver. Iní kameňmi a zeminou spevňovali val obranného hradu, tu a tam poškodený dažďom, pretože v prípade nebezpečenstva poskytoval úkryt ľuďom z okolia. Väčšina žien sa venovala domácim prácam- niektoré varili jedlo na ohnisku, iné šili, starali sa o domácnosť alebo sa starali o deti. V posledných rokoch sa v osade narodilo toľko detí, že celá detská horda od rána do večera až nemilosrdne vrieskala. Tie o niečo staršie sa už učili remeslu alebo obrábali pôdu. Práci sa nikto nevyhýbal ani sa jej nestránil. Ľudia si navzájom pomáhali, o to viac, že horúčava bola neznesiteľná a napoludnie už bolo tak horúco, že väčšina už mala rozopnuté vrchné košele a najmladšie deti pobehovali po osade takmer nahé, zvedavé na všetko. Nečudo, že boli od hlavy po päty zamazané sadzou, hlinou alebo dokonca smolou, ak sa neopatrne priblížili k miestu, kde smoliari miešali v obrovských kadiach hustý, drahý materiál.

Ale najzaujímavejšia bola kováčska dielňa kováča Jána. Stále sa tam niečo dialo. Napriek horúčave bola pec vždy rozpálená dočervena. Iskry lietali, dym sa šíril – človek pri tom až strácal dych. Musel dávať pozor, aby sa žiadna iskra nedostala von, lebo potom – hrôza pomyslieť – určite by vypukol požiar. Kováč Ján si to dobre uvedomoval. Kováčsku dielňu ohradil hlineným valom a postaral sa o to, aby do kováčskej dielne nevstúpilo žiadne dieťa, dokonca ani jeho vlastné, a tých mal sedem. To však ešte viac priťahovalo zvedavcov. Deti sa škriabali jedno za druhým, aby sa cez drevené palisády mohli pozerať, čo za zázraky kováč a jeho pomocníci v kováčskej dielni robili. Čo všetko tam nebolo! Motyky, srpy, radlice, hroty kopijí a šípov, meče, sekery, sekerky a iné nástroje či zbrane. Každú chvíľu silnejší chlapci prinášali debny z drevených dosiek plné bahennej železnej rudy, ktorej našťastie v okolí nebolo málo. Nataviť z nej železo bolo ťažké, ale kováč Ján poznal po stáročia dedené postupy, ako z rudy vyrobiť čo najviac kovu. Z neho sa potom ukovalo všetko potrebné pre život. Vďaka dostatku vody, hliny a ďalších prírodných zdrojov žili ľudia v Horodnej od nepamäti.

Neďaleko, menej ako jednu kráľovskú siahu, sa ťažila aj soľ. Nebolo potrebné kupovať ju od cudzincov ani ju iným kradnúť. A ak niečo chýbalo, miestni odchádzali do iných osád alebo sem prichádzali kupci, najčastejšie z Rusi, keďže mnoho miestnych duší malo pôvod práve tam. Poznali tamojší jazyk aj zvyky. Teraz žili všetci rovnako. Z juhu

prichádzali Česi, ktorí si neďaleko postavili zopár domcov, preto to miesto nazvali Czeczyki a jazero, pri ktorom žili, sa volalo Czechostaw. Žili s nimi v zhode, bez hnevu. Aj oni utekali na hrad v núdzi, aby ochránili svoj majetok a ľudí, keď sa Uhri alebo Tatári vydali na rabovanie a všetko ničili. Neraz bolo treba brániť sa, mrieť, rany liečiť. Všetci spolu.

Už sa stmievalo, horúčava sa zmiernila. Kováč si utrel pot z čela a zavolal svoje deti na olovrant. Lesné čučoriedky s mliekom, veľký krajec chleba a med. To je pre deti. Žena mu pripravila pohánku uvarenú vo vode, ale dobre pomastenú, v ktorej sa sem-tam objavil kúsok chudého mäsa. Niekoľko dní predtým si kováč vzal od Czeczykovcov kus srnčieho mäsa za to, že im vykoval niekoľko radlíc. Teraz si na tejto odmene pochutnával, všetko sa mu zdalo v poriadku. V domoch tu a tam vyhasli ohniská. Ľudia sa chystali spať, pretože ráno bolo treba opäť nastúpiť do práce. Kováč, unavený prácou, umyl sa v potoku pod hradobným valom a tiež sa uložil na spánok.

Ešte ani poriadne oka nezažmúril, keď ktosi z Czeczykovcov začal kričať. ´Tatári idú! Tatári!´ Kováč Ján dobre vedel, čo to znamená. Okamžite sa vybral do druhej izby, ale nenašiel tam ani ženu, ani deti. Nevedel, že pred chvíľou odišli k Czeczykovcom na pohostenie, ktoré im pripravili ženy vďačné za kováčovu námahu. Ku kováčovi sa zbehli ozbrojení muži, väčšina rýchlo opustila svoje príbytky a zhromaždila sa medzi valmi hradu, pripravená brániť sa. Chýbala len kováčova manželka a deti. Nestihli sa včas vrátiť. Tatári obkľúčili pevnosť, ale zaskočila ich náročnosť jej dobývania a keď videli, že by sa tento výpad nezaobišiel bez strát na ich strane, rozhodli sa nezaútočiť. Uspokojili sa so zajatcami z radov Czeczykovcov, medzi ktorými sa nešťastne ocitla aj kováčova žena i deti.. Odvlečení do Veľkého lesa a potom ďaleko na východ sa už nikdy nemali vrátiť do rodného kraja.

Prešlo niekoľko dní. Kováč Ján, neborák, skľúčený nešťastím, ktoré ho postihlo, osivel za jednu noc. Zavrel sa v kováčskej dielni a nepúšťal k sebe nikoho. Miestni to chápali a na nič sa nepýtali. Len sa čudovali, odkiaľ kováč berie všetku tú silu, lebo takmer každý deň bolo počuť, ako niečo robí v kováčskej dielni, no nejedol ani nepil. Istotne koval zbrane, meče a hroty kopijí, aby skôr či neskôr pomstil stratu milovanej rodiny. Až jedného dňa vyšiel von zo svojej vyhne. Preťažko bolo hľadieť naň, takého vychudnutého, zarasteného, s roztrasenými rukami.

Vzal rozpálený kus polena a pred očami zhromaždených dedinčanov kováčňu podpálil. Nepodarilo sa im ho zastaviť, nikto totiž nemal dosť

odvahy, aby sa vzoprel jeho rozhodnutiu. Kováčska dielňa zhorela do tla a len zázrakom nezhorelo nič iné, lebo oheň šľahajúci z dielne na všetky strany bol hrôzostrašný. Všetci chápali kováčov zármutok, no v nemom úžase ostali, keď sa dym rozniesol po okolí a medzi troskami a tu a tam tlejúcimi kusmi dreva leskol sa na slnku mohutný zvon – trblietavý a majestátny.

Vtom okamihu všetci pochopili, čo kováč posledné dni v kováčni robil. Zvon odlial, opracoval, dodal mu lesk – tak ako kedysi nádobám, ktoré vyrábal a predával. Kováč prikázal postaviť vysokú, pevnú vežu, aby mohol zvon vytiahnuť. Aby zvonil všetkým a aby bolo jeho zvuk počuť do ďaleka – na hrade Czucz, ba možno až v meste Rzecha.

Tak aj bolo. Keď srdce zvona udrelo na ľavú stenu, počuť bolo plač kováčových detí, keď udrelo na pravú stenu, ozval sa ich smiech, radostné štebotanie. A tak to išlo striedavo: raz smiech, raz plač, raz smiech, raz plač. Zázrak zázrakov. Takýto zvon ešte nikto nikdy nevyrobil. ´Strážiť má,´ povedal kováč, ´na stráži stáť bude a zvoniť, keď príde nepriateľ dietky naše lubeňské do otroctva braťˊ. Po týchto slovách kováč odišiel. Kráčal rovno do lesa, do hustého porastu, kam sa neodvážili ani tí najodvážnejší. Navždy opustil osadu, no sláva lubeňského zvona chytro sa rozniesla po celom svete. Dokonca aj kráľ sídliaci v Krakove vraj zvon videl a počul, keď sa zdržiaval na hrade Rzech u svojej milovanej Estery a chodil na poľovačky do okolitých lesov.

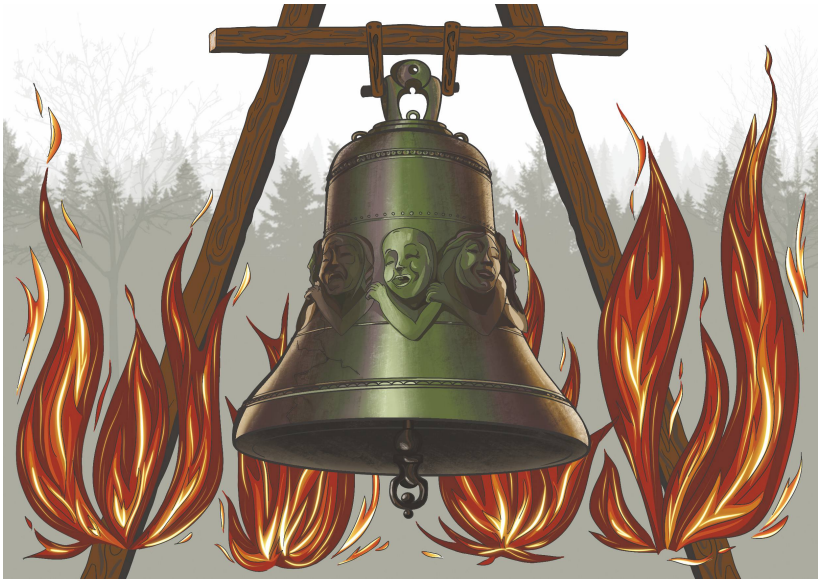

O čarovnom zvone sa dozvedeli aj Tatári, a tak sa z pomsty vrátili, odvliekli veľké množstvo zajatcov a hrad a osadu úplne vyplienili. Ľudí zabili a domy vypálili. Z osady zostal len popol, stopy po nej možno nájsť ešte aj dnes. Zvyšky obranných valov a priekop postupne zarástli lesom a burinou a do týchto končín sa odvážil už len málokto. Tí, ktorí tatársky vpád prežili, odišli do doliny a postavili si nové domy v údolí rieky Lubenky. Kráľ Kazimierz im udelil práva usadiť sa tam ako vďaku za odvahu, námahu, krv, pot a slzy. A možno aj za kováčsky zvon, ktorý na dlhé roky preslávil lubeňskú osadu a najstarší hrad v celej oblasti.

Pravdepodobne sa pýtate, čo sa stalo so zvonom. Bohužiaľ, to nikto nevie. Nešťastník zrejme leží hlboko v zemi, sčernalý od staroby a vlhkosti, možno už zhrdzavený, takmer úplne zabudnutý. A vieme predsa, že každý zvon má svoju dušu, takže aj tento ju musel mať. Vraj o sebe dáva vedieť, aspoň to tvrdia miestni. Vravia, že niekedy sa počas tichých, hviezdnych nocí a najmä počas svätojánskej, ozve sa legendárny kováčov zvon. Jeho duša znie smutne, takmer nepočuteľne, ale skúsené ucho dokáže zachytiť ten smútok, akoby tichú ponosu. A niektorí sú si dokonca istí, že je počuť detský smiech aj plač. Zvon zo seba takto dostáva príkru sťažnosť, že sme naň zabudli. Že sme zabudli na kováčove deti a jeho krásnu ženu...“

Tu pocestný náhle zmĺkol, rozhliadol sa po miestnosti, a keď videl, že medzi poslucháčmi zavládlo ticho, vstal zo stoličky a chystal sa bez slova odísť. Medzitým si Lassota, počúvajúc tento nezvyčajný príbeh, najprv zahryzol do fúzov a po chvíli si pod nosom zamrmlal, že pred rokmi, keď bol ešte dieťa, jeho starí rodičia spomínali na zvon, ktorý vyrylo prasa na hrade, ale nikto ho v dedine nikdy nehľadal. Čo sa s ním stalo, dodnes nikto nevie. Prekvapený pozrel na hosťa, ktorý sa chystal odísť, a premýšľal, ako mu povedať, že stajňa, ako aj celý dom, boli tento rok zamorené potkanmi. Morčatá, ako ich pre lepší pocit nazývali, boli pre domácich v každodennom živote utrpením. A žiadny zo známych spôsobov, ako sa ich zbaviť, nefungoval. Nepomohol ani jed, ani pasce, ani ručný lov. Namiesto toho, aby ich bolo menej, ich bolo stále viac a viac. Skrátka, muky. A hanba pre domácich pred hosťami.

Lassota sa veľmi ospravedlňoval a nakoniec pocestnému povedal, čo sa deje. Upozornil ho, aby sa pripravil na množstvo potkanov, ktoré v noci dokonca sadajú na dobytok v takom množstve, takže kravám je vidieť len rohy. Hosť sa nenechal odradiť, povedal len, že mu to neprekáža, lebo je na to zvyknutý, a odišiel si ľahnúť. Ráno vstal, akoby sa nič nestalo. S chuťou zjedol boršč a povedal, že áno,

potkanov je priveľa, a spýtal sa:

„Či si ty, hostiteľ, nepriniesol obuch z lesa?“ Lassota vlastne nevedel, na čo sa ho cestovateľ pýta.

„Aký obuch? Z lesa?“

„No, drevený tĺk,“ povedal hosť, „taký kyjak, budzogáň, s ktorým môžeš drevo aj orechy trieskať.“

„Naozaj,“ odpovedal Lassota. „Nedávno som v panskom lese kúpil zopár konárov a bol medzi nimi aj taký budzogáň, niekde tu ho mám.“ A začal ho po kútoch hľadať.

„V noci ho postavte k bránke, ku plotu. Určite ho niekto vezme a potom sa za ním pustia aj potkany. A budete mať svätý pokoj,“ povedal pocestný. A potom rýchlo odišiel, ani sa nerozlúčil. Už ho viac nevideli...

Lassota urobil, ako mu ten čudný pocestný povedal. Ráno obuch naozaj zmizol z plota a udivený sused sa Lassotu opýtal, čo za potkanie stádo to v noci vyšlo z jeho dvora a so strašným piskotom sa vydalo smerom na Jawczu a Broniakówku. Lassota sa len záhadne usmial, spokojný, lebo v celej domácnosti nevidel potkana.

„Ale, bol tu jeden u mňa," povedal stroho. „Asi kráľ potkanov," zažartoval. „Nocoval tu."

„Si blázon, Lassota. Aký mi tu kráľ, možno si sám kráľ," uškrnul sa sused.

„Možnože aj hlúpy som," zamrmlal Lassota, „ale u mňa teraz žiadne potkany nie sú, zatiaľ čo u teba a iných áno. A máš to!" A vybral sa smerom k dedine Jawcza, aby zistil, čo sa stalo s potkanmi, a aby sa presvedčil, či sa nechcú vrátiť.

Ale kdeže! Po potkanoch ani chýru ani slychu. A napodiv, odvtedy nikto nikdy nevidel na Lassotovej farme žiadnu krysu. Nanajvýš myši, ale tie sa dajú chytiť do pascí. Alebo stačí vziať si dobrú mačku, lebo tá sa myší nikdy nevzdá. Jedla a opatere bude mať dostatok.

KATARZYNA TERCHA-FRANKIEWICZ

Legenda o Bahniskách

Kostolík stál na kopci v časti Brezová, nazývanej Borkovka, na Bahniskách. Prekrásny chrám bol obklopený bohatými, zelenými lesmi. V diaľke sa vlnili polia, lúky a kopce. Kostolík malý, drevený, zdobený zlatým krížom, ktorý v slnečnom svetle doslova žiaril. Naozaj sa vynímal na tejto krásnej, ale skromnej stavbe. Chrámové múry mal biele, strechu červenú. Hlas zvonov sa niesol po okolí a pripomínal obyvateľom, aby navštívili Boží príbytok. Farnosť nebola veľká. Ľudia sa schádzali na omšiach, modlili sa počas bohoslužieb. Vo svojom každodennom živote však nevenovali veľkú pozornosť slovám, ktoré im adresoval bohabojný kňaz Slamka.

Zhovievavý a dobrotivý kňaz neustále nabádal svojich farníkov k pokániu. Z kazateľnice hľadel na svojich cirkevníkov a každým dňom bol čoraz viac netrpezlivý. Vojtech, gazda v prvom rade, driemal. Hana, najväčšia pani, predstierala v kostole zbožnosť, ale doma na všetkých kričala. S Vojtechom sa hádala kvôli každej maličkosti. Deti vyvádzali a robili smiešne grimasy. Ostatní sa nesprávali o nič lepšie. Sedeli v kostole, znudene počúvali kázne, no z kostola išli rovno do krčmy.

Kňaz v očiach svojich farníkov žiadne pochopenie nevidel. Unavený opäť rozprával o láske k blížnemu, živote v harmónii, slušnom správaní a potrebe obrátenia. Najmä to posledné bolo dôležité. Zdôrazňoval, aká neoceniteľná a krásna môže byť sviatosť zmierenia. Ako privádza ľudí bližšie k Bohu a v každodennom živote dokáže zázraky. Ľudia sú zmierení, majú sa radi, rešpektujú sa navzájom. To všetko farár vždy farbisto opisoval a dokladal príkladmi.

Blížil sa pôst a otec Slamka často pripomínal, aby sa farníci v tomto období vzdali svojich pôžitkov a modlili sa. Na záver omše kňaz udelil požehnanie. Zazneli piesne a ľudia sa náhlili k východu. Na kňaza a jeho ustarostenú tvár však nepozrel nikto. Vyparádené gazdinky odchádzali v hlasnom družnom rozhovore, deti sa rozutekali preč a muži sa ponáhľali do neďalekej krčmy.

Na nič sú moje slová, povedal si kňaz. Celý ich život ich prosím, rozprávam, vysvetľujem. Svojim dušiam škodia. Do záhuby idú. A ja pôjdem s nimi, veď čo som to za kňaza, keď s tým nič nezmôžem...

Slamka počul z krčmy hlasnú muziku. Pri pohľade cez okno fary mal pocit, že sa všetci jeho farníci zabávajú a tancujú. Pozrel na rozpísanú kázeň. Preškrtol vetu o láske k blížnemu a nervózne začal

písať ťažive slová.

„Nenasledujete Ježišove slová," napísal. „Nesprávate sa ako Jeho učeníci. Podliehate tomu, čo je zlé, bez rozmýšľania, bez pokánia. Nikto z vás svoje viny neľutuje. Do chrámu chodíte, ale potom žijete, ako sa vám páči. Jediné, na čo myslíte, je zábava a tanec. V rodinách vládne hnev a hádky. Deti sa neučia Božie prikázania. Od rodičov si berú zlý príklad. Všetci kráčate v ústrety zatrateniu. Diablovi slúžite a nie Pánu Bohu!".

Slovami sa predieral hnev. Slamka vo svojom sklamaní zabudol na Božie milosrdenstvo. V hneve písal naozaj rýchlo. Cítil, že tieto slová vysloví nasledujúcu nedeľu. Chvíľami sa mu zdalo, že ho pred týmto hnevom niečo varuje. Hnev je totiž hriech,. Pomyslel si, že by bolo lepšie nepodľahnúť nutkaniu vysloviť tieto slová. Napokon sa rozhodol, že sa bude ešte viac snažiť, aby bol pre svojich farníkov dobrým príkladom. V nadchádzajúcom týždni ich navštevoval v ich práci.

Napokon bola opäť nedeľa. Počas omše sa kňaz zahľadel na zhromaždenie. Za celý týždeň sa v ich tvrdých srdciach nič nezmenilo. Ovládol ho hnev. Slamka už nedokázal skryť svoju nechuť.

„Nesprávate sa ako Kristovi učeníci!" skríkol nahnevane. „Neustále hrešíte! Zostávate v bahne hriechu, nechcete sa napraviť! Ak radšej zotrvávate v tomto bahne, ak ste v bahne hriechu, premeňte sa na bahno!"

Kňazovo zlorečenie bolo počuť v celých Bahniskách. Na mnohých tvárach sa objavila úzkosť. Ľudia ešte nikdy predtým nepočuli také silné slová od dobrotivého kňaza. Slamka ešte stále kričal, keď sa zrazu podlaha kostola zatriasla. Ľudia sa na seba pozerali a neverili, čo sa deje. Kostol sa pomaly začal rúcať. Triasli sa všetky steny i obrazy na nich. Kríž spadol na podlahu a kostolík mizol v bahne. Začal sa ponárať a výkriky, ktoré vychádzali z hrdiel hriešnikov, nikto vonku nepočul. Zem zmäkla od vody, ktorá sa doň neustále odniekiaľ vlievala a nakoniec pohltila hriešnych ľudí spolu s kňazom a krásnym chrámom.

Roky postupne plynuli a ľudia si o kostole rozprávali rôzne príbehy. Niekto si zaspomínal na dobrého kňaza, ktorý sa snažil obrátiť hriešnikov, až sám v hneve všetkých preklial. No postupne sa na toto miesto zabudlo.

V Brezovej žila aj malá Zoška. Hnedé vlasy mala zapletené do vrkoča, previazaného červenou stuhou, na sebe stále modré šatôčky. Za jej žiarivé oči a široký úsmev ju mali obyvatelia mestečka veľmi radi. Zoška pomáhala rodičom v domácnosti, navštevovala babičku a vo voľnom čase chodila s ostatnými deťmi na prechádzky na polia.

Zoška verila, že Panna Mária nad ňou bude vždy bdieť. To jej povedala jej mamička aj stará mama. Vždy, keď sa niečoho bála, dodávala si takto odvahu. S týmto presvedčením sa Zoška ráno obliekla a išla pásť kravy. Kráčala pred nimi smerom k poliam. Natrhala kvety na venček a spievala si mariánske piesne. Keď počúvala spev vtákov, spomenula si na pieseň, ktorú často spievala so svojou babičkou pri kaplnke: „O pustovníkovi s vtáčkom“. Zoška sa usmiala a začala si spievať:

„Starobylá zvesť sa nesie, pustovníka spomína,
smutný žil tam kdesi v lese, v chudobe, čo omína
každé ráno, keď deň svital, Matku Božiu spevom vítal.
Zdravas Mária!
Spolu s ním tam vtáčik žil, v chatrči sa naučil,
krásnym spevom ďakoval, a keď vzýval on Máriu,
vtáčka posadil na šiju, a ten krásne zaspieval.
Zdravas Mária!
Jar zdobila les aj lúku, v zelenom bolo vše rúchu,
vtáčatko si vymyslelo, z chatrče vyletieť chcelo,
a tak pekne z domu na strom, veselo spievalo hlasno.
Zdravas Mária!“

Zoška prekvapene zmĺkla. Pred sebou uvidela zlatý krížik. V slnečnom svetle sa prenádherne trblietal. Bola prekvapená. Veď takýto kríž v Bahniskách ešte nikdy nevidela. Zdal sa jej taký krásny. Mala svoj vlastný malý krížik, ktorý kedysi dostala od starej mamy, videla kríže v kostole v Brezovej, ale taký krásny ako tento ešte nevidela. Zohla sa, pretože z neho niečo trčalo. Bola to červená stužka, priviazaná ku krížu.

Aké krásne," potešilo sa dievča a chytilo stuhu.

Stuha sa predĺžila. Aj kríž sa zdal byť vyšší. Akoby sa snažil vynoriť z mokrej zeme. Pevne uchopila stuhu, priviazanú ku krížu. Opäť si spomenula na pieseň, ktorú spievala so svojou babičkou.

„Ak budem chváliť Pannu Máriu, pomôže mi vytiahnuť tento kríž,“ povedala si nahlas Zoška.

Nesmelo zanôtila strofu piesne "O pustovníkovi s vtáčikom" a potom opäť silno potiahla.

Stuha bola veľmi dlhá. Omotala si ju okolo ruky, no stále jej však visela pri nohách. Bola taká dlhá, že siahala cez polia a cez lúky. Zoška sa znova zamyslela nad piesňou. Cítila, ako ju to všetko unavilo. Napriek tomu jej pieseň dodávala silu. Nevzdávala sa. Už videla strechu kostolíka. Bola taká krásna, že Zoška ešte viac ťahala za stuhu. Zrazu zbadala

palicu. Vzala ju do ruky a začala stuhu navíjať. Pohľad na kostol na ňu tak zapôsobil, že ťahala ešte silnejšie, silnejšie a silnejšie.... Pred sebou uvidela krásnu červenú strechu. Zo zeme sa vynárali vitráže zobrazujúce svätých. Biele steny kostola sa zdali také čisté, akoby nikdy neboli ukryté pod zemou. Zoška omotala stuhu okolo palice a znova potiahla. Ešte mocnejšie.

„Nikto mi neuverí," potešila sa. „Toto je najkrajší kostol, aký som kedy videla. Všetkým porozprávam, ako som ten kostol vytiahla spod zeme." Zoška zrazu pocítila, že jej ruky ochabujú. Vedela, že pomaly slabne. Čo ak sa jej nepodarí kostol vytiahnuť? Čo ak tieto zázraky už nikto neuvidí? Možno by bolo lepšie ísť domov po pomoc rodičov. Nádej, že jej rodičia pomôžu vytiahnuť celý chrám, jej dodávala silu. Pripomenula si mariánsku pieseň a znova začala spievať:

"Mária nás tak ratuje , v každej potrebe,
prosby za nás vyprosuje, u Boha v nebe,
len aby sme milovali, pozdravovať neprestali.
Zdravas Mária!"

Zoška sa rozbehla po lúkach. V hlave mala len jednu myšlienku. Porozprávať o kostolíku. Zabudla na kravy, na to, aby sa nikam nerozpŕchli. Bežala. A čím viac sa blížila k domovu, tým viac mala sily.

„Čo sa stalo?" spýtal sa otec, keď videl vzrušenú Zošku.

„Našla som kostolík!" kričala dievčina. „Má zlatý kríž s červenou stuhou. Bol v zemi. Stuhu som omotala okolo palice, lebo sa mi nezmestila do ruky. A potom som palicu zapichla do zeme, lebo bolo veľmi ťažké vytiahnuť ho zo zeme. Rýchlo, musíte mi pomôcť."

„A kde sa to všetko stalo?" spýtala sa babička.

„Na Bahniskách, musíte ísť so mnou!" zakričala. „Rýchlo, nemáme čas!"

Vybehli na cestu vedúcu do polí. Rozrušená Zoška bežala prvá, za ňou otec, mama a nakoniec stará mama. Všetci zvedavo hľadali kostol. Ak sa Zoške podarilo dostať ho zo zeme, už by ho malo byť vidieť.

„Tu je to," povedala Zoška. Unavená si sadla na trávu.

„Tu," zopakovala a obzerala sa okolo seba V jednom okamihu si všimla, že na určenom mieste je len podmáčaná pôda. Nebola tam žiadna stuha, žiadny kríž ani kostol. Všetko sa opäť prepadlo do zeme.

„Bol tu," povedala Zoška so slzami v očiach. „Vytiahla som strechu kostola a bolo vidieť biele steny. Celý kostol vychádzal zo zeme odtiaľto," Zoška ukázala prstom na miesto, kde sa nachádzal kostol.

„Verím ti, miláčik," ozvala sa ako prvá babička. „Ale teraz tu nie je nič."

Zoška sa rozplakala. Nedokázala pochopiť, prečo všetko, čo videla, v okamihu zmizlo. Jej rodičia sa na seba pozreli. Matka ju objala a vzala ju domov. Keď sa blížili k domu, Zoška už neplakala. Stále jej však bolo veľmi ľúto strateného pokladu.

Dievčatko bolo celý deň smutné. Uvedomilo si, že kríž, stuha a kostol sú navždy preč. Už nikdy sa nikomu neukážu. Večer, keď si líhala do postele, sa kvôli tomu ešte stále trápila.

„Zoška," utešovala ju mama, „nemôžeš byť stále smutná. Jedného dňa možno kostolík znovu nájdeš. Máš dobré srdiečko, Panna Mária asi chcela, aby si ten kostol našla. Možno chcela, aby si ľudia na ten príbeh spomenuli a začali si ho znova rozprávať. Napokon, tento príbeh môže byť varovaním pre nás všetkých."

Dievča sa s dôverou pozrelo na svoju mamičku.

„Vieš, mamka," povedala, „celý čas, čo som sa snažila dostať kostol von, som spievala pieseň Panne Márii, ktorú som sa naučila od starej mamy. Dodávala mi silu."

„Vidíš, láska moja. Treba veriť, že o tomto kostole ešte budeme počuť."

Zoška zavrela oči. Cítila, ako ju mamička hladí po hlávke. Upokojená jej dotykom zaspala. V noci sa jej zjavila krásna bytosť. Pri jej posteli stál vo svetle anjel. Na hlave mal zlaté kučery a svätožiaru. Jeho oči vyžarovali dobrotu. Jeho krídla sa leskli jasom, ktorý dievča nepoznalo. Celá jeho postava, taká jasná a krásna, dievčatko okúzlila.

„Neboj sa, Zoška ," povedal anjel, „našla si stratený kostol, na ktorý bola uvrhnutá kliatba. Pamätaj, že keď nabudúce začneš robiť niečo dobré, nesmieš sa tak rýchlo vzdať. Nevzdávaj sa a snaž sa robiť svoju prácu až do konca. Je dobré, keď chceme konať dobro. Aj keď je to ťažké. Kvôli ťažkostiam sa nemôžeme vzdať. Nezabudni, že keď raz niečo začneš, dokonči to. A keď to dokončíš, môžeš povedať, že sa ti to podarilo. Ak sa budeš najprv chváliť dobrom, ktoré si urobila, môže zmiznúť ako ten kostol. Veci, ktoré začneš, vždy dotiahni do konca."

Anjel sa láskavo usmial a zmizol v hmle. Zoška bola rada, že videla aspoň časť nádherného chrámu. A zlatý kríž jej zostal v pamäti ešte dlho. Niekedy, keď vyšla na dvor, počula zvuk zvonov. Roznášal sa po okolí od Bahnísk, hoci tam už žiadny kostolík nebol.

„Počuješ, mamička?" povedala vtedy.

„Áno, láska."

„To je od Bahnísk. To je ten kostolík, ktorý som vtedy našla. To sú jeho zvony."

Mamka sa usmiala a sadla si vedľa dcérenky. Zvony počula nielen Zoška, ale všetci obyvatelia Borkovky. Ľudia sa často pýtali, prečo je zvony kostola počuť práve na tomto mieste. Vtedy sa Zoška postavila, aby vyrozprávala príbeh.

„Kedysi dávno," hovorila v takých chvíľach Zoška, „stál na tom mieste kostol. Mal červenú strechu, krásne biele steny, vitráže v oknách. Jeho vnútrajšok bol skromný, ale plný tajomstva. Na vrchole červenej strechy bol zlatý kríž. Ale ľudia, ktorí tam chodili...." Takto sa rozšírila legenda o kostole na Bahniskách. Ľudia si spomenuli na zabudnutý príbeh. Kostolík z Bahnísk už nikto nikdy nevytiahol. Jediný človek, ktorý ho videl, bolo malé dievčatko, ktoré tam spievalo mariánske piesne a páslo kravy. Dievčatko, ktoré sa stalo súčasťou krásnej legendy o Bahniskách.

A roky ďalej plynuli. Na kostolík na Bahniskách už nikto nezabudol. Príbeh sa odovzdával z pokolenia na pokolenie. A keď ľudia počuli, ako sa z toho miesta ozývajú zvony, čoraz viac verili tomu, že tam bol naozaj takýto kostolík a kňaz, ktorý v hneve preklial svojich farníkov. A verili aj dobrote a zbožnosti malého dievčatka.

MARCIN KILAR

Po vlčej stope

Bolo 23. decembra 1942. Dvere sa so škripotom otvorili a cez chodbu do ešte slabo vyhriatej miestnosti zavial mráz. Bolo ho dokonca počuť, ako praská vo vetvách stromov, ako odpustové klopkanie. Žena nasadila mužovi kožušinovú čiapku, potom mu okolo hlavy omotala vlnený šál a konce starostlivo vložila za golier ovčieho kožucha. Niečo si zamrmlal popod nos a potom zdvihol robustné porisko úzkej sekery. Upravil si dlhú pílu, ktorá mu visela na ramene na kúsku povrazu. Vo vreckách mal štvrtinu ražného chleba a kúsok slaniny. Povedal jej niečo milé, lebo sa usmiala. Vybral sa smerom k stajniam, aby sa o chvíľu neskôr brodil snehom od Zatylova až k rúbani pri Plosinej, pričom sa snažil nájsť úzku, prudko sa zvažujúcu cestičku. Koňa viedol nakrátko, za uzdu.

Zvon domaradského kostola ohlásil poludnie. Bolo ho počuť aj tu, na vysokom vrchu Zatyl, a možno aj v iných dedinách na tejto strane rieky. Možno aj v Krivej, Porubách a v Panskej Hôrke. Po snehu kráčali dievčatá, počúvajúc rytmus vlastných krokov, ten opakujúci sa takt vŕzgania a praskania snehu. Jedna mala dvanásť a druhá deväť rokov. Staršia, Apolónia, išla prvá a obratne kládla nohy do nedotknutej beloby. Mladšia, Maruška, za ňou poskakovala menšími krokmi. Všade okolo nich sa rozprestieral výhľad na lesmi zarastené kopce a na vysoké sivomodré pásmo Slnečných vrchov za nimi. Kdesi dole sa leskla rieka Stobnica, ľadová stuha obopínajúca Domaradz, dedinu, ktorá sa krčila ako nejaký bojazlivec na úpätí Zlej hory.

„Pane Bože, ochraňuj nášho otca, ochraňuj nás a Ameriku!“ vyslovila Apolónia nahlas svoju modlitbu. Tam, kde sa ťažilo drevo, sa tragédia mohla stať kedykoľvek. Každú chvíľu v dedine vyhlasovali, koho rozdrvilo, koho potrhal vlk alebo medveď, koho dolámaného z hory znášali a kto už nikdy nebude v lese rúbať, lebo bol povolaný na onen svet. Preto sa dievčatá modlili vždy, keď si ich otec privyrábal ťažbou dreva. Najčastejšie sa modlili na vrcholoch kopcov, pretože verili, že odtiaľ sa ich modlitby dostanú k svätému Petrovi, ktorý ich rýchlejšie zanesie Bohu.

„A, Ježišu, ochraňuj slobodné Poľsko“ dodala Maruška rýchlo.

„Amen," skonštatovala žena, ktorá kráčala za nimi a márne hľadala v snehu stopy po svojom manželovi a Amerike, strakatej huculskej kobyle. Prikryl ich čerstvý sneh.

"Matka," povedala Maruška, "a to Rokytné, kde žije diabol, je kde?“

„A tam, čo sa kostol prepadol pre ľudské hriechy," živo konkretizovala Pola, zrejme citujúc niekoho múdrejšieho od nej, „ to je Kościelisko?"

„Máte vy ale..." povedala žena, ktorú táto otázka očividne nepotešila. Opravila si tašku prehodenú cez plece, v ktorej mala horúcu polievku s krúpami a kapustu na omaste, zabalené v dvoch plechovkách prekrytých gumenými viečkami.

„Odkiaľ o tom viete, čo?"

„Ľudia si rozprávajú," odpovedalo staršie dievča.

„Pola, akí ľudia? Hovorila som ti, aby si nechodila k tomu bosorákovi!" kričala rozhorčene.

„Mama, my sme tam neboli, ale Matej bol."

„Aha, Matej. A čo tam akože robil. Povieš mi to?" spýtala sa bez čakania na odpoveď. Bola by prekvapená, keby dievčatá vedeli správnu odpoveď. Tú, ktorú si ona domýšľala. Tú, o ktorej dúfala, že ju nepoznajú a nikdy sa ju nedozvedia. Vedieť to bolo totiž veľmi nebezpečné. Pre ne, pre ňu, pre Mateja aj pre celú dedinu. Jedného dňa ho za tú partizánčinu chytia, pomyslela si, ten chlapec má len šestnásť rokov...

„Bola si tam niekedy?" spýtala sa staršia dievčina znova, tentoraz hlasom, ktorý nedával možnosť vyhnúť sa odpovedi.

„Áno, bola som tam a nie je tam nič zaujímavé. Len prameň."

„A bola si aj na Zlej hore?" spýtala sa Pola a pozrela na vrch Hyb, prednú stranu pohoria Parnas, ktoré sa tiahne až k Starej Vsi. „Ani tam nič nie je?"

„A čo tam môže byť? Lúky, oráčiny a les." odvetila žena.

„A ľudia hovoria, že..."

„Ľudia sú hlúpi. Pijú, potom majú vidiny," odpovedala, hoci sama počula stony, a jej babka dokonca rúhanie, ktoré sa z tej hory valilo ako kamene. Vysvetľovala si to tým, že vietor narážal do roklín a do hrebeňov hôr. V jej prípade však žiadny vietor nefúkal. Okrem toho vietor ľudí nedesí a nevraždí. V Podhybe žila jedna žena – jej matka vravela, že sa kedysi priatelili. Na svätojánsku noc išla na Zlú horu muža so šičkou nachytať. Žiadnych milencov nenašla, ale za to šialenstvo áno. Za jednu noc zošalela. A iný, učiteľ, vyliezol na horu na Dušičky, aby ľuďom ukázal, že veria rozprávkam. Hľadali ho tri dni. Našli telo bezduché. Chodil v bludnom kruhu, až kým nespadol. Spoznali to podľa cestičky vyšliapanej v snehu okolo niekoľkých stromov. Ďalší, lekár z Vroclavu, ktorý liečil ľudské mysle, a údajne aj mágii sa venoval, chodil v noci čarovať s mačkou vo vreci. Strhol sa silný vietor, že sa smreky

skláňali k zemi v diabolskom predklone. Od víchrice sa oheň vznietil. Smrečina sa chytila, vrece zhorelo, kocúr utiekol a čarodejník, ochromený strachom, na diabolské tance ostal pozerať. Podobných príbehov počula veľa, dokonca aj jej vlastný manžel hovoril, že tam určite je "nejaká chyba", "neplecha", ktorá ľudom smery mení a zmysly mätie. Hlavy krúti ani kolotoč. Našli sa aj takí, ktorí videli čierne beštie, ktoré sa mihali medzi stromami ako tiene.

Možno nie nadarmo bol susedný vrch pomenovaný po svätom Michalovi, možno nešlo o Tatárov, ale o zmiernenie nebezpečného vplyvu susednej hory Hyb. Kto vie, pomyslela si. Napriek tomu vyriekla: „Hora ako každá iná."

Okolo bol len les a cesta, ktorá sa vinula kdesi pod ich nohami. Sýkorky spievali v korunách smrekov, každú chvíľu zhadzovali jemný snežný prach, ktorý sa v lúčoch prenikavého slnka menil, trblietal striebrom i zlatom. Ako hviezdny prach.

Pred nimi sa rozprestierala roklina, alebo úvalina, tu to tu volajú. Úvaliny sú všade, pretínajú horské masívy úzkymi žľabmi, tiahnu sa, križujú a menia na ďalšie rokliny, po celej dĺžke masívu. Oddeľujú pohoria, obklopujú vrcholy a zostupujú do údolí. Sú pripomienkou niekdajšieho príkrovu a riek, ktoré spod neho vytekali. Stáli nad jednou z nich, nad hlbokou roklinou so svahmi prudko klesajúcimi nadol. Aby ušetrili čas, rozhodli sa ísť skratkou po chodníku vyšliapanom divou zverou, ktorý viedol hlboko do rokliny. Keď k nej zostúpili, našli tam vybielené kosti losa, stopy po súboji a pozostatky – ako rozliate víno na obruse krvavej hostiny. Vedeli, komu to tu patrí.

„Vlky!" uhádla Pola. „Ohavné. Prečo sú také kruté?"

„Nie sú kruté, ale hladné. Nasýtiť hlad je vlčia vec, nasýtiť krutosť je vec ľudská," odpovedala žena, vedomá si toho, ako sa človek môže správať k inému človeku, ako sa jeden národ môže správať k iným národom. A tu, v Domaradzi, bolo veľa národov a veľa kultúr. Vždy to takto bolo tu aj všade v pohraničí. A potom prišiel rok 1939 a vojna. Ako inde, aj tu, na tomto konci sveta, v tieni Zlej hory, prišiel so štvaním, deportáciami, popravami, so všetkým dedičstvom, ktoré v sebe niesol národ lepších ľudí.

Išli po vlčích stopách, vlčím chodníkom zostupovali z hory zo strany od Poruby a Krivej. Nestretli jediného vlka, ale v ceste im stálo niečo iné, možno stokrát horšie. V diaľke nad dedinou totiž zbadali vojenské vozidlá a poplach.

„Znovu niekoho chytajú," zašepkala žena a schovala dievčatá za seba.

„Hľadajú partizánov spod Bariča. Bože, Matej! A Plosiny? Sú tam tiež? Božechráň!"

„Mama, čo sa stalo?" spýtalo sa najmenšie dievčatko, ťahajúc ju za rukáv ovčej kožušiny.

„Nemci!," zakričala zrazu Pola a ťahala ich obe, matku aj sestru, do lesa. Na prvej serpentíne už bolo počuť vrčanie motora vojenského

nákladiaku. Schovali sa v mladom lese a opäť sa vrátili na vlčiu cestu. Kráčali lesom smerom ku Hôrke a pomaly nechávali dedinu za sebou. Pokračovali smerom na Vaničovku, kde dúfali, že prekročia rieku Stobnicu a pôjdu po úbočí Zlej hory, do Plosiny, k otcovi a manželovi.

„Mami, už zase ideme po vlčej stope, všimla si si?“ spýtala sa Maruška. „Prečo sa bojíme viac ľudí ako týchto šeliem?

„Pretože vlci sa už nasýtili,“ zašepkala jej mama, „ale títo ľudia sa nikdy nenasýtia.“

Kráčali snehom po vlčej stope, keď zbadali drevený most cez rieku. Vystúpili naň a na chvíľu sa zastavili, aby si oddýchli. Na ceste však zazreli vojenské nákladiaky, tak sa rozbehli. Neslávne známa hora teraz mohla byť ich jedinou záchranou. Predierali sa snehom a stúpali po úbočí.

„Mami, čo keď tu naozaj straší. A čo ak tu naozaj žije niečo zlé?“ spýtala sa Pola.

„Nič nebude horšie ako to, čo je za nami, dcérka,“ odpovedala, keď sa driapali do tmavého lesa. Bolo už dávno po poludní. Cez rokliny, zostupy, prechody, potoky tečúce rôznymi smermi, objavujúce sa a miznúce, cez žľaby a úvaliny, svet sa naozaj otáčal, niet divu, že človek mohol postupne stratiť orientáciu. Keď prišli na vrchol istého vrchu, pocítili, že ich niekto, alebo možno niečo, zhora pozoruje. Srdcia im prestali biť. Mlčky sa rozhliadli a zrazu nad sebou počuli krátky štekot. Nervózne vystrčili hlavy hore, ale uvideli len strieborný prach trblietajúci sa v slnečných lúčoch, keď padal zo spodných konárov malej jedličky. Ako ten, ktorý predtým striasali sýkorky vysoko v korunách stromov. Nikto tam však nebol. Po chvíli opäť počuli štekot. Zastavili sa a potom ho uvideli. Bol to vlk, ale nebol to obyčajný sivý vlk. Sivé vlky sa objavili až po ňom. Tento bol väčší. Iný. Matka sa rozplakala. Plakali všetky. Vlky sa však na ne nevrhli, ale zostali stáť. Z ich hrdiel sa neozvalo ani najmenšie zavrčanie. Čierny vlk prebehol po hrebeni kopca, potom sa otočil k nim a zaštekal. Nereagovali. Až potom ďalší z vlkov zavrčal a pomaly sa pohli vpred. Útok však nenasledoval. Patová situácia

trvala len chvíľu, hoci pocitovo bola nekonečná. Nakoniec to všetko prerušil čierny vlk, ktorý pomaly podišiel k Pole a chytil ju za rukáv bundy.

„Mami, otvor oči, neplač," povedalo dievča potichu, „asi chce, aby sme ho nasledovali." Vlk ju mierne potiahol a keď urobila krok k nemu, pustil ju a utekal preč. Ostatné vlky boli pokojné. Stáli a čakali na vývoj udalostí, aby sa o chvíľu pohli a nasledovali ľudí, vedených čiernym vodcom. Zdalo sa, že sú opäť na vlčej stope, ale tentoraz doslova. Na nič nemysleli, nad ničím sa nezamýšľali. Jednoducho kráčali vo vlčej svorke, akoby boli jeden. A keď vyšli na rozľahlý vrch a zastali na jeho úbočí, vtedy všetko pochopili. Keby išli po naplánovanej trase, ocitli by sa práve tam – v obkľúčení. Kráčali medzi vlkmi, pozerali na skupiny vojakov, ktorí sa zakrádali lesom, a nemohli uveriť tomu, čo práve prežívali. Žena nevedela, kde sú, ani to, ktorým smerom ich vlky vedú. Vedela len to, že ďalšia skupina vojakov určite lezie na Hyb z druhej strany hory, aby zobrala každého, kto sa tu skrýva. Vlky sa prechádzali popod spadnuté kmene a čakali, kým pod ne vlezú aj ony, a potom sa pohli ďalej. Preskakovali zamrznuté potoky a čakali, kým ich matka s dcérami prekročí na najvhodnejšom mieste, akoby chápali obmedzenia ľudí. Prechádzali roklinami naozaj blízko zvierajúceho sa kruhu ľudskej poľovačky, a predsa im stále unikali. Niekedy ich vystrašil zvuk výstrelov. Vtedy sa cítili ako lovná zver. Začínali chápať, aké to je byť jedným z nich. Začínali rozumieť aj tomu, aké to je byť odtiaľto. Chápali, aké to je byť u partizánov. Už vedeli, prečo poľovníci nikdy nezabíjali vlkov, prečo Matej vždy hovoril, že vlk je partizán rovnako ako oni. Lovený, ale tichý a stále nebezpečný. A oddaný svojim bratom. Cítili akúsi zvláštnu spolupatričnosť a postupne začínali chápať aj paradox svojej situácie, pretože sa cítili bezpečnejšie medzi divými šelmami, ktoré utekali pred ľuďmi. Pola sa snažila zapamätať si tajnú vlčiu cestičku, ktorá po prekonaní niekoľkých roklín a obídení niekoľkých strží viedla v podstate celý čas v skrytosti cez vzájomne sa prelínajúce rokliny a mladé lesné húštiny. Cez ne a zamrznutý močiar prechádzali zovretím honu na ľudí ako voda, unikajúca medzi prstami človeka, ktorý sa chce napiť z jej prameňa.

Už sa zmrákalo a hora začínala nadobúdať svoju temnú, vlčiu podobu. Stáli na okraji rúbaniska. Tam uvideli výrazný obrys kostola Starej Vsi. Vtedy si uvedomili, že s vlčou svorkou neprešli len cez Hyb, ale aj cez celý masív Parnasu. V očiach mali slzy vďaky, keď sledovali vzďaľujúcu sa svorku. Čierny vlk vyskočil na vývrat veľkého smreka a pri pohľade na nich zavyl, akoby sa chcel rozlúčiť. Ešte dlho za ním

pozerali. Dokonca aj vtedy, keď zmizol v húštine. Ešte chvíľu potom počuli volanie vlkov.

Do Plosiny ich odviezol jeden z povozníkov, ktorý bol náhodou na poslednej ceste po drevo. Dievčatá podľa charakteristického erdžania okamžite spoznali Ameriku. A keď ju našli, našli aj svojho otca. Aj Matej bol v poriadku. Žena objala svojho manžela a až potom sa veľmi rozplakala. A keď sa dozvedel, že ich zachránil čierny vlk, vyrozprával im jej príbeh. Jej, lebo to nebol vlk, ale vlčica. Raz ju postrelenú zachránil. Vybral guľku, vydezinfikoval alkoholom, poskladal polámané kosti a dal jej svoj obed. Potom vlčici, ukrytej pod stohom sena, nosil jedlo niekoľko dní, kým sa nespamätala a neodišla. Založila si rodinu. Občas sa objavila, keď oral na poli alebo kosil. Niekoľkokrát ju dokonca videl pred ich domom. Pomohol je len raz, ale pravdepodobne jej zachránil život a ona sa mu teraz odvďačila. Chlap ako hora mal pri týchto slovách slzy v očiach.

Apolónia si túto vlčiu stopu zapamätala a ukázala ju aj svojmu staršiemu bratrancovi, Matejovi. Od augusta do novembra nasledujúceho roka Matej práve po tejto stope prevádzal oddiely lesných ľudí a kuriérov. A nikdy ho nechytili. Čiernu vlčicu videla ešte dvakrát v živote. Raz, keď ležala v tieni bazy čiernej neďaleko ich domu, a raz, keď išla do školy, objavila sa tesne nad jej hlavou na úbočí kopca. Presne tak, ako keď sa stretli po prvý raz.

NIEČO O AUTOROCH, KTORÍ TO VŠETKO NAPÍSALI

Aleksander Bielenda (1954)

Dlhoročný učiteľ dejepisu, regionálnej výchovy, výtvarnej výchovy a hudobnej výchovy na Základnej škole v Lubeni, ako aj niekoľko rokov aj na Gymnáziu v Czudcu. Od roku 2004 je A. Bielenda vysokoškolským pedagógom na Štátnej vysokej škole odborného vzdelávania v Krosne. Je dvojnásobným laureátom ocenenia Ministerstva národného vzdelávania I. a II. stupňa, získal aj Medailu Komisie národného vzdelávania za mimoriadne zásluhy v oblasti školstva a výchovy (2001) a Medailu Františka Kotulu za vynikajúce zásluhy v oblasti kultúry a umenia. Je autorom mnohých historických a etnografických publikácií a článkov. Taktiež je zakladateľom a správcom Regionálneho múzea v Lubeni so sídlom v Sołonce.

Peter Karpinský (1971)

Pracuje ako docent na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, kde sa venuje dejinám slovenského jazyka a teórii komiksu. Je autorom štrnástich kníh pre deti a mládež (napr., *Ako sme s Ťukťukovom ťukťukovali, Rozprávky z Múzea záhad a tajomstiev, Sedem dní v pivnici, Med z ľadových kvetov, Adela, ani to neskúšaj!, Lebka s dvoma zámkami*). Za svoje diela získal niekoľko celoslovenských ocenení a jeho kniha *O Malom kozmonautovi* je zapísaná na Čestnej listine IBBY. Píše rozhlasové a divadelné scenáre a už 19 rokov režíruje rozprávku s pesničkami na hrade Ľubovňa.

Marcin Kilar (1982)

Narodil sa v roku 1982 v Krosne. Je absolventom Jagelovskej univerzity v Krakove, kde študoval odbor „Jazyky a kultúra Slovanov" so špecializáciou na český jazyk. Magisterskú prácu obhájil na Vysokej škole financií a manažmentu vo Varšave. V súčasnosti podniká ako samostatne zárobkovo činná osoba. Zaujíma sa o tému široko chápaného slovanstva a slovanskej kultúry, o etnológiu, históriu a motocyklové cestovanie – najmä po stopách svojich predkov. O sebe hovorí: „Od detstva som si niečo zapisoval, väčšinou do zásuvky." Časť jeho textov vyšla v školských časopisoch alebo na portáli Histmag. Získal tiež cenu v stredoškolskej súťaži za prácu o Katyni. Poviedka zaslaná do Regionálneho centra pohraničnej kultúry v Krosne bola jeho knižným debutom a vznikla na základe skutočného príbehu jeho vlastnej rodiny. Vo vlastnom náklade vydal rozprávku *Pán vetra, vietor, chrúst a lienka v jarnej záhrade*, ku ktorej vytvoril aj ilustrácie. V súčasnosti pracuje na dokončení rozprávkovo-románového diela (na pomedzí halucinácie, sna a reality) s pracovným názvom *Tam, kde rastú muchotrávky*.

Nina Kollárová (1990)

Pôsobí na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove na Inštitúte prekladateľstva a tlmočníctva. Literárna tvorba si ju podmanila už v základnej škole. Je laureátkou mnohých celoslovenských literárnych súťaží, dvojnásobnou finalistkou súťaže Básne. Debutovala zbierkou poézie *Premlčané ticho* (2018), za ktorú dostala prémiu Ceny Ivana Kraska. V ZUŠ Jána Melkoviča v Starej Ľubovni sa úspešne venuje rozvoju detskej tvorivosti v oblasti vlastnej literárnej tvorby a umeleckého prednesu. Rada píše, ale ešte radšej číta všetko, čo jej príde pod ruku.

Pavol Mišenko (1969)

Má vzťah k histórii a hlavne cit pre veci minulé. Zbiera čriepky v zabudnutých materiáloch archívov a spája ich do ucelených odborných prác. Pravidelne publikuje články o histórii v Ľubovnianskych novinách. V minulosti pracoval ako kastelán na hrade Ľubovňa, neskôr založil a viedol agentúru cestovného ruchu a regionálneho rozvoja Marmon, ktorá zastrešovala Stredoveký vojenský tábor v podhradí a Dom ľubovnianskeho mešťana, raritné atrakcie v rámci Slovenska. Vydal knihy *Objavené v ľubovnianskom archíve, Četnícke pamäti, Návraty dávnych Vianoc a Potulky premenami času.*

Ján Pochanič (1978)

Je slovenský pedagóg, spisovateľ, propagátor slovenského jazyka a literatúry v slovenských komunitách, centrách v zahraničí. Je členom a predsedom viacerých umeleckých súťaží. Napísal 28 kníh, CD ako i scenár k animovanému filmu (Jeden, dva, tri, štyri...), ktorý i sám zrežíroval. Vo svojej tvorbe sa snaží humornou, zaujímavou a pritom nenápadne poučnou formou zacieliť pozornosť detí na veci a udalosti každodennej potreby, čo v konečnom dôsledku podčiarkuje neopakovateľnosť a jedinečnosť jeho pohľadu na svet.

Anna Stokłosa (1986)

Veľká milovníčka zelene, pokoja a zvierat – jedným slovom Bieščad. Odjakživa amatérska spisovateľka. Od detstva spätá s Krosnom, kde aktívne pôsobí v oblasti miestnej aj medzinárodnej kultúry a dobrovoľníctva.

Katarzyna Tercha-Frankiewicz (1987)

Poetka, spisovateľka, učiteľka. Je absolventkou Štátnej vysokej školy odborného vzdelávania v Sanoku a Univerzity Rzeszów, učiteľka poľského jazyka a výtvarnej výchovy na Súkromnej základnej škole v Mokrem. Je autorkou básnických zbierok *Zápisky navracajúceho sa človečenstva*, *Autobusom do Brzozowa, Domáham sa, Evini anjeli, Perinka leží zle, Odpočítavanie do neba*, ako aj rozprávok pre deti *Začarovaný svet princeznej Tosi a princeznej Zosi, Deti z mojej rozprávky*. Literárne spracovala legendy z Brzozowa. Je členkou Združenia poľských autorov a spolutvorkyňou literárneho hnutia „Zgrzyt".

Alžbeta Verešpejová (1954)

Študovala etnografiu a folkloristiku na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. V Divadle J. Záborského v Prešove ako dramaturgička, na literárnom oddelení Krajského múzea v Prešove ako odborná pracovníčka, pedagogicky pôsobila na Katedre estetiky a vied o umení Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity medzitým. Venuje sa tvorbe literatúry pre deti, debutovala zbierkou zvieracích rozprávok Trio Kotkodák, ďalšie rozprávkové knižky: *Šušlavá mušľa, Maškrtné rozprávky pána Dobošíka a pani Krémešíkovej, Neplechy školníčky Agneše.* Popri prozaickej tvorbe sa orientuje aj na oblasť detského činoherného i bábkového divadla, napísala hry *Kráľovské papuče* (1992), *Ako baba Pačmaga ženícha hľadala a Beatles s A uprostred* (s E. Gürtlerom a D. Hevierom,), pre tanečné štúdio Soul divadelné texty *Cirkusové blues a Uličné blues*, dramaticky upravuje vlastné i cudzie rozprávky (*Pik, Pak, Pok,; Lapaj, postrach dvora; Trio Kotkodák*). Autorka príručky *Dejiny filmu, televízie a rozhlasu 1.*

Aneta Zvarik (1980)

Autorka je už po mnoho generácií spätá s mestom Krosno, ktorého história a tajomstvá ju inšpirujú k písaniu. Vo svojich legendách spája fakty, fantáziu a miestnu tradíciu, čím vytvára príbehy, ktoré čitateľa prenášajú do čarovného sveta starobylého Krosna. Výnimočné miesto v jej tvorbe zaujímajú Krosnoľudkovia – nezbední škriatkovia, ktorí sa po stáročia skrývajú v zákutiach mesta, strážia jeho tajomstvá a pripomínajú krásu ukrytú v každodennom živote.

NIEČO O AUTOROCH, KTORÍ TO VŠETKO NAKRESLILI

Jadwiga Agopsowicz-Bienia (1958)

Vyštudovala chemické inžinierstvo a dlhé roky vyučovala na Strednej škole ropno-plynového priemyslu v Krośnie. Maľovanie je jej vášňou, už od dávna mu venuje väčšinu svojho voľného času. Pracuje s rôznymi maliarskymi technikami (olej, akryl, akvarel) a venuje sa aj grafike. V súčasnosti navštevuje kurzy v Dielni tradičnej grafiky v Regionálnom centre kultúr pohraničia v Krosne.

Anna Deryniowska (1982)

Absolventka Štátneho lýcea výtvarných umení v Krosne. Profesijne sa síce nevenuje výtvarnej činnosti, no ako sama o sebe hovorí – duša umelkyne v nej vždy bola. Maľuje rôznymi technikami a jej práce majú rozličné formáty a rozmery. Venuje sa ručným prácam z korálikov, krížikovému a plochému vyšívaniu. V súkromí je milovníčkou kníh a potuliek po Nízkych Beskydách.

Katarzyna Długosz-Dusznik (1974)

Narodená v roku 1974 v Sanoku, kde žije a tvorí. Absolventka Pedagogickej vysokej školy v Čenstochovej, kde v roku 2002 získala diplom v odbore grafiky. Predtým ukončila štúdium umeleckého remesla na Ľudovej univerzite a následne arteterapiu podľa projektu profesora Wiesława Karolaka na Humanitno-ekonomickej akadémii v Lodži. Je umelkyňou, pedagogičkou a kultúrnou animátorkou, zakladateľkou tvorivej dielne Kreatywnia v Sanoku, kde realizuje autorské umelecké aktivity, workshopy a rozvojové projekty na pomedzí umenia a terapie. Vo svojich kompozíciách premieňa svet prírody na nové umelecké príbehy. Neusiluje sa o verné zobrazenie prírody, ale skôr o zachytenie jej podstaty a energie. Neustále hľadá nové formy vyjadrenia, pracuje s rôznymi grafickými technikami a experimentuje s textúrou a štruktúrou povrchu.

Katarína Ilkovičová (1982)

Je ilustrátorka a grafická dizajnérka. Po skončení štúdia grafiky na Akadémii výtvarných umení v poľskom Krakove pracovala ako grafická dizajnérka. Od roku 2007 sa venuje ilustrácii, prevažne tvorbe pre deti. Spolupracuje s množstvom vydavateľstiev na Slovensku aj v Čechách. Prispieva aj do časopisov pre deti, vystavuje a je členkou Asociácie ilustrátorov.

Natalia Kalita (1999)

Vyštudovala architektúru a profesionálne sa venuje návrhu interiérov. Jej druhou vášňou je maľovanie v najširšom zmysle – seba aj iných (zbožňuje vytvárať make-upové premeny) a tiež ilustrácie. Ilustrovala celú knihu detskej poézie vrátane obálky a príležitostne vytvára personalizované grafiky. Miluje kávu a jazdu na bicykli a vo voľnom čase siahne po literatúre faktu alebo kriminálnych románoch.

Martin Lehký (1982)

Mgr. art. Martin Lehký vyštudoval jeden ročník na Obchodnej akadémii v Prešove (1996–1997), následne Školu úžitkového výtvarníctva v Košiciach, odbor reštaurátorstvo (1997–2001). Vysokoškolské vzdelanie získal na Akadémii umení v Banskej Bystrici, Fakulta výtvarných umení, odbor voľné výtvarné umenie – maľba (2002–2008). Má dlhoročné skúsenosti v oblasti výtvarného umenia, reštaurátorstva a grafického dizajnu. Pôsobil na rôznych projektoch reštaurovania historických pamiatok vrátane sakrálnych a kultúrnych objektov po celom Slovensku. Od roku 2015 pracuje ako grafik v reklamnej a marketingovej sfére. Momentálne pôsobí ako pedagóg na Škole umeleckého priemyslu v Prešove. Zúčastnil sa viacerých kolektívnych výstav (Stredoslovenská galéria Banská Bystrica, Galéria FX, Galéria výtvarného umění Ostrava) a mal aj samostatnú výstavu v Múzeu Andyho Warhola v Medzilaborciach.

Małgorzata Liput (1969)

Absolventka I. gymnázia v Brzozowe a Štúdia pre vzdelávanie kultúrnych animátorov v Krosne so zameraním na knihovníctvo. Poetka, maliarka, autorka piesňových textov a rozprávok pre deti. Členka Združenia poľských autorov, Kultúrneho združenia „Dębina“ a Literárneho klubu pri Regionálnom centre pohraničnej kultúry v Krosne. Svoju umeleckú cestu začínala prácou s hlinou – sochárstvom. Maľuje od roku 2017. Tvorí nielen na plátno, ale aj na drevo získané z demolácií starých drevených domov, pôvodne určené na spálenie, ktorému takto dáva druhý život. Jej obrazy majú rozmanitú tematiku – medzi obľúbené motívy patria anjeli, chalúpky so slamenou strechou či maky. Maľuje aj akvarelom a niekedy kombinuje rôzne techniky.

Alexandra Pavlovská (1982)

Vyučuje vo výtvarnom odbore v ZUŠ Jána Melkoviča v Starej Ľubovni. Venuje sa maľbe, grafike a ilustráciám. V maliarskej tvorbe spracúva fotozáznamy „tieňohier" s mihotavým maliarskym rukopisom. Vystavovala na Slovensku (Košice, Poprad, Spišská Sobota, Prešov, Rimavská Sobota, Stará Ľubovňa) a v Poľsku, najmä v rámci plenéra Łemkowskie Jeruzalem (Wrocław, Nowy Sącz, Strzelce Krajeńskie, Gorlice). Ilustrovala knihy *Dúhové pesničky pre spevavé detičky, Kde asi rozprávka býva, Škriatkovia pomáhajú deťom, Naučajte mamočky po svojomu ditočky.*

Garnik Sargsian (1962)

Absolvent Yerevan State College of Fine Arts named after Panos Terlemezian. Pracoval ako učiteľ kreslenia, tiež ako dizajnér v Jerevanskom divadle. Ako hlavný dizajnér sa podieľal na výstavbe prírodovedného gymnázia v gruzínskom meste Zugdidi, ktoré ocenili za výnimočný dizajn. Vystavoval v Litve, v Španielsku, jeho obrazy sú súčasťou zbierok vo Francúzsku, v Poľsku, Česku a na Slovensku. Do Starej Ľubovne prišiel z rodného Arménska pred 8 rokmi. Vo výtvarnom prejave si vypracoval vlastnú techniku tvorby. Zúčastnil sa Medzinárodného sympózia ORA ET ARS – Skalka 2023 a 2025. Ilustroval knihu *Moje vojnové stopy*, ktorá získala ocenenie v súťaži Najkrajšia kniha o Slovensku 2024.

Mária Valičková (1978)

V roku 2011 získala titul doktora pedagogiky (PaedDr.) na Prešovskej univerzite v Prešove, Fakulte humanitných a prírodných vied, v študijnom programe učiteľstvo výtvarného umenia. Predchádzajúce magisterské vzdelanie (Mgr.) v odbore učiteľstvo výtvarnej výchovy absolvovala na tej istej univerzite v roku 2004. Jej tvorba zahŕňa široké spektrum médií vrátane grafiky, počítačovej grafiky, kresby, objektov, inštalácií, konceptuálneho umenia, keramiky a maľby na hodváb. Svoj umelecký výraz pretavuje nielen vo vlastnej tvorbe, ale aj v pedagogickej činnosti a kurátorstve výstav. Momentálne pôsobí ako pedagogička v Škole umeleckého priemyslu v Prešove. Participovala na viacerých medzinárodných výtvarných a edukačných projektoch. Svoju výtvarnú tvorbu prezentovala na viacerých kolektívnych výstavách a jednej samostatnej výstave.

OBSAH

ALŽBETA VEREŠPEJOVÁ – Dubnické opály ..... 3 - 11
(ilustrovala Katarína Ilkovičová)
PETER KARPINSKÝ – Bombastus ..... 12 - 23
(ilustrovala Mária Valičková)
JÁN POCHANIČ – Legenda o Sninskom kameni ..... 24 - 38
(ilustroval Martin Lehký)
NINA KOLLÁROVÁ – Kniha, ktorá sa zmestí do ruky ..... 39 - 50
(ilustrovala Alexandra Pavlovská)
PAVOL MIŠENKO – Podzemná chodba ..... 51 - 62
(ilustroval Garnik Sargsian)
ANETA ZVARIK – Príbeh statočnej rodiny krosnianskych škriatkov Krosnoľudkov ..... 63 - 70
(ilustrovala Jadwiga Agopsowicz-Bienia)
ANNA STOKŁOSA – Myšovláskova harmonika ..... 71 - 79
(ilustrovala Anna Deryniowska)
ALEKSANDER BIELENDA – Potkaní kráľ ..... 80 - 86
(ilustrovala Natalia Kalita)
KATARZYNA TERCHA-FRANKIEWICZ – Legenda o Bahniskách ... 87 - 93
(ilustrovala Katarzyna Długosz-Dusznik)
MARCIN KILAR – Po vlčej stope ..... 94 - 100
(ilustrovala Małgorzata Liput)
NIEČO O AUTOROCH, KTORÍ TO VŠETKO NAPÍSALI ..... 102 - 104
NIEČO O AUTOROCH, KTORÍ TO VŠETKO NAKRESLILI ..... 105 - 107

Autori a autorky literárnych textov:
Aleksander Bielenda, Peter Karpinský, Marcin Kilar, Nina Kollárová,
Pavol Mišenko, Ján Pochanič, Anna Stokłosa,
Katarzyna Tercha-Frankiewicz, Alžbeta Verešpejová, Aneta Zvarik

Autori a autorky ilustrácií:
Jadwiga Agopsowicz-Bienia, Anna Deryniowska,
Katarzyna Długosz-Dusznik, Katarína Ilkovičová, Natalia Kalita, Martin Lehký,
Małgorzata Liput, Alexandra Pavlovská, Garnik Sargsian, Mária Valičková

Redakčná a jazyková úprava: Michaela Čurlíková, Paulina Pabis-Boczar
Preklad textov: Joanna Grzeszek, Jakub Zapotoka
Sadzba a grafická úprava: Slavomíra Piterová Bučková
Rok vydania: 2025
Vytlačil: Grafotlač Prešov, s. r. o.

ISBN: 978-80-971941-3-0
Bezplatný výtlačok

Publikácia **„Príbehy spoza hraníc“** bola vytvorená s finančnou podporou Európskej únie v rámci programu Interreg Poľsko – Slovensko 2021–2027 ako súčasť projektu: **"Príbehy spoza hraníc"**.

Hlavný partner: Združenie pre rozvoj regiónu, n. o., Prešov
Partneri: Regionálne centrum kultúr pohraničia, Mesto Stará Ľubovňa

Výhradnú zodpovednosť za obsah tejto publikácie nesú autori a nemožno ju stotožňovať s oficiálnym stanoviskom Európskej únie a Prešovského samosprávneho kraja, Správcu FMP.

Interreg
Spolufinancovaný EURÓPSKOU ÚNIOU
Poľsko – Slovensko

ZDRUŽENIE PRE ROZVOJ REGIÓNU, n. o.

Mesto
Stará Ľubovňa

KROSNO regionalne centrum kultur pogranicza

Zespół autorów
i ilustratorów

Gawędy z drugiej strony granicy

Bezpłatny egzemplarz

Interreg
Polska – Słowacja

Współfinansowany przez
UNIĘ EUROPEJSKĄ

ZDRUŽENIE PRE ROZVOJ REGIÓNU, n.o.

Miasto
Stará Ľubovňa

KROSNO
Regionalne
centrum
kultur
pogranicza

Zespół autorów i ilustratorów

Gawędy z drugiej strony granicy

Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Regionu
2025
Projekt graficzny©
ISBN: 978-80-971941-3-0
Bezpłatny egzemplarz

Publikacja **„Gawędy z drugiej strony granicy”** została stworzona dzięki wsparciu finansowemu Unii Europejskiej w ramach Programu Interreg Polska–Słowacja 2021–2027 jako część projektu: **„Gawędy z drugiej strony granicy”**.

Partner wiodący: Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Regionu, o.p.s., Preszów
Partnerzy: Regionalne Centrum Kultur Pogranicza, Miasto Stará Ľubovňa

Wyłączną odpowiedzialność za treść tej publikacji ponoszą autorzy i nie można jej utożsamiać z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej oraz Samorządu Województwa Preszowskiego, Zarządcy FMP.

Interreg
Współfinansowany przez UNIĘ EUROPEJSKĄ
Polska – Słowacja

ZDRUŽENIE PRE ROZVOJ REGIÓNU, n.o.

Miasto
Stará Ľubovňa

KROSNO Regionalne centrum kultur pogranicza

ALŽBETA VEREŠPEJOVÁ

Opale z Dębnika

Pierwsze promienie porannego słońca jeszcze nie zdążyły wślizgnąć się przez okno do ubogiej chatynki stojącej u podnóża Gór Slańskich, kiedy ktoś gwałtownie załomotał w jej drzwi. A zaraz potem rozległ się rozsierdzony głos gazdy Cugonia. Jano Kožur zerwał się z wyrka i ledwie otworzył drzwi, a już pijany gazda wtoczył się do izby.

„Ty łajdaku zatracony, jakżeś mi wczoraj wieczór pilnował owiec?! Brakuje jednej! Tej najlepszej! Ruszaj zaraz jej szukać albo cię wygnam na cztery wiatry!“

Jano nie zdążył nawet słówka pisnąć, a już gazda trzasnął drzwiami i klnąc pod nosem, gdzieś sobie poszedł. No tak, to prawda, że wczoraj wilk napadł na stado, które pasł. Nie udało mu się jednak porwać ani jednej, bo go zaraz zauważył i tak mu przywalił kijem, że podkulił ogon pod siebie i czmychnął w las. Przestraszone owce rozbiegły się jednak na wszystkie strony. Zmrok już zapadał, kiedy Jano je wreszcie pozganiał i policzył. Dobrze wiedział, że byłoby kiepsko, gdyby choć jedna owca zginęła z cugoniowego stada. Liczył je nie raz, ale dwa razy. Odetchnął z ulgą, że było ich tyle samo, ile rano, gdy je wyganiał, by się pasły. Zadowolony zamknął koszar i poszedł do chaty położyć się spać.

Jak to jednej brakuje? Czyżbym źle policzył owce? - myślał skołowany po odejściu gazdy.

Z zadumy wyrwał go śpiew. To dziewczęta biegły na łąki, by o wschodzie słońca umyć twarze poranną rosą, żeby nie stracić urody, bo tylko przed sobótką ma ona taką moc. Będą przy tym zbierać świeże zioła, które nie tylko leczą, lecz chronią też przed złymi mocami i pomagają rzucić czar na chłopaków. Wieczorem wyniosą na wzgórek zeszłoroczne zioła i wrzucą je w płomienie sobótkowego ogniska, aby zyskało czarodziejską moc. Żadna dziewczyna nie zapomni uwić z wianka dziewięciu gatunków świeżych ziół, przez który będzie zerkać w ogień i niecierpliwie wypatrywać, czy pojawi się w nim twarz tego, kto jest jej pisany na męża.

Hanka też na pewno uwije taki wianek. Jano uśmiechnął się, widząc ją, jak idzie śpiewając z innymi dziewczętami.

Jego Hanka! Liczka czerwone jak maliny, nóżki jak u sarenki i ten jej śmiech! Dźwięczał mu w uszach jak górski potok. Szykował się, by wieczorem z nią potańczyć, przeskoczyć przez ognisko trzymając się za ręce, żeby nic nie rozdzieliło ich miłości.

Ech, gazda! – nagle przypomniał sobie jego wrzask i pogróżki. Zwyzywał go od łajdaków. Jego, który zawsze porządnie wykonywał swoją robotę. Pogróżki gazdy wypędziły z głowy myśli o Hance. Przekąsił bez zapijania suchy podpłomyk i pobiegł szukać zagubionej owcy. Nie było to łatwe, a tak się cieszył, że dziś z innymi chłopakami naznosi drewna na wzgórek nad wsią i chciał nasmarować stare miotły dziegciem, a nawet zrobić koła ze słomy i patyków. Zamiast tego chodził po polach i łąkach pod górami. Niestety, owcy nigdzie nie znalazł. Poszedł jeszcze wyżej w górę trawiastym zboczem, na którym dziewczęta zbierały zioła. Pomachał Hance, a ona jemu. Nie zatrzymywał się, tylko szybko przebierał nogami, żeby czym prędzej zrobić to, co mu kazał gazda. Zaglądał w chaszcze na skraju lasu, zaplątał się w bluszcz, podrapał sobie ręce w tarninie, lecz nawet śladu białego runa zaginionej owcy nie znalazł.

Może pobiegła w las i tam gdzieś błąka się w zaroślach między skałami? Musi ją znaleźć! I to jak najprędzej, zanim wytropi ją wilk lub wpadnie w rozpadlinę! Obszedł go strach, oblał zimny pot, dostał gęsiej skórki. Nawet nie chciał myśleć o tym, co by to było, gdyby go gazda Cugoń wygnał.

Szedł szybko wyboistą ścieżką, która zawiodła go do zarośniętej Doliny Olbrzymów. Szukał wśród ogromnych skał przypominających jakieś potwory, sprawdzał zarośla na brzegach potoku i płaską skałę – skamieniały odcisk stopy olbrzyma. Kiedyś dawno temu z góry Oblik wytrysnęła lawa, wtedy trzynastu mieszkających koło niej olbrzymów zaczęło uciekać w dół doliną przed

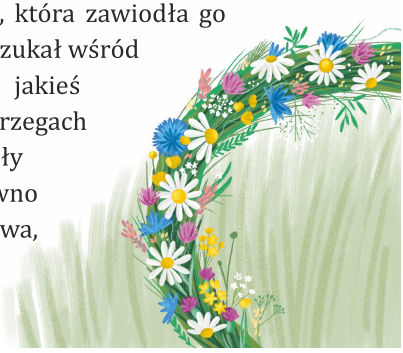

tym gorejącym strumieniem. Jeden z nich, ten najmniejszy, poślizgnął się i wdepnął w tężejącą lawę. I właśnie dlatego do dziś widać tu ślad olbrzyma.

„Hej, ho!“ – idąc pokrzykiwał Jano w nadziei, że usłyszy beczenie owcy.

„Hej, ho... ooo… oo... o!“ - tylko echo mu odpowiadało z leśnej głuszy.

Porzucił ścieżkę w dolinie i wspinał się na strome zbocze. Szukał wśród gęsto rosnących drzew, przepatrywał zarośla, aż doszedł na szczyt góry pod wysoką Skałą Peruna. Wołał, szukał, ale po owcy nie było nawet śladu. Zszedł stokiem w dolinkę, gdzie pod stromą skałą tryskało źródło. Tam w skwarnych letnich miesiącach przychodził się ochłodzić i podpatrywać złodziei, którzy wykradali jajka i całe ptasie gniazda ze skał. Niestety, tam też nie było owcy. Nie było jej ani w zawsze chłodnej jaskini, ani pod małym nawisem skalnym, gdzie nieraz chował się przed burzą.

Słońce już przewędrowało spory kawałek swojej codziennej drogi po niebie, a Jano nadal szukał i szukał, i nawet nie zauważył, że już tyle czasu błąka się po górach. Co grosza na darmo, bo owcy nigdzie nie było. Jakby się pod ziemię zapadła. Wrócić nie mógł, bo bez niej nie miał się co gaździe pokazywać na oczy. Szedł tam, gdzie go wiodły leśne ścieżki lub percie i szukał dalej. Pod górę, z góry, przez przełęcze i polany, rozstaje, wąskie i szerokie doliny, ze słońcem za plecami i pod słońce. Przedzierał się przez gęste krzaki, przeskakiwał dziury, obchodził skały. Zmęczony chodzeniem, spragniony i głodny doszedł do miejsca, gdzie ścieżka rozchodziła się na trzy strony: pięła się ostro w górę, schodziła zboczem aż na dno wąwozu lub wiodła dalej skrajem lasu. Jano przystanął. Zastanawiał się, którędy pójść dalej. Kiedy tak na chwilę się zatrzymał, nagle dopadło go zmęczenie po całym dniu.

„Chwilkę tu odpocznę, a potem postanowię, gdzie iść dalej” – pomyślał i wtulił zmęczoną twarz w trawę, wygodnie oparł głowę o omszały pień, wyprostował nogi. Oczy same natychmiast mu się zamknęły. Zasnął. Spał twardo niczym niedźwiedź zimą, nie słyszał stukotu raciczek przebiegających obok niego saren, głośnego szczekania lisa ani dzięcioła, który tuż nad jego głową zawzięcie

wydziobywał coś do jedzenia. Kiedy się wreszcie obudził, las już spowijała ciemność. Drzewa przyodziały wieczorne cienie. Na niebie zaczęły nieśmiało wschodzić gwiazdy. Jano zerwał się jak śmigięty batem i nie zastanawiając się długo, ruszył dalej skrajem lasu. Kiedy zobaczył błyskające w oddali światła ognisk na szczytach pobliskich gór, pomyślał o chłopcach i dziewczętach. Na pewno już weszli na wzgórek i zapalili sobótkowe ognisko. Już za chwilę będą spuszczać zboczem zapalone słomiane koła, zaczynają zapalać nasmarowane dziegciem zdarte miotły i machać nimi w tańcu nad głowami. Spojrzał na pociemniałe niebo, na welon gwiazd na nim, na złowrogi las i poczuł żal, że nie jest z Hanką przy rozpalaniu ogniska.

Szedł dalej, a nadzieja, że odnajdzie dziś owcę, gasła w nim wraz z dziennym światłem. Nagle usłyszał z głębi lasu ciche dzwonienie. Zamarł. Czyżby to był dzwonek owcy, której szukał? Ruszył raźno dziarskim krokiem za głosem dzwonka. Gnał z całych sił, ale nie mógł go dogonić. Wciąż mu uciekał. Nawet nie zauważył, że szary zmrok zmienił się w czarną noc, nieustępliwie szedł przez las za dźwiękiem dzwonka, dopóki nie ujrzał prześwitującego między drzewami matowego światła. Zwolnił. Ostrożnie do niego podszedł. Doszedł do bujnych malinowych zarośli i zza nich spoglądał. Wtem szybko się cofnął. Na polance w dzikim tańcu podskakiwały jakieś obszarpane straszydła. Trzęsły się, tupały nogami, wymachiwały kośćmi, dzwoniły żelaznymi obręczami.

Wiedźmy! Oj, trzeba szybko stąd uciekać, pomyślał ze strachem. Odwrócił się na pięcie i dał nogę w las. Nie dbał o to, że smagały go po twarzy gałęzie, że potykał się o kamienie i korzenie, upadał na suche liście lub mech, lecz zaraz wstawał i biegł przed siebie, jak najdalej od czarownic. Kiedy już nie mógł złapać tchu, obejrzał się, czy ktoś go nie goni. Dźwięk dzwonka umilkł. Ciszę nocy przerywało tylko pohukiwanie sów i

szelest skrzydeł nietoperzy. Kiedy tak błądził w nocnych ciemnościach, siadła mu na nosie jakaś muszka. Nie była to zwykła mucha, bo świeciła jak mała lampka. Nie dawała mu spokoju, naprzykrzała się, dopóki Jano nie ruszył w tę stronę, w którą ona chciała. Tak doszedł aż do rozdroża porośniętego gęstą dębiną, nazywanego Dębnik. Tu mu przeciął drogę wąwóz. Chciał go ominąć, obejść, lecz świetlik mu nie pozwolił. Dokuczał mu, siadał na nosie, trzepotał przed oczami. Jano poddał się i chcąc nie chcąc zszedł w dół wąwozem. Wtem poślizgnął się i wpadł w gęste paprocie, które zakrywały płynący dnem wąwozu strumyk.

Oj, jak to dobrze, że nie dałeś mi spokoju i doprowadziłeś do wody. Tak chce mi się pić, podziękował świetlikowi. Zsunął się na skraj strumyka, stanął na solidnym kamieniu, wyciągnął ręce i nabrał w nie wody. Podniósł dłonie do ust, ale się nie napił. Jak zaczarowany wpatrywał się w dno strumyka. W blasku księżyca coś w nim lśniło i migotało.

„Ech, gwiazdy, jakie jesteście piękne. Na niebie nie widać, jak się mienicie wszystkimi kolorami!" - zerknął na nie i znowu się pochylił, by zaczerpnąć łyczek wody, lecz nurt strumyka przyniósł coś dziwnego w jego ręce. Zezłościł się, chciał to zmyć, otworzył dłonie i zamarł – mieniły się w nich wszystkie kolory tęczy. To nie gwiazdy tak migotały w strumyku, to były prawdziwe kamyki! Takich jeszcze nigdy w życiu nie widział. Nie były złote ani srebrne, ale były przepiękne. To były... przypomniał sobie od razu stare opowieści o cennych skarbach kryjących się w tych górach. „Jakżeż je nazywają?" - nie mógł sobie przypomnieć. Świetlik znów mu przeleciał przed nosem i wtedy sobie przypomniał.

„Opale!" - krzyknął, a jego głos przeciął nocną ciemność jak skrzydła nietoperza. Ponoć wychodzą na powierzchnię ziemi tylko raz na sto lat i to tylko w tę jedną noc. W sobótkową noc! A to właśnie dziś! No i tylko kwiat paproci może człowieka doprowadzić na miejsce, gdzie wychodzą z ziemi. „Czemu mi się to przydarzyło? Nie mam przecież kwiatu paproci. Tylko ręce podrapane przez gałęzie i zdarte na skałach kierpce, które rozdarłem w paprociach przy strumyku" - spojrzał na swoje buty w opłakanym stanie. Same pęknięcia i strzępy! W jednym z nich dostrzegł jakiś płomyk. Przestraszył się, ściągnął kierpec z nogi i

rzucił na ziemię. Wypadł z niego gorejący kwiat.

Och! Kwiat paproci! Musiał mu wpaść do kierpca, kiedy ześlizgiwał się do strumyka. Znalazł kwiat i opale, choć ich nie szukał. Ale zagubionej owcy, której szukał, niestety nie znalazł. A ona pewnie by go bardziej ucieszyła. Spojrzał na dno potoku, gdzie lśniło mnóstwo opali i pomyślał, że zaniesie chociaż jeden gaździe Cugoniowi za zgubioną owcę. On pewnie każdej nocy śni o opalach. Sięgnął do potoku i wyjął jeden z kamieni. Wdrapał się na górę, na ścieżkę i chciał wracać, lecz przypomniał sobie o swojej Hance. Może jej też mógłby dać jeden opal? Na przeprosiny za to, że nie doczekała się go przy ognisku. Jeszcze raz zeskoczył do potoku, wziął najjaśniejszy ze wszystkich opali i poczłapał w górę. Widział z daleka jak jeszcze płoną sobótkowe ogniska. Zatrzymał się i zastanawiał, w którą stronę pójść? Jak dojść do ogniska, które rozpalili chłopcy z jego wsi? Poszedł w prawo, ale tam znowu zaczął mu fruwać przed nosem robaczek świętojański. Dokuczał mu ten mały potwór, jakby chciał go zawrócić ze złej drogi.

„Dzisiaj jest czarodziejska noc, po tym wszystkim co przeżyłem, zawrócę“ - nie sprzeciwiał się i pozwolił, by świetlik go prowadził. Leciał przed nim jak lampka. Jano bez szwanku przeszedł zakosami przez gęste lasy, przez rozpadliny, stromizny, przechodził pod skałami i pokonywał nagie zbocza aż doszedł do polany. Ściskał w dłoni dwa kamyki. Idąc widział, jak dogasają płomienie ognisk. Pewnie i tego, w którym Hanka z dziewczynami już spaliły wianki z ziół, przy którym już się wytańczyły i wyśpiewały. Tęsknota za tym, by być nią gnała go tak, że chwilami świetlik za nim nie nadążał. Szedł tak szybko, że nawet nie zauważył jak ciemność zaczęła już porządnie rzednąć. Noc ustępowała przed świtem, a blask świetlika słabł. Kiedy nad szczytami gór zaczęły się pojawiać pierwsze promienie słońca, doszedł do wzgórka nad wsią. Ognisko na nim już ledwie się tliło. Nikogo już nie było. Wszyscy już się gdzieś rozeszli. Tylko pod rozłożystą leszczyną ktoś leżał skulony.

„Hanka!“ - to ona tam spała, położyła główkę z grubymi brązowymi warkoczami na chustce.

Podszedł do niej. Cichutko przysiadł, pogłaskał ją i szepnął, żeby jej nie przestraszyć. Otworzyła oczy, z których zaraz uleciał sen. Jano włożył jej w rękę kamyk i objęci wpół zeszli razem do wsi. Słońce właśnie wschodziło nad górami.

Jana czekał jeszcze niemiły obowiązek – musiał pójść do gazdy Cugonia i przyznać się, że nie znalazł zagubionej owcy. Pożegnał się z Hanką i skręcił do obejścia gazdy. Już za bramą słyszał jego wrzaski. Przeklinał pierwszy dzień lata, że nie przyniósł deszczu, słońce, że świeci, wiatr, że wieje. Kiedy Cugoń zobaczył w bramie Jana, przeszył go drwiącym wzrokiem.

„No, co?! Gdzie owca, co?“ - ostro spytał.

„Szukałem jej przez całą noc, ale nie znalazłem“.

„Wiedziałem! Wiedziałem! Kara cię nie ominie!“ – ze złośliwym zadowoleniem uśmiechnął się Cugoń. Doskonale wiedział, że Jano nie znajdzie owcy. Nie mógł. Żadna owca z jego stada nie zginęła.

„Znalazłem tylko to“ - Jano otworzył dłoń. W świetle słońca błyszczał na niej opal. Jego mieniący się kolorami blask powstrzymał wszystkie przekleństwa, które cisnęły się Cugoniowi na usta. Oczy mu rozbłysły i jednym ruchem chciwie pochwycił kamyk. Dobrze wiedział, co to.

„To moje! Dawaj go! Gdzieżeś go znalazł? Mów!“

„Tam, w Górach Slańskich“.

„I był tylko ten jeden?“

„W potoku było ich pełno“.

„!Co?!! Pełno?! Słuchaj, jak mi pokażesz drogę do nich, przebaczę ci, żeś mi zgubił owcę“.

Jano poczuł ulgę. Natychmiast powiedział Cugoniowi jak ma iść, opisał mu drogę, którą prowadził go świetlik z powrotem do wsi. Gazda pilnie łowił każde jego słówko, staranie zapisując je w pamięci. Jedno mu się jednak nie podobało, że tylko w jedną – sobótkową – noc można znaleźć ten opalowy skarb. Najchętniej poszedłby tam już, teraz, zaraz. O mało nie pękł ze złości, że przed czarodziejską nocą, nie można tego zrobić. Rad nierad, musiał czekać aż upłynie cały rok.

Kiedy znów zbliżała się sobótkowa noc, Cugoń uzbrojony w lampę, łopatę i worki po kryjomu wyruszył wieczorem w stronę strumyka w wąwozie, w którym Jano znalazł opale. Zabłądził jednak i zgubił drogę. W końcu w środku nocy dotarł do strumyka. Kiedy zobaczył migoczące na dnie strumyka opale, aż mu oczy wyszły z orbit. Bez wahania wskoczył do wody, chciwie nabierał łopatą opale i wsypywał do jednego, drugiego, trzeciego, czwartego, piątego… nawet nie nadążał liczyć, ile worków nimi napełnił. Kiedy wszystkie były pełne, wynosił opale na brzeg w garści, w kapeluszu, w koszuli i wysypywał na stertę. Opali na dnie nie ubywało, jakby woda nanosiła ich coraz więcej i więcej. Cugoniowi jednak wciąż było mało. Opętała go chęć posiadania wielkiego bogactwa. Znosił opale, aż zupełnie opadł z sił i zwalił się bezwładnie na migoczące sterty. Obejmował je, głaskał i nienasycony wykrzykiwał w jaśniejące niebo.

„Wszystkie są moje! Tylko moje! Jestem bogaty! Jestem najbogatszy na świecie! Najbogatszy! Tylko ja!“

Chciwe pokrzykiwania Cugonia rozsierdziły Peruna i Strzyboga. Ich gniew dosięgnął Gór Slańskich, zawisł nad nimi ciężkimi czarnymi chmurami. Z chmur biły gromy, wylatywały błyskawice i spadł nagły ulewny deszcz. Burza trwała siedem dni i siedem nocy. Powalała drzewa, przewracała skały, zrywała ziemię z górskich zboczy, zamieniła potoki w rwące rzeki. Nawet strumyk w wąwozie. Nagle potężna błyskawica otworzyła pod nim ziemię i wszystko pochłonęło głębokie rozpadlisko. I opale. I gazdę Cugonia. Perun ze Strzybogiem znów schowali opale w niedostępnej głębi ziemi. Dopiero kiedy upłynie kolejnych sto lat, znowu pojawią się na powierzchni na Dębniku. I to tylko w jedną jedyną czarodziejską noc, wtedy, gdy słońce otwiera bramę lata.

Choć Jano w sobótkową noc nie skakał z Hanką przez ognisko, to ich miłość przetrwała. Zgodnie razem przeżyli wiele lat. Hanka dbała o chatynkę, a Jano pasał owce, ale już nie cudze, lecz ich własne, kupione za opal, który podarował Hance.

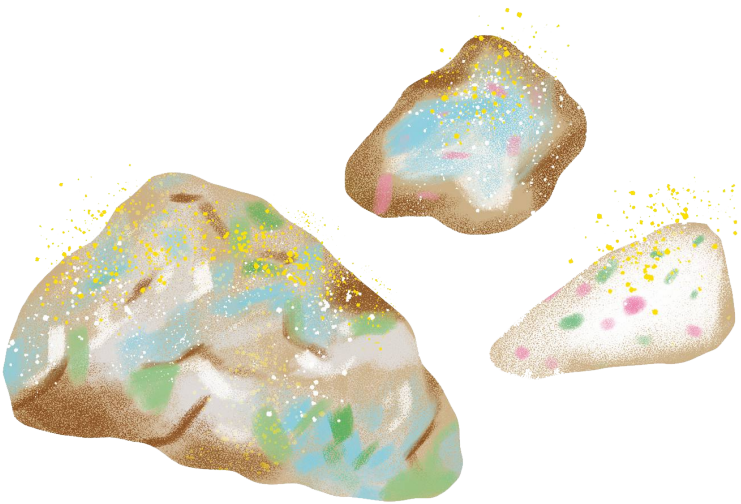

PETER KARPINSKÝ

Bombastus

Gdybym wiedział, kto to jest, to nawet bym się do niego nie zbliżył. Wyglądał jednak całkiem zwyczajnie, co gorsza wyglądał jak prosiak. Był niski, gruby i garbaty, miał na sobie brązowy podróżny płaszcz, a na głowie śmieszną czerwoną czapkę. Gdy go zobaczyłem pierwszy raz, w ogóle mi nie przyszło do głowy, jak się to skończy, a mam dobrego nosa do ludzi. Już na pierwszy rzut oka poznaję, czy ktoś jest biedny, czy bogaty. Ten na pewno miał pieniądze, a skórzany mieszek przywiązany do jego paska mówił do mnie: ‚Chodź i weź mnie sobie' – posłuchałem go.

Grubas siedział przy stole i napychał sobie usta pieczenią, aż mu tłusty sos ściekał na potrójny podbródek. Pił już trzeci kufel piwa i musiał mieć też dobrze w czubie, bo wciąż mamrotał coś sam do siebie pod nosem. Chyba po łacinie, bo nie rozumiałem, ale brzmiało to tak samo, jak to, co mówił proboszcz w kościele, mniej więcej tak: *‚Pater noster – koń zjadł klajster'*.

Byłem przekonany, że to będzie szybki i łatwy zarobek. Podkradłem się do niego jak cień. Na pewno nie mógł tego zauważyć. Byłem w tym najlepszy ze wszystkich tutejszych złodziei. Na końskim targu nieraz wyciągałem kupcom lub wieśniakom mieszki z pieniędzmi, a oni dopiero w domu orientowali się, że ich nie mają. Potrafię skradać się jak kot polujący na ptaszka, ale on mimo to mnie zauważył!!!

Wyciągnąłem rękę po jego mieszek. Już go trzymałem w dłoni. Wystarczyło tylko pociągnąć, przeciąć sznurek i mieszek byłby mój. Jednak w tej chwili grubas szybko się odwrócił i chwycił mnie za nadgarstek. Chciałem mu się wyrwać i uciec, lecz uścisk jego palców był wyjątkowo silny, trzymał mnie jak w imadle. Na próżno szarpałem się i wyrywałem, nie puszczał. Ściskał moją rękę i tylko uśmiechał się tłustą gębą.

„Zaraz, zaraz, zdaje mi się, że złapaliśmy złodziejaszka".

Miał tak piskliwy głos, że przypominał kobiecy, już nie mówił po łacinie, ale po niemiecku. Rozumiem niemiecki, bo nauczyłem się go w

mieście. U nas na wsi wszyscy mówili po słowacku, ale kiedy uciekłem od gospodarza do miasta, musiałem nauczyć się po niemiecku i trochę po węgiersku.

„Cóż z nim poczniemy?“ – kwiczał i cały czas patrzył na mnie. A ja, głupiec, odpowiedziałem mu bezczelnym spojrzeniem. Gdybym wtedy wiedział, kim jest, to raczej spuściłbym wzrok.

„Nie bój się mnie zbójniczku. Podoba mi się to!“ – chichotał.

W tej chwili pojawił się przy stole karczmarz: „Panie, mam zawołać straż?“

„Po co?“ – spytał grubas.

„Ten smarkacz, chciał wam, panie, zwędzić mieszek. Widziałem to!“

„Tak? To, dlaczego od razu nie powiedziałeś?! Pewnie dzielicie się ukradzionymi pieniędzmi?“

Karczmarz poczerwieniał i zaczął się jąkać, że jeszcze nikt go tak nie obraził, że sobie wyprasza, by ktokolwiek nazywał go złodziejem. Uwierzyłbym w to przedstawienie, gdybym nie widział, że i karczmarz od czasu do czasu okradał swoich gości.

Grubas przestał się nim zajmować i znowu wbił wzrok we mnie.

„Jak ci na imię?“

Milczałem, ale ścisnął mi nadgarstek tak mocno, że aż krzyknąłem.

„Jeszcze raz. Jak się nazywasz?“

„Jan“ – wycedziłem przez zęby.

„Johann... Johannes. Piękne imię, ale nie tak piękne, jak moje. Wiesz, jak mnie zwą?“

Pokręciłem głową. Skąd mógłbym wiedzieć.

Nadął się jak indor i dumny rzekł: „Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim. Ludzie mnie znają na świecie jako znakomitego lekarza i wszyscy zwracają się do mnie z szacunkiem, czcigodny doktorze Paracelsus“.

O mało nie parsknąłem śmiechem. Bombastus? Ha! To imię świetnie do niego pasuje. Bombastus! Nawiasem mówiąc, nie wiem, czy ktoś na świecie słyszał o nim, bo ja nigdy w życiu.

Paracelsus – Bombastus nie zwracał uwagi na mój uśmieszek i zaczął tłumaczyć, że przyjechał na Górne Węgry, bo usłyszał o jakiejś

cudownej studni, w której żelazo zmienia się w miedź, a także po to, by się trochę poduczyć. Potrzebował jednak przewodnika, bo nie rozumiał języka tutejszego ludu.

Nie wiedziałem, po co to mówi. Musi być pomylony, pomyślałem. Gada sam do siebie. Gdy tylko zwolni uścisk, wyrwę mu się i wezmę nogi za pas. Jednak nawet mamrocząc swoje litanie, nie puścił mnie. Wręcz odwrotnie, uścisk jego palców był jeszcze silniejszy, jakby przeczuwał, co planuję.

„Postanowiłem," – Bombastus spojrzał na mnie znacząco – „że tym przewodnikiem będziesz ty!"

„Ja?" – prawie krzyknąłem. Ja mam być przewodnikiem tego szaleńca?! Jeszcze mnie gdzieś zamorduje. Niech sobie to wybije z głowy.

„Nie masz wyboru, chłopcze" – powiedział, jakby czytał mi w myślach. „Jeśli zostaniesz moim przewodnikiem, zarobisz pieniądze nie kradnąc, a jeśli się nie zgodzisz, powiem karczmarzowi, by zawołał straż. Co ty na to?"

„Czemu ja?"

„Bo jesteś sprytny, a w twoich oczach widzę blask inteligencji. Właśnie takiego pomocnika potrzebuję".

Sprytny i inteligentny, taki jestem, nie mylił się, co do tego. Cóż, chcąc nie chcąc zgodziłem się zostać na kilka miesięcy przewodnikiem Philippa Aureola Theophrasta Bombasta von Hohenheim zwanego Paracelsusem.

„Pobudka, pobudka!"

Rano ktoś mnie obudził kopniakami w bok. Natychmiast otworzyłem oczy. Nade mną stał mój nowy pan i się szczerzył.

„Ranny ptaszek... tylko tak dalej. Wstawaj szybko!"

Nie rozumiałem, jak mógł być dziarski i pełen życia. Wczoraj wieczorem wypił w karczmie jeszcze cztery kufle piwa. Powinien teraz leżeć w łóżku z potężnym bólem głowy, a on zachowuje się, jakby w ogóle nie pił.

Wygrzebałem się spod starej derki, którą okryłem się na noc. Bombastus kazał mi spać na ziemi w komorze obok swojej izby.

„Raz, raz" – klasnął swoimi pulchnymi rękami. „Za chwilę ruszamy".

„Dokąd?" – zapytałem, przecierając oczy.

„Dowiedziałem się, że pod Zamkiem Szaryskim mieszka jakaś zielarka czy babka. Chcę się z nią spotkać. Słyszałeś już o niej?"

Czy słyszałem? On się mnie poważnie pyta, czy o niej słyszałem?!

„Przecież to czarownica!" – wychrypiałem.

Mój nowy pan się roześmiał: „Czarownica? Tym lepiej. O mnie też powiadają, że jestem czarownikiem. Ciągnie swój do swego. Idź się umyć, bo śmierdzisz!"

Kiedy myłem się przy studni na dworze, myślałem o jego słowach. Czarownik? To wreszcie zaczyna mieć sens! Ludzie mówią, że czarownicy mają z tyłu głowy trzecie oko. Zauważył, że się do niego skradam, czyli czytał mi w myślach. Podlec! To wyjaśnia również, dlaczego rano po siedmiu kuflach piwa jest rześki jak skowronek. Choć... skowronka to on wcale nie przypomina, raczej wielką grubą sowę.

Czy widzieliście już kiedyś prosię jeżdżące na koniu? Właśnie tak wyglądał Bombastus, kiedy pomogłem mu wdrapać się na siodło. Ja przerzuciłem sobie przez ramię jego sakwy wypchane ubraniami i jedną skórzaną torbę, której – jak powiedział – miałem strzec jak oka w głowie. Ruszyliśmy w drogę. Chwilę szliśmy główną drogą, a potem

skręciliśmy w polną ścieżkę wiodącą do lasu. Miałem przy tym dziwne uczucie w żołądku. O babce, do której szliśmy, mówią różne rzeczy. Ponoć potrafi leczyć rozmaite choroby, kobiety ją do siebie wzywają, kiedy mają rodzić, ale może też człowieka przekląć i rzucić urok, by krowy nie dawały mleka. Ludzie szepczą między sobą, że jej chałupa jest pełna wszelakich ziół oraz innych dziwnych rzeczy, z których robi wywary i maści. Mają one ponoć uzdrowicielską moc, ale mogą też otruć.

W końcu nie wytrzymałem i gdy zbliżyliśmy się do domku babki, zapytałem: „Panie, po co tam właściwie idziemy?"

„Bo chcemy się od niej czegoś nauczyć" – odparł Bombastus.

„Ale... przecież mówiliście, panie, że jesteście znanym na świecie lekarzem. Czegóż chcecie się nauczyć od wiejskiej czarownicy?"

Spojrzał na mnie z wysokości swego konia. „To bardzo dobre pytanie. Miałem rację, kiedy powiedziałem, że jesteś całkiem inteligentny".

Nie wiedziałem, czy to miała być pochwała, czy też się ze mnie naśmiewał.

„Studiowałem na wielu uniwersytetach" – powiedział smutno – „w Bazylei i Tybindze, w Wiedniu i Wittenberdze, w Lipsku i Heidelbergu, doktorat zrobiłem we włoskiej Ferrarze. I wiesz, do jakiego wniosku doszedłem?"

Pokręciłem głową i zastanawiałem się, czy nie wymyślił nazw tych miast. Nigdy o nich nie słyszałem, a poznałem spory kawał świata – Eperjes, który Słowacy nazywają Preszowem, Sabinow, Wielki Szarysz, a nawet Iglow, Lewoczę, Kieżmark i Gelnicę. Wszędzie tam już krad... to znaczy, wszędzie tam już byłem.

„Stwierdziłem" – ciągnął Bombastus – Paracelsus, „że uniwersytety wysyłają w świat tylko wykształconych osłów. Wypuszczają lekarzy, którzy tylko zachowują się jak lekarze. Dobry lekarz musi przecież także sam się uczyć. Musi uczyć się od starych ludzi, czarowników, pielgrzymów, zbójców, a nawet od złoczyńców. Przyjmować ich nauki. Lekarz musi być też podróżnikiem… wiedza to doświadczenie".

Nie wszystko z tego, co mówił zrozumiałem, ale przynajmniej upewniłem się, że bez wątpienia jest szalony. Czegóż takiego może nauczyć się lekarz na przykład od złoczyńców? Nie zdążyłem go zapytać, bo pojawiła się przed nami chatynka, w której mieszkała czarownica. A ta jakby wiedziała, że się zbliżamy, bo stała przed drzwiami.

„Guten Tag, gnädige Frau“ – ukłonił się jej Bombastus, ściągając czapkę z głowy.

Roześmiałem się, bo zwrócił się do niej ‚miłościwa pani', choć baba przypominała pomarszczone jabłko albo takie, które już ktoś przeżuł i potem wypluł.

Bombastus spojrzał na mnie srogo: „Zapytaj ją, czy jest skłonna zdradzić mi swoje receptury“.

Przetłumaczyłem jego słowa, a babina przecząco pokręciła głową.

„A jeśli dam jej złotego?“

Staruszka chyba trochę rozumiała po niemiecku, bo wyciągnęła do niego trzy pokrzywione palce.

„W porządku, trzy złote“ – zgodził się i zażądał: „A teraz pomóż mi zsiąść z konia“.

Spędziliśmy tam prawie cały dzień. Bombastus pytał, babka opowiadała, a ja tłumaczyłem. Zapisywał jej słowa i wyglądał na bardzo zadowolonego, natomiast ja czułem się zawiedziony. Myślałem, że w chałupie czarownicy zobaczę dziwne rzeczy. Słój z marynowanymi ludzkimi oczami, kocioł, w którym gotuje ukradzione noworodki, pokruszone kości samobójców, suszone węże i żaby lub przynajmniej czarnego kota. Jednak nic takiego tam nie było, tylko na żerdziach

wisiały pęczki ziół, które babka podawała mojemu panu. On je wąchał, niektóre nawet kosztował i znowu coś zapisywał w zeszyciku.

Wieczorem już nie wytrzymałem i rzekłem: „Panie, myślałem, że od tej wiedźmy chcecie się nauczyć jakichś czarów, a was interesują tylko suche zielska".

„Ale przecież to są czary, Johann!" – roześmiał się figlarnie. „Lekarze już od wielu wieków szukają cudownego leku na różne choroby i nie widzą, że mają go tuż pod nosem. Natura jest cudowną apteką tego świata".

„Jak to, te wyschnięte zioła... to ma być cudowna medycyna?" Znów nie wiedziałem, czy stroi sobie ze mnie żarty, czy myśli tak na serio.

„Właśnie tak" – przytaknął. „Natura kryje w sobie leki, które pokonają każdą chorobę, trzeba tylko patrzeć. Bóg w swojej nieskończonej mądrości dał nam nawet klucz do poznawania tych leków. Na przykład żółte rośliny pomagają na wątrobę, bo żółć ma żółty kolor. Natomiast czerwone na problemy z krwią, a niebieskie są dobre na zbicie gorączki".

„Naprawdę?"

„Naprawdę, jakżem Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim!"

Na dźwięk imienia Bombastus znów mi zadrgały kąciki ust, ale odwróciłem się, żeby tego nie widział.

Zbliżała się noc, nie uśmiechało mi się spać w lesie koło chatki czarownicy. Choć nie zobaczyłem w środku nic podejrzanego, to nigdy nic nie wiadomo. A co, jeśli odcięte języki wisielców i palce trupów pochowała gdzie indziej? Zaproponowałem więc, żebyśmy poszli do pobliskiej wsi i tam poprosili o nocleg. Jakiś gospodarz na pewno przenocuje za złotego tak szacownego pana, jakim jest czcigodny i uczony doktor Paracelsus, może nawet zaproszą nas na wieczerzę.

Zgodził się.

Tego ‚czcigodnego i uczonego doktora' oczywiście użyłem tylko jako pochlebstwa. Wciąż nie wiedziałem, czy to, co mówi, jest prawdą, czy tylko wymysłami pomyleńca. Kiedy jednak przyszliśmy do wsi, wyszedł nam naprzeciw sam wójt i zaprosił do swojego domu. Zdaje się, że wieść o znakomitym lekarzu z zagranicy rozniosła się po całym kraju

i ci głupcy w nią uwierzyli. Przynajmniej nie muszę spać pod gołym niebem i może dostanę coś na ząb.

Na wójtostwie wszyscy nas z szacunkiem przywitali, choć na mnie patrzyli trochę z ukosa, nie podobałem się im. Bombastus to zauważył i powiedział, że jestem jego uczniem. Po tych słowach dali mi już spokój.

Wójt aż jąkał się z przejęcia, gdy mówił, jaki to zaszczyt, że tacy sławni ludzie zawitali pod jego dach, a wójtowej trzęsły się ręce, kiedy stawiała na stole różne smaczne kąski.

Szanowny i uczony doktor nie dał się długo prosić i ochoczo zabrał się za pieczone mięsiwo, które sowicie zapijał piwem. Wyglądał dokładnie tak, jak wtedy, gdy zobaczyłem go pierwszy raz w karczmie. Tłusty sos ściekał mu po brodzie, a brudne ręce wycierał w płaszcz. Gdy tylko się najadł, rozejrzał się po izbie i jego wzrok padł na dziewczynę siedzącą w kącie.

Ja też ją zauważyłem. Była dziwna. Blada i jakaś pokręcona. Biedaczka, przez cały czas nie powiedziała ani słowa, tylko smutno na nas patrzyła.

„Kto to jest?“ – spytał Paracelsus, wskazując na nią swoim grubym palcem.

„Moja córka, jaśniepanie“ – uniżenie skłonił się wójt. „Od urodzenia jest chroma, niebożątko...“

„Chroma?“ – powtórzył mój pan, a oczy mu rozbłysły. „Johann“ – obrócił się w moją stronę. „Podaj mi skórzaną torbę, której miałeś pilnować!“

O, do diaska! Zupełnie o niej zapomniałem i zostawiłem ją w stajni z innymi bagażami.

„Zaraz ją przyniosę. Położyłem ją w stajni, żeby nie zginęła“ – wybiegłem z domu z nadzieją, że jej nie ukradł któryś z parobków wójta. Na szczęście była tam, więc jak najcenniejszy skarb zaniosłem ją do domu.

Bombastus spojrzał na mnie chmurnie, może jako czarownik przeczuwał, co się stało, ale nic nie powiedział. Otworzył torbę, chwilę w niej grzebał, aż wreszcie wyciągnął naczyńko ze srebrnym proszkiem.

„To jest lek, który sam przygotowałem“ – podał buteleczkę wójtowi. „Nabierzcie z niej szczyptę – tyle, ile mieści się na końcu noża,

rozmieszajcie z winem i dajcie córce wypić. Potem musi się porządnie wypocić, żeby choroba wyszła z ciała".

Wójt chciał go pocałować w rękę, ale Bombastus odsunął się z niesmakiem.

Patrzyłem, jak wójtowa rozpuściła szczyptę proszku w winie, a dziewczyna łapczywie wypiła. Mam nadzieję, że do rana nic jej nie będzie, przyszło mi do głowy, gdy wyprowadzano niebogę. Jeżeli Bombastus ją otruł, to wójt każe nas powiesić. Powinienem być gotów, by wziąć nogi za pas.

„Och, ty niedowiarku" – szepnął mi ucha mój nowy pan.
Do diaska!!! Znów zapomniałem, że umie czytać w myślach.

Rano czekało na nas w kuchni królewskie śniadanie oraz uśmiechnięty od ucha do ucha wójt.

„Cud, to cud!" – wykrzykiwał, jakby mu rozum pomieszało. Nie wiedziałem, o czym mówi, dopóki nie weszła do izby wójtowa prowadząc za rękę córkę. Jeszcze wczoraj wieczór musieli niebożątko nieść, a dziś szła sama. Nawet kolory miała lepsze i oczy weselsze.

No, trzymajcie mnie!!! Czyżby Bombastus naprawdę był znakomitym lekarzem?

Po śniadaniu znów ruszyliśmy w drogę, choć wójt nie chciał nas puścić. Mój pan jednak twierdził, że musi się spieszyć, bo chce zobaczyć cudowną studnię, w której żelazo zamienia się w miedź.

„Panie, jakżeście to zrobili?" – zapytałem go, bo aż mnie świerzbiło z ciekawości. „Czy z tą dziewczyną to naprawdę był cud?"

„Cuda robi tylko Bóg. To była alchemia" – odpowiedział dumny z siebie.

„Czyli nie jesteście, panie, czarownikiem, lecz alchemikiem?"

Przewrócił oczami. „Oczywiście, mam nadzieję, żeś nie wierzył w babskie gadanie. Niektórzy ludzie myślą, że alchemicy starają się zmienić zwykły metal w złoto. To jednak nie jest cała prawda. Alchemia to sposób na znalezienie podstawy tego świata i poznanie Boga, który jest częścią wewnętrznego i nieodłącznego sedna istoty ludzkiej..."

Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim mówił przez dłuższą chwilę, jakby wykładał na którymś ze swoich

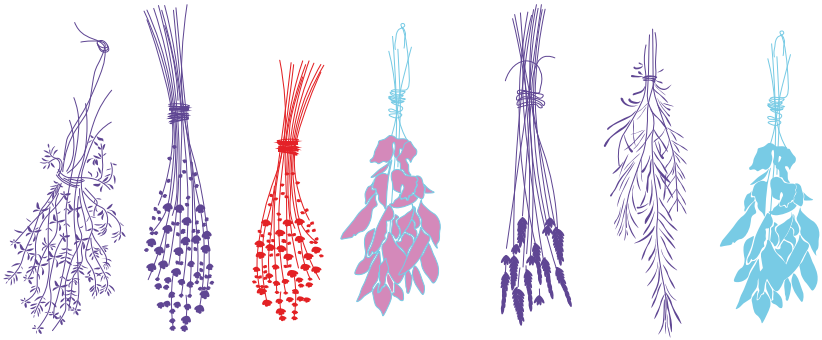

uniwersytetów, ale prawdę mówiąc, w ogóle go nie rozumiałem. Jedyne zdanie, które mi z tego zostało w głowie to to, że alchemicy wytwarzają złoto. Wystarczy wziąć kawałek zardzewiałego łańcucha i przemienić go w szlachetny metal. Do końca życia nie musiałbym pracować. Gdyby mi zabrakło złota, znowu bym je zrobił, na przykład z obitego garnka.

„Jak długo trzeba się uczyć, by zostać alchemikiem?“ – zapytałem.

„Długo, Johann, bardzo długo. Aż do końca życia“.

Dalej szliśmy już w milczeniu. Pan chciał, żebym go zaprowadził do miasteczka, które się nazywa... Albo nie zdradzę wam jego nazwy, tam właśnie jest ta cudowna studnia. Paracelsus wyjął z kieszeni płaszcza skrawek papieru, który wyglądał jak wyrwany z jakiejś książki i przeczytał mi z niego na głos: „Na Węgrzech, na Spiszu, są rolnicy, którzy żelazo przemieniają w tamtejszych wodach w miedź. Te wody zwane są spiskimi studniami“.

O takich ‚czarach‘ w życiu nie słyszałem, ale w końcu zobaczyłem je na własne oczy. Książka nie kłamała. Wieśniacy wprawdzie nie wrzucali żelaza do studni, ale do jakichś koryt, do których spływała czerwonawa woda z kopalni. Wystarczyło kilka starych gwoździ lub złamana podkowa. Kilka dni te żelastwa leżały w wodzie, a po wyciągnięciu miały miedzianą powłokę. Nazywano to cementowaniem.

Bombastus był w siódmym niebie. Cieszył się jak dziecko, które dostało nową zabawkę. Mógłby cały dzień patrzeć na to, co jego zdaniem było przepiękną tajemnicą natury. Co chwilę coś zapisywał w zeszyciku, rysował i wypytywał miejscowych, co robią i jak to robią, więc po chwili wszyscy zaczęli go unikać, bo przeszkadzał im w pracy.

W tej wsi spędziliśmy kilka tygodni, w czasie których Bombastus nie tylko obserwował, ale także leczył ludzi, przede wszystkim górników, którzy mieli problemy z płucami. W związku z tym miejscowi uważali go co prawda za męczącego dziwaka, ale także za lekarza-cudotwórcę.

To dziwne, jak w jednym człowieku mogą się łączyć dwie różne natury.

Powoli zaczynał mi się podobać, choć bywał uparty i zapalczywy. Jadł łapczywie i pił jak smok, ale było w nim coś wyjątkowego. Właściwie to nie żałowałem, że próbowałem go okraść. To znaczy, było mi trochę wstyd, że próbowałem mu zabrać pieniądze, ale nie żałowałem, że go dzięki temu poznałem.

Pewnego wieczora zobaczyłem, jak obserwuje nocne niebo. Przysiadłem obok niego na ziemi, a on pokazał mi pewną jasną gwiazdę: „Ta jest twoja, Johannesie. Jej pozycja mówi, że dokonasz wielkich czynów, jeśli będziesz się uczyć i żyć jak porządny człowiek".

„A która jest wasza, panie?"

W tym momencie przemknął przez niebo meteor.

„To ja" – powiedział. „Nigdy nie wytrzymuję długo w jednym miejscu".

Następnego dnia poszedłem go rano obudzić, lecz jego łóżko było puste. Tylko na poduszce leżał mieszek z pieniędzmi, który chciałem mu ukraść pierwszego dnia.

JÁN POCHANIČ

Legenda o Snińskim Kamieniu

Dawno, dawno temu... Tak dawno, że nawet najstarsi ludzie tego nie pamiętają. I gdyby nie pewne magiczne spotkanie, to ja też bym o tym nie wiedział, więc wy też byście się nie dowiedzieli. Pewnie jednak tak właśnie miało być, bo nie umiem sobie inaczej wytłumaczyć, dlaczego, gdy pewnego ranka zbierałem grzyby pod Snińskim Kamieniem, zatrzymał mnie jakiś starzec.

Prawdę mówiąc, jego towarzystwo wcale mnie nie ucieszyło, bo wciąż myślałem, że w czasie, gdy z nim rozmawiam, zdążyłbym obiec wszystkie swoje miejsca i zebrać przynajmniej pół koszyka rosnących tam prawdziwków. Jednak szacunek dla starszych i pokora szeptały mi do ucha, żebym mimo to zatrzymał się na chwilę i wysłuchał słów starca. Usiadłem więc na mokrym kamieniu i prawie godzinę słuchałem jego legendy o Snińskim Kamieniu.

Opowieść była ciekawa, chwilami miałem wrażenie, że starzec sam to przeżył, ale nie wyglądał aż na tyle lat. A może? W każdym razie opowiem wam teraz tę historię, a właściwie legendę.

Tereny dzisiejszej Sniny nie były tak gęsto zaludnione, jak różne inne ziemie. Ludzie nie przybywali tu tłumnie i nie budowali domów na każdym rogu, bo i – po prawdzie – nie było po co. Co tu dużo gadać – tak właśnie było. Pracy nie było niemal żadnej, jeśli nie liczyć tej w lesie, którą była wyłącznie dla chłopów na schwał. Ci, którzy mieli mniej sił, uciekali do miasta, by tam osiąść. Ziemia też była mniej urodzajna niż u południowych sąsiadów, więc tutejsze zbiory były mizerne. I tak jest po dziś dzień. Jeśli to tego wszystkiego dodać jeszcze zimny wiatr świszczący od października do kwietnia w przedniej izbie, komorze i stajni, to każdy (nawet ten mniej rozgarnięty) zrozumie, że mieszkali tu tylko ci, którzy lubili takie ciężkie życie.

Jedną z nich była organistka Hanka, która zawsze pierwsza we wsi wszystko wiedziała.

Naprawdę.

Pierwsza ze wszystkich wiedziała, o której będzie w cerkwi msza, pierwsza wiedziała, że karczmarzowi skisło piwo w beczce i pierwsza dowiedziała się, że u Pidów będzie – pomyślcie tylko! – wesele. Wszystko wiedziała...

Kiedy ludzie chcieli się czegoś nowego dowiedzieć, bo przecież każdy z nas jest ciekawski, szli prosto do niej i albo u niej w domu, albo po drodze wracając ze mszy w cerkwi, wszystkiego się dowiadywali. Nawet tego, czego nie chcieli.

Jednak w ostatnich pięciu miesiącach, odkąd we wsi nie spadła ani kropla deszczu, wszystko się zmieniło. Ludzie pochowali się w domach i gorliwie modlili się do Boga, by zesłał im deszcz. Bez deszczu nie będzie plonów, bez plonów jedzenia, a bez jedzenia... lepiej nawet nie myśleć. Na szczęście wszyscy mieszkańcy wsi byli pobożni, więc wierzyli, że już niedługo popada i uda się im uchronić plony przed suszą.

Nawiasem mówiąc, jeszcze w zeszłym roku padało tu co tydzień, a deszcze były tak obfite, że fasola, ziemniaki i kukurydza rosły w oczach jak szalone. Jednak od kiedy według miejscowych czarci zamieszkali pod Gazdoraniem – wszystko się zmieniło.

Jakże, by mogło być inaczej, skoro sam Lucyfer ze swoimi pomocnikami, zatrzymali całą podziemną wodę, brakowało jej w potokach oraz leśnych źródełkach w całej okolicy, i tylko czekali, kiedy wieśniacy poproszą o pomoc czarta. Pewnie myśleli, że stanie się to jutro, pojutrze... najpóźniej za tydzień. Ale, że potrwa to całych pięć miesięcy, tego nikt się nie spodziewał. Nawet sam Lucyfer!

Wszak powszechnie wiadomo, że każdy czart ma alergię na wodę, a na czystą – źródlaną – taką, jaką można znaleźć w okolicy dzisiejszej Sniny – podwójną. Możecie sobie zatem wyobrazić, jak zaczerwienieni i obsypani wysypką czarci biegali pod Gazdoraniem i niecierpliwie nasłuchiwali, czy już choć jednego wieśniaka udało się im przeciągnąć na ich stronę...

Ale póki co, nic.

Ludziom udało się ukryć przed czartami przynajmniej niektóre leśne źródełka. Dla pewności zawiesili nad nimi pęczki czosnku i z największą ostrożnością nabierali troszkę wody, by zanieść ją do domu. Ta odrobina wody wystarczała im do ich skromnego, a chwilami wręcz

ascetycznego życia. Wieśniacy byli bardzo pomysłowi, więc wcześnie rano biegali z miskami po trawie i chwytali do nich krople rosy. W cieniu pod lasem było jej sporo aż do południa, więc mogli ją też zbierać ci, którzy lubią sobie rano dłużej pospać...

A czarci z nerwów wyłazili ze skóry.

„Ja, ja, ja, już tych wie- wie- wieś- nia- nia -ków w o- w o -góle nie- nie rozu- miem... – jąkał się Belzebub, który był prawą ręką samego Lucyfera.

„Ty nic nie rozumiesz! Słyszysz, nic!“ – ze złością odpowiedział sam Lucyfer i dodał: „Skończyły się!“

„Co skoń- skoń- czyły się?“ – nie rozumiejąc, spytał Belzebub.

„Dobre czasy! Dobre czasy się ludziom we wsi skończyły! Pójdziesz tam i każdego dnia przyprowadzisz mi tu jednego. Wszystko mi jedno, czy to będzie chłop, czy baba, stary czy młody..., ale każdego popołudnia masz mi tu kogoś przyprowadzić“.

„A – a jeśli nie?“ – bojaźliwie spytał Belzebub.

„Jeśli nie... to będę cię gotował w tym kotle!“

„Mnie?“

„Tak, ciebie. Razem ze szczurami, żabami i wszelkim paskudztwem, które mam przygotowane! Słyszysz?!“

„Ocz- ocz- ocz- ywi- ście, że sły- sły- słyszę. Ocz- ocz- ocz- ywi-ście. A-a-ale poz- wól, panie, jesz- cze spytać.... A, dla- czego wła- śnie ja? Przecież są tu też Bo- ru- ta, Li- cho i z ca- łym sza- sza- szacu- nkiem także wy, pa-nie Lu- cy- fe- rze!“

„Ty, ty, ty nicponiu jeden! Nie widzisz, że wszyscy jesteśmy tu cali obsypani i zaczerwienieni. Cuchniemy jak tabun spoconych koni, a ty sobie jeszcze śmiesz coś mówić?! Ty jesteś tu jedyny bez wysypki na twarzy i nie wiem jak oraz dlaczego nawet nie cuchniesz jak my... Zatem to ty pójdziesz i to zaraz, tylko znajdę ci jakoś odpowiedni przyodziewek, bo w tym, co masz na sobie wyglądasz tak, że nawet bezpański pies, by do ciebie nie podszedł“ – dodał Lucyfer.

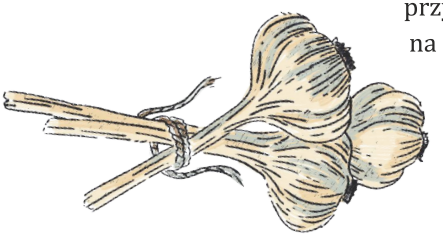

Tak też się stało.

Zaraz potem Lucyfer zaczął grzebać w rozpadającej się szafie. Nie bójcie się, nie trwało to długo – ledwie parę minut, może z sześć... i triumfalnie zaczął machać Belzebubowi nad głową czarnym garniturem i elegancką białą koszulą.

„C- co? W- w tym mam iść mię- mię- dzy lu- lu- dzi? Przecież bę- bę- bę- dę wy- wy glądał dokła- dnie tak, jak oni!“ – jąkał się Belzebub i z niedowierzaniem kręcił głową.

„Przecież właśnie o to chodzi, żeby wszyscy myśleli, że jesteś człowiekiem. Widać, że nie chodziłeś do żadnej szkoły. Włóż jeszcze kapelusz na głowę, żeby nie było widać rogów i na moją duszę – stałeś się człowiekiem!“ – zażartował jeszcze na pożegnanie Lucyfer, po czym niezwłocznie wypchnął Belzebuba za piekielne wrota.

„Belzebubie!“ – zawołał po chwili Lucyfer i nim Belzebub zdążył się odwrócić, trzasnął wrotami tak mocno, że Belzebub ze strachu przestał się jąkać.

„Nie jąkam się, nie jąkam się... słyszycie?!“ – wesoło pokrzykiwał Belzebub. „Czy nie mogliście, panie Lucyferze, trzasnąć wrotami zaraz po moich narodzinach? A nie dopiero teraz po czterdziestu latach...“

„Nie, nie mogłem, bo mnie przy tobie nie było, głupcze. A teraz marsz, zejdź mi już z oczu!“

Belzebub w końcu rad nierad przepchnął się przez szczelinę w skale i nagle znalazł się tam, gdzie go sam Lucyfer posłał.

„Nooo cóż, nie jest tu tak źle? Nie wiem czemu, chowamy się w ciemnościach pod ziemią, skoro tu jest tak przyjemnie...“ – mamrotał pod nosem Belzebub i powoli ruszył w stronę wsi.

„Fe, jaki gbur! Spójrz tylko na niego!“ – oburzyła się Marta, kiedy przechodzący koło jej domu Belzebub nie ukłonił się jej.

„Dobrze, dobrze, proszę się uspokoić“ – uspokajał Martę Belzebub.

„Ja ci się uspokoję i to w mig! Burek, bierz!“ – krzyknęła Marta na psa, a ten natychmiast rzucił się w stronę Belzebuba tak szybko, że

czart ledwie przed nim uciekł. Zatrzymał się dopiero na drugim końcu wsi, gdzie szybko zrozumiał, że życie między ludźmi nie jest takim miodem, jak mu się na początku wydawało. Postanowił zatem trochę odpocząć, wszak dziś już dość się napracował. Położył się pod starą wierzbą i… oczywiście zasnął.

Kiedy spał jak kamień pod starą wierzbą, na drugim końcu wsi, a dokładniej u Pidów, już pełną parą szły przygotowania do wesela.

Lecz cóż to?! Cóż się tam takiego stało, że słychać krzyki na pół wsi?

„Ojej, nieszczęście, co za nieszczęście!“ – zawodziła mama Kasi składając ręce jak do modlitwy.

„Mamo, co się stało? Czemu tak rozpaczasz?“ – z przejęciem zapytała Kasia, która właśnie zamiatała ganek.

„Jakżeż mogę, córeńko, nie rozpaczać, spójrz... cała gorzałka, którą na twoje wesele z ojcem nieboszczykiem przez lata odkładaliśmy, wyparowała, a nam na kilka dni przed weselem zostały tylko puste flaszki.

To ten Lucyfer. On jest wszystkiemu winien! Gdyby nie jego czary, nigdy by się coś takiego nie stało“ – smutno powiedziała matka, zaglądając do butelek z nadzieją, że zostało tam choć trochę śliwowicy.

„Mamo, przecież pan Bóg zawsze nam pomagał i nie opuścił nas w potrzebie. Módl się dalej do Boga, a zobaczysz, że wszystko będzie dobrze. Ja tymczasem idę umyć flaszki w potoku“ – powiedziała Kasia i mrugnęła do mamy, jak robiła to zawsze, kiedy chciała ją uspokoić.

„Ach, cóż bym bez ciebie poczęła!“ – westchnęła mama i odprowadziła Kasię wzrokiem aż do ścieżki wiodącej nad potok. Potem uklękła i zaczęła się pokornie modlić.

W tym czasie Kasia doszła nad potok, a tam... a tam – cud! Na mą duszę, cud!

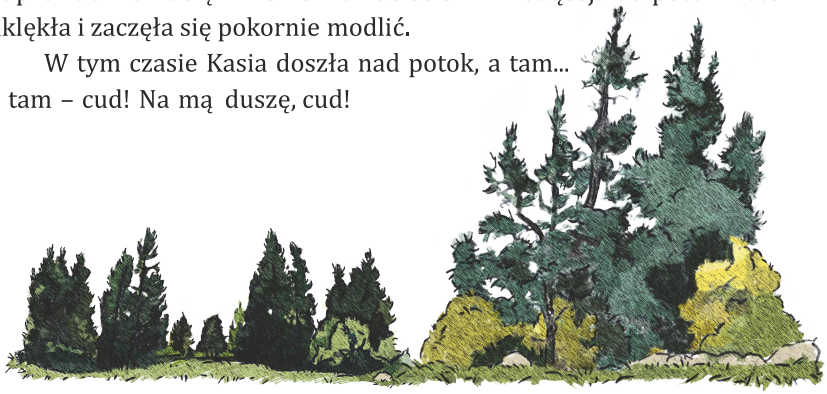

Inaczej naprawdę nie da się tego wytłumaczyć. Na brzegu potoku stały szklane butelki podobne do tych, które niosła Kasia, lecz w odróżnieniu od nich były pełne aż po korek. Kiedy Kasia przecierała oczy ze zdumienia i sprawdzała, czy się jej to nie przyśniło, podeszła do niej Berta i jednym tchem powiedziała, że idzie wylać do potoku całą gorzałkę, którą jej mąż – wujek Gustlik, po kryjomu upędził.

Nie było żadną tajemnicą, że wujek Gustlik był niezłym pijakiem. Wiedziała o tym już cała wieś. Ciocia Berta, jak każda stateczna kobieta wstydziła się za niego i zabraniała mu chodzić do karczmy oraz popijać u kolegów wieczorami. Przez jakiś czas wydawało się, że wujek Gustlik jej posłuchał, bo nie widziano go w karczmie już od dłuższego czasu, ale niestety nie było tak dobrze. Teraz mogę to już zdradzić.

Gustlik od początku lata niecierpliwie biegał pod śliwami z wiadrem w ręce i zbierał każdą śliwkę, która spadła, na dobrą, domową śliwowicę. Początkiem jesieni miał już pełną beczkę, a kiedy śliwki skisły, upędził w górnym końcu wsi u wuja Michała znakomitą pięćdziesięcioprocentową śliwowicę – bez cukru. Ech, cóż to była za gorzałka! Samo zdrowie, ale tylko dopóki jej Berta nie znalazła w stodole pod zeszłorocznym sianem. Rozgniewana, a i trochę zawiedziona, postanowiła wylać całą gorzałkę do potoku, by raz na zawsze położyć kres alkoholowym libacjom w ich rodzinie.

Teraz jednak, gdy spotkała Kasię, zaczęła myśleć zupełnie inaczej. Przyszedł jej do głowy pomysł, by po prostu zamienić flaszki z Kasią.

„Ja ci dam flaszki z gorzałką na wesele, a ty mi dasz te puste. Wam przyda się gorzałka dla weselnych gości, a ja mojemu pijakowi naleję do tych pustych flaszek wody. A taką – moją gorzałczynę – może sobie o mnie za mnie pić nawet każdego dnia“ – filuternie powiedziała Berta ciesząc się, że przechytrzy Gustlika.

Kasia stokroć podziękowała cioci Bercie. Włożyła flaszki do koszyka i pomału wróciła do domu.

Kiedy wszystko dokładnie opowiedziała mamie, w domu zapanowała radość. Na początku mama nie chciała wierzyć, że spotkało je takie wielkie szczęście i upiła kieliszeczek z flaszki. Musiała przyznać, że Gustlik upędził wyborną gorzałkę.

Berta też była zadowolona, kiedy potajemnie układała butelki z wodą pod sianem. Dokładnie tak, jak je tam Gustlik sam niedawno ułożył. A ponieważ dziś jeszcze nie wyszła w pole, czym prędzej tam poszła.

Zebrała stonkę z ziemniaków, ułamała kilka kaczanów kukurydzy i wróciła do domu. Słonko mocno prażyło, choć było już po południu. Jeszcze nie doszła do domu, kiedy powitał ją Gustlik z dopitą do połowy flaszką w ręce. „Słuchaj Berto, cuda się dzieją, cuda! Cała moja potajemnie upędzona gorzałka zamieniła się w wodę. Próbowałem ze wszystkich butelek i patrz – nic! W ogóle nie jestem pijany, jakbym czystą wodę pił" – zaniepokojony powiedział Gustlik.

„Cóż, to pewnie znak" – zażartowała Berta i prześlizgnęła się pod jego ramieniem do domu. Gustlik poważnie się zamyślił i musiał przyznać żonie rację.

„Myślę, że pan Bóg mi teraz pokazał właściwą drogę i będę nią już kroczył, bez kropli alkoholu – aż do śmierci".

„To mi się podoba, takiego sobie ciebie brałam przed trzydziestu laty" – oświadczyła Berta i wypiła kieliszek dobrze schłodzonej wody.

„Chyba mi się śni. To przecież nie może być prawda!" – krzyczał rozsierdzony Lucyfer, uderzając przy tym pogrzebaczem w rozżarzony kocioł tak mocno, że trzęsienie ziemi było przy tym fraszką.

„Boruta, rzućże w tego nicponia jakąś kością, nich się czym prędzej obudzi, bo go naprawdę wrzucę do kotła nawet w tym garniturze".

„Chodzi wam, panie, o Belzebuba?" – ostrożnie zapytał Boruta – najmłodszy z pomocników samego Lucyfera.

„Oczywiście, ty gamoniu, że o Belzebuba. Spójrz przez lornetkę, co robi?" – rozkazał mu Lucyfer.

„Ale, przecież on nic nie robi. Tylko śpi!" – zaskoczony powiedział Boruta.

„No, właśnie! Posłałem go na ten ludzki świat pełen dobra, pobożności i miłości, żeby tam wszystko popsuł, porozbijał, przeciągnął ludzi na naszą stronę, a on... on poszedł tam się zdrzemnąć! Nicpoń jeden!“ – złościł się Lucyfer. „Na, masz tu żabie udko i traf go prosto w głowę – niech mu się ten mózg wreszcie ukrwi“.

„Żabaaaa, fuj!“ – wrzasnęła Zuzia, w którą przez pomyłkę Boruta trafił rozgotowanym żabim udkiem prosto w plecy tak mocno, że obudziła wszystkie śpiące po obiedzie dzieci we wsi i na dodatek jeszcze jednego dorosłego – Belzebuba.

„Jesteś niemożliwy! Chyba mi się śni, że hoduję tu takich darmozjadów, którzy ze stu metrów nie umieją jeden drugiego trafić w głowę?!“ – pieklił się Lucyfer.

„Jak to nie umieją, przecież trafiłem“ – oburzył się Boruta.

„Tak, trafiłeś, ale kogo? Dziewczynę, która była sto metrów od Belzebuba! Nawet nie sto, ale sto pięćdziesiąt“.

„Patrzcie, patrzcie, Belzebub się obudził! Czyli jednak wam pomogłem, panie“ – ucieszył się Boruta i zniknął gdzieś wśród rozgrzanych garnków.

„Jejku, ale dobrze się śpi na tym świecie. Szkoda, że mi Lucyfer dał tyle roboty, bo bardzo chętnie bym się zdrzemnął jeszcze z godzinkę albo dwie“ – rozmyślał Belzebub, zanim nie minęła go dziewczyna piękna jak... sam nie wiem... jak księżniczka, rusałka, marzenie. Nadzwyczaj piękna. W życiu nie widział takiej piękności mającej około metra siedemdziesiąt wzrostu i ważącej nie więcej niż pięćdziesiąt kilo. W dodatku miała rude, kręte włosy aż do pasa i czarujące spojrzenie, które nawet samego Lucyfera na pewno by urzekło.

„Dzień dobry! A cóż tu tak stoicie? Robota wam uciekła?“ – rzuciła żartem Kasia idąc powoli drogą w stronę domu.

„A – a..., ale jakaż tam robota. Czekam tu na ciebie. Sporo czasu tu już stoję i czekam na najpiękniejszą dziewczynę we wsi“ – starał się przypochlebić Kasi Belzebub.

„No to trzymam kciuki, żebyście się jej doczekali“ – błyskawicznie odpaliła Kasia i już, już wydawało się, że to zdanie zakończy ich rozmowę, lecz Belzebub nie dał za wygraną. Poczuł, że ma szansę, by ściągnąć Lucyferowi do piekła piękność, za którą dostanie nie tylko

mieszek złota, ale i – oczywiście, jeśli Lucyfer się na to zgodzi – Kasię za żonę. I będzie pierwszym czartem w historii, który się ożeni.

„Jeśli pozwolisz, śliczna panienko, odprowadzę cię do domu. Przecież nigdy nie wiadomo, gdzie na kogoś czyha nieszczęście“ – szarmancko rzekł Belzebub i chwycił Kasię pod ramię.

Zupełnie jakby już była jego, ale to nie miało znaczenia.

I tak poszli razem dalej.

„Proponuję, tak proponuję, byśmy – jeśli panienka się zgodzi – wstąpili razem do karczmy. Pewnie w waszej karczmie mają coś dobrego do jedzenia. Kaczkę – gąskę...“

„Nie, nie, w żadnym razie. Przecież dzisiaj piątek, a my w piątek nie jadamy mięsa“ – szybko rzekła Kasia.

„No to... na szklaneczkę wina albo piwa... Niech panienka sama wybierze, na co ma ochotę“ – natarczywie nalegał Belzebub.

„Kto dobiegnie do karczmy ostatni – ten płaci“ – krzyknęła Kasia i pobiegła jak strzała pylistą drogą. Belzebub, ku zaskoczeniu, nie nadążył za nią, więc Kasia zatrzymała się przy pierwszym zakręcie i poczekała na niego.

„Pewnieście ranny! Widać jak biegniecie. Pokażcie, spojrzę na to?“ – troskliwie powiedziała Kasia dotykając prawej nogi Belzebuba.

„Nie, nie. Wszystko w porządku, tylko skurcz mi chwycił nogę“ – skłamał Belzebub.

„Na skurcz najlepiej jest...“ – Kasia szybko pochyliła się nad nogą i zobaczyła tam kopyto zamiast stopy.

W jednej chwili zrozumiała z kim ma do czynienia i z wielkim krzykiem w te pędy pobiegła do domu. Zatrzymała się dopiero w kuchni, a kiedy już była pewna, że wszystkie drzwi i okna w domu są dobrze pozamykane, powiedziała wszystkim, kogo spotkała.

„Chwała Bogu, że nic ci się nie stało! Musisz zawsze uważać i przy każdej okazji modlić się do Boga. Jedynie on nas zawsze chroni od wszelkiego złego. Idź teraz do przedniej izby i podziękuj mu, że cię uchronił przed nieszczęściem“ – powiedziała mama i trzy razy się przeżegnała.

Belzebub poszedł w stronę skały, skąd rano przyszedł na ten ludzki świat. Dwa razy kopnął kopytem w kamień i nic. Kopnął jeszcze

raz... i znowu nic.

„Powiedziałem ci... bez człowieka nawet mi się tu nie pokazuj! Wynocha od tej skały jak najdalej, a jutro, jutro, kiedy wreszcie skusisz kogoś ze wsi, wtedy możesz mi się tu pokazać. Do tego czasu nawet nie próbuj! I idź już, bo tak mnie dziś zezłościłeś, że mam ochotę skończyć twój żywot już teraz“ – krzyknął rozgniewany Lucyfer.

Belzebub zrozumiał, że dziś już w domu, jeśli można to tak nazwać, spać nie będzie. Poszedł więc do pobliskiego lasu, by znaleźć jakieś legowisko, zanim nie zrobiło się całkiem ciemno. Choć mówi się, że czarci nie boją się nikogo i niczego, to o Belzebubie nie można było tego powiedzieć. Kiedy tylko puszczyk zaczął pohukiwać w lesie, Belzebub przestraszył się tak, że schował się za mrowisko i do rana się stamtąd się nie ruszył. Rano obudził się cały pokąsany i zdrętwiały, więc bardzo szybko zmienił zdanie o tym, jak dobrze śpi się na tym ludzkim świecie.

Zrozumiał, że jeśli nie chce spędzić kolejnej nocy w lesie, musi za wszelką cenę przyprowadzić Lucyferowi jakiegoś wieśniaka. Kiedy tak rozmyślał, wszystkie jego myśli biegły ku pięknej Kasi. Postanowił, że jeszcze raz spróbuje ją skusić swoją ogładą, a pewnie i pieniędzmi.

Ruszył zatem dokładnie w to miejsce, w którym ją pierwszy i właściwie jedyny raz spotkał. Położył marynarkę na trawie, natarł twarz węglem, który miał w woreczku jeszcze z piekła, bo bardzo mu zależało, żeby go Kasia nie poznała.

I czekał. Godzinę, dwie, trzy... cztery. Właśnie wtedy, kiedy w cerkwi dzwony zaczęły wybijać południe, zza górki pojawił się cień, potem śpiew, a potem... Kasia. Ta Kasia, na którą czekał! Była piękna. Chyba jeszcze piękniejsza niż wczoraj. Mimo że, miała tę samą sukienkę co wczoraj, to wyglądała w niej inaczej. Jej niedbale związane włosy wydawały się równie doskonałe, jak ona sama. Kasia nie widziała Belzebuba, bo niosła w rękach mlecze, z których plotła wianek, więc zauważyła go, dopiero kiedy ją przywitał.

„Dzień dobry, panienko! Proszę wybaczyć, ale jestem tu pierwszy raz, chciałem zapytać, czy mogłabyś mi pokazać drogę do tamtych skał?“

„Do Gazdorania? Ale przecież tam czarci mieszkają pod ziemią i już ponad pięć miesięcy zatrzymują nam wodę. Wybaczcie, lecz na pewno nie pokażę wam drogi tam. Wszyscy we wsi unikają tych miejsc, a mnie też tam nie ciągnie“ – zdecydowanie odpowiedziała Kasia.

„Tak, tak, wybacz, źle pokazałem“ – kajał się Belzebub – „Nie chciałem, żebyś mi pokazała drogę do tych skał, ale do tych po drugiej stronie“.

„Prawdę mówiąc, mam czas. Zwierzęta już nakarmiłam, kuchnię

posprzątałam. No dobrze, chodźcie, pokażę wam drogę, a potem z rozstajów pójdę prosto do domu. To dla mnie prawie taka sama droga“ – powiedziała Kasia.

Ruszyli więc razem, we dwoje, ku miejscu, które sobie wymyślił Belzebub. Chciał wykorzystać tę chwilę, by Kasię zbałamucić i zaprowadzić do piekła. Już widział, jak go wszyscy w piekle będą z uznaniem klepać po plecach i podziwiać. A do tego jeszcze dostanie mieszek złota, co też nie jest bez znaczenia. Ależ to będzie wspaniale! Cieszył się. Sprawy jednak miały się inaczej. Jeszcze na początku drogi, gdy Belzebub chwalił się jaki jest bogaty, zręczny, mądry i..., ale przecież dobrze to znacie, Kasia postanowiła niepostrzeżenie sprawdzić, czy naprawdę jest taki zręczny i podała mu niedokończony wianek. Powiedziała, że bardzo ją bolą ręce i sama nie da rady go dokończyć. Belzebub chwilę się wahał, ale dobrze wiedział, że teraz nie może się wycofać. Wziął więc wianek i zaczął niezgrabnie splatać jeden mlecz z drugim – cóż tu wiele mówić – w ogóle mu to nie szło, choć starał się, jakby o tego zależało jego życie. Już, już wydawało się, że jednak skończy pleść wianek, kiedy z ostatniego mlecza wyleciała pszczoła i wleciała Belzebubowi wprost pod spodnie. Nieborak rzucił wianek na trawę i zaczął tak tańcować po łące, że aż mu kolana było widać. A skoro mu było widać kolana, to było widać i kopyta. Kasia zrozumiała, że znowu spotkała czarta i dlatego rezolutnie powiedziała Belzebubowi, że potrzebuje, za przeproszeniem, na stronę. Musi więc odwrócić się do niej plecami i liczyć do tylu, do ilu potrafi. Belzebub posłuchał, bo któżby nie posłuchał Kasi. Odwrócił się i liczył, liczył... A kiedy tak liczył, Kasia najpierw ostrożnie, a potem ile sił w nogach pobiegła do domu. W domu opowiedziała wszystko mamie, a ta jak zawsze, podziękowała panu Bogu, że i dziś uchronił jej córkę przed zakusami złego świata.

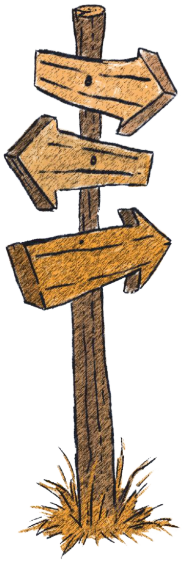

Belzebub liczył jeszcze długo, długo. I nie odważył się odwrócić. W końcu zmęczony zasnął i to tak twardo, że spał aż do rana.

Kiedy się obudził, zobaczył, że nie ma pięknej Kasi i

wiedział, że to już drugi dzień pod rząd, kiedy nikogo nie przyprowadził Lucyferowi. Wolał już też nie stukać w skałę, bo wiedział jaki byłby skutek. Musiał się zastanowić. Oczywiście, szło mu to opornie, bo przecież w piekle rzadko myślał. Teraz jednak musiał... musiał się skupić i wymyślić coś nadzwyczajnego. I wyobraźcie sobie, że wymyślił coś takiego!

„Urządzę koło karczmy wielką ucztę, na którą zaproszę całą wieś, a tam ich wszystkich uśpię specjalnym proszkiem na sen, który sam Lucyfer zażywa, gdy nie może zasnąć. Muszę to jednak zrobić jeszcze dziś, żeby Lucyfer się nie dowiedział, a przede wszystkim, żeby się nie wściekł" – snuł plany na dzisiejszy wieczór Belzebub.

Mieszek złota bardzo szybko przekonał biednego karczmarza, by dał Belzebubowi z komory całe jadło i picie, jakie miał. Ucieszony karczmarz nawet porozstawiał razem z Belzebubem stoły wokół karczmy, żeby przygotować miejsca dla ludzi.

„Ech, a to mnie Lucyfer pochwali, gdy mu do piekła pod Gazdorań, po kolei przyprowadzę wszystkich wieśniaków" – cieszył się Belzebub ze swojego dotychczas najlepszego pomysłu w życiu.

„Karczmarzu, przebiegnijże się po całej wsi i zaproś wszystkich na ucztę. Wszystkich – nie pomiń nikogo!" – rozkazał Belzebub, a ponieważ do wieczora było jeszcze sporo czasu, a on miał doskonały plan już niemal gotowy, udał się za wieś, by nikt mu nie przeszkadzał troszkę się zdrzemnąć.

Nie mógł jednak zasnąć, bo krowy na łące muczały, jakby nigdy w życiu nie piły wody. Odsypał im więc trochę tego proszku na sen, by

mógł wreszcie zasnąć. Niedużo, bo musiał mieć go dość na wieczór dla wszystkich wieśniaków. I zasnął. Bardzo szybko, a mogę wam zdradzić, że i bardzo mocno. Bystrzejsi z was, już na pewno się domyślają, co będzie dalej, ale cierpliwości…

Karczmarz już wita pierwszych gości, którzy przyszli na biesiadę.

„Siadajcie. Dla wszystkich starczy miejsca, jak to na weselu“ – zachwala karczmarz.

„Jak to – wesele?“ – zapytała karczmarza z ciekawością Daria.

„Ano, wesele!“ – zażartował karczmarz. O tym, że był to tylko żart, wiedział tylko on, wszyscy inni tłumnie schodzący się ludzie zaczęli składać życzenia Kasi i jej już prawie mężowi – Jankowi.

„Ale przecież... przecież, my...“ – usiłowała coś powiedzieć Kasia, lecz tego wieczora już nikt jej nie słuchał. Wszyscy weselili się, śpiewali, a kiedy przed północą Janko przyniósł swojej Kasi z pobliskich gór bukiet świeżo zerwanych, nawiasem mówiąc prawnie chronionych, storczyków – wszyscy zgodnie stwierdzili, że na lepszym weselu w życiu nie byli. I chociaż na Kasi weselu nie wypito ani kropli Gustlikowej śliwowicy, to nikomu jej nie brakowało, bo uczta była naprawdę wspaniała.

Nie zdołał jej popsuć nawet sam Lucyfer rozgniewany na Belzebuba za to, że mu zabrał jego proszki na sen i za to, że przez trzy dni nie potrafił przyprowadzić do piekła ani jednego wieśniaka. Z tej wściekłości postanowił zrzucić na całą wieś skałę, by ją raz na zawsze uciszyć. Wziął więc największą skałę w okolicy i już, już miał ją cisnąć na niczego nie spodziewających się weselników, lecz właśnie wtedy, kiedy miał nią rzucić, wyfrunął z rosołu kogut, którego karczmarz zapomniał ugotować i w rytm tańca oraz śpiewu weselników trzykrotnie zapiał. Lucyfer przestraszył się, że to już ranek i skała wypadła mu z rąk jeszcze przed wsią. Wściekły, że nie rzucił jej wprost na wieś, zleciał na ziemię i z całych sił starał się wyciągnąć kamień, by jeszcze raz i z jeszcze większą siłą cisnąć nim w wieś. Kamień mocno wbił się w ziemię, lecz gniew Lucyfera był równie silny, więc biegał wokół kamienia i starał się go rozhuśtać, jak tylko mógł. W końcu prawie udało mu się kamień wyciągnąć. Kiedy wydawało się, że już, już z jednej strony ziemia puściła kamień, ucieszony Lucyfer oparł się o

jego przeciwną stronę i w tym momencie kamień rozpadł się na dwie części, i jeszcze mocniej wbił się w ziemię. Rozwścieczony, a przede wszystkim zawstydzony, Lucyfer nie chciał tracić więcej czasu w tym miejscu i na dobre wyprowadził się ze swoimi pomocnikami z Gazdorania. A ludzie mogli dalej świętować, bo wraz z odejściem Lucyfera, mieli znowu wody pod dostatkiem.

I jeszcze, żebym nie zapomniał, to miejsce, gdzie Lucyfer rozłamał kamień na dwie części, nazwano po prostu: Sniński Kamień. Ciekawostką jest to, że wyższą część nazwano – Mały Sniński Kamień, a tę niższą – Duży Sniński Kamień. Nawet te nazwy świadczą o tym, że mieszkańcy Sniny do dziś potrafią zaskoczyć i zbałamucić każdego...

NINA KOLLÁROVÁ

Książka, która mieści się w dłoni

Tegoroczny lipiec był zupełnie inny niż normalne miesiące letnich wakacji w Starej Lubowli: jednego dnia prażyło słońce i było duszno nie do wytrzymania, drugiego lało, a na następny dzień wiał tak silny wiatr, że zwalał ludzi z nóg. Najgorszy ze wszystkiego był jednak deszcz, ostry, kłujący, nie żaden tam letni deszczyk z romantycznych opowieści. Kornelia już prawie tydzień nudziła się sama u dziadków, gdzie spędzała wakacje.

Próbowała zabijać nudę na sto sposobów: pomagała babci piec kołacze, raz po raz liczyła, ile kroków trzeba, żeby przejść cały dom od piwnicy aż po strych (potrzebne były dokładnie 362 kroki). Potem obejrzała z dziadkiem wszystkie jego klasery (były w nich 2 042 znaczki, zapamiętała, bo liczyli je trzy razy). Każdego dnia przeglądała półkę pełną książek, ale babcia z dziadkiem mieli tylko książki historyczne, słowniki, książki kucharskie i rozwiązane krzyżówki. Kornelia już wolała gotować razem z babcią niż o tym czytać. Historia wydawała się jej odległa i trochę nudna. W dodatku książki rozpadały się, miały zniszczone grzbiety i wyblakłe okładki – słowem nic ciekawego. Słowniki nie były dla niej ciekawą lekturą, choć czasami dociekanie, skąd wziął się igrek w jakimś słowie bywało intrygujące.

W dniu, w którym wreszcie przestało padać, Kornelia postanowiła wybrać się na długi spacer. Obiecała babci, że na pewno wróci do domu przed zmrokiem, wytłumaczyła jej, że nie musi się o nią bać, przecież nie są to jej pierwsze wakacje w Starej Lubowli.

Na ulicy przed domem chwilę rozmyślała o tym, że chętnie wybrałaby się do Polski, skoro dziadkowie nawet mieszkają na ulicy Polskiej. Taka wyprawa miałaby jednak przynajmniej 17 kilometrów i nie byłby to już tylko spacer. W końcu Kornelia nie wybrała się ani do Polski, ani do Popradu, ale w kierunku Lubowelskiego Zamku. Doskonale znała tę drogę, przecież chodziła nią wiele razy z całą

rodziną lub z kolegami. Niestety teraz żadnego z nich tu nie było, wszyscy wyjechali na wczasy lub na obozy.

Ruszyła zatem ulicą Zamkową prosto pod górę. Od razu, gdy na nią weszła, przypomniała sobie, że nie wzięła ze sobą wody. Trudno, musi jakoś wytrzymać. Szła krok za krokiem. W połowie ulicy skręciła na ścieżkę prowadzącą skrótem przez las. Nagle poczuła, że ktoś za nią idzie i dosłownie depcze jej po piętach. Gwałtownie się odwróciła i zobaczyła chłopca. Był trochę mniejszy od niej i miał rozbawioną minę.

„Wybacz, nie chciałem cię śledzić ani deptać ci po piętach, ale po drodze coś zgubiłaś" – powiedział i podał jej książkę, która była taka mała, że cała mieściła się w dłoni.

Kornelia spojrzała na małą książeczkę i powiedziała: „Ale to nie jest moja książka, ja nic nie wzięłam ze sobą".

Chłopiec stał przez chwilę z wyciągniętą ręką, jakby nie dowierzając: „To naprawdę nie twoja książka? Jestem pewien, że wypadła ci z kieszeni, ale jak jej nie chcesz, wezmę sobie".

Kornelia westchnęła: „Chciałabym iść dalej".

„A mogę iść z tobą?" – zapytał chłopiec.

„Po pierwsze to dziwne, po drugie wcale cię nie znam, a po trzecie..."

„Jestem Teo, czyli Teodor, ale raczej mów mi Teo, mam dwanaście lat, mieszkam na dole w mieście i cały lipiec nudzę się w domu" – jednym tchem wyrzucił z siebie chłopiec i stanął nieruchomo jak posąg.

Kornelia przez chwilę nie wiedziała, co ma na to powiedzieć, ale w końcu podała Teo rękę: „Jestem Kornelia, mam trzynaście i pół roku, czyli prawie czternaście lat".

Teo roześmiał się: „Czyli jest nas dwoje! Kornelia i Teodor, mamy takie dostojne imiona jakbyśmy byli bohaterami jakiejś powieści historycznej. Nie przejmuj się swoim wiekiem, Kornelio, wyglądasz bardzo dorośle, zupełnie jak czternastolatka!"

„Dziękuję za komplement, ale czy nie powinniśmy już ruszać? Za chwilę wystoimy w tym miejscu dziurę ".

Kornelia i Teodor szli dalej pod górę, korzystali z tego, że dzień był bez deszczu, podziwiali widoki wokoło, aż doszli do bramy zamkowej. „Wchodzimy do środka?" – spytała Kornelia.

„Kiedy indziej, dzisiaj nie chcę oglądać kolejnego Teodora, nawet jeśli jest tylko na obrazie...“

„Zaraz, zaraz, jakiego kolejnego Teodora?“

„No wiesz…“ – westchnął Teo. Włożył rękę do kieszeni, a potem szybko ją wyjął trzymając książkę, która mieści się w dłoni.

„Teo, przecież już ci mówiłam, że to nie jest moja książka“.

„Przecież wiem, ale sama mi wpadła w rękę“.

Teo ostrożnie otworzył książkę, a Kornelia go uważnie obserwowała. „No to powiedz mi wreszcie, co w niej jest!“

Odpowiedzią była cisza, więc przysunęła się do Teo, żeby zobaczyć, co kryje w sobie książka.

Teodor Konstanty Lubomirski był starostą spiskim, czyli panem państwa lubowelsko-podolińskiego i 13 miast spiskich danych w zastaw. Z zamku w Lubowli zarządzał ziemiami danymi Polsce w zastaw. Swój urząd objął w 1700 roku. Nazywano go Księciem Piekielnych Ciemności.

Kornelia odskoczyła od Teo: „To jakiś twój przodek?“

Teo przecząco pokręcił głową: „Ależ skąd, ten Teodor nie ma ze mną nic wspólnego. Mówi się, że zasłużył sobie na swój przydomek, bo był okrutny, srogo karał swoich poddanych, zwiększał pańszczyznę. Ponoć chętnie się bawił, a może nawet umiał czarować i dlatego...“

„To naprawdę ciekawa historia“ – weszła mu w słowo Kornelia. „Nie ma czegoś więcej w tej książce?“

„Nie“ – Teo na chwilę zamilkł i zamknął książkę. „Wiesz, wszyscy się ze mnie śmieją“ – ciągnął dalej: „Co roku chodzimy całą klasą na zamek i stajemy przy portrecie Teodora Lubomirskiego, a kiedy usłyszą jego przydomek... to wszyscy przynajmniej przez pół roku nazywają mnie Księciem Piekielnych Ciemności. Dla kolegów z klasy każdy Teodor zasługuje na to miano, więc wolę mówić, że jestem Teo“.

„Rozumiem, Teo, odpuśćmy więc sobie dzisiaj zamek. O moim imieniu wszystkie dziewczyny w szkole mówią, że jest dziwne, że brzmi staroświecko, że dziś już nikt się tak nie nazywa, że jestem kompletnie niemodna, ale mnie się podoba“ – powiedziała Kornelia i zaczęła zbiegać ze wzgórza.

Teo ją zatrzymał, bo chciał jej pokazać przynajmniej słynny widok z zamku, skoro już przeszli pieszo całą drogę aż do bramy. Najpierw

pokazał jej jak potok Jakubianka wpływa do Popradu, całą Starą Lubowlę jak na dłoni, powiedział jak nazywają się wioski, które widać, a potem w oddali ukazały się Tatry. Kornelia musiała przyznać, że widok naprawdę zapierał dech w piersiach.

„Ale dziś już naprawdę musimy wracać, babcia z dziadkiem będą się o mnie martwić" – pożegnała się Kornelia.

„Spotkamy się jutro?" – spytał Teo.

Kornelia chwilę rozmyślała, ale w końcu przytaknęła: „Jeśli nie będzie padało".

„A gdzie cię znajdę?" – dopytywał Teo.

Kornelia uśmiechnęła się: „Będę czekała na ciebie na wiszącym moście nad Popradem o drugiej".

„No to stoi!" – powiedział Teo i puścił się pędem drogą.

„A co z tą książką?" – krzyknęła Kornelia, ale Teo był już daleko. Chciała wiedzieć, czy cała książka jest o Księciu Piekielnych Ciemności. Powinna ją wziąć od Teo, żeby dokładnie przestudiować i przeczytać, może ją tylko nabierał, może chce napisać własną książkę o Teodorach. Pewnie na to wszystko odpowie dopiero jutro.

Kornelia ucieszyła się, że znalazła nowego kolegę. Nie żałowała, że nie zwiedziła zamku i nie zobaczyła przynajmniej portretu Księcia Piekielnych Ciemności. Całą drogę do domu zastanawiała się, czy wygląda on tak złowieszczo, jak brzmi jego przydomek.

Lipcowa pogoda w końcu zmądrzała i wyglądało na to, że nie będzie szybko padać.

Nazajutrz już z daleka zobaczyła Teo czekającego na nią na wiszącym moście. Przywitał ją uśmiechem: „Lubisz muzykę?"

Kornelia zaczerwieniła się, co prawda lubiła muzykę, ale słuchu nie miała za grosz, kiedy w szkole na muzyce śpiewali, tylko otwierała usta, by nie popsuć wspólnych występów, nie umiała też grać na żadnym instrumencie. „A ty?" – zapytała Teo.

„Lubię muzykę. Niektóre utwory nawet muszę lubić, chodzę do Podstawowej Szkoły Artystycznej im. Jána Melkoviča. Próbowałem grać na flecie i gitarze, jeszcze daję radę, ale czasami te niekończące się ćwiczenia są torturą".

Theodorus
Constantinus
Lubomirski
Princeps
1700

„To super!“ – powiedziała Kornelia. Bywały dni, w których wyobrażała sobie, że umie grać na jakimś instrumencie, że zna nuty i potrafi je wszystkie zagrać. Może jeszcze kiedyś spróbuje się tego nauczyć. Teraz musi się dowiedzieć czegoś więcej o tajemniczej książce, która mieści się w dłoni: „Teo, chciałabym zobaczyć tę książkę, którą miałeś wczoraj. Chcę ją całą przeczytać!“

Teo podał jej książkę, która mieści się w dłoni i cierpliwie czekał, dopóki Kornelia całej jej nie przeglądnęła. A Kornelia musiała ją przekartkować dwa razy pod rząd, bo książka ku jej zaskoczeniu była całkiem, całkowicie pusta.

„To niemożliwe, nic tu nie ma. Ani jednej linijki, żadnego Teodora. Tekst z wieczora znikł, ba! wygląda wręcz jakby go tu nigdy nie było“ – nic nie rozumiejąc, pokręciła głową.

„Może to nie jest tak do końca książka, ale notes, w którym moglibyśmy zapisywać swoje letnie przygody“ – powiedział Teo.

Kornelii całkiem spodobał się ten pomysł, może faktycznie mogliby z Teodorem zapisywać to, co wspólnie przeżyją. Nie mogli jednak zapomnieć o tajemniczej książce, która mieści się w dłoni, wciąż im się nie mieściło w głowach, jak tekst mógł zniknąć... Do końca wakacji muszą rozwikłać tę zagadkę.

„O co chodzi z tą muzyką?“ – Kornelia zapytała Teo.

Teo chwycił ją za rękę i pobiegli mostem, który huśtał się im pod nogami jak wzburzone morskie fale.

Zdyszani zatrzymali się dopiero na placu św. Mikołaja przed Domem Prowincjalnym, w którym mieści się galeria miejska. Teo wciągnął Kornelię do środka, szli szerokimi drewnianymi schodami, które skrzypiały o wiele bardziej niż schody u babci i dziadka. W galerii było pełno ludzi, którzy na coś czekali. Kornelia rozejrzała się wokół, zobaczyła rozstawione instrumenty muzyczne. Ledwie zdążyła zapytać Teo, co to ma znaczyć, gdy na scenę weszli muzycy i zaczęli grać. Kornelia i Teo stali w samym tyle i słuchali. Wtem rozbrzmiała muzyka, odbijała się od ścian, falowała w powietrzu, szybowała ku wysokim zabytkowym sklepieniom, wszystko zagarniała... To było bardzo przyjemne uczucie. Pozwolili prowadzić się tonom w nowe nieznane światy. Kornelia spojrzała na odbicie w oknie: cała publiczność była tak

pochłonięta muzyką, że nikt nie zauważył, nie zauważyli tego nawet Kornelia ani Teo, że słuchali całego koncertu z otwartymi ustami.

Po ostatnich brawach niepostrzeżenie wyszli, usiedli na ławce na skwerze przed kościołem św. Mikołaja. „To dopiero było przeżycie" – powiedziała zachwycona Kornelia.

„To pisz! Powinniśmy to zapisać" – Teo wyciągnął z jednej kieszeni książkę, która mieści się w dłoni, a z drugiej długopis. Otworzył książkę, przygotował się do pisania i oboje zaskoczeni spoglądali na nią. W książce był tekst, ale inny niż ten wczoraj:

Józef Pantaleon Roszkowski urodził się w 1734 roku w Starej Lubowli w rodzinie o długich tradycjach muzycznych. Jego ojciec był organistą. Roszkowski uczęszczał do gimnazjum pijarów w Podolińcu. Potrafił grać na kilku instrumentach: organach, trąbce, skrzypcach i był znakomitym śpiewakiem. Był wszechstronnie uzdolnionym muzykiem oraz kompozytorem. W 1759 roku przyjął w Trnavie święcenia kapłańskie, a następnie był duszpasterzem w kilku miastach. Zmarł w 1789 roku w Budapeszcie. Zbierał pieśni liturgiczne, a także skomponował liczne utwory sakralne. Nie wszystkie jednak zachowały się do dziś. Jego wczesna twórczość nosi cechy barokowe, lecz później skłaniał się w stronę klasycyzmu.

„Fiu-fiu, wiedziałaś, że w Starej Lubowli urodził się taki kompozytor? Myślisz, że książka nam o nim opowiada, dlatego że słuchaliśmy na koncercie jego muzyki?" – Teo zarzucił Kornelię serią pytań.

Kornelia przez chwilę nie bardzo wiedziała, co ma odpowiedzieć, ale koncert jej się bardzo podobał i chciała poznać nazwisko kompozytora. Wreszcie książka, którą mieści się w dłoni, zaczynała się jej podobać. „Myślę sobie, że ma dosyć rzadkie imię – Pantaleon, na pewno je zapamiętam. I tę jego muzykę, która powstała już tak dawno temu" – powiedziała Kornelia.

„Masz rację, przecież to już ponad dwieście lat!" – policzył Teo. „Możesz sobie wyobrazić, że miałabyś dwieście lat albo żyłabyś w XVIII wieku? Znasz te wszystkie trudne wyrazy, które są w książce?"

Kornelia uśmiechnęła się, znała trudne wyrazy, więc oczywiście wytłumaczy je Teo jeden po drugim. Może przez chwilę podobałoby się

jej życie w przeszłości, chciałaby wiedzieć, jak wyglądała Stara Lubowla, kiedy urodził się kompozytor. Co widział z okna, gdzie chodził na spacery, co jadał. Była jednak zadowolona ze swojego XXI wieku. Koncert był dla niej wehikułem czasu, który przeniósł ją, choć na chwilę, w czasy, gdy powstały grane utwory.

Najbardziej ją jednak zaskoczyło to, że w Starej Lubowli urodził się ktoś sławny i ciekawy, bo do tej pory nie miała o tym pojęcia. Może najwyżej jakiś hokeista. Chyba Marián Hossa, gdzieś o tym czytała. Sądziła, że w takim małym mieście nigdy nie urodził się nikt godny uwagi, nie działał tu, nie tworzył i nie mieszkał, bo cóż miałby robić w Starej Lubowli? Mogła o to zapytać dziadków, ale w ogóle jej to nie przyszło do głowy. Teraz jednak przekonała się, że chyba się myliła.

„Hej, Ziemia do Kornelii“ – Teo machnął jej ręką przed oczami. „Wyobraź sobie, że mielibyśmy kumpla, który nazywałby się Pantaleon. Bylibyśmy odważną niepokonaną trójką: Kornelia, Teodor i Pantaleon, przeszlibyśmy zwycięsko wszystkie życiowe próby, stawialibyśmy czoła przeciwnościom losu i rozwiązywalibyśmy każdą zagadkę. No, musisz przyznać, że to naprawdę brzmi jak z jakiejś powieści historycznej!“

„Tak, Teo, przede wszystkim twoje wizje są jak z niezłej powieści historycznej! Chyba dałeś się ponieść fantazji!“

Teo najpierw zaśmiał się cicho, a potem zaczął rechotać. Kornelia śmiała się wraz z nim, oboje omal nie popłakali się ze śmiechu.

Wieczorem Kornelia musiała opowiedzieć babci i dziadkowi o wszystkim, co przeżyła. Powiedziała im o swoim koledze Teo, o przechadzce, o koncercie, o tym, że w Starej Lubowli kiedyś naprawdę żyli sławni i ciekawi ludzie. Pominęła tylko jeden mały szczegół – książkę, która mieści się w dłoni.

„Babciu, dziadku, gdzie macie książki o historii Starej Lubowli? A czy nie znalazłaby się jakaś powieść historyczna o tym mieście?“ Babcia z dziadkiem tylko się uśmiechnęli, a dziadek powiedział: „Kornelio, gdybyś tylko wiedziała, ile potworów, duchów, czarnoksiężników, nieszczęść, pożarów, ale też radości, zabawy i tajemnic było w tym mieście. Ludzi, którzy zostawili tu swój ślad też było bez liku. Spróbuj przeczytać tę książkę“ – dziadek podał jej wielką grubą księgę pod tytułem *Libenow, Liblaw, Lubowla, Alt Lublau, Ólubló... Stará Ľubovňa*. Kornelia ucieszyła się i pomyślała, że chyba zdąży ją przeczytać do końca swojego wakacyjnego pobytu u dziadków. Nie powiedziała jeszcze dziadkowi, jakie osoby związane z historią miasta zdążyła już poznać. Czasami dobrze jest zostawić jakieś tajemnice tylko dla siebie.

W połowie lipca nagle zrobiło się tak gorąco, jakby cała ziemia miała się roztopić. Nie dało się wytrzymać na zewnątrz, ale ratunkiem było jedzenie lodów w cieniu pod drzewami.

Kornelia z Teo jedli tego dnia już trzecie.

„Myślisz, że naprawdę ochłodzą się nam mózgi?“ zapytał z uśmiechem Teo.

„Ależ, Teo, lody to tylko lody, ale przynajmniej łatwiej będzie nam wymyślić, co dziś mamy robić. Choć… trudno mi się zdecydować".

„Myślisz, Kornelio, że nasz kompozytor tworząc swoje dzieła, inspirował się też Starą Lubowlą? Ja chętnie bym się z niej wyprowadził, bo się tu nudzę" – powiedział Teo.

„Ja bym tu chętnie została dłużej niż na wakacje. Może kompozytorowi podobał się ten rynek tak, jak mi. Mogłabym po nim jeszcze chodzić i chodzić, pewnie z godzinę. Zaczęłabym przy fontannie, najpierw bym ją obeszła, a potem poszłabym dalej. Chciałbym sobie zrobić o zachodzie słońca zdjęcie na tej ławce pod drzewem albo przy jabłku z mozaiki, jednym z tych, które trzyma w ręce św. Mikołaj – patron miasta".

„Ależ Kornelio! Przecież to czysty kicz!" – roześmiał się Teo.

„Mnie to nie przeszkadza, właśnie tak chcę zapamiętać tę chwilę!"

Teo chciał wyjąć z kieszeni komórkę i zrobić zdjęcie Kornelii, ale zamiast tego wpadła mu w rękę książka, która mieści się w dłoni.

„Chyba powinniśmy coś przeczytać, spójrz tylko" – Kornelia podeszła do Teo, razem pochylili się nad książką i znowu wspólnie zaczęli czytać:

Mária Karaszeková, słowacka fotografka. Urodziła się około 1900 roku, przyjechała do Starej Lubowli w 1920 lub 1921 roku. Miała swoje atelier fotograficzne w domu numer 14, później numer 15, przy rynku. Jej fotografie są czarno-białe lub z lekkim niebieskim zabarwieniem.

„To musiało być ciekawe, chyba książka chce nam powiedzieć, że powinniśmy zajrzeć do jakiegoś studia fotograficznego, a nie pstrykać zdjęcia komórką" – powiedział Teo.

„Możesz sobie wyobrazić, jak dobra musiała to być fotografka, skoro miała własne studio? Chciałabym, żeby ktoś mi zrobił takie ładne zdjęcie, jak robiono kiedyś, a nie tylko z filtrami w komórce. Na pewno wyglądałabym na tym zdjęciu jak z obrazka".

„Raczej jak cielę!" przekomarzał się z Kornelią Teo.

„Wyglądalibyśmy na tym zdjęciu jak dwa cielęta gapiące się na malowane wrota!" – odcięła się Kornelia.

Oboje się roześmiali. Tak właśnie Kornelia wyobrażała sobie idealne wakacje: piękna pogoda, świetny kolega, dużo zabawy i odkrywania nowych rzeczy. Takie wakacje nie powinny się nigdy kończyć. Nawet wtedy, gdy już poznają z Teo różne opowieści o postaciach ważnych dla całej historii miasta. Przecież zawsze można odkryć jeszcze coś nowego.

„Myślisz, że jeszcze gdzieś moglibyśmy znaleźć i zobaczyć zdjęcia tej fotografki?"

„Może w internecie?" – zastanawiał się Teo.

„Internet jest OK, ale chciałabym odkrywać je inaczej. Na przykład w archiwum, tam możemy znaleźć jakiś ślad".

Teo zmarszczył czoło: „Moim zdaniem archiwum ma lecie wakacje jak wszystkie dzieci, ale internet nie ma wakacji, więc moglibyśmy..."

Kornelia obruszyła się jeszcze bardziej niż Teo: „Jaki internet! Idziemy na zwiady, będziemy się kierować tym, co już wiemy, musimy znaleźć na rynku domy numer 14 i 15. Chodź, poszukajmy ich, możemy sobie przy tym wyobrażać, że jest początek XX wieku i że idziemy razem na przechadzkę, żeby się pokazać".

„Co zrobić?"

„No, pokazać się! Teo, jesteś już dużym chłopcem i powinieneś wiedzieć, co to znaczy!" Kornelia chwyciła Teo za rękę i razem pobiegli na rynek.

Książka, która mieści się w dłoni, została na ławce. Może czeka na kolejne dzieci, które przyjadą do Starej Lubowli, żeby im pokazać miejsca, których jeszcze nie widziały. Może im opowie o tych ludziach, którzy niegdyś mieszkali i pracowali w Starej Lubowli, i zostawili tu swój ślad. Może będą to opowieści o Terézii Vansovej, Michale Chlebáku, Jánie Kubašeku, Andreju Čepiššáku, Jánie Melkoviču... Kiedy będziecie spacerować po Starej Lubowli, miejcie oczy szeroko otwarte i koniecznie zatrzymajcie się na skwerze na rynku, może książka, która mieści się w dłoni, czeka tam właśnie na was!

PAVOL MIŠENKO

Podziemny korytarz

„No nareszcie!“ – szepnął Sebastian. Kręcił się niecierpliwie w szkolnej ławie, jakby siedział na rozżarzonych węglach. Nauka go nie bawiła, a z chodzenia do szkoły najbardziej lubił koniec ostatniej. Nie był najbystrzejszym uczniem, ale obserwując zachowanie nauczyciela potrafił z wyprzedzeniem przewidzieć, kiedy ta codzienna udręka się skończy. Szanse na to, że już zbliża się ta przyjemna chwila, pojawiły się, gdy nauczyciel podszedł kilka razy do okna i ugiąwszy kolana, lekko pochylony zadzierał głowę do nieba. W tej pozycji zerkał też na zegar na kościelnej wieży. Zaczynał mówić coraz wolniej, a jego słowa brzmiały dobitniej. Jeszcze coś tłumacząc zaczął wycierać ręcznikiem ubrudzone kredą ręce. Rzekomo czystymi dłońmi otrzepywał z kurzu swój niegdyś czarny surdut, ale robił to raczej z nawyku, bo jego zdobiony sznurami przyodziewek bardziej przypominał ubranie młynarza niż człowieka honoru, któremu należy się szacunek.

Przypuszczenia zamieniły się w pewność dopiero wtedy, kiedy stanął przed swoimi uczniami i równoczesnym gestem obu rąk dał znak, aby wstali. Właśnie na to polecenie czekał niecierpliwie Sebastian. Wiedział, że krótką modlitwę zakończy słowo „Amen“, a on rzuci się do drzwi. Gdyby nie wybiegł przez nie jako pierwszy, ucierpiałby na tym jego honor. Jednak tym razem nie było to zwykłe wyjście ze szkoły. Pomimo hałasu i szurania kolegów wstających z ławek, jego „No nareszcie!“, nie umknęło uwadze nauczyciela. Zamiast modlitwy kazał im znowu usiąść i wbił surowy wzrok w niecierpliwca.

„Sebastianie, wstań!“ – zabrzmiała ostra komenda. Wezwany i zupełnie zaskoczony chłopiec podnosił się ze swego miejsca o wiele za wolno, tak pomału, iż mogło się wydawać, że ma jakiś niedowład. Pilnie przy tym zerkał na ubrudzonego kredą mężczyznę i zgadywał, w którą stronę ruszy. W kącie pomieszczenia, koło okna, stała przecież oparta o ścianę giętka leszczynowa różdżka, której skutki już nieraz poczuł na swoich czterech literach. Nauczyciel jednak tam nie patrzył, lecz powoli

zbliżał się do stojącego ucznia. „Sebastianie, Sebastianie!“ – powtarzał imię chłopca, jakby się nad czymś zastanawiał, a kiedy się przed nim zatrzymał, powiedział: „Nie rozumiem, jak takie piękne imię może nosić taki darmozjad. Twój patron musi nieźle się za ciebie wstydzić“. Na chwilę zamilkł, ale wzrok wciąż miał wbity w winowajcę. Dobrze wiedział, że właśnie ta chwila niepewności będzie miała dla chłopca większe znaczenie niż „masaż“ różdżką. „Á propos, czy ty w ogóle znasz swojego patrona?!“ – zaskoczył pytaniem oczekującego kary chłopca, który stał bez ruchu, a przed oczami przelatywały mu twarze świętych, które pamiętał z kościoła. Jednak nie miał pojęcia czy jest między nimi i święty Sebastian. Nawet jeśli był, to nic o nim nie wiedział. Zapanowała cisza, którą znowu przerwał nauczyciel: „Siadaj i uważnie słuchaj!“ – nauczyciel usiadł na ławce Sebastiana, wygodnie założył nogę na nogę i zaczął opowiadać.

Była to historia o odważnym rzymskim żołnierzu, który za wiarę w Boga został skazany na śmierć. Stał się jednak cud i nie zdołały go zabić nawet strzały nubijskich łuczników. Opowieść nauczyciela przykuła uwagę nawet tak nieuważnego słuchacza, jakim był niegodny imiennik świętego. Sebastiana najbardziej jednak zaciekawił jej koniec, bo nauczyciel opisywał grób męczennika: „Znajduje się on po dziś dzień w katakumbach pod Wiecznym Miastem“. Na chwilę zamilkł, rozejrzał się wokół siebie, a kiedy zobaczył dziecięce twarze wpatrzone z przejęciem w jego usta, spytał: „Czy ktoś wie, co to są katakumby?“ Nastała cisza. Może nawet ktoś się domyślał, ale nikt nie miał odwagi przerwać ciszy, która zapadła po pytaniu nauczyciela. Każdy czekał na dalszy ciąg ciekawej opowieści. Zrozumiał to też nauczyciel, więc by nie trzymać dłużej uczniów w napięciu, opowiedział o labiryncie podziemnych korytarzy, w których pierwsi chrześcijanie odprawiali zakazane nabożeństwa i chowali swoich zmarłych.

„Podziemne korytarze...“ – słowa wypowiedziane przez nauczyciela dźwięczały Sebastianowi w głowie jeszcze długo po tym, gdy wreszcie wyszedł ze szkoły. Nie poszedł do domu, ale jak zawsze na pobliski pagórek zwany Bromberg. Jego zachodni stok był porośnięty gęstymi krzakami, w których urządzili sobie z kolegami tajną kryjówkę. Tu spotykali się i nie tylko planowali wszelakie bezeceństwa, ale często

też rozmawiali na poważne tematy. Na przykład, która dziewczyna w klasie jest najładniejsza, dlaczego stary powroźnik Florisz ma drewnianą nogę albo kto jest ważniejszy na świecie Napoleon czy papież. Teraz kiedy nauczyciel nieświadomie ożywił to, co nieraz było przedmiotem ich dociekań, czyli podziemne korytarze, znowu skupił swoją uwagę na zamku. Myślę, że każdy w mieście już słyszał o podziemnych korytarzach, a nawet potrafił je dokładnie opisać. Pomimo że, zeznania „naocznych świadków" często różniły się szczegółami, nie było wątpliwości, którędy można wejść do podziemi.

„Mój dziadek mówił, że jego ojciec widział to wejście na własne oczy" – przekonywał Mikołaj przezywany Słupem z powodu wysokiego wzrostu i szczupłej sylwetki. „Kiedy jako uczeń pomagał przy naprawie kołowrotu zamkowej studni, spuścili go w wiadrze na jej dno i stamtąd zobaczył korytarz. Płynął nim strumyk, który napełnia studnię wodą". Sebastiana, a pewnie i pozostałych chłopców siedzących w kryjówce, rozpalały emocje. Słyszeli tę historię już wiele razy, ale wciąż jeżyły się im od niej włosy na karku i często czuli mrówki na całym ciele. Jej

wiarygodności nie pomniejszało ani to, że naocznym świadkiem był raz syn cieśli, a raz uczeń powroźnictwa, którego wsadzono do wiadra, kiedy zmieniano w kołowrocie grubą konopną linę. Podobne opowieści słyszano też od murarskiego majstra, który przechwalał się na rusztowaniu, że jako uczeń był w studni, by wprawić kamienie, które wypadły z cembrowiny, i widział wszystko na własne oczy. Jemu jednak nie bardzo wierzono, bo był znanym w mieście łgarzem nad łgarze. Któż by uwierzył w to, że zna go z nazwiska sam cesarz, któremu ponoć zbudował przepiękny pałac, kiedy terminował po świecie. Mógł zbudować dom dla władcy, znał się przecież na swoim rzemiośle, ale jeszcze niedawno twierdził, że to było w Wiedniu dla Ferdynanda, a teraz chwalił się, że budował dla samego Napoleona.

Wszystko jedno, przecież i tak jest dość świadków, którzy potwierdzają, że wejście do podziemnego korytarza jest w zamkowej studni. Co do tego wszyscy są zgodni. Nie są jednak zgodni, gdzie znajduje się wyjście z korytarza. Większość, w tym Sebastian, myśli, że będzie to gdzieś na brzegu Popradu, który zasila studnię wodą. Są jednak i tacy, których zdaniem tajne wyjście w zamku jest w kryptach pod kościołem św. Mikołaja. Krążą nawet między ludźmi takie słuchy, że z podziemnego korytarza można wyjść przy Bujaczej Skale. Chłopcy dokładnie przeszukali jej okolicę, lecz nic tam nie znaleźli. Mimo to nie wykluczyli całkiem tej możliwości. Pewien czeladnik z zamkowego warsztatu majstra Jakuba twierdził, że widział w świecie taki mechanizm, który pozwala przesunąć całą skałę, a potem przenieść z powrotem na dawne miejsce. Trzeba tylko znaleźć ukryty zamek, który uruchamia tajemne drzwi.

„W takich korytarzach mogą być też ukryte skarby" – rozmyślał na głos Wiktor, który w to wierzył. Chłopcy nazywali go Ślimakiem, bo nie tylko wolno chodził, ale również wolno myślał. Na niektórych twarzach pojawiły się uśmieszki. Zawsze podświadomie tak reagowali, kiedy tylko Ślimak otwierał usta. Teraz jednak nie rozległ się śmiech, bo chcieli wierzyć w słowa Wiktora. Spojrzeli na Sebastiana i czekali na to, jak on zareaguje na to, co powiedział Ślimak. Wszyscy zawsze liczyli się z jego zdaniem. Dzięki swojej charyzmie łatwo zdobywał uznanie rówieśników, choć w świecie dorosłych nie nazywano go inaczej niż

łapserdakiem, łobuzem lub nicponiem.

„Widzisz, o tym nie pomyślałem. Dobra uwaga, Ślimaku!“ – zgodził się z kolegą Sebastian, a ten aż urósł z dumy, że zamiast śmiechu zyskał uznanie. „Nie sądzę, żeby tam mogły być schowane klejnoty pani na zamku. Wcześniej czy później na pewno zostałyby stąd wyniesione“ – zastanawiał się Sebastian z uśmiechem na twarzy spoglądając na Ślimaka, który wciąż przeżywał pochwałę z ust cieszącego się szacunkiem rówieśnika. „Ale wejście z zewnątrz do korytarzy mogli znaleźć zbójnicy i tam schować swoje łupy. Może ich schwytano i nie został nikt, kto mógłby wynieść stąd ukradzione skarby“ – po tych słowach chłopcy jeszcze bardziej zainteresowali się podziemnym korytarzem. Byli pewni, że istnieje i nie mieli wątpliwości, że można się do niego dostać przez zamkową studnię.

Po długiej naradzie doszli do wniosku, że na pewno lepiej jest raz zobaczyć, niż dwa razy usłyszeć. Z takim przekonaniem rozeszli się, bo

słońce już niemal dotykało wierzchołków gór, a w domach czekały na nich obowiązki. O tym, że nie był to jedynie słomiany zapał, przekonali się następnego dnia, kiedy po lekcjach znów spotkali się w tajnej kryjówce na Brombergu. Teraz już nie tracili czasu na gadanie po próżnicy. Zaczęli obmyślać plan, jak dotrzeć do wejścia do podziemnych korytarzy. Wszyscy dobrze wiedzieli, że znajduje się ono w studni, a ta jest ukryta gdzieś za murami zamku. Niestety nikt z nich, a nawet nikt z ich bliskich, nigdy nie był na zamku.

Do niedawna stacjonowała tam załoga wojskowa, dlatego bez specjalnego pozwolenia nie można było wejść do twierdzy. Na szczęście sytuacja się zmieniła. Co prawda nie stało się to, ot tak sobie, lecz nie wiedząc o tym i z pewnością nieświadomie pomógł w tym chłopcom Napoleon. Stworzył on wielką armię i potrzebował żołnierzy głównie na polu walki, a nie siedzących bez sensu w jakimś średniowiecznym zamczysku. W związku z tym cała załoga wraz z bronią i wszystkim, co mogło być im potrzebne pewnego dnia, wymaszerowała nie wiadomo dokąd. W pustej twierdzy został tylko pewien leciwy wiarus, który z powodu ran i starości nie był już nic wart. Miał za zadanie doglądać wszystkiego, co tu zostało, ale bohaterskich czynów nikt już od niego nie oczekiwał. Armia zadbała o niego. Dostał dach nad głową a wraz z nim jakie takie warunki do życia.

Strażnica obok bramy wjazdowej stała się jego domem, a na sąsiednim dziedzińcu zrobił sobie ogródek. Tu, między równymi zagonami warzyw i ziemniaków, spędzał większość dnia, a o resztę zamku specjalnie nie dbał. Jedynie wyuczone przez lata poczucie obowiązku i porządku zmuszało go do tego, by choć raz dziennie obejść i sprawdzić, czy wszystko w twierdzy jest w porządku. Czasami, kiedy musiał uzupełnić zapasy, zamykał bramę zamkową i szedł do miasta. Był to stary żołnierz, więc wszystko robił bardzo regularnie. Może sobie nawet z tego nie zdawał sprawy, ale miał dokładnie wyznaczony czas na pracę w ogródku, odpoczynek oraz obchód zamku. Nie inaczej było z jego wyprawami po zakup prowiantu. W każdy piątek zarzucał na ramię wysłużoną wojskową torbę, brał w prawą rękę laskę i wyruszał w stronę miasta.

Żył swoim ustalonym rytmem i nawet nie przeczuwał, że z ukrycia

śledzi go kilka par ciekawskich oczu. Ale to nie wszystko! Zmieniający się w szpiegów chłopcy niepostrzeżenie przepatrywali zamkowe mury. Szukali szpary, przez którą mogliby dostać się do środka. Ich starania zostały zwieńczone sukcesem i wkrótce odkryli to, czego szukali. Wystarczyło wyjąć kilka kamieni z jednego z otworów strzelniczych znajdujących się niemal u podnóża muru zamkowego. Wątłe chłopięce ciało bez najmniejszego wysiłku mogło się przez niego prześlizgnąć do wnętrza twierdzy.

„Do zamku pójdę ja, Słup i Pchełka" – powiedział chłopcom Sebastian, kiedy przygotowywali w swojej kryjówce plan przedostania się do podziemnych korytarzy. Nikt nie protestował przeciwko udziałowi Sebastiana w tej niebezpiecznej, ale i zaszczytnej wyprawie. „Ale czemu mają iść tam właśnie ci dwaj?" – ta myśl wszystkim innym jako pierwsza przychodziła do głowy. Wybranie właśnie tych członków ekspedycji było jednak logicznie uzasadnione. „Pchełka jest z nas najmniejszy, więc wejdzie do wiadra, a my ze Słupem, ponieważ jesteśmy najsilniejsi, spuścimy go kołowrotem na dno studni" – jednym tchem wytłumaczył swoją decyzję Sebastian. Nikt nie miał zastrzeżeń, więc w najbliższy piątek grupka chłopców wybrała się na zamek.

Dobrze wiedzieli, że czas ich wyprawy jest ograniczony pobytem strażnika w mieście. Nie trwał on zbyt krótko, bo podstarzałemu i kulejącemu mężczyźnie droga tam i z powrotem zajmowała całe popołudnie. Mimo to wiedzieli, że czas będzie nieubłaganie biegł, więc muszą się spieszyć. Nie chcąc tracić czasu na szukanie studni, co mogło trwać bardzo długo, ustalili jej przybliżone położenie już podczas przygotowań do ekspedycji.

„Widzisz ten wąski biały budynek pośrodku? To kaplica. Jeśli pójdziesz na prawo od niej, dojdziesz do studni" – tłumaczył, siedząc na ławce pod oknami swojego domu, stary wujek Maciej. Wiedzieli, że zna on trochę zamek. Jako kościelny nieraz chodził jako ministrant z proboszczem, gdy żołnierze zapraszali go na zamek, by odprawił mszę. Z tą informacją trójka chłopców przecisnęła się przez otwór strzelniczy.

Znaleźli się w piwnicy i zanim ich oczy przywykły do ciemności, niemal zwyciężyła w nich chęć powrotu. Jednak zaraz po tym, gdy rozszerzyły się im źrenice, stwierdzili, że przez małe otwory w stropie

nieśmiało wpada do środka światło. Zmieniało ono ciemność w szarość, co znacząco ułatwiało orientację. Instynktownie szli więc tam, gdzie mrok się rozrzedzał, aż oślepiły ich promienie słońca wpadające do podziemi przez otwarte drzwi. Zanim znów znaleźli się pod jasnym niebem, musieli pokonać długie schody z nieregularnymi stopniami. Na zewnątrz trochę pobłądzili, ale w końcu zobaczyli kaplicę, która była ich punktem orientacyjnym. Pełni nadziei poszli tam, gdzie według wujka Macieja powinna być studnia. Była tam, ale ani trochę nie pasowała do ich planów. Rozpadającą się kamienną cembrowinę chroniło przed kaprysami pogody prowizoryczne zadaszenie pokryte popękanymi i zeschniętymi gontami. Przede wszystkim jednak brakowało ogromnego kołowrotu, który tak dokładnie opisał dziadek Słupa.

Miało to być urządzenie z dwoma umieszczonymi naprzeciwko siebie kołami, za pomocą których nawijano grubą konopną linę na drewniany wał. Wał miał po obu stronach wycięte rowki, po których terkotały ciężarki zapobiegające cofaniu się liny. Wielkiego wiadra na końcu liny nie ma nawet co opisywać, bo nic już z niego nie zostało. Nic dziwnego, przecież od czasu, kiedy był tam ojciec dziadka Słupa, mogło minąć nawet sto lat. Chłopcy stali nad okrągłym otworem, którego dna nie można było dojrzeć i powoli tracili nadzieję, że jeszcze kiedyś wejdą do podziemnego korytarza.

Sebastian podniósł z ziemi kamień i wrzucił go do studni. Po dwóch, może trzech odbiciach się od kamiennej cembrowiny, z głębi studni doszedł ich cichy dźwięk przypominający pluśnięcie. Po chwili powtórzył się i znów było słychać kamień uderzający w powierzchnię wody. Było to, niestety, jedyne odkrycie, którym mogli się poszczycić przed czekającymi kolegami. Stwierdzenie, że w studni jest woda, na pewno nikogo nie zachwyciło, ale przynajmniej wiedzieli, że nie jest zasypana. Delikatne pluśnięcie rozkołysanej toni nie pozwoliło im popaść w beznadzieję. Wciąż była szansa, by dotrzeć do tajnego wejścia do podziemi. Tylko jak to zrobić? Bez kołowrotu było to niemożliwe. Pomimo nieposkromionej ciekawości i ogromnego zapału, możliwości osiągnięcia celu były jednak nikłe.

„Musimy mieć pewność, że to wejście tam jest" – pomyślał

Sebastian i mówił dalej z pewnością w głosie: „Potem już nie będzie tak trudno do niego się dostać". I choć nie powiedział niczego, czego wszyscy inni, by nie wiedzieli, to tych kilka jego słów zachęciło kolegów. Rozgorzała dyskusja. Wtem w gwarze głosów zabrzmiało: „Wpuśćmy tam kaczkę!" Pomysł był tak absurdalny, że wszyscy nagle zamilkli i wlepili wzrok w jego autora. Antek od młynarza, znany wszystkim jako Tonio, trochę się zawahał, nie chciał stać się pośmiewiskiem, więc zaczął tłumaczyć: „Tego roku na wiosnę podczas powodzi prąd wody zniósł nasze kaczki wprost pod młyńskie koło. Myśleliśmy, że już po nich, ale po pewnym czasie znów się pojawiły na powierzchni rzeki poniżej naszego młyna. Ojciec mówił, że kaczka tak łatwo nie tonie".

Brzmiało to wiarygodnie i w dodatku łatwo było wprowadzić ten pomysł w czyn. Wystarczy złapać kaczkę, a potem wziąć koszyk i długi szpagat. „Zawiążemy jej na szyi czerwoną kokardę, żebyśmy ją poznali, kiedy wypłynie z podziemi " – Sebastian ulepszył pomysł Tonia. W najbliższy piątek już nic nie stało na przeszkodzie nowej wyprawy na zamek. Ledwie stary żołnierz ruszył w stronę miasta, a już Sebastian

z koszykiem w ręce wślizgnął się przez otwór strzelniczy do twierdzy. Był sam, bo wszyscy inni zostali na straży nad Popradem. Oczy mieli dooko ła głowy, bo nie chcieli przegapi ć miejsca, w którym kaczka pojawi się na powierzchni. Jeśli w ogóle jeszcze gdzie ś się pojawi...

Kaczka nie zawiodła i wypłynęła! Nie stało się to jednak zbyt szybko, nie tego samego dnia. Wieczorem, kiedy okolica pomału pogrążała się w ciemnościach, chłopców dopadło zwątpienie. Miejsca skąd obserwowali rzekę, opuścili dopiero wtedy, kiedy spokojna toń zmieniła się w lustro nocnego nieba. Rozeszli się do domów z nadzieją, że jeśli kaczka wypłynie z podziemi w nocy, to na pewno znajdzie drogę do domu. Już to można byłoby uznać za ogromny sukces. Jednak rano Tonio, który tak ochoczo przyniósł nic nieprzeczuwającego ptaka z maminego stadka, nie zauważył, by wędrowniczka wróciła. Niezależnie od tego reszta obserwatorów wróciła nad rzekę jeszcze przed świtem. I dobrze zrobili, bo jeszcze słońce porządnie nie wyszło ze swojej kryjówki, gdy po powierzchni Jarzębińskiego Potoku zaczęła się do nich zbliżać czerwona plama. Dopiero tuż przed jego ujściem do Popradu rozpoznali w niej kaczkę z wielką czerwoną kokardą na szyi. Nie było

zatem wątpliwości, że podziemny korytarz istnieje. Po przeszukaniu brzegów potoku byli pewni, że wejście do podziemi musi być gdzieś w skałach nad wsią Jarzębina. To jednak łatwo sprawdzą, kiedy do zamkowej studni wejdzie któryś z nich zamiast kaczki. Hmm..., łatwo powiedzieć, ale trudniej zrobić.

Według Sebastiana to miała być łatwiejsza część planu, lecz dla chłopców w ich wieku stała się niemal niepokonaną przeszkodą. Gdzie i jak zdobyć długą na dwieście łokci mocną linę i jak ją wnieść na zamek? Nawet gdyby im się to udało, to nikt z nich nie ma tyle siły, a prawdę mówiąc i odwagi, aby wleźć w taką głębię. Musieliby zbudować coś takiego jak kołowrót, a tego po kryjomu po prostu nie da się zrobić. No a prosić o pomoc dorosłych nie chcieli. I tak nikt by ich nie potraktował poważnie, a przyznanie się do potajemnej wizyty na zamku zapewne boleśnie zapisałoby się na ich zadkach.

Czas płynął, chłopcy rośli i wydawało się, że zbliżają się do spełnienia swego planu. O ile jednak na początku sytuacja im sprzyjała, to teraz los rzucał im kłody pod nogi. Cesarscy urzędnicy postanowili sprzedać zamek i dlatego do opuszczonej twierdzy na chwilę wrócili żołnierze. Mieli stamtąd zabrać wszystko, co jeszcze mogło przydać się armii, a inne rzeczy uprzątnąć. Oczywiście najlepszym miejscem, do którego wrzucano wszystko, co niepotrzebne, była studnia. Wrzucano

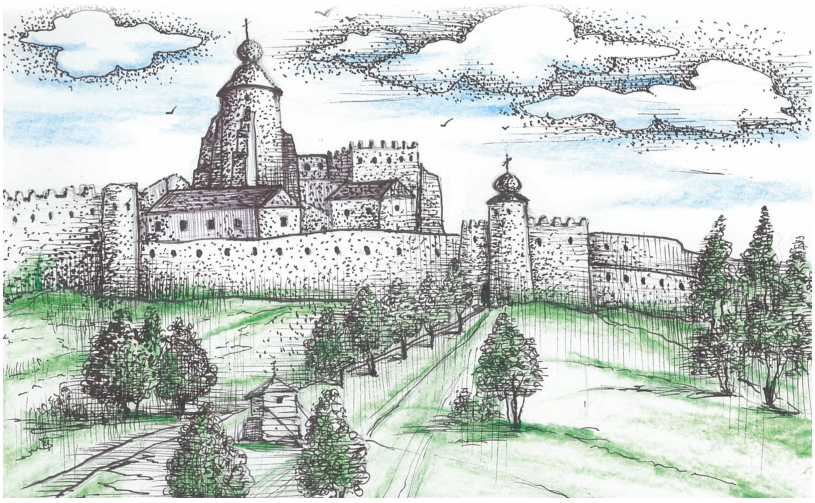

tam też gruz z niektórych zawalonych budynków, które mogłyby kłuć w oczy chętnego kupca. Wraz ze śmieciami przepadło wejście do podziemnego korytarza, który na pewno miał też wyjście. Kaczka im pokazała, że powinni go szukać w Jarzębińskim Przełomie. Ich poczynania nie zostały niezauważone i między ludźmi rozeszła się wieść o jaskiniach pełnych skarbów. Do dziś jednak nikomu nie udało się odkryć podziemi, choć ludzie przekopywali rumowisko skalne jeszcze w ubiegłym wieku.

Pytacie, czy to prawda? Chyba tak. Kiedy w młodości osiadłem na zamku w Lubowli niczym kasztelan, była to pierwsza legenda, którą usłyszałem przy zamkowej studni od jednego ze zwiedzających. Później słyszałem ją od innych ludzi i w innych wersjach. Wszystkie je wszak łączyła postać głównego bohatera oraz to, że wpuścił do podziemi kaczkę przez studnię. W dodatku każdy gawędziarz z dumą twierdził, że był to jego przodek.

ANETA ZVARIK

Królewskie Miasto Krosno- rzecz o dzielnym rodzie Krosnoludków

Bramę do krainy krasnoludzkiej w Królewskim Mieście Krośnie otwierało się z impetem, a zamykało z hukiem wiatru. Ciągle była otwierana i zamykana, tak zamaszyście, aż odpadły drzwiczki. Wtedy Krosnolud Parabek chwycił młotek i skonstruował nowe wejście - zjeżdżalnię. Od tej pory nie trzeba było już trzaskać drzwiami. Wystarczyło wskoczyć na drzewo, odnaleźć dziuplę i zjechać wprost do sali tronowej, tuż przed oblicze króla. Ileż było uciechy! Każdy brodaty malec szukał sposobności, aby odwiedzić króla Miłka. Pod kasztanowiec na Przedmieściu Górnym, zwanym obecnie Zawodziem, przychodziły Krosnoludki z najdalszych zakątków. Każdy powód był dobry, by zjechać serpentyną do podziemi. Jednak po pewnym czasie pielgrzymki zaczęły nużyć króla. Rozkazał więc zastąpić zjeżdżalnię drabiną i tłumy odwiedzających znacznie się przerzedziły.

Święty Wojciech

Król Miłek wraz ze swoim dworem zamieszkiwał plątaninę komnat ukrytą pod pałacem doktora Dunikowskiego, tuż obok starego kasztanowca. Niedaleko wznosiło się wzgórze, na którym Święty Wojciech odpoczywał podczas podróży z Pragi do Gniezna. Miłek doskonale zapamiętał mnicha. Pewnego dnia, gdy drzemał wśród drzew, jakiś bosy człeczyna omal na niego nie usiadł. Zakonnik, dostrzegłszy Krosnoluda, zerwał się na równe nogi. Późniejsze podania głosiły, że było to spotkanie Świętego Wojciecha z małymi ludkami. Wówczas Krosnoludkowie uświadomili sobie, że krośnieński gród współdzielą z innymi mieszkańcami – Wielkimi Ludźmi. Nie obawiali się ich, lecz przezornie schodzili im z drogi, a nawet ukrywali swoją obecność.

Mnich spędził na krośnieńskiej ziemi kilka dni. W tym czasie odwiedził domostwa w Przedmieściu Górnym oraz pobliskiej osadzie Kothczynie. Pewnego dnia usiadł pośród traw i w milczeniu patrzył na

osadę budzącą się do życia. Wówczas, nieopodal świętego, przycupnął Krosnolud. Obserwował, spływające łzy z oczu misjonarza – ciche świadectwo troski o los ludzi. Może to właśnie wtedy, a może nieco później, krople dotknęły ziemi, przemieniając ją. Od tamtej chwili w miejscu zamyślenia przyszłego męczennika zaczęło bić źródło życia. Ludzie przybywali tam ze swoimi troskami; jedni nękani chorobą, inni niespełnioną nadzieją na potomstwo. Obmywali się wodą, która koiła dolegliwości i napełniała serca nową siłą. Z czasem odkryto, że miała jeszcze jedną moc – dar, który w miłości małżeńskiej rozkwitał gromadką pociech.

Tysiąc lat później na wzgórzu, gdzie biło cudowne źródełko, zbudowano szpital. Król Miłek w trakcie jego powstawania, zakradał się do pomieszczeń architektów, po czym dokonywał zmian w planach oraz mapach. Koncepcją pokierował tak skutecznie, iż tam, gdzie Święty Wojciech wylał łzy, wybudowano trakt porodowy czyli miejsce, w którym maleństwa przychodzą na świat. Od tamtego czasu, źródełko życia bije na nowo, a dzieci rodzą się szczęśliwe i rumiane.

Kasztanowiec

Teraz już wiecie, gdzie znajduje się wejście do krainy krosnoludzkiej. Dzieci z Zawodzia w Królewskim Mieście Krośnie od dawna podejrzewały, że stary kasztanowiec nie jest zwykłym drzewem. Rósł między pałacem doktora Dunikowskiego, budynkiem szkoły a przedszkolem. Nie było to miejsce przypadkowe. Kasztanowiec był drzewem dobrotliwym i pełnym cierpliwości. Ileż to dzieci huśtało się na jego gałęziach! Biły go patykami, by zrzucił im swoje potomstwo – kasztany; czasem łaciate jak krowa, czasem gniade jak rumak. Był milczącym wychowawcą niejednego Wielkiego Człowieka, który w dzieciństwie przesiadywał w jego cieniu i bawił się od świtu do zmierzchu. Zabawy były najróżniejsze, lecz zawsze łączył je jeden element – patyk. Był to skarb, najskuteczniejsza broń dziecięcych wojen. Patyk był darem od sędziwego kasztanowca, który hojnie obdarowywał grzeczne dzieci. Łobuzów zaś karał, strącając im na głowy kolczaste owoce w najtwardszych łupinach. Najczęściej jednak drzewo było opiekunem. Osłaniało rodziny przed deszczem, łapało łzy malców zapierających się nóżkami przed pójściem do przedszkola,

wysłuchiwało obaw przed klasówką. A dzieci na zielonym wzgórzu były czujne – szeptały między sobą, że widziały truchcikiem przebiegającego skrzata. Być może mgła nieistnienia nadal spowijałaby Krosnoludki, gdyby nie potrzeba wzajemnego wsparcia i pomocy w trudnych chwilach. Wielcy Ludzie w końcu przyjęli fakt, że Królewskie Miasto Krosno zamieszkują także Krosnoludy. Cieszyli się z ich obecności, bo był to zacny ród maleńkich ludzików o hardych sercach i zręcznych dłoniach. Wielcy Ludzie zajmowali się kupiectwem, Krosnoludy – hutnictwem. Wspólnie pracowali dla dobra grodu, który kochali.

Gniazdowanie

Pamiętajmy, iż rzecz działa się w czasach, gdy stare dęby ocierały mokre od deszczu nosy, zające dźwigały na grzbietach świeżo wykopaną marchew, a w lesie słychać było skrzypienie drzew, uginających się pod ciężarem kolb miodu.

Krosnoludy pracowały w hucie szkła, czyli miejscu, gdzie powstawały szklanki i kieliszki. Już w kołysce dzierżyły hutniczą piszczel, długą rurkę służącą do wydmuchiwania i formowania szkła. Od chwili narodzin nieborak był przygotowywany do ciężkiej pracy w fabryce. Nim jednak nadszedł ten dzień, otaczała go troska i miłość rodziców, którzy dbali, by bezpiecznie wychylił nos z kołyski, a potem powędrował dalej – ku barwnemu życiu.

Gdybyśmy zajrzeli głębiej do krasnoludzkiego domu, zobaczylibyśmy, że niemowlę śpiące w kołysce wygląda nieco inaczej niż różowy bobas

Chłopcy mieli ogromne, owłosione stopy, długą brodę, kartoflany nos oraz potężne dłonie, które nieporadnie składali na brzuszku wypełnionym maminym mlekiem. Dziewczynki natomiast wymachiwały w kołysce dużymi stopami i trzepotały rzęsami tak

długimi, że sięgały aż do ich kartoflanego nosa, osadzonego między pyzatymi policzkami.

Już od pierwszych godzin życia krosnoludzki dzidziuś uśmiechał się dobrotliwie i posyłał rodzicom całusy. Choć jego wygląd był nieco pokraczny, dla mamy i taty stanowił najpiękniejszy cud świata.

Narodziny w Królewskim Mieście Krośnie zawsze były świętem. Rodzice zwoływali krewnych i sąsiadów na biesiadę, by suto zastawionym stołem uczcić przyjście na świat nowego Krosnoludka. Na ucztę zapraszano także Wielkich Ludzi, którzy uwielbiali takie spotkania, gdyż mogli pośpiewać i skosztować smakołyków.

Na świętowanie zjeżdżali krewniacy Krosnoludków – stare rody Tarnoludów, Leskoludów i Krakoludów, sunąc drabiniastymi wozami po leśnych traktach. Bardziej zamożni gospodarze zapraszali nawet przymorskich krewnych – Gdynioludy, znane z niezwykłej zręczności w połowie ryb. Przybywali także goście zza granicy – Słowakoludy, Niemcoludy, a nawet Małoludy Brytańskie.

Z darami gramolili się do domostw, a potem hulaj dusza! Przymorscy bratankowie rzucali na stół łososie i dorsze, Małoludy Brytańskie warzyły herbatę przywiezioną w darze od królowej angielskiej, Leskoludy częstowały bieszczadzkimi grzybami, a Krakoludy wyciągały z walizek oscypki i obwarzanki.

Było to prawdziwe święto narodzin życia. Rodzice maleństwa byli obtańcowywani przez krewniaków. W tych radosnych dniach do domostwa przybywał również Krosnolud skryba, zwany Garbatkiem. W dłoni dzierżył pióro, a pod pachą nosił wielką księgę rodową, w której od wieków zapisywano imiona nowo narodzonych.

„Jakie imię wybraliście dla dziecka?" pytał, gotów do pisania.

Rodzice spoglądali po sobie, zmieszani.

„Yyyy… nie wiemy! Trudno zdecydować!" odpowiadali zgodnie.

Garbatek zmrużył oczy i podrapał się po nosie.

„Cóż… W takim razie poczekamy. Może wasza pociecha okaże się kosmata, może krzykliwa? Wesoła, a może zamyślona? Imię musi pasować jak ulał!" stwierdził, zamykając księgę.

Rodzice westchnęli z ulgą, choć wciąż nieco trwożnie spoglądali na skrybę. Każdy przecież marzył o tym, by jego dziecko było najmądrzejsze i najpiękniejsze.

W krasnoludzkim świecie każde imię było jak pieczęć losu – nadawane nie przypadkiem, lecz zgodnie z charakterem lub szczególnymi cechami jego właściciela. Dlatego w Królewskim Mieście można było spotkać Garbatka, Mysią Wieżę, Trawisię, Grzymałę i wiele innych barwnych postaci.

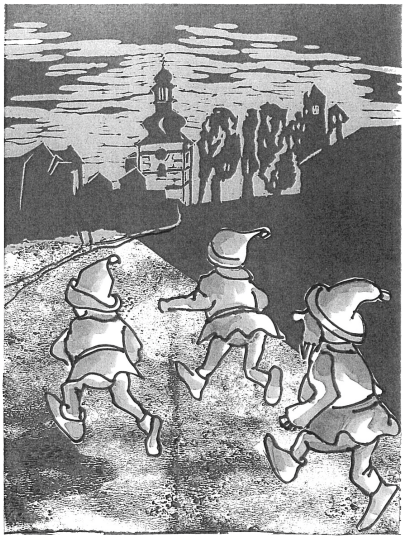

Czas wśród Krosnoludów rządził się własnymi prawami. Bywał kapryśny – raz pędził jak strumień rwącej rzeki, innym razem snuł się leniwie jak pajęczyna w zakamarkach kuźni. Krosnoludzka doba potrafiła trwać siedem godzin, a innym razem trzydzieści, dostosowując się do nastrojów wszechpanującego i jego niezwykle złożonej, choć pełnej ciepła natury. Dlatego setne urodziny Krosnoludka – według ich arytmetyki, pełnej mnożeń, dzielenia i dodawania – odpowiadały mniej więcej osiemnastce u Wielkich Ludzi.

Prężny człowieczek, krocząc na swoją pierwszą szychtę, wyglądał niczym sędziwy mędrzec. Jego długa, siwa broda skręcała się aż do kieszeni spodni, a na głowie dumnie tkwiła żółta czapka z czerwonym pomponem. Przez druciane okulary spoglądał na świat z powagą kogoś, kto właśnie wstępuje w dorosłość.

Wielcy Ludzie cieszyli się z obecności maleńkich przyjaciół, bo Krosnoludy słynęły z uczciwości i chętnego serca do pomocy. Razem tworzyli gród o tradycjach sięgających czasów króla Kazimierza Wielkiego. Wspólnie muzykowano i tańczono, aż do białego rana, bo w mieście, gdzie ludzie i Krosnoludy żyli w zgodzie, radość była dobrem wspólnym.

Szklana góra

W tym miejscu czarnoksiężnik Halen zamieszał łyżką dziegciu w radosnym życiu Krosnoludków i Wielkich Ludzi.

W okolicy Krosna wznosiła się szklana góra, a na jej szczycie stało ponure zamczysko. Okoliczni mieszkańcy lękali się przeklętego wzgórza, z którego po zmroku rozlegał się śpiew Wszebory – księżniczki Wielkich Ludzi, uwięzionej przez złowrogiego czarnoksiężnika. Halen karmił się jej pięknem, codziennie odbierając jej urodę, by nasycić swoje magiczne moce. Dzięki temu był wszechpotężny w czynieniu zła.

Ojciec księżniczki, stary król Dobrociech, obiecał bogactwa temu, kto uwolni jego córkę. Jednak żaden rycerz nie zdołał wejść na szczyt góry, by spełnić królewską wolę. Dzielni wojowie z mozołem wspinali się po gładkiej tafli, lecz każdy z nich ostatecznie spadał w otchłań. Mijały lata, a mieszkańcy Krosna – zarówno Wielcy Ludzie, jak i Krosnoludy – smucili się nad losem dziewczyny. Jej śpiew stał się wyrzutem sumienia dla całego miasta. Nawet głośne tańce i hulanki nie były w stanie go zagłuszyć. Król Dobrociech, pogrążony w żalu, wylał morze łez z tęsknoty za ukochaną córką.

Pewnego ranka, gdy piekarze u Guzika rozrabiali ciasto na chleb, a u Srokowej pobierano miarę na trumnę, u stóp szklanej góry stanął Krosnoludek Siłek. Mieszczanie tylko rzucili okiem i pokręcili głowami: kolejny stracony młodzieniec. Każdy wrócił do swojej rutyny. Oprządek jak zwykle wykładał książki w witrynie, a balwierze ostrzyli brzytwy. Hutnik Siłek zakrzątnął się wokół swego wózka, na którym piętrzyły się blachy, deski i worki. Szybko zbudował wielką wannę, którą wyłożył gliną. Przez kilka dni nieustannie podsycał ogień, aż wreszcie, gdy żar osiągnął pożądaną temperaturę, wsypał do kotła piasek, sodę i wapno. Gorąca lawa szkła bulgotała, migocząc niczym stopione złoto. Siłek sięgnął po piszczel hutniczą, zanurzył jej koniec w płynnym szkle i wprawnymi ruchami formował schodki, które łączył ze szklaną taflą góry. Stopień po stopniu, krok po kroku, powstawała droga wprost do zamczyska.

Gdy mieszkańcy śpieszyli się na niedzielną sumę, ze zdumieniem ujrzeli dzielnego Siłka wspinającego się na szklaną górę. Po dotarciu na

szczyt i przedostaniu się do zamku, hutnik pobiegł wprost do komnaty księżniczki. Widok Wszebory wzbudził w nim przerażenie. Nie dlatego, że była niemal dwukrotnie wyższa od niego, lecz z powodu jej odmienionego oblicza. Twarz miała pokrytą kurzajkami, a kaprawe oczy zezowały na prawo i lewo. Krzaczaste brwi nadawały jej wyraz wiecznego zdziwienia, włosy sterczały w nieładzie, a długie, zakrzywione paznokcie budziły niepokój. Była szpetna.

Siłek pragnął pojąć za żonę piękną księżniczkę, bo przecież we wszystkich legendach uwolnione panny były powabne. Teraz zrozumiał, dlaczego Halen oddał mu ją bez walki. A jednak się mylił. Walka z czarnoksiężnikiem rozpoczęła się w chwili, gdy hutnik spojrzał na Wszeborę. Halen dobrze wiedział, że większość śmiałków ucieknie na widok jej odrażającego lica. Tylko bezinteresowna miłość mogła zdjąć czar i pokonać czarnoksiężnika raz na zawsze.

„O ja nieszczęsny!" – wykrzyknął Krosnolud, cofając się, gotów do ucieczki.

„Piękno znajduje się w oczach patrzącego…" wyszeptała księżniczka.

Siłek zatrzymał się. Spojrzał w lustro i ujrzał swoje odbicie – brodatego skrzata. Następnie spojrzał na Wszeborę. Nic w nich nie było doskonałe, a jednak razem tworzyli pełnię. Ona – wysoka i smukła – mogła dosięgnąć owoc z najwyższej jabłoni. On – niski i zwinny – z łatwością dostrzegłby borowika w leśnym podszyciu. Jego gorące stopy rwały się do tańca, ale jej spokój potrafiłby ukoić jego serce w domowych pieleszach.

Krosnolud ujął dłoń księżniczki, a potem trwali tak przez długie godziny, opowiadając sobie o życiu, marzeniach i nadziejach. Wszebora była skromna i dobra. Im dłużej z nią rozmawiał, tym bardziej stawała mu się bliska. Piękniała w jego oczach.

Siła ich miłości stopiła szklaną górę, która spłynęła lawą w koryto Wisłoka, porywając ze sobą pęknięte serce czarnoksiężnika. Gdy Halen skonał, czar prysł. Przed Siłkiem stanęła dziewczyna o łabędziej szyi i malinowych ustach, piękność, o której śpiewano w balladach. Dawniej hutnik onieśmieliłby się jej powabem. Lecz po przebytej drodze, po

walce i odkryciu wartości czystej duszy, patrzył na nią już inaczej. Patrzył sercem. I kochał bezwarunkowo.

Młodzi powrócili do Królewskiego Miasta Krosna, gdzie czekało na nich radosne powitanie. Siłek nie przyjął nagrody od króla za uwolnienie księżniczki. Wiedział, że warunkowanie miłości dobrami doczesnymi mogłoby obudzić złe moce.

Niebawem król Dobrociech ogłosił wesele Wszebory i dzielnego hutnika. Był to pierwszy ślub, który połączył dwa rody – Wielkich Ludzi i Krosnoludków. Świętowano długo i hucznie. Wesele, na którym jadłam i tańczyłam, zapisało się w krośnieńskich annałach. Węgierskie wino, wznoszone ku szczęściu młodej pary, jeszcze długo płynęło ulicami miasta, tłukąc się beczkami o bruk.

Król Miłek i król Dobrociech przez wieki rządzili zgodnie, a Królewskie Miasto Krosno rozkwitało pod ich panowaniem. I byłoby tak nadal, gdyby nie choroba duszy, która ogarnęła Wielkich Ludzi i doprowadziła do pęknięcia serca miasta.

Ale o tym… w innym bajaniu.

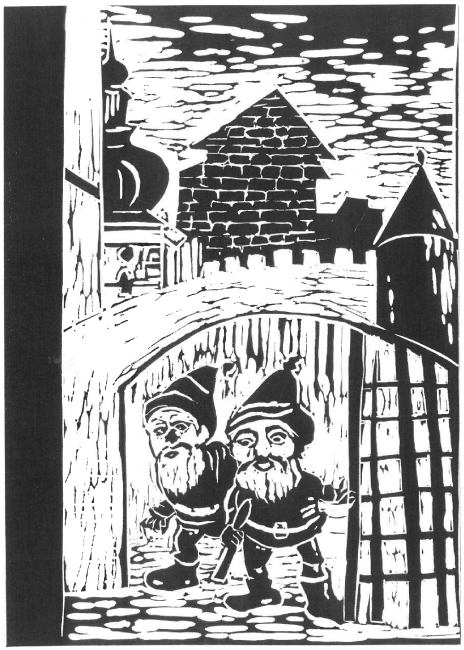

ANNA STOKŁOSA

Harmonijka Mysiowłosego

Miejsca też mają dusze, więc i swoich Aniołów Stróżów. Ale czasami miejsce jest tak potężne i pełne dobrej energii, że zaczyna być Opiekunem swoich własnych Aniołów.

„Anioły są takie ciche / Zwłaszcza te w Bieszczadach / Gdy spotkasz takiego w górach / Wiele z nim nie pogadasz / Najwyżej na ucho ci powie / Gdy będzie w dobrym humorze/ Że skrzydła nosi w plecaku / Nawet przy dobrej pogodzie…”.

Radio stojące na niskiej lodówce to łapało, to gubiło fale, powodując, że głos Krzysia Myszkowskiego miejscami tracił pewność siebie. Brunowi to jednak nie przeszkadzało. Obejmował zgrabiałymi z zimna dłońmi wyszczerbiony brzoskwiniowy na zewnątrz, a niebieski w środku kubek z gorącą miętą. Starał się inhalować jej zapachem, ale zziębnięte zatoki skutecznie mu to uniemożliwiały. Para z naczynia osadzała mu się na okularach. Na to również nie zwracał uwagi. Po kilku łykach odtajał trochę, a jego mięśnie – zmęczone marszem i mokrym zimnem – rozluźniły się w suchym cieple panującym w kopule starego obserwatorium astronomicznego.

Wytarł okulary skrajem bawełnianego golfu i rozejrzał się po swojej pracowni, sprawdzając, czy koty już zjadły. Zalana popołudniowym, mocnym lutowym słońcem szklana kopuła była pełna zieleni. Muzeum dawno już zabrało stąd sprzęty do obserwacji nieba, pozostawiając aż nadto miejsca na skromne mieszkanie dla kustosza. Więc całą przestrzeń, której nie zajmowało łóżko, biurko, biblioteczka, gramofon i stojak na tuby do map, w posiadanie wzięły rośliny Bruna. I trzy przygarnięte przezeń koty.

Bruno wstał, umył kocie miski i swój kubek. Piosenka skończyła się, a zaczął lokalny serwis informacyjny. Spiker znów wałkował sprawę wycinki na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego, na którą mieszkańcy nie chcieli się zgodzić. Bruno miał już dość tego tematu i Grzegorza Wnyki, który od lat próbuje robić w Bieszczadach

biznes, ale kosztem zarówno ludzi, jak i przyrody. W to, że gość zbiera środki, żeby odmulić Zalew Soliński, już nikt nie wierzył. Bruno wyłączył więc radio i nastawił na gramofonie pierwszą płytę Petera Lipy, jaka mu wpadła w ręce.

Usiadł przy biurku i rozwinął mapę zalewu, nad którą pracował drugi tydzień. Sprawdził, jak się mają wczorajsze rysunki zwierząt, które na nią naniósł. Bardzo lubił ten moment prac, bo to oznaczało, że kartograficznie i pod względem skali mapa była już skończona i wystarczyło ją tylko udekorować atrakcjami i smaczkami. A że była to mapa na zamówienie, dostał specjalne wytyczne co do rysunku nad wyspą okresową. Miał to być mały czad siedzący na barana wielkiemu biesowi. Oba stworki symbolizowały zdaje się parę, dla której ta mapa była prezentem na kolejną rocznicę, i Bruno zostawił je sobie na koniec. Ćwiczył je wczoraj na brudno, więc podłogę za biurkiem zaścielało kilka rysunków puchatych stworów i rogatych, ale poczciwych straszydeł. Niektóre naszkicowane węglem, niektóre już na próbę namalowane akwarelami. Żaden nie był taki sam, co świadczyło o intensywności tych twórczych poszukiwań.

Każdy jeden całkowicie mijał się też z prawdą o rzeczywistym wyglądzie biesa.

Bruno właśnie przymierzał się do namalowanie zwycięskiej pary, kiedy zadzwonił jego telefon, a niebo nad kopułą schowało się za wał z chmur. Jeden niezadowolony rzut oka na wyświetlacz wystarczył, by Szafran westchnął cicho i z rezygnacją. Tego telefonu nie mógł nie odebrać. Dzwonił naczelnik Grzmiel.

Vihorlat bez żadnej komendy ze strony swego jeźdźca zatrzymał się na niewielkim wzgórzu, z którego widok roztaczał się na ruiny cmentarza i podmurówkę cerkwi w byłej wsi Solinka. Bruno zsiadł z konia z szacunku to tego cichego, niepokojącego miejsca. Gdyby nie wiedział, że cerkwisko tam jest, mógłby go wziąć za głazy przykryte śniegiem, ale nagrobki cmentarza wystawały ponad śnieg, czyszczone z niego porywistym i bardzo dotkliwym wiatrem. Ten jakby nie chciał nikomu dać zapomnieć o tych, którzy tam leżą. Puszczony luzem wałach skierował się między powyginanymi ze starości drzewami w kierunku pobliskiej leśniczówki i brnął ku niej spokojnie przez śnieg.

Nie był tu ze swoim jeźdźcem pierwszy raz.

Nie chciał tu dziś być, ale służba nie drużba. Podczas konnej przejażdżki zaginął nie kto inny, tylko najmłodsza Wnykówna. Według jej matki wilcza rodzina napadła na nie, gdy wracały z Hyrlaty do Majdanu przez Liszną z konnej przejażdżki. Nikt jej nie chciał uwierzyć, ale pierwszy zespół ratowników, który tam dotarł tuż przed tym, jak rozpętała się zamieć, rzeczywiście zrobił zdjęcia dużym śladom, możliwe, że wilczym. Te tropy, dopóki były widoczne, wracały do Hyrlaty. Grzmiel posłał dwa zespoły w tamtą okolicę, ale poprosił też Bruna, by na wszelki wypadek cofnął się jeszcze bardziej. Więc cofnął się. Aż pod cichą Solinkę.

Usiadł na zawietrznej na zwalonym pniu. Przez chwilę słuchał, jak duje wiatr i jak skrzypią na mrozie gałęzie zmuszone przezeń do tańca. Mleczne niebo było białozłote od późnopopołudniowego światła i pełne sypiącego śniegu – widok ulotny, ale w pełni adekwatny do miejsca – rzecz, która czasem będzie twoim udziałem w górach, jeśli masz szczęście. Szafran wyciągnął z wewnętrznej kieszeni swojej kurtki pokrowiec, a z niego harmonijkę ustną z liściem herbaty wypalonym na korpusie z wiśniowego drewna. Zamknął oczy i nie bacząc na wiatr, zaczął grać. Wiatr i śnieg porywały każdy dźwięk, ale modlitwa ta najwyraźniej była doskonale słyszana tam, gdzie trzeba, bo gdy

skończył i otworzył ponownie oczy, wiatr się uspokoił, a drzewa dookoła niego roiły się od maleńkich czadów.

„Dobry wieczór" przywitał je uprzejmie.

Małe, kudłate czady odpowiedziały na jego powitanie zbiorowym wybuchem radości i dzikimi pląsami.

„Bruno Mysiowłosy przyszedł! Co tu robisz, braciszku? Co zgubiłeś? Widzieliśmy rusałkę, której dziś pomogłeś! Wydobrzeje! Aleś się skąpał w rzece!" piszczały jedne przez drugie.

„Hej, nie zagadujcie mnie tu" przerwał im wesoło. Śnieg oblepiał go teraz wielkimi, puchatymi jak donki płatkami. – „Szarak porwał małą dziewczynkę. Czemu? Nic nie zrobiła. Ani jemu, ani lasowi."

Czady zamilkły speszone, a ich bose akrobacje i tańce natychmiast ustały. Ale widać milczenie w tak ważnej sprawie było dla nich trudne, bo jeden z nich nie wytrzymał i zawołał:

„Szarak nie zrobił tego sam z siebie!" Po czym przestraszony zatkał usta rączkami i schował się do najbliższej dziupli. Wypadł jednak z niej natychmiast goniony gniewnym skrzeczeniem obudzonej wiewiórki.

„Tylko dlaczego?"

Odpowiedziało mu speszone i zbiorowe milczenie wpatrzonych w niego ślepków.

„No, mówcie. Przecież się na niego nie pogniewam, a i krzywdy mu nie zrobię. Kto go w zeszłe gody z pułapki na niedźwiedzie wyłuskał?"

„Bies mu kazał!" zawołał inny głosik spod wykrotu i pozostałe natychmiast mu zawtórowały.

„Jakże to…?" szepnął Bruno nagle pobladły. Od pamiętnego pojedynku Biesa z Sanem minęło sporo czasu i spokojem w puszczy od wielu wieków zajmował się tylko stary leszy.

„Ojciec tej dziewoi niszczy las i zatruwa rzekę. Bies chce go ukarać!"

„Żyje?"

„Tak."

„Prowadźcie."

„Nie, nie!" czady zaczęły piszczeć. „Nie możesz, nie wolno! Zrobi ci

krzywdę, obierze ci skrzydła! Pożre! Ubije!"

„To mam siedzieć, jak niewinną porwał?"

Czady zaczęły popiskiwać rozdarte między trwogą a słusznością tego, co powiedział.

„Nie ma już Sana, kto ci pomoże?"

„Przecież San jest tu wszędzie, ale załatwię to sam. Tylko zaprowadźcie mnie przed oblicze króla."

Czady nerwowo spoglądały na siebie smutne i niepocieszone, aż Bruno przyłożył zimną harmonijkę do ust i wydał z niej jeszcze kilka taktów znanej im melodii. Harmonijka natychmiast się rozgrzała, a czady westchnęły zrezygnowane.

„Będziemy tam przy tobie, bracie Mysiowłosy" obiecały, gdy wstawał z pnia. Niektóre łapały go za ubranie, inne za ręce.

Wiatr wzmógł się na nowo i tylko mleczne niebo robiło się z wolna różowe na wieczór.

Tego szlaku nie zna żadna mapa. Ani nawet najstarszy bieszczadzki zakapior. Tu wchodzą tylko ci, co nie boją się, że nie wyjdą. Tu bór rządzi, noga ludzka tu nie stąpa. Bruno wszedł w wiecznie zielone serce puszczy w orszaku śpiewających czadów, które tej piosenki nauczyły się od ludzi.

Bardzo dawno temu.

W końcu weszli na niedużą polanę obrośniętą paprocią, ale otoczoną tak gęstą ścianą lasu, że aż czarną. Spomiędzy pni patrzyły na nich ciekawe ślepia i oczy, słychać było szepty, syki, śmiechy, krakanie, gulgotanie i klekot. Ale nad wszystkim wciąż górowała chóralna pieśń małych, dzielnych czadów śpiewana na głosy. Nie chciały odstąpić Bruna, nawet kiedy cały ten tumultu ucichł. Bo król puszczy wiedział, że ma gościa, i nie kazał na siebie długo czekać. Ciemność przed oczami Bruna spiętrzyła się i wystąpiła przed niego wielka niby niedźwiedź rogata postać z płonącymi ślepiami i płaszczem z nietoperzowych skrzydeł. Bies rozłożył je i ryknął tak, że nawet dodająca otuchy pieśń czadów urwała się, ale stworzonka nie odstąpiły swego przyjaciela.

Bruno, widząc te prezentacje siły, rozłożył na pełną szerokość własne skrzydła barwy wróblej i osłonił nimi towarzyszące mu maluchy. Jego pierzaste skrzydła nie mieniły się miriadami gwiazd jak

magiczne skrzydła Biesa, ale wyglądały na ciepłe i przytulne. I były dowodem na to, że przyszedł z nim rozmawiać jak równy z równym. Król zatem zaczął uprzejmie:

„WIEM, PO COŚ PRZYSZEDŁ, MYSIOWŁOSY. ALE ODEJDŹ. ZAŁATWIĘ TO SAM."

Jego basowy głos dudnił w głowie Bruna i odbijał się echem w kniei.

„Już wystarczy, królu Biesie. Próbowałeś raz z ludźmi siły i jak to się skończyło?" zapytał spokojnie swoim cichym głosem Szafran, a cała polana wstrzymała oddech zaskoczona jego zuchwałością.

Oczy Biesa zapłonęły gniewem, ale nie ruszył się ze swojego miejsca.

„PRZEZ WZGLĄD NA TO, CO ROBISZ DLA MYCH PODDANYCH, DAM CI ŻYĆ. ODEJDŹ. TRZECIEJ SZANSY NIE BĘDZIE."

„Robię to dla dzieci twoich i Sana. W lesie jest miejsce dla wszystkich! Nie jedyny przemogłeś śmierć, królu. Duch Sana i jego marzenie przesiąka tę krainę jak woda z rzeki, w której poległ. Nic nie osiągniesz, próbując zawłaszczyć puszczę dla siebie. Przegrasz znowu, a tym razem pociągniesz za sobą swój lud."

Bies sarknął i ruszył w jego stronę ociężałym, nieśpiesznym krokiem. Nietrudno było się domyślić, z jakim zamiarem, bo miał go wymalowany na zębatym pysku. Ale Bruno się nie bał.

„Zmykajcie" poprosił otaczające go czady, patrząc na zbliżającego się monarchę. – Nikomu już nie pomożecie, jeśli zrobi wam krzywdę.

Ale maluchy ani myślały zmykać. Przeciwnie – chochliki wspięły się po jego ubraniu i obsiadły całego, tak że widać było tylko jego głowę i wróble skrzydła. Polana zafalowała, rozległo się wiele stłumionych okrzyków, kiedy spomiędzy drzew do Bruna przystąpiły pośpiesznie inne stworzenia. Rusałki, driady i dusiołki, kilka wilków, z tuzin saren i jeleni, dwa niedźwiedzie, a nawet staruszek leszy, który sapał straszliwie i skrzypiał swoim starym drewnem – widać, że dużo go kosztował ów prędki marsz. Wiele z nich Bruno rozpoznawał. Pomógł im, ale czy to było w tym roku czy w poprzednim wieku, tego nie pamiętał… Otoczyły go zwartym murem, a więcej czadów wdrapało się na ich grzbiety, żeby lepiej widzieć i uchronić się przed zadeptaniem.

Na nich usiadły jeszcze ptaki i mrowie gryzoni.

„JAK ŚMIECIE?" zapytał Bies, zatrzymując się. Bardziej zdumiony niż zły.

„Powściągnij gniew, panie" leszy skłonił drżąco swój rogaty łeb obrośnięty mchem. – „Mysiowłosy po wielokroć udowodnił, że jest przyjacielem dzieci twoich. Karmi drzewice zimą i wyciąga zwierzęta z paści, leczy i ochrania. I nie ma dla niego znaczenia, kto kim jest. Dlaczego ma dla ciebie?"

„Kruki ci mówią, królu Biesie" Bruno wykorzystał milczenie monarchy: „Jak ludzie chodzą w ubraniach z twoją podobizną. Wilki ci mówią, jak pilnują się szlaków, a drzewice – jak sadzą młode drzewa i szanują stare. Solina, której kiedyś nie było, i bobry by jej nie stworzyły, stała się domem dla wielu twych poddanych, a ludzie się uczą. Tak, mają dużo na sumieniu, ale chcą się uczyć. Widzę to, a żyję tu znacznie krócej od ciebie. Najwyraźniej widzą to też twoi poddani."

Stworzenia stłoczone wokół niego wydały z siebie zbiorowy pomruk aprobaty. Co ciekawe anonimowi widzowie schowani pomiędzy kolumnadą drzew otaczających paprociową polanę również się z nim zgodzili. Bies zastygł uszami.

„Oddaj Wnykowi jego córkę, a jestem pewien, że odejdą stąd jeszcze przed wiosną."

„PRZYJDĄ KOLEJNI."

„Możliwe, ale będziemy się uczyć siebie nawzajem. Tylko tak przetrwamy – wszyscy razem."

Bies dumał przez chwile pośrodku swojej rady. W końcu złożył magiczne skrzydła, zadarł pysk do góry i zawył gardłowo a przeciągle. Na ten znak spomiędzy drzew natychmiast wyszedł Szarak, niosąc na swym srebrnym grzbiecie śpiącą zaklętym snem kilkuletnią Anetkę Wnykę. Za nim na polankę wtruchtał spokojnie jej kary kucyk.

„TWOJA BEZCZELNOŚĆ DORÓWNUJE TYLKO TWOJEJ MĄDROŚCI" orzekł Bies.

Bruno pokłonił mu się, z pokorą składając skrzydła. Bies jednak odwrócił się już i bez słowa wkroczył w zieloną ciemność, która go pochłonęła.

Godzinę później młodziutka Wnyka nie mogła się uwolnić od

uścisków swojej mamy i siostry w siedzibie GOPR-u, a stary Wnyka dyskretnie i za pośrednictwem swojego telefonu wydawał pierwsze dyspozycje, które miały doprowadzić do przeniesienia jego biznesu w miejsce bardziej biznesom sprzyjające. A przede wszystkim bezpieczniejsze.

Bruno słyszał też dziennikarza, który schowany na klatce schodowej tłumaczył przez telefon swojej redakcji, że to żadna hucpa z wilkami, tylko smarkulę poniósł do lasu jej spłoszony kucyk i cały sztab ludzi musiał jej szukać. Usłyszawszy to, Szafran uśmiechnął się słabo pod nosem i wszedł na balkon, zamykając za sobą drzwi. Oparł się o balustradę i zapatrzył na Drogę Mleczną. Po popołudniowej zamieci nie było już śladu. Zostało czyste, milczące niebo roziskrzone gwiazdami, których płaszcz odcinał się od ziemi pofalowanym horyzontem bieszczadzkich wzgórz.

Bruno wyciągnął z kieszeni pokrowiec na harmonijkę. Czuł, że ta chwila wymaga uraczenia nocy melodią. Ale drzwi na balkon otworzyły się gwałtownie i drewniana podłoga zaskrzypiała pod ciężarem Grzmiela. Naczelnik ucieszył się na jego widok i położył mu ciężką rękę na ramieniu.

„Mam dość na dziś. Artur z Janem to ogarną, chodź."

Bruno jednak nawet nie drgnął, tylko obdarzył go pytającym spojrzeniem. Wobec czego naczelnik otworzył przed nim drzwi.

„Ruszaj się Bruno, idziemy na piwo. Niechybnie brakuje tam nas." zaproponował i mrugnął doń szelmowsko.

Harmonijka będzie musiała poczekać.

ALEKSANDER BIELENDA

Król szczurów

Dziwny to był człowiek. Od pierwszej chwili, gdy tylko pojawił się we wsi, wzbudzał nieufność, a u niektórych też i zaciekawienie. Jak każdy obcy – a tych w Siedliskach nigdy nie brakowało, bo wieś leżała przy głównej drodze wiodącej z Tyczyna na Babicę, a stamtąd na Strzyżów, Frysztak i Krosno wiódł trakt madziarski idący na Słowację i Węgry. Włóczyło się więc po gościńcu wielu różnych podróżnych; niektórzy szli pieszo z buczokami w ręku, inni jechali furmankami, a od czasu do czasu pojawiała się nawet pańska kolaska, ot, choćby hrabiostwa Uznańskich. Ci przemierzali siedliski gościniec dość często, gdyż mieli swoje pałace w Tyczynie i Czudcu. Ważne to spostrzeżenie, bo historia, o której mowa, zdarzyła się właśnie w tych czasach, gdy Uznańscy posiedli większość dóbr lubeńskich i siedliskich pól.

Człowiek ten – cudok, powiedzieliby dawniejsi mieszkańcy – niestary był jeszcze, ale widać było, że zaprawiony w podróżach i wcale nie żebrak, bo zamiast nędznego wora miał przewieszoną przez plecy skórzaną, dobrej roboty torbę. Przyszedł chyba z dalszych stron, co rozpoznać można było po jego ubraniu i mowie. Poszukiwał w Siedliskach noclegu, bo zmierzchało już, a zwyczaj wtedy był taki we wsi, że każdy podróżny chcący przenocować udawał się do wójta, a on wyznaczał dom, w którym przybysz miał się przespać.

Tak było i tym razem. Trafiło na Lassotów. Zacni to byli gospodarze, nieraz już przyjmowali różnych takich, ale ten od razu ich zastanowił. Nie pytali jednak, skąd przybył ani dokąd zmierza, jego sprawa. Podróżny otrzymał taki sam posiłek, jaki jedli domownicy – chleb z mlekiem. A na śniadanie był już przygotowany barszcz biały z chlebem. Nic więcej. Gość dostał snopek słomy, który miał przykryć konopnym prześcieradłem, derkę do okrycia i miał się udać do części domu, w której była stajnia, gdyż w samej izbie miejsca do spania już nie było.

Jednak zanim wyszedł, dzieci Lassotowe, których spora gromadka w liczbie pięciorga cisnęła się wokół przybysza z ciekawością, zmusiły

go niemal, żeby ten aż przysiadł na zydelku. Nabrawszy tchu, przychodzień ni stąd, ni zowąd zapytał Lassotę i przepychającą się do niego dziatwę, czy wiedzą, że niedaleko od ich domu skarb spoczywa niezwykły. Cisza zapadła. Oczy dzieciom zaświeciły się jak łuczywa jakieś, a i Lassota wydawał się zdumiony. Po chwili spytał więc, w czym rzecz, bo on sam o żadnym skarbie w okolicy nic nie wie. Wtedy gość, wstawszy na chwilę z zydelka, rozejrzał się po izbie i rzekł z uśmiechem nieco pobłażliwym, że opowie, co i jak, jeśli rozpowiadać wokół nie będą. Odpowiedzi nie było żadnej, więc znów usiadł, i widząc zaciekawione oblicza domowników, zaczął opowiadać:

„Dawno to było. W lubeńskim grodzie i pobliskiej osadzie wszyscy krzątali się wokół codziennych prac. Starsi obrabiali pola, a co odważniejsi i dorodniejsi mężczyźni już z rana wyszli do lasu. Uganiali się po licznych baduniach i debrach za zwierzyną. Inni umacniali kamieniami i ziemią poniszczone tu i ówdzie przez deszcze, osypujące się wały grodu obronnego, w którym w razie niebezpieczeństwa chroniła się ludność całej okolicy. Większość kobiet trudziła się domowymi sprawami; jedne gotowały strawę na paleniskach, inne szyły, doglądały domowej chudoby bądź zajmowały się dziećmi. Tych w ostatnich latach porodziło się w osadzie tyle, że całe ich gromady od rana do wieczora czyniły wrzask niemiłosierny. Te nieco starsze przyuczały się już do rzemiosła lub do uprawy ziemi. Nikt się nie kłopił, nie ociągał w pracy. Pomagano sobie wzajemnie, tym bardziej że upał zaczął doskwierać niemożebny, a przed południem tak już grzało, że prawie wszyscy porozdziewali wierzchnie koszule, a najmłodsze dzieci prawie całkiem nagie biegały po osadzie, ciekawe wszystkiego. Nic dziwnego, że od stóp do głów pomurdzane były – to sadzą, to gliną albo i nawet smołą, jeśli nieuważnie zbliżyły się do miejsca, gdzie smolarze w wielkich kadziach mieszali gęsty, drogocenny materiał.

Ale najciekawiej było w kuźni kowala Jana. Tam zawsze coś się działo. Palenisko mimo upału bez przerwy rozgrzane było do czerwoności. Iskry się sypały, a dymiło, że aż dech zapierało. Trzeba było uważać, żeby któraś z iskier nie wydostała się na zewnątrz, bo wtedy, o zgrozo!, pożoga pewna. Kowal Jan dobrze o tym wiedział. Obudował kuźnię glinianymi wałami i pilnie strzegł, żeby żadne dziecko,

nawet jego własne, a miał ich siedmioro, do kuźni nawet nie przystępowało. Ale to tym bardziej ciekawość wzmagało. Wchodziły dzieciska jedno na drugie, żeby spozierać przez częstokoły na cuda, które w kuźni wyczyniali kowal i jego pomocnicy. Czego tam nie było! Motyki, sierpy, radlice, groty włóczni i strzał, miecze, topory, siekiery i inne narzędzia lub broń. Co rusz silniejsi chłopcy donosili w skrzynkach zbitych z drewnianych deseczek rudę darniową, której w okolicy na szczęście nie brakowało. Ciężko z niej było żelazo utopić, ale kowal Jan z dziada pradziada nauczył się takich sposobów, żeby uzyskiwać jak najwięcej metalu. Przekuwano go potem we wszystko, co niezbędne do życia się wydało. Dzięki temu można było tu w Horodnej siedzieć od wieków, bo i wody, i gliny, a także wszelkich innych dóbr przyrody, nie brakowało. Niedaleko, ot, raptem niecałą milę stąd, to nawet sól jak złoto była. Nie trzeba jej było ani kupować od obcych, ani grabić u innych. A jak czego zabrakło, to szli miejscowi do innych osad albo tu zjeżdżali kupcy, najczęściej z Rusi, bo wielu mieszkańców stamtąd rodowo się wywodziło. Język tamtejszy i obyczaje znali. Teraz wszyscy jednako żyli. Z południa Czechy przybyły, parę domostw budując nieopodal, stąd miejsce to Czeczykami nazywano, a jezioro, które obsiedli, Czechostawem. Żyło się z nimi zgodnie, bez złości. Oni też w razie czego do grodu zbiegali, żeby uchronić dobytek i ludzi, gdy Madziary albo Tatary szły na przepadło, niszcząc wszystko. Nieraz trzeba było się bronić. Śmierć ponieść. Rany goić. Wszystko razem.

Zmierzchało już. Upał zelżał. Kowal pot z czoła otarł i zawołał swoje dzieci na jużynę. Jagody leśne z mlekiem, spora skibka chleba i miód. To dla dzieci. Połowica kowala dla niego samego maliszę urychtowała z hreczką ugotowaną na wodzie, ale omaszczoną, w której gdzieniegdzie kawałek mięsa chudego się pojawił. Wziął kowal parę dni wcześniej od Czeczyków połeć sarniny za to, że im kilka radlic wykuł. Teraz smakował tę zapłatę i nie przeczuwał niczego złego. Tu i ówdzie w domach wygaszono paleniska. Szykowano się do snu, bo z rana znów trzeba było do swych zajęć ruszyć. Zmęczony robotą kowal umył się w strumieniu, który poniżej wałów przepływał, i też ułożył się do snu. Nie zdążył nawet przysnąć, gdy ktoś od Czeczyków zaczął drzeć się wniebogłosy. „Tatary idą! Tatary!". Kowal Jan wiedział dobrze, co to

oznacza. Natychmiast udał się do drugiej izby, ale tam ani żony, ani dzieci nie znalazł. Nie wiedział, że parę chwil wcześniej poszli do domostw Czeczyków na gościnę urządzaną dla nich przez kobiety wdzięczne za kowalowe trudy na ich rzecz. Zebrali się nagle zbrojni przy kowalu; większość zdążyła szybko opuścić domy i zgromadzić się między wałami, gotowa do obrony. Tylko żony i dzieci kowalowych nie było. Nie zdążyli wrócić na czas. Tatarzy otoczyli gród, ale przerazili się trudnościami w jego zdobyciu i widząc, że bez ofiar z ich strony też się nie obędzie, nie zdecydowali się zaatakować. Zadowolili się pobranym wcześniej z Czeczykach jasyrem, w którym i żona, i dzieci kowalowe nieszczęściem się znalazły. Nie widział ich nawet kowal Jan. Uprowadzeni do Wielkiego Lasu, a potem hen daleko na wschód, mieli już nigdy nie powrócić do Lubeni.

Minęło parę dni. Kowal Jan, posmutniały, posiwiały w ciągu jednej nocy, przybity nieszczęściem, jakie go dotknęło, zamknął się w kuźni i nie przypuszczał do siebie nikogo. Rozumieli to krajanie i nie pytali o nic. Dziwili się tylko, skąd kowal siły miał, bo prawie dzień w dzień słychać było, że coś tam w tej kuźni robi, a jedzenia nie brał ani picia. Kuł pewnie broń, miecze, groty, żeby wcześniej czy później pomścić stratę ukochanej rodziny. Aż któregoś dnia wyszedł kowal z kuźni. Żal było patrzeć na niego, tak wychudł, zarósł, ręce mu się trzęsły. Wziął ognistą szczapę i spalił kuźnię na oczach zebranych mieszkańców. Nie zdążyli go powstrzymać, a i też za bardzo nie starczyło nikomu odwagi, żeby się sprzeciwić jego woli. Poszła kuźnia z dymem i cud tylko, że nic więcej nie spłonęło, bo ogień szedł od kuźni straszny i groźny. Rozumieli wszyscy rozpacz kowala, ale dziw wielki ich ogarnął, gdy dymy rozeszły się po okolicy, a wśród zgliszczy i tlących się tu i ówdzie szczap i drew zabłysnął w słońcu dzwon potężny. Lśniący, błyszczący, majestatyczny. I w okamgnieniu pojęli wszyscy, co kowal ostatnimi dniami w kuźni robił. Dzwon wytapiał, gładził, blasku mu przydawał, jak naczyniom, które na wywóz i sprzedaż niegdyś robił. Nakazał kowal zbudować wieżę wysoką, solidną, żeby dzwon wydźwignąć, i żeby zagrał wszystkim, a jego dźwięk można było usłyszeć hen daleko w zamku Czucz, a może i w grodzie Rzecha nawet.

I tak było. Uderzyło serce dzwonu w lewą ścianę – to płacz dzieci

kowalowych usłyszano; uderzył w prawą – śmiech, szczebiot radosny jego dziatwy się rozlegał. I tak na przemian: raz śmiech, raz płacz, raz śmiech, raz płacz. Dziw nad dziwy. Nikt jeszcze takiego dzwonu nie wyrobił. „Strzec ma – rzekł kowal – na straży stał będzie, zadzwoni, gdy wróg znów przyjdzie pobrać jasyr z lubeńskich dziatek". Po tych słowach poszedł kowal przed siebie w las, w gęstwiny przylaskowe, gdzie nawet najodważniejsi się nie zapuszczali. Opuścił osadę na zawsze, a sława dzwonu lubeńskiego rozniosła się po świecie. Ponoć nawet sam król z Krakowa go widział i słyszał, gdy w grodzie Rzecha u swojej umilonej Esterki przebywał i polowania w okolicznych lasach urządzał. Dowiedzieli się i o magicznym dzwonie Tatarzy, więc z zemsty nie dość, że jasyr liczny pobrali, to gród i osadę złupili doszczętnie. Ludzi wybili, domy popalili. Popiół tylko po osadzie został; do dziś jeszcze śladów jego można się dokopać. I wały obronne oraz krzypopy, ale z latami zarosło wszystko lasem i zielskiem, a mało kto zapuszczał się w te strony. Ci, co ocaleli z tatarskiej pożogi, zeszli w dół i w dolinie rzeki Lubenki domy nowe wznieśli, a król Kazimierz prawa osadnicze

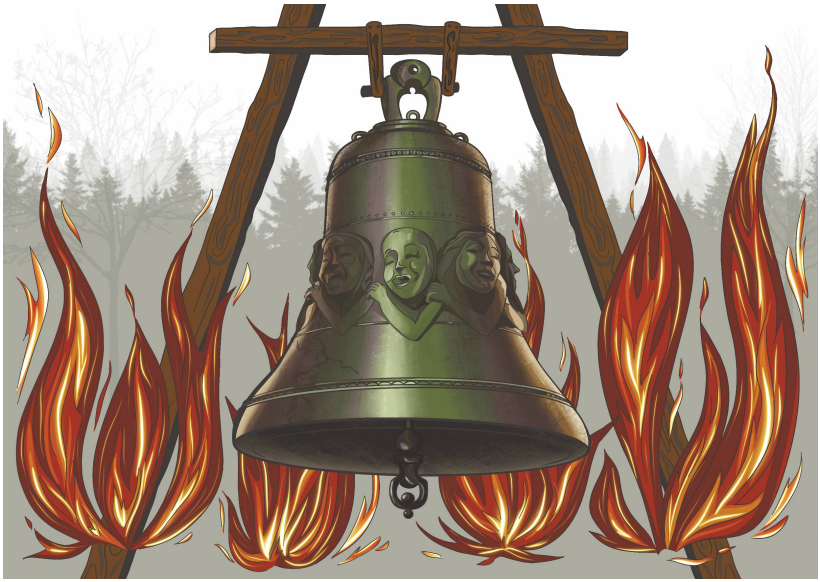

nadał w odzięce za odwagę, trud, krew, pot i łzy tutejszej ludności. A może i za dzwon kowalowy, który sławił przez lata lubeńską osadę i gród najstarszy w całej okolicy.

Zapytacie pewnie, co z dzwonem się stało. Tego niestety nikt nie wie. Leży pewnie nieszczęsny głęboko w ziemi, poczerniały od starości i wilgoci, może już przerdzewiały, zapomniany prawie zupełnie. A przecież wiadomo, że każdy dzwon ma swoją duszę, więc i ten ją mieć musiał. Daje ona ponoć znać o sobie. Tak mówią ci mieszkańcy okolicy, którzy niejedną noc spędzili w miejscu, gdzie stały gród i osada. Bywa – twierdzą – że podczas cichych, rozgwieżdżonych nocy, a zwłaszcza w noc świętojańską, odzywa się on – dzwon kowalowy, legendarny. Jego dusza dźwięczy smutno, prawie niedosłyszalnie, ale wprawne ucho wyłowi jakby żal, jakby skargę cichą. A niektórzy pewni są nawet, że słyszeli dziecięcy śmiech i płacz. Wyrzuca z siebie dzwon tę skargę o to, żeśmy o nim zapomnieli. O dzieciach kowalowych i jego pięknej żonie…"

Tu podróżny zamilkł nagle, rozejrzał się po izbie, a widząc, że cisza zapadła wśród słuchających, podniósł się ze stołka i zamierzał wyjść bez słowa. Tymczasem Lassota, wysłuchując tej niezwykłej opowieści, najpierw przygryzł wąsa, a po chwili wymamrotał pod nosem, że przed laty, jak dzieckiem był jeszcze, dziadkowie wspominali o jakimś dzwonie, co to go świnia wyryła w grodzisku, ale nikt nigdy go we wsi nie szukał. Co się z nim stało, nikt do dziś nie wie. Popatrzył z podziwem na szykującego się do wyjścia gościa i gryzł się ciągle z myślą, jak mu powiedzieć, że do stajni, jak i zresztą do całego domu, wyjątkowo tego roku wielka liczba szczurów się przywlekła. Morskie świnki, jak je pieszczotliwie nazywano, stały się udręką w codziennym życiu domowników. A żaden ze znanych sposobów na ich wyprowadzenie nie był skuteczny. Nie pomogły ani trucie, ani pułapki, ani ręczne połowy. Szczurów, zamiast ubywać, przybywało. Krótko mówiąc, udręka. No i wstyd dla gospodarzy przed gościem.

Sumitował się Lassota, ale powiedział w końcu, co i jak. Ostrzegł przybysza, żeby był przygotowany na to, że w domu szczurów bez liku, a w nocy obsiadają nawet bydło, tak że krowom tylko rogi widać. Gość, niezrażony, powiedział tylko, że jemu to nie przeszkadza, bo przyzwyczajony, i udał się na nocleg. Rano wstał jakby nigdy nic. Zjadł

barszcz ze smakiem i stwierdził, że owszem, szczurów jest za dużo, wobec tego zapytał:

„Czy wy, gospodarzu, nie przywieźliście z lasu pałki?”

Lassota nie bardzo wiedział, o co pyta podróżny.

„Jakiej pałki? Z lasu?”

„No, chodzi o drewniany młot” – rzekł przybysz – „taki kij nazywany buławą, który może służyć do rozbijania szczap drewna albo i orzechów”.

„Rzeczywiście” odrzekł Lassota. – „Kupiłem niedawno trochę gałęzi w pańskim lesie i była pomiędzy nimi taka buława, którą gdzieś tu mam.”

I zaczął jej szukać po kątach.

„Wystawcie tę buławę w nocy przy furtce, na płocie. Na pewno ktoś ją zabierze, a wtedy pójdą za nią szczury. I będziecie mieć święty spokój" rzekł podróżny. A potem wyszedł szybko, nie pożegnawszy się nawet. I tyle go widziano.

Lassota zrobił tak, jak zalecił mu ten dziwny meszuge. Rano buława rzeczywiście zniknęła z płotu, a zdziwiony sąsiad spytał Lassotę, co to za szczurza czereda wyszła w nocy z jego obejścia i ze straszliwym piskiem podreptała w kierunku Jawczy i Broniakówki. Lassota uśmiechnął się tylko tajemniczo, zadowolony, bo w całym gospodarstwie szczura już nie uświadczył.

„A był tu u mnie taki jeden" powiedział tylko. „Chyba król szczurów" zażartował. „Nocował u mnie."

„E tam, Lassota, głupiś jak but. Też mi król, może ty sam król" zakpił.

„Możem i głupi" mruknął Lassota, „ale teraz szczurów u mnie nie ma, a u ciebie i u innych są. Ot, co!"

I poszedł w kierunku Jawczy, zobaczyć, co też ze szczurami się podziało, i sprawdzić, czy aby nie mają ochoty do powrotu. Ale gdzie tam! Ani śladu po szczurach nie było. I co dziwne, od tej pory nikt nigdy w gospodarstwie Lassotowym szczura nie widział. Co najwyżej myszy, ale te przecież na łapki można wyłapać. Albo kota dobrego przygarnąć, bo ten myszom życia nie daruje, a wikt i opierunek będzie miał zapewniony.

KATARZYNA TERCHA-FRANKIEWICZ

Legenda o Bagniskach

Kościółek wybudowano na wzniesieniu w dzielnicy Brzozowa, nazywanej Borkówką, na Bagniskach. Piękną świątynie otaczały bogate, zielone lasy. W oddali widać było pola, łąki i pagórki. Kościółek był mały, drewniany, zdobiony złotym krzyżykiem. Krzyżyk ten lśnił w promieniach słońca. Wyróżniał się w pięknej ale skromnej budowli. Ściany świątyni pomalowane zostały na biało a dach pokryto czerwoną farbą. Dzwony świątyni niosły się po okolicy przypominając mieszkańcom o tym by odwiedzali dom Pana Boga. Parafia nie była liczna. Ludzie przychodzili na mszę, modlili się w trakcie nabożeństw. Jednak w codziennym życiu nie zwracali uwagi na słowa, które kierował do nich bogobojny kapłan Słomka.

Cierpliwy i dobrotliwy ksiądz ciągle napominał swoich parafian, by nawracali się. Spoglądał z kazalnicy na słuchających go ludzi i niecierpliwił się z każdym dniem coraz bardziej. A to Wojciech, gospodarz w pierwszym rzędzie ucinał sobie drzemkę. Anna, największa pani, udawała pobożną w kościele, ale w domu krzyczała na wszystkich. Kłóciła się z Wojciechem o każdy drobiazg. Dzieci wygłupiały się robiąc zabawne miny. Inni mieszkańcy nie zachowywali się lepiej. W kościele siedzieli i przysłuchiwali się kazaniom znudzeni a wychodząc ze świątyni szli do karczmy.

Nie widział kapłan zrozumienia w oczach ludzi. Zmęczony mówił kolejny raz o miłości do bliźniego, życiu w zgodzie, dobrym zachowaniu i konieczności nawracania się. Szczególnie to ostatnie było ważne. Podkreślał jak istotny i piękny może być Sakrament Pojednania. Jak zbliża on człowieka do Pana Boga i potrafi działać cuda w życiu codziennym. Ludzie są zgodni, kochają się, szanują. Wszystko to Słomka opisywał w barwny sposób i poparł przykładami.

Zbliżał się Wielki Post i ksiądz Słomka często wspominał, by parafianie w tym czasie rezygnowali z uciech i modlili się.

Kończąc mszę, kapłan udzielił błogosławieństwa. Zagrano pieśń i ludzie z pośpiechem ruszyli do wyjścia. Nikt nie spojrzał na księdza, na

jego zmartwioną twarz. Bogato ubrane gospodynie poszły razem głośno rozmawiając. Dzieci uciekły. Mężczyźni ruszyli do pobliskiej knajpy.

Za nic mają moje słowa – powiedział sam do siebie kapłan. Całe życie proszę, mówię tłumaczę. Na szkodę działają dla swoich dusz. Na zatracenie idą. A ja razem z nimi pójdę, bo co ze mnie za kapłan, skoro nie potrafię wpłynąć na nich.

Słomka słyszał głośne dźwięki muzyki dobiegającej z karczmy. Spoglądając przez okno w dal miał wrażenie, że wszyscy jego parafianie, bawią się i tańczą. Przekreślił zdanie o miłości bliźniego i zaczął pisać zdenerwowany słowa ciężkie o wielkiej mocy.

„Nie kierujecie się słowami Jezusa," pisał. „Nie postępujecie jak Jego uczniowie. Ulegacie temu co złe, bez zastanowienia, bez pokuty. Nikt z was nie żałuje swoich win. Do kościoła przychodzicie a potem żyjecie jak wam wygodnie. Tylko zabawy i tańce wam w głowach. W rodzinach złość i kłótnie panują. Dzieci nie uczą się Przykazań Bożych. Biorą zły przykład z rodziców. Wszyscy na zatracenie idziecie. Diabłu służycie a nie Panu Bogu!".

Słowa mieszały się ze złością. Słomka w swoim rozczarowaniu zapomniał o Bożym Miłosierdziu. Pisał szybko w gniewie. Przeczuwał, że te słowa wypowie w najbliższą niedzielę. Czasami wydawało mu się, że coś przestrzega go przed tym gniewem. Gniew to grzech.

Pomyślał, że może lepiej nie ulegać chęci mówienia tych słów. Postanowił, że jeszcze usilniej będzie próbował dawać dobry przykład swoim parafianom. W nadchodzącym tygodniu odwiedzał ich przy pracach.

W końcu przyszła niedziela. Podczas mszy kapłan spojrzał na zgromadzonych. Przez cały tydzień nic nie zmieniło się w ich twardych sercach. Złość wzięła górę. Słomka nie mógł dłużej ukrywać swojej niechęci.

„Nie postępujcie jak uczniowie Chrystusa!" krzyknął w gniewie. „Ciągle grzeszycie! Trwacie w bagnie grzechu, nie chcecie się poprawić! Skoro wolicie w tym bagnie trwać, skoro jesteście w bagnie grzechu, to się w bagno obróćcie!"

Złorzeczenia kapłana słychać było na całych Bagniskach. Niepokój pojawił się na wielu twarzach. Ludzie tak mocnych słów od

dobrotliwego księdza jeszcze nie słyszeli. Słomka wciąż krzyczał, kiedy nagle podłoga kościółka zatrzęsła się. Ludzie patrzyli na siebie nie wierząc w to co się dzieje. Powoli świątynia zaczęła się zapadać. Trzęsły się wszystkie ściany, obrazy na ścianach. Krzyż upadł na posadzkę. Kościółek znikał w bagnie. Zaczął zapadać się a krzyków, które wydobywały się z gardeł grzeszników nikt na zewnątrz nie słyszał. Ziemia rozmiękła od wody, która ciągle napływała i pochłonęła grzesznych ludzi razem z kapłanem i piękną świątynią.

Mijały lata. Ludzie opowiadali o kościółku historię. Ktoś wspominał dobrego kapłana, który próbował nawrócić grzeszników aż sam w gniewie przeklął wszystkich. Z czasem przestano pamiętać o tym miejscu.

W Brzozowie była mała Zosia. Dziewczynka nosiła niebieską sukieneczkę. Miała brązowe włosy zaplecione w warkocz przewiązane czerwoną wstążeczką. Jasne oczka i szeroki uśmiech na twarzyczce sprawiały, że mieszkańcy miasta bardzo ją lubili. Zosia pomagała w domu rodzicom, odwiedzała babcię a w wolnych chwilach chodziła z innymi dziećmi po polach.

Zosia ufała, że Matka Boża zawsze będzie czuwać nad nią. Tak mówiła jej mama i babcia. Zawsze gdy czegoś się bała dodawała sobie w ten sposób odwagi. Z tym przeświadczeniem, Zosia ubrała się rano i poszła wypasać krowy. Szła razem z nimi w stronę pól. Zbierała kwiaty na wianek i śpiewała pieśni maryjne. Słuchając śpiewu ptaszków przypomniała jej się pieśń, którą często śpiewała z babcią przy kapliczce „O pustelniku z ptaszkiem". Zosia uśmiechnęła się i zaczęła pieśnią chwalić Matkę Bożą:

„Dawna święta wieść niesie, o pustelniku, że smutny,
żył gdzieś sam w lesie, w ciasnym kąciku,
ile razy dzień zaświtał, zawsze Matkę Bożą witał.
Zdrowaś Maryja!
Ładne ptaszę wraz z nim żyło,
w tej chacie jego to się przy nim nauczyło,
śpiewu wdzięcznego.
A gdy on Maryję wzywał, zawsze ptaszek przy nim śpiewał.
Zdrowaś Maryja!

Wiosna las przyozdobiła, w zielone szaty,
ptaszyna się namyśliła, wylecieć z chaty,
i tak przelatując z drzewa, wesoło śpiewa i śpiewa.
Zdrowaś Maryja!"

Zosia zamilkła zaskoczona. Zobaczyła przed sobą złoty krzyżyk. Pięknie lśnił w słońcu. Zdziwiła się. Nigdy przecież nie widziała na Bagniskach tego krzyżyka. Wydawał jej się taki piękny. Miała swój mały krzyżyk, który dostała kiedyś od babci, widziała krzyże w kościele w Brzozowie ale aż tak pięknego jak ten nigdy nie widziała. Schyliła się, bo coś wystawało. To była czerwona wstążeczka przywiązana do krzyża.

„Jaka piękna" ucieszyła się dziewczynka i złapała wstążeczkę.

Wstążeczka wydłużyła się. Krzyżyk też wydawał się wyższy. Jakby próbował wyjść z tej mokrej ziemi. Ufna, że Matka Boża okaże jej wsparcie mocno złapała wstążeczkę przywiązaną do krzyżyka.

Ponownie pomyślała o pieśni, którą śpiewała z babcią.

„Jeśli będę sławiła Matkę Bożą to ona pomoże mi wyciągnąć ten krzyżyk" powiedziała Zosia.

Nieśmiało zanuciła zwrotkę pieśni „O pustelniku i ptaszku", by po chwili śpiewać już głośno i mocno:

„Pustelnik smutny wychodzi szuka dokoła, a gdy ptaszynę znachodzi prosi i woła,

ale ptaszek wylatuje, pod obłoki wyśpiewuje.

Zdrowaś Maryja!

Wtem uderzył jako strzała, orzeł z daleka,

w szponach ptaszyna zadrżała, bo ją śmierć czeka,

a w tej śmiertelnej tęsknocie, świergoce w znajomej nucie.

Zdrowaś Maryja!

Tym głosem orzeł rażony, zdobycz opuszcza,

a ptaszek oswobodzony, na dół się spuszcza,

Maryji za ratowanie, oddaje wdzięczne śpiewanie.

Zdrowaś Maryja!

Pustelnik chodzi w ogrodzie, za ptaszkiem biada,

aż tu mu znów na swobodzie, na ramię siada,

obaj znów w chacie mieszkają, i Matce Boskiej śpiewają.

Zdrowaś Maryja!"

Wstążeczka zrobiła się bardzo długa. Owinęła ją sobie na rączce. Jednak ta wisiała przy jej nóżkach. Była taka długa i mocna. Ciągnęła się po polach, po łąkach. Na ręce już miejsca zabrakło. Zosia znowu pomyślała o pieśni. Poczuła jak bardzo zmęczyła ja wykonywana praca. Mimo to śpiewana pieśń dodała jej sił. Nie poddała się. Już widziała dach kościółka. Był tak piękny, że Zosia jeszcze mocniej pociągnęła za wstążkę. Nagle zobaczyła patyczek. Chwyciła go do rączki i zaczęła nawijać wstążkę. Widok kościoła tak na nią podziałał, że pociągnęła jeszcze mocniej. I mocniej, mocniej, mocniej... Zobaczyła przed sobą piękny, czerwony dach. Z ziemi wyłoniły się witraże przedstawiające świętych. Białe ściany kościółka wydawały się tak czyste jakby nigdy nie były ukryte pod ziemią. Zosia zawinęła wstążeczkę na patyczku i znowu pociągnęła. Jeszcze mocniej.

„Nikt mi nie uwierzy" cieszyła się.

„To najpiękniejszy kościół jaki w życiu widziałam. Opowiem wszystkim, że wyciągnęłam kościół. Kościół spod ziemi."

Nagle Zosia poczuła jak słabną jej ręce. Wiedziała, że powoli traci siły. A co jeśli nie uda jej się wyciągnąć kościoła? Co jeśli nikt nie zobaczy już tych cudowności? Może lepiej by było wrócić do domu i poprosić rodziców o pomoc. Nadzieja, że rodzice pomogą jej wyciągnąć całą świątynię dodała jej sił. Przypominając sobie o pieśni maryjnej znowu zaczęła śpiewać:

„Tak Maryja nas ratuje, w każdej potrzebie,
i za nami orenduje, o Boga w Niebie,
bylebyśmy ją kochali, i witać nie przestawali.
Zdrowaś Maryja!"

Zosia biegła przez łąki. W głowie miała tylko jedną myśl. Opowiedzieć o kościółku. Zapomniała o wypasaniu krów, o pilnowaniu żeby nigdzie nie uciekły. Biegła. A im bliżej była domu tym więcej miała sił.

„Co się stało?" zapytał tata widząc podekscytowaną Zosię.

„Znalazłam kościółek!" krzyknęła dziewczynka „Ma złoty krzyżyk, do niego przywiązana jest czerwona wstążeczka. Był w ziemi. Wstążeczką owijałam patyczek, bo nie mieściła mi się na ręce. A potem wbiłam patyczek w ziemię, bo tak trudno było wyciągnąć go z ziemi. Szybko, musicie mi pomóc."

„A gdzie to wszystko się stało?" zapytała jeszcze babcia.

„Na Bagniskach."

„Musicie iść za mną," krzyczała.

„Szybko, nie ma czasu."

Wybiegli na ścieżkę prowadzącą w pola. Zosia biegła pierwsza podekscytowana. Za nią tata, mama i na końcu babcia. Wszyscy z zaciekawieniem wypatrywali kościółka. Jeśli udało się Zosi wydostać go z ziemi, powinien już być widoczny.

„To tutaj," powiedziała Zosia.

Zmęczona usiadła na trawie.

„Tutaj" powtórzyła rozglądając się dokoła.

W jednej chwili spostrzegła, że w wyznaczonym miejscu jest tylko podmokła ziemia. Nie ma ani wstążeczki, ani krzyżyka ani kościółka.

Wszystko ponownie zapadło się pod ziemię.

„Był tutaj," powiedziała Zosia ze łzami w oczach. „Wyciągnęłam dach kościółka i widać było białe ściany. Cały kościół wychodził z ziemi z tego miejsca..."

To mówiąc Zosia wskazała palcem miejsce, gdzie znajdował się kościół.

„Wierzę ci kochanie," pierwsza odezwała się babci. „W tej chwili jednak nic tutaj nie ma."

Zosia rozpłakała się. Nie potrafiła zrozumieć dlaczego wszystko co widziała w jednej chwili zniknęło. Rodzice spojrzeli na siebie. Mama przytuliła ją i zabrała do domu. Zbliżając się do domu, Zosia już nie płakała. Jednak nadal bardzo żałowała straconego skarbu.

Dziewczynka cały dzień była smutna. Uświadomiła sobie, że krzyżyk, wstążeczka i kościółek zniknęły na zawsze. Więcej nikomu nie pokażą się. Wieczorem, kiedy układała się do spania, nadal rozpaczała z powodu straty.

„Zosiu," pocieszała ją mama, „nie możesz cały czas smucić się. Być może jeszcze kiedyś odnajdziesz kościółek. Masz dobre serduszko, widocznie Matka Boża chciała żebyś ten kościół znalazła. Być może chciała, by ludzie przypomnieli sobie tę historię i znowu zaczęli ją opowiadać. Przecież ta opowieść może być dla nas wszystkich przestrogą."

Dziewczynka z ufnością spojrzała na mamę.

„Wiesz, mamo," odpowiedziała, „przez cały czas, kiedy próbowałam wyciągnąć kościółek, śpiewałam pieśń do Matki Bożej, której nauczyłam się od babci. To dodawało mi sił."

„Widzisz, kochanie. Trzeba ufać, że jeszcze usłyszysz o tym kościółku."

Zosia zamknęła oczy. Czuła jak mama głaszcze ją po główce. Uspokojona jej dotykiem zasnęła. W nocy zobaczyła piękną istotę. Jasny anioł stanął przy jej łóżku. Na głowie miał złote loki i aureolę. Oczy jego lśniły dobrocią. Skrzydła błyszczały nieznanym dziewczynce blaskiem. Cała jego postać tak jasna i piękna zachwyciła dziecko.

„Nie bój się, Zosiu," powiedział anioł. „Odnalazłaś zaginiony kościół, na który została rzucona klątwa. Pamiętaj o tym by następnym

razem, kiedy zaczniesz robić coś dobrego nie rezygnować tak szybko. Nie poddawaj się i spróbuj wykonać swoją pracę do końca. Dobrze jest kiedy chcemy czynić dobro. Nawet jeśli jest ono trudne. Nie można poddawać się przez ten trud. Pamiętaj o tym, że gdy raz już coś zaczniesz, zrób to do końca. A gdy skończysz, możesz powiedzieć, że udało ci się to zrobić. Jeśli wcześniej pochwalisz się dobrem, które uczyniłaś, może ono zniknąć jak ten kościółek. Zawsze doprowadzaj zaczęte sprawy do końca."

Anioł uśmiechnął się dobrotliwie i zniknął we mgle. Zosia cieszyła się, że mogła zobaczyć chociaż część pięknej świątyni. A złoty krzyżyk na długo utrwalił się jej w pamięci.

Czasami wychodząc na podwórko, Zosia słyszała dźwięk dzwonów. Niosły się po okolicy ze strony Bagnisk, chociaż tam nie było już kościółka.

„Słyszysz, mamo," mówiła wtedy.

„Tak, kochanie."

„To od strony Bagnisk. To ten kościółek, który wtedy znalazłam. To jego dzwony."

Mama uśmiechała się i siadała obok córki. Dzwony słyszała nie tylko Zosia ale też wszyscy mieszkańcy Borkówki. Często pytano dlaczego właśnie w tym miejscu słychać dzwony kościoła. Wtedy Zosia stawała i opowiadała historię.

„Dawno, dawno temu," mówiła wtedy Zosia, „w tamtym miejscu stał kościół. Miał czerwony dach, piękne białe ściany, w oknach witraże. Wnętrze jego było skromne ale przepełnione tajemnicą. Na szczycie czerwonego dachu znajdował się złoty krzyżyk. Jednak ludzie, którzy tam chodzili..."

W ten sposób legenda o kościółku na Bagniskach rozniosła się po okolicy. Ludzie przypomnieli sobie opowieść, która została zapomniana. Nikt nigdy nie wyciągnął już z Bagnisk kościółka. Jedyną osobą, która widziała go była mała dziewczynka śpiewająca maryjne pieśni i pasąca w tym miejscu krowy. Dziewczynka, która stała się częścią pięknej legendy o Bagniskach.

Lata mijały. Nikt już nie zapomniał o małym kościółku na Bagniskach. Opowieść była przekazywana kolejnym pokoleniom. A

słysząc dzwony, które dzwoniły z tamtego miejsca, ludzie coraz bardziej wierzyli w to że był taki kościółek i kapłan, który w gniewie przeklął swoich parafian. Wierzyli też w dobroć i pobożność małej dziewczynki.

MARCIN KILAR

Na wilczym szlaku

Był 23 grudnia 1942 r. Drzwi skrzypnęły i przez sień, potem zaś do słabo jeszcze ogrzanej izby, wdarł się mróz. Można go było nawet usłyszeć, bo trzeszczał konarami drzew, jakby odpustową kołatką. Kobieta nałożyła mężowi futrzaną czapkę, potem otuliła jego głowę wełnianą chustą, starannie układając jej krańce za kołnierzem owczego kożucha. Sarknął coś pod nosem siarczyście, potem ujął mocnej stylisko wąskiej siekiery. Poprawił długą, zębatą piłę zwisającą z jego ramion na kawałku powroza. W kieszeniach miał ćwierć żytniego chleba, kawałek słoniny. Powiedział jej coś miłego, bo uśmiechnęła się. Zacmokał w kierunku stajni, by po chwili brnąć przez śnieg z Zatyla, na wyrąb na Płosinie, z trudem odnajdując wąską, stromo opadającą, ścieżkę. Konia wiódł na krótko, za uzdę.

Dzwon domaradzkiego kościoła obwieścił południe. Słychać go było nawet tutaj, na wysokim wzniesieniu Zatyla, a może i w innych przysiółkach po tej stronie rzeki. Może w Krzywej, Porębach i Pańskiej Górce. Dziewczynki szły wsłuchane w rytm własnych kroków, powtarzalny takt chrzęstu i skrzypienia śniegu. Jedna miała dwanaście, a druga dziewięć lat. Ta starsza, Apolonia, prowadziła, raźno stawiając stopy w dziewiczej bieli. Młodsza, Marysia, drobiła za nią mniejszymi kroczkami. Wokół zaś rozciągał się widok na porośnięte lasem wzgórza, i dalej jeszcze na wysokie niebiesko-blade pasmo Gór Słonnych. Gdzieś tam, w dole wiła się połyskując rzeka Stobnica, wstęgą lodu opasawszy Domaradz, wieś, która niczym trusia przycupnęła u podnóża Złej Góry.

„Panie Boże chroń naszego tatę, i nas chroń i Amerykę," wyrzekła na głos swoją modlitwę Apolonia. Na wyrębie nie trudno było o tragedię. Co i rusz wieś trąbiła kogo przygniotło, kogo wilk albo niedźwiedź potargał, kogo połamanego zwieźli z góry wozacy, a kto już nigdy zrywał w lesie nie będzie, bo na zaświat wezwanym został. Dlatego dziewczynki modliły się za każdym razem, gdy ojciec dorabiał na wyrębie. Najczęściej zaś wymawiały swe prośby na szczytach wzniesień, wierząc, że stąd ich modlitwy szybciej trafią do Św. Piotra, który sprawnie przekaże je Panu Bogu.

„I Wolną Polskę chroń Jezu," dodała szybko Marysia.

„Amen," zakończyła kobieta idąca za nimi, próżno szukając w śniegu śladów swego męża i Ameryki, huculskiej klaczy, maści srokatej. Zasypał je świeży śnieg.

„Mamo," rzekła Marysia, „a to Rokitne, gdzie diabeł mieszka, to gdzie jest?"

„Właśnie. To, co się kościół zapadł od grzechów ludzkich," żywo skonkretyzowała Pola, najwyraźniej cytując kogoś mądrzejszego od niej. „Kościelisko znaczy się."

„Masz ci…" rzekła kobieta wyraźnie niezadowolona pytaniem. Poprawiła przewieszoną przez ramię torbę, w której miała gorącą polewkę na grubych krupach i kapustę z omastą, zapakowane w dwóch puszkach przykrytych osadzanymi na gumce pokrywkami.

„A wy skąd o tym wiecie, co?"

„Ludzie gadają," odpowiedziała starsza dziewczynka.

„Polka, jacy ludzie? Mówiłam, żebyście nie chodziły do tego guślarza!" wrzasnęła oburzona.

„Matuś, my nie byłyśmy. Maciej był."

„Aha, Maciej. A co on tam niby robił. Powiecie mi?" zapytała nie czekając jednak odpowiedzi. Zdziwiłaby się gdyby dziewczynki znały prawidłową. Tę, której się domyślała. Tę, którą miała nadzieję, że nie znają i nigdy nie poznają. Była to bowiem wiedza bardzo niebezpieczna. Dla nich, dla niej, Macieja i dla całej wsi.

„Kiedyś go złapią za tę partyzantkę." pomyślała. „Szesnaście lat ma chłopaczyna."

„Byłaś tam kiedyś?" znów zapytała starsza dziewczynka, tym razem głosem, który nie dawał nadziei na ustępstwo.

„Tak, byłam, i nic ciekawego tam nie ma. Źródło tylko."

„A na *Złej Górze* też byłaś?" zapytała Pola spoglądając na Hyb, czoło pasma Parnasu, ciągnącego się aż po Starą Wieś. „Tam też nic nie ma?"

„A co tam być może? Łąki tylko wydarte puszczy, pola orne i las."

„A ludzie gadają, że…"

„Ludzie są głupi. Wypiją to widy mają," odparła, choć sama słyszała jęki, a jej babka nawet bluźnierstwa spływające z tej góry, jak

toczące się kamienie. Tłumaczyła to sobie wiatrem rozbijającym się w wąwozach i o grzbiety gór. Ale w jej przypadku wiatr żaden nie wiał. Wiatr zresztą ludzi nie straszy i nie morduje. A była taka jedna, co na Podhybiu mieszkała – „matka o niej mówiła, że onegdaj się przyjaźniły – męża ze szwaczką tam poszła przydybać w noc sobótkową. Kochanków nie znalazła ale pomieszanie. Głupia się stała w jedną noc. A inny, nauczyciel, wlazł na szczyt w dzień zaduszny, ludziom pokazać, że w bajdy wierzą. Trzy dni go szukali. Naszli bez ducha. Chodził w błędnym kole, aż nie padł. Po ścieżce udeptanego śniegu wokół kilku drzew to rozeznali. Poszedł też inny, lekarz, co to ludzkie umysły leczył, z Wrocławia, a magią także ponoć się parał, nocą z kotem w worku, czary odprawiać. Wiatr się taki zerwał, że świerki, aż ku ziemi się gięły w diabelskim pokłonie. Kręgu nie zatoczył. Wicher ogień zaprószył. Ściółka zapłonęła, przepaliła worek, kot uciekł, a czarownik strachem sparaliżowany diabelskie tańce został oglądać. Wiele słyszała podobnych opowieści, nawet jej własny mąż mówił, że tam jest z pewnością „błąd jakiś", „błędnik", co to ludziom kierunki odwraca i zmysły miesza. Kręci jak łyżka kogel-mogel. Byli i tacy, którzy widzieli czarne, niby cień, przemykające bestie pomiędzy drzewami. „

„Może nie na darmo sąsiedni szczyt ochrzczono imieniem Św. Michała, może to nie o Tatarów chodziło, ale dla złagodzenia mrocznego działania jego sąsiadki, góry Hyb. Kto wie?" pomyślała. Mimo wszystko rzekła: „Góra jak inne."

Wokół był tylko las i droga, która gdzieś pod ich stopami z pewnością wiła swój bieg. Sikory śpiewały w koronach świerków, co rusz to i strącając delikatny puch, który w promieniach przebijającego się słońca mienił się, srebrzył i złocił. Jak świetlista mgła. Jak gwiezdny pył. Przed nimi ciągnął się jar, czyli wąwóz, paryją tutaj nazywany. Paryje są wszędzie, przecinają masywy gór wąskimi żlebami, ciągnąc się, krzyżując i przeistaczając w inne paryje, na całej długości masywu. Oddzielają góry, okalają szczyty i schodzą w doliny. Przypominają o idącym tędy onegdaj lądolodzie i rzekach wypływających spod niego. Stanęły nad jednym z nich, nad głębokim jarem o stokach ostro zbiegających w dół. Postanowiły, że dla oszczędzenia czasu pójdą na skróty ścieżką wydeptaną przez dziką zwierzynę, a wiodącą w głąb

wąwozu. Kiedy do niej zeszły odnalazły tam bielejące kości łosia, ślady jego walki i posokę – rozlane wino na obrusie krwawej uczty. Wiedziały czyja to ścieżka.

„Wilki," odgadła Pola. „Ochyda. Dlaczego one są takie okrutne?"

„Nie są okrutne ale głodne. Nasycić głód to wilcza rzecz, ludzką rzeczą jest sycić się okrucieństwem," odpowiedziała kobieta świadoma tego, jak człowiek może traktować drugiego człowieka, jak jeden naród, może postępować z innymi narodami. A było tutaj, w Domaradzu wiele narodów i wiele kultur. Tak było tu zawsze. Tak było wszędzie na Pograniczu. A potem przyszedł rok 1939. Tutaj też, jak wszędzie,

przyszedł i tu na ten koniec świata, w cieniu Złej Góry, z łapankami, wywózkami, egzekucjami, z całym dorobkiem jaki niósł naród lepszych ludzi. Szły po wilczych śladach, wilczym tropem schodziły też z góry od strony Poręb i Krzywej. Nigdzie nie napotkały żadnego wilka, za to coś innego, coś być może o stokroć gorszego stanęło im na drodze. Oto bowiem na znajomej panoramie wsi ujrzały wojskowe samochody i popłoch. – „Łapanka" – szepnęła kobieta odruchowo kryjąc za siebie dziewczynki.

„Partyzantów spod Baryczy szukają. Jezus Maciek. A Płosiny? Tam też są? Jezus."

„Matuś, co się stało?" zapytała najmniejsza dziewczynka ciągnąc ją za rękaw owczego kożucha.

„Niemcy!" wykrzyknęła nagle Pola ciągnąc obydwie, matkę i siostrę, w las. Na pierwszej serpentynie słychać już było warkot silnika wojskowej ciężarówki. Skryły się w młodniku i znów wróciły na wilczą ścieżkę. Szły lasem w kierunku Górki powoli zostawiając wieś za sobą. Dalej kierowały się w stronę Wanicówki, gdzie miały nadzieję przejść Stobnicę i dalej iść wzdłuż zbocza Złej Góry, do Płosiny, do taty i męża.

„Mamo, znów idziemy śladem wilków, zauważyłaś?" zapytała Marysia, „dlaczego bardziej boimy się ludzi niż tych okrutników?"

„Bo wilki już się najadły," szepnęła matka, „a ci ludzie nigdy się nie nasycą."

Szły dalej przez śnieg wilczym szlakiem, a kiedy zobaczyły drewniany mostek na rzece weszły pomiędzy zabudowania przysiółka kierując się w jego stronę.

Weszły nań i na chwilkę przystanęły, żeby odpocząć. Wtedy ujrzały jadące drogą wojskowe ciężarówki. Zaczęły biec. Góra o złej sławie teraz mogła być dla nich jedynym ratunkiem. Brnęły przez śnieg wspinając się na zbocza góry.

„Mamo, a jeśli tutaj naprawdę straszy. Jeśli tutaj naprawdę mieszka coś złego?" zapytała Pola.

„Nic nie będzie gorsze niż to, co za nami córeczko," odpowiedziała, kiedy wdrapywały się do ciemnego lasu. Było już dobrze po południu. Przez te wąwozy, zejścia, podejścia, strumienie biegnące w różne strony, pojawiające i niknące, przez parowy i paryje, faktycznie świat się obracał i gubił ludzką orientację wiodąc ją na manowce. Nagle wychodząc na szczyt pewnego wzniesienia poczuły, że ktoś, a może coś, obserwuje je z góry. Zamarły w nich serca jak trzy maleńkie gołąbki. Milcząc rozglądały się wokół i nagle usłyszały nad sobą krótkie szczeknięcie. Nerwowo zadarły głowy ku górze ale ujrzały tylko migoczący w promieniach słońca srebrny pyłek, który opadał z dolnych gałęzi niewielkiej jodełki. Jak ten, który wysoko w koronach drzew na Zatylu otrząsały sikory. Nie było tam jednak nikogo. Po jakimś czasie znów usłyszały szczeknięcie. Przystanęły i wtedy zobaczyły go. Wilka, ale nie był to zwykły szary wilk. Szare wilki pojawiły się bowiem zaraz po nim. Ten był większy. Inny. Matka rozpłakała się. Rozpłakały się wszystkie. Wilki jednak nie rzuciły się na nie lecz stały. Nie wydobył się z ich gardzieli nawet najmniejszy pomruk. Czarny wilk pobiegł grzbietem wzniesienia, potem obrócił się w ich kierunki i szczeknął. Nie zareagowały. Dopiero wtedy inny z wilków warknął i powili ruszyły do przodu. Ale atak nie nastąpił. Impas trwał zaledwie chwilę, choć odczuwalnie zapewne trwał nieskończoność. W końcu przerwał go Czarny wilk wolno podchodząc do Poli, złapał ją za rękaw kurtki.

„Mamo otwórz oczy, nie płacz," powiedziała cicho dziewczynka – „on chyba chce, żebyśmy za nim poszły." Wilk ciągnął ją lekko, a kiedy zrobiła krok w jego stronę, puścił ją i odbiegł. Reszta wilków była spokojna. Stały czekając na rozwój wydarzeń, by po chwili ruszyć za ludźmi prowadzonymi przez czarnego pobratymca. Wyglądało na to, że znów wróciły na wilczą ścieżkę, ale tym razem dosłownie. Nie myślały o niczym, nie zastanawiały się nad tym. Po prostu szły w wilczym stadzie, jakby były jednością. A kiedy wyszły na rozległe wzgórze i stanęły na jego zboczu, wówczas zrozumiały wszystko. Gdyby poszły zaplanowaną trasą znalazłby się właśnie tam. W obławie. Szły pomiędzy wilkami patrząc na przekradające się przez las grupki żołnierzy i nie wierzyły w

to, co właśnie było ich udziałem. Kobieta nie wiedziała gdzie są, nie wiedziała też w którą stronę prowadzą je wilki. Wiedziała za to, że kolejna grupa żołnierzy z pewnością wdrapywała się na Hyb od drugiej strony góry, żeby wziąć każdego, kto się tutaj ukrywa w kleszcze. Wilki przemykały pod zwalonymi pniami i czekały, aż one przeczołgają się pod nimi, potem szły dalej. Przeskakiwały zmarzłe strumienie i czekały aż one pokonają je w najdogodniejszym dla nich miejscu, jakby rozumiejąc ograniczenia człowieka. Szły wąwozami naprawdę blisko zamykających się ramion obławy, a jednak wciąż wymykały się im. Czasami przerażał je i mroził ich serca odgłos wystrzałów. Czuły się wtedy jak uciekające wilki. Zaczynały rozumieć jak to jest być jednym z nich. Zaczynały też rozumieć jak to jest być stąd. Rozumiały jak to jest być w partyzantce. Już wiedziały dlaczego leśni nigdy nie zabijali wilków, dlaczego Maciej zawsze mówił, że wilk to taki sam partyzant jak i oni. Szczuty, tropiony ale cichy i nadal groźny. I oddany swym braciom. Odczuwały jakąś dziwną solidarność, a z czasem odkryły i ów paradoks swej sytuacji, paradoksalnie bowiem wśród dzikich bestii czuły się bezpiecznie uciekając przed ludźmi. Pola starała się zapamiętywać tajemną wilczą ścieżkę, która po pokonaniu kilku wykrotów i obejściu wierzchem paru wąwozów, w zasadzie cały czas prowadziła w ukryciu łączącymi się okopami jarów i gęstego młodnika. Nimi i zamarzniętym bagnem przeszły przez zamykające się kleszcze obławy jak woda uciekająca pomiędzy palcami chcącego zaczerpnąć jej u źródła. Zapadał już zmrok, a góra zaczynała nabierać swej mrocznej, wilczej postaci. Stanęły na skraju poręby. Tam, przed nimi malował się charakterystyczny zarys kościoła w Starej Wsi. Wtedy zrozumiały, że za wilczym stadem przeszły nie tylko Hyb, ale i cały masyw Parnasu. W oczach miały łzy wdzięczności gdy patrzyły na oddalającą się watahę. Czarny wilk wskoczył na wiatrował dorodnego świerku a spojrzawszy na nie zawył, jakby mówiąc żegnajcie. Patrzyły w jego ślad jeszcze długo. Nawet, kiedy zniknął w gęstwinie. Co jakiś czas słyszały nawoływania wilków.

Do Płosiny zabrał je jeden z wozaków, który akurat jechał ostatnim kursem po drewno. Dziewczynki od razu odnalazły Amerykę po jej charakterystycznym rżeniu. A znajdując ją odnalazły i tatę.

Maciek także cieszył się dobrym zdrowiem. Kobieta utuliła męża i dopiero wtedy zaczęła bardzo mocno płakać. A kiedy ów dowiedział się, że ocalił je czarny wilk, wówczas opowiedział im jej historię. Jej, bowiem nie był to samiec, lecz wadera. Ocalił ją kiedyś, postrzeloną w łapę. Wyjął kulę, zalał wódką, złożył połamane kości i oddał jej swój obiad. Potem nosił jej jadło przez kilka dni, ukrytej pod stogiem siana, zanim wydobrzała i odeszła. Założyła rodzinę. Czasami pojawiała się, gdy orał w polu lub kosił. Kilka razy nawet widział ją pod ich domem. Pomógł jej kiedyś i pewnie ocalił życie, teraz ona odwdzięczyła mu się z nawiązką. Potężny mężczyzna miał łzy w oczach, kiedy to mówił.

Apolonia zapamiętała ów szlak wilczy, czego dowiodła prowadząc nim Macieja, jej starszego kuzyna. Chyba miało to miejsce następnej wiosny. Od sierpnia zaś do listopada kolejnego roku Maciej tym właśnie szlakiem przemycał oddziały leśnych ludzi i kurierów. I nigdy nie został złapany. Czarną wilczycę widziała jeszcze dwa razy w życiu. Raz jak leżała w cieniu czarnego bzu pod ich domem i raz, kiedy szła do szkoły, pojawiła się tuż nad jej głową na zboczu. Tak jak wtedy, kiedy spotkały się po raz pierwszy.

COŚ O AUTORACH I AUTORKACH, KTÓRZY TO WSZYSTKO NAPISALI

Aleksander Bielenda (1954)

Wieloletni dyplomowany nauczyciel historii, edukacji regionalnej, plastyki muzyki w Szkole Podstawowej w Lubeni, a także przez kilka lat w Liceum Ogólnokształcącym w Czudcu. Od 2004 raku nauczyciel akademicki PWSZ w Krośnie. Wyróżniony dwukrotnie nagrodą MEN I i II stopnia. Odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania (2001r.) oraz Medalem im. Franciszka Kotuli za wybitne osiągnięcia w dziedzinie Kultury i Sztuki. Autor licznych publikacji i artykułów historycznych i etnograficznych. Twórca i opiekun Muzeum Regionalnego w Lubeni z siedzibą w Sołonce.

Peter Karpinský (1971)

Pracuje jako docent na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Preszowskiego w Preszowie, gdzie zajmuje się historią języka słowackiego i teorią komiksu. Jest autorem czternastu książek dla dzieci i młodzieży (np. *Jak tukaliśmy z Ťukťukiem, Baśnie z Muzeum Zagadek i Tajemnic, Siedem dni w piwnicy, Miód z lodowych kwiatów, Adela, nawet nie próbuj!, Czaszka z dwoma zamkami*). Za swoją twórczość otrzymał kilka ogólnokrajowych nagród, a jego książka *O Małym Kosmonaucie* została wpisana na Honorową Listę IBBY. Pisze scenariusze radiowe i teatralne, a od 19 lat reżyseruje bajkę muzyczną na zamku w Lubowli.

Marcin Kilar (1982)

Urodził się w 1982 r. w Krośnie. Jest absolwentem Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie studiował na kierunku „Języki i kultura słowian" w specjalizacji z języka czeskiego. Pracę magisterską obronił w Wyższej Szkole Finansów i Zarządzania w Warszawie. Obecnie prowadzi własną działalność gospodarczą. Jego zainteresowania to szeroko rozumiana słowiańskość i słowiańszczyzna, etnologia i historia oraz podróże motocyklowe, głownie śladami przodków. Od dziecka coś pisywałem, głównie do szuflady. Część z tego było wydawane w gazetkach szkolnych lub na portalu Histmag. Zdobyłem również nagrodę w licealnym konkursie na pracę o Katyniu. Opowiadanie przesłane do RCKP w Krośnie było moim wydawniczym debiutem, a powstało na bazie prawdziwej historii mojej rodziny. Własnym sumptem wydałem jedynie bajkę *Pan wiatru, wiatr, chrabąszcz i biedronka w ogrodzie wiosny*, do której opracowałem również rysunki. Obecnie pracuję nad ukończeniem bajko-powieści (z pogranicza halucynacji, snu i jawy) o roboczym tytule *Tam, gdzie rosną muchomory*.

Nina Kollárová (1990)

Pracuje na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Preszowskiego w Preszowie, w Instytucie Translatoryki i Tłumaczeń Ustnych. Twórczość literacka oczarowała ją już w szkole podstawowej. Jest laureatką wielu ogólnokrajowych konkursów literackich, dwukrotną finalistką konkursu *Básne*. Zadebiutowała tomikiem poezji *Zamilczana cisza* (2018), za który otrzymała nagrodę Ivana Kraska. W Szkole Sztuk im. Jána Melkoviča w Starej Lubowli z powodzeniem rozwija dziecięcą kreatywność w zakresie twórczości literackiej i sztuki recytacji. Lubi pisać, ale jeszcze bardziej lubi czytać wszystko, co wpadnie jej w ręce.

Pavol Mišenko (1969)

Ma zamiłowanie do historii i wyczucie dla spraw minionych. Zbiera okruchy informacji w zapomnianych materiałach archiwalnych i łączy je w spójne prace naukowe. Regularnie publikuje artykuły o historii w Ľubovnianskych novinách. W przeszłości pracował jako kustosz na zamku w Lubowli, później założył i prowadził agencję turystyki i rozwoju regionalnego Marmon, która organizowała Średniowieczny Obóz Wojskowy u podnóża zamku oraz Dom Mieszczanina Lubowlańskiego – unikalne atrakcje w skali Słowacji. Wydał książki *Odnalezione w archiwum Lubowli, Wspomnienia żandarma, Powroty dawnych Świąt Bożego Narodzenia, Wędrówki przez przemiany czasu*.

Ján Pochanič (1978)

Jest słowackim pedagogiem, pisarzem, propagatorem języka i literatury słowackiej w słowackich społecznościach i ośrodkach za granicą. Jest członkiem i przewodniczącym wielu konkursów artystycznych. Napisał 28 książek, płyty CD, a także scenariusz do filmu animowanego (Jeden, dwa, trzy, cztery...), który sam również wyreżyserował. W swojej twórczości stara się w humorystyczny, ciekawy, a zarazem dyskretnie pouczający sposób zwrócić uwagę dzieci na sprawy i wydarzenia codziennego życia, co w efekcie końcowym podkreśla niepowtarzalność i wyjątkowość jego spojrzenia na świat.

Anna Stokłosa (1986)

Wielka miłośniczka zieleni, spokoju i zwierząt, jednym słowem Bieszczad. Od zawsze pisarz amator. Od dziecka zaś związana z Krosnem, gdzie aktywnie działała na polu lokalnej i międzynarodowej kultury i wolontariatu.

Katarzyna Tercha-Frankiewicz (1987)

Poetka, pisarka, nauczycielka. Absolwentka PWSZ w Sanoku i UR, nauczycielka języka polskiego i plastyki w NSP w Mokrem. Autorka tomików wierszy *Zapiski powracającego człowieczeństwa, PKS-em do Brzozowa, Domagam się, Anioły Ewy, Kołderka źle leży, Odliczanie do Nieba* oraz bajek dla dzieci *Zaczarowany świat księżniczki Tosi i księżniczki Zosi, Dzieci z mojej bajki.* Opracowała legendy z Brzozowa. Należy do Stowarzyszenia Autorów Polskich. Współtworzy Ruch Literacki „Zgrzyt".

Aneta Zvarik (1980)

Autorka od wielu pokoleń związana jest z Krosnem, miastem, którego historia i tajemnice inspirują ją do pisania. W swoich legendach łączy fakty, wyobraźnię i lokalną tradycję, tworząc opowieści, które przenoszą czytelnika w niezwykły świat dawnego Krosna. Szczególne miejsce w jej twórczości zajmują Krosnoludki – figlarne skrzaty, ukryte od wieków w zakamarkach miasta, pilnujące jego sekretów i przypominające o pięknie ukrytym w codzienności.

Alžbeta Verešpejová (1954)

Studiowała etnografię i folklorystykę na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie. Pracowała jako dramaturżka w Teatrze J. Záborského w Preszowie, jako specjalistka w dziale literackim Muzeum Regionalnego w Preszowie, a także jako wykładowczyni na Katedrze Estetyki i Nauk o Sztuce Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Preszowskiego.
Zajmuje się twórczością literacką dla dzieci, debiutowała zbiorem bajek o zwierzętach Trio Kotkodák. Do jej kolejnych książek należą: *Sepleniąca muszla, Łakomczuchowe bajki pana Dobošíka i pani Krémešíkovej, Psoty woźnej Agnieszki.* Oprócz prozy tworzy również dla dziecięcego teatru dramatycznego i lalkowego. Napisała sztuki: *Królewskie pantofle* (1992), *Jak baba Pačmaga szukała męża oraz Beatles z A pośrodku* (wspólnie z E. Gürtlerem i D. Hevierem), a także teksty teatralne dla studia tanecznego Soul: *Cyrkowe blues i Uliczne blues.* Adaptuje dramatycznie własne i cudze bajki (np. *Pik, Pak, Pok; Urwis, postrach podwórka; Trio Kotkodák*). Autorka podręcznika *Dzieje filmu, telewizji i radia 1*.

COŚ O AUTORACH I AUTORKACH, KTÓRZY TO WSZYSTKO NARYSOWALI

Jadwiga Agopsowicz-Bienia (1958)

Z wykształcenia jest inżynierem chemikiem, przez wiele lat uczyła w Zespole Szkół Naftowo-Gazowniczych w Krośnie. Malarstwem pasjonuje się od dawne i tej pasji poświęca większość wolnego czasu. Posługuje się różnymi technikami malarskimi (olej, akryl, akwarela), zajmuje się też grafiką. Obecnie uczęszcza na zajęcia do Pracowni Grafiki Tradycyjnej w Regionalnym Centrum Kultur Pogranicza.

Anna Deryniowska (1982)

Absolwentka Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych w Krośnie. Zawodowo nie związana z działalności plastyczną, choć jak sama mówi o sobie – dusza artystki zawsze w niej była. Maluje różnymi technikami, a jej prace przybierają wiele formatów i wymiarów. Tworzy rękodzieło ze szklanych koralików, haftu krzyżykowego i haftu płaskiego. Prywatnie jest miłośniczką książek i wędrówek po Beskidzie Niskim.

Katarzyna Długosz-Dusznik (1974)

Urodzona w 1974 roku w Sanoku, gdzie mieszka i tworzy. Absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, gdzie w 2002 roku uzyskała dyplom w pracowni grafiki warsztatowej. Wcześniej ukończyła kierunek rękodzieło artystyczne na Uniwersytecie Ludowym, a następnie arteterapię według projektu profesora Wiesława Karolaka na Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
Artystka, edukatorka i animatorka kultury, założycielka Pracowni Kreatywności Kreatywnia w Sanoku, w której realizuje autorskie działania twórcze, warsztaty i projekty rozwojowe z pogranicza sztuki i terapii. kompozycje, w których świat przyrody zostaje przekształcony w nowe artystyczne opowieści. Interesuje ją nie tyle wierne odwzorowanie natury, co raczej wydobycie jej esencji i energii. Stale poszukuje, pracując w różnych technikach graficznych i eksperymentując z fakturą oraz strukturą powierzchni.

Katarína Ilkovičová (1982)

Jest ilustratorką i projektantką graficzną. Po ukończeniu studiów z zakresu grafiki na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie pracowała jako grafik. Od 2007 roku zajmuje się ilustracją, głównie tworzeniem książek dla dzieci. Współpracuje z wieloma wydawnictwami na Słowacji i w Czechach. Tworzy także ilustracje do czasopism dziecięcych, bierze udział w wystawach i jest członkinią Stowarzyszenia Ilustratorów.

Natalia Kalita (1999)

Z wykształcenia jest architektką, która zawodowo zajmuje się projektowaniem wnętrz. Drugą z jej pasji jest szeroko pojęte malowanie - siebie i innych (uwielbia tworzyć makijażowe charakteryzacje) oraz różnych ilustracji (ma na koncie zilustrowaną w całości razem z okładką książkę z wierszami dla dzieci, a od czasu do czasu zdarza się jej wykonywać spersonalizowane grafiki okolicznościowe). Uwielbia kawę i jazdę na rowerze, a w wolnych chwilach z chęcią sięga po literaturę faktu i kryminały.

Martin Lehký (1982)

Mgr. art. Martin Lehký ukończył jeden rok w Akademii Handlowej w Preszowie (1996–1997), następnie Szkołę Sztuk Użytkowych w Koszycach, kierunek konserwacja dzieł sztuki (1997–2001). Wykształcenie wyższe zdobył na Akademii Sztuk w Bańskiej Bystrzycy, Wydział Sztuk Pięknych, kierunek malarstwo (2002–2008). Ma wieloletnie doświadczenie w dziedzinie sztuk plastycznych, konserwacji zabytków i projektowania graficznego. Pracował przy różnych projektach renowacji zabytków, w tym obiektów sakralnych i kulturowych w całej Słowacji. Od 2015 roku pracuje jako grafik w branży reklamowej i marketingowej. Obecnie uczy w Szkole Przemysłu Artystycznego w Preszowie. Uczestniczył w wielu wystawach zbiorowych (Środkowosłowacka Galeria w Bańskiej Bystrzycy, Galeria FX, Galeria Sztuki w Ostrawie) i miał indywidualną wystawę w Muzeum Andy'ego Warhola w Medzilaborcach.

Małgorzata Liput (1969)

Absolwentka I Liceum Ogólnokształcącego w Brzozowie i Studium Kształcenia Animatorów Kultury w Krośnie o kierunku bibliotekarstwo. Poetka, malarka, autorka tekstów piosenek i bajek dla dzieci. Członek Stowarzyszenia Autorów Polskich, Stowarzyszenia Kulturalnego "Dębina" oraz Klubu Literackiego działającego przy RCKP Krosno.
Przygodę ze sztuką rozpoczynała od rzeźby w glinie. Maluje od 2017 roku. Tworzy nie tylko na płótnie, ale również na drewnie, pozyskiwanym z rozbiórki drewnianych domów, przeznaczonym na spalenie, nadając mu w ten sposób drugie życie. Jej obrazy mają różnorodną tematykę. Do jej ulubionych motywów należą anioły, domki pod strzechą, maki. Maluje również akwarelą, a niekiedy łączy różne techniki.

Alexandra Pavlovská (1982)

Uczy w dziale plastycznym Szkoły Sztuk im. Jána Melkoviča w Starej Lubowli. Zajmuje się malarstwem, grafiką i ilustracją. W swojej twórczości malarskiej pracuje z fotograficznymi zapisami „zabawy cieni", tworząc migotliwym malarskim językiem. Wystawiała na Słowacji (Koszyce, Poprad, Spiska Sobota, Preszów, Rymawska Sobota, Stara Lubowla) oraz w Polsce, szczególnie w ramach plenerów Łemkowskie Jeruzalem (Wrocław, Nowy Sącz, Strzelce Krajeńskie, Gorlice). Ilustrowała książki *Tęczowe piosenki dla rozśpiewanych maluchów, Gdzie mieszka bajka, Skrzaty pomagają dzieciom, Naučajte mamočky po svojomu ditočky.*

Garnik Sargsian (1962)

Absolwent Państwowego Kolegium Sztuk Pięknych im. Panosa Terlemeziana w Erywaniu. Pracował jako nauczyciel rysunku oraz projektant w teatrze w Erywaniu. Jako główny projektant brał udział w budowie liceum przyrodniczego w gruzińskim mieście Zugdidi, które zostało nagrodzone za wyjątkowy projekt. Wystawiał na Litwie, w Hiszpanii, a jego obrazy znajdują się w zbiorach we Francji, Polsce, Czechach i na Słowacji. Do Starej Lubowli przyjechał z rodzinnej Armenii 8 lat temu. W swojej twórczości plastycznej wypracował własną technikę. Uczestniczył w Międzynarodowym Sympozjum ORA ET ARS – Skalka 2023 i 2025. Ilustrował książkę *Moje ślady wojny*, która zdobyła nagrodę w konkursie Najkrajšia kniha o Slovensku 2024.

Mária Valičková (1978)

W 2011 roku uzyskała tytuł doktora pedagogiki (PaedDr.) na Uniwersytecie Preszowskim w Preszowie, na Wydziale Nauk Humanistycznych i Przyrodniczych, na kierunku nauczycielstwo sztuk plastycznych. Wcześniejsze studia magisterskie (Mgr.) na tym samym kierunku ukończyła na tej samej uczelni w 2004 roku. Jej twórczość obejmuje szerokie spektrum mediów, w tym grafikę, grafikę komputerową, rysunek, obiekty, instalacje, sztukę konceptualną, ceramikę oraz malarstwo na jedwabiu. Swoją artystyczną ekspresję realizuje nie tylko w twórczości własnej, ale także w działalności pedagogicznej i kuratorskiej. Obecnie pracuje jako nauczycielka w Szkole Przemysłu Artystycznego w Preszowie. Brała udział w wielu międzynarodowych projektach artystycznych i edukacyjnych. Swoją twórczość prezentowała na wielu wystawach zbiorowych oraz jednej wystawie indywidualnej.

SPIS TREŚCI

ALŽBETA VEREŠPEJOVÁ – Opale z Dębnika ..... 3 - 12
(ilustrovala Katarína Ilkovičová)
PETER KARPINSKÝ – Bombastus ..... 13 - 24
(ilustrovala Mária Valičková)
JÁN POCHANIČ – Legenda o Snińskim Kamieniu ..... 25 - 40
(ilustroval Martin Lehký)
NINA KOLLÁROVÁ – Książka, która mieści się w dłoni ..... 41 - 52
(ilustrovala Alexandra Pavlovská)
PAVOL MIŠENKO – Podziemny korytarz ..... 53 - 64
(ilustroval Garnik Sargsian)
ANETA ZVARIK – Królewskie Miasto Krosno-rzecz
o dzielnym rodzie Krosnoludków ..... 65 - 72
(ilustrovala Jadwiga Agopsowicz-Bienia)
ANNA STOKŁOSA – Harmonijka Mysiowłosego ..... 73 - 81
(ilustrovala Anna Deryniowska)
ALEKSANDER BIELENDA – Król szczurów ..... 82 - 89
(ilustrovala Natalia Kalita)
KATARZYNA TERCHA-FRANKIEWICZ – Legenda o Bagniskach ..... 90 - 98
(ilustrovala Katarzyna Długosz-Dusznik)
MARCIN KILAR – Na wilczym szlaku ..... 99 - 106
(ilustrovala Małgorzata Liput)
COŚ O AUTORACH I AUTORKACH, KTÓRZY TO WSZYSTKO NAPISALI ..... 108 - 110
COŚ O AUTORACH I AUTORKACH, KTÓRZY TO WSZYSTKO NARYSOWALI ..... 111 - 113

Autorzy i autorki tekstów literackich:
Aleksander Bielenda, Peter Karpinský, Marcin Kilar, Nina Kollárová, Pavol Mišenko, Ján Pochanič, Anna Stokłosa, Katarzyna Tercha-Frankiewicz, Alžbeta Verešpejová, Aneta Zvarik

Autorzy i autorki ilustracji:
Jadwiga Agopsowicz-Bienia, Anna Deryniowska, Katarzyna Długosz-Dusznik, Katarína Ilkovičová, Natalia Kalita, Martin Lehký, Małgorzata Liput, Alexandra Pavlovská, Garnik Sargsian, Mária Valičková

Redakcja i korekta językowa: Michaela Čurlíková, Paulina Pabis-Boczar
Tłumaczenie tekstów: Joanna Grzeszek, Jakub Zapotoka
Skład i opracowanie graficzne: Slavomíra Piterová Bučková
Rok wydania: 2025
Druk: Grafotlač Prešov, s.r.o.

ISBN: 978-80-971941-3-0
Bezpłatny egzemplarz

Publikacja **„Gawędy z drugiej strony granicy”** została stworzona dzięki wsparciu finansowemu Unii Europejskiej w ramach Programu Interreg Polska–Słowacja 2021–2027 jako część projektu: **„Gawędy z drugiej strony granicy”**.

Partner wiodący: Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Regionu, o.p.s., Preszów
Partnerzy: Regionalne Centrum Kultur Pogranicza, Miasto Stará Ľubovňa

Wyłączną odpowiedzialność za treść tej publikacji ponoszą autorzy i nie można jej utożsamiać z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej oraz Samorządu Województwa Preszowskiego, Zarządcy FMP.